

ISSN 2413-0117

Ministry of Education and Science
of Ukraine

Міністерство освіти і науки
України

BULLETIN

ВІСНИК

of the Kyiv National
University of Technologies
and Design

Київського національного
університету технологій
та дизайну

№ 6 (105), 2016

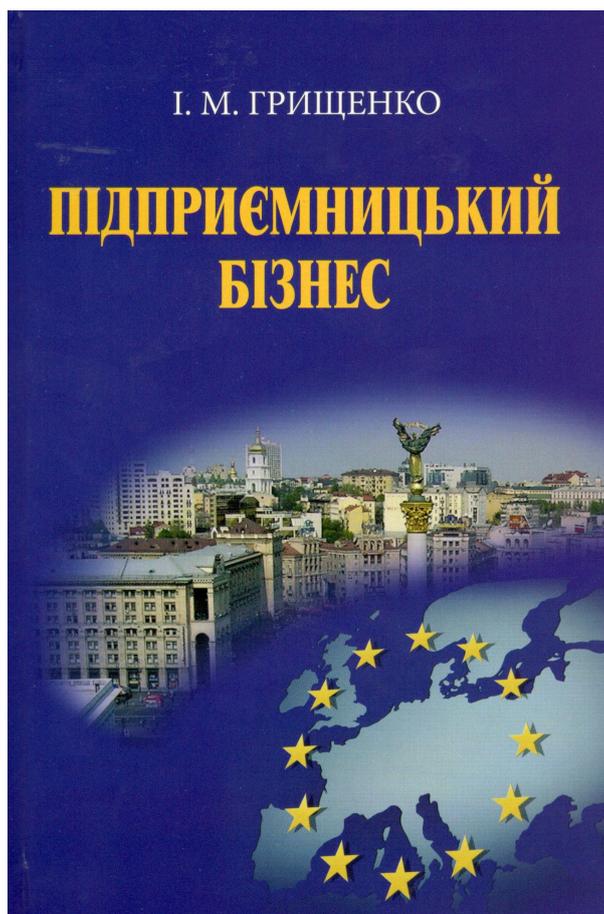
Журнал розміщено в міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах:

Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, WorldCat, РИНЦ, Index Copernicus, Research Bible, PBN, JIF, OAJI, InfoBase Index, ISI, UIF, CiteFactor, Google Scholar

Шановні колеги!

**Презентуємо підручник для студентів вищих навчальних закладів
"Підприємницький бізнес"**

У підручнику висвітлюється важливість економічної освіти в сучасних умовах. Мета видання – систематизація знань про функціонування й розвиток бізнес-середовища, ознайомлення з особливостями заснування й здійснення власної справи, основами підприємницької, комерційної та посередницької діяльності, сутністю теоретичних і практичних питань, пов'язаних із веденням успішного бізнесу та можливостями його ефективної оптимізації. Видання спрямоване на професійний розвиток здібностей і здатностей молоді та формування в тих, хто навчається, необхідних професійних підприємницьких компетентностей.

Для зацікавлених:

тел.: +38 (050) 102-64-64,
01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2,
корп. 1, видавничий відділ навчально-
методичних матеріалів, Василенко І.Ю.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

№6 (105), 2016
Серія «Економічні науки»

Наукове фахове видання
Періодичність виходу: 6 разів на рік
Дата заснування: грудень 1999 р.

Київ 2016

Засновником журналу «ВІСНИК Київського національного університету технологій та дизайну» є

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Науковий фаховий журнал є правонаступником видання «Известия высших учебных заведений. Технология легкой промышленности», який видавався з березня 1958 року у Київському технологічному інституті легкої промисловості (СРСР).

№6 (105), 2016 Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ №19330–9130 ПР від 08.08.2012 р.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 993 від 24.07.2002 р.

Журнал входить до переліку наукових фахових видань.

Наказ МОН України від 13.07.2015 № 747 (додаток 17, рішення щодо подовження) – фаховість із технічних та економічних наук.

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України – 9144

ISSN 2413-0117	Журнал зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, Париж, Франція) 22.12.2004 р. Журнал реферується та індексується у наступних міжнародних базах даних: Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, WorldCat, РИНЦ, Index Copernicus, Research Bible, PBN, JIF, OAJI, InfoBase Index, ISI, UIF, CiteFactor, Google Scholar
Засновник і видавець:	Київський національний університет технологій та дизайну Україна, 01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2
Головний редактор:	Грищенко І.М. , доктор економічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки та техніки.
Заступник головного редактора:	Ганущак-Єфіменко Л.М. , д.е.н., доц., завідувач кафедри підприємництва та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну.

Київський національний університет технологій та дизайну є членом Асоціації університетів текстильного профілю (Autex) з 2006 року

Київський національний університет технологій та дизайну – повний індивідуальний член Асоціації Європейських університетів (EUA) з 20 жовтня 2005 року

Видання орієнтоване на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також науково-практичних працівників і фахівців відповідних галузей промисловості.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, корп. 1, к. 250

тел./факс: +38 (044) 280-60-47

e-mail: vistnuk@knutd.com.ua

www.knutd.com.ua

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету технологій та дизайну, протокол № 4 від 30.11.2016 р.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за переклад, достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Передруки та переклади статей дозволяються лише за згодою автора (-ів) та редакції.

© Київський національний університет технологій та дизайну, 2016

**The owner of «BULLETIN of the Kyiv National University of Technologies and Design» is
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF TECHNOLOGIES AND DESIGN**

This Scientific Specialized Journal is the successor of the edition «Proceedings of Higher educational establishments. Technology of the light industry», which was published by Kiev Technological Institute of Light Industry from March, 1958 (USSR)

№6 (105), 2016 The state registration of print media is KB № 19330-9130 ИП, originating date 08.08.2012
License for publishing activity is ДК №993, originating date 24.07.2002
The journal is listed & reregistered in Higher Attestation Commission of Ukraine:
№ 747, originating date 13.07.2015. Fields: technological, economical.
The journal is in the Catalogue of subscription editions of Ukraine – 91443

ISSN 2413-0117 The journal is registered in ISSN International Centre, Paris, originating date is 22.12.2004
The journal is abstracted and indexed by Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, WorldCat, ПИИЦ, Index Copernicus, Research Bible, PBN, JIF, OAJI, InfoBase Index, ISI, UIF, CiteFactor, Google Scholar

Owner and Publisher: Kyiv National University of Technologies and Design
Ukraine, 01011, Kyiv, 2, Nemyrovych-Danchenka, Str.

Editor-in-Chief: **Ivan M. Gryshchenko** - Dr., professor, academician National Academy of Pedagogical Sciences Ukraine, Honored Worker of Education of Ukraine, Laureate of the State Prize of Ukraine in science and technology.

Deputy Editor: **Lyudmila M. Ganushchak-Efimenko** - Dr., associate professor, head of department Entrepreneurship and Business Kyiv National University of Technologies and Design

Kyiv National University of Technologies and Design is the member of the Association of Universities for Textiles (AUTEX) since 2006

Kyiv National University of Technologies and Design is the general member of European University Association (EUA) since 20 October, 2005

Economics & Business Management. Higher Education: progress, problems and prospects.

The journal is aimed at a wide range of researchers, professors, students, and graduate students and to bring the results of scientific research carried out under a variety of intellectual traditions and organizations of procedures to the attention of a specialized readership.

EDITORIAL OFFICE:

01011, Ukraine, Kyiv, 2, Nemyrovych-Danchenka, Str., office 1-250

Tel./fax: +38 (044) 280-60-47

e-mail: vistnuk@knutd.com.ua

www.knutd.com.ua

Recommendations from Science Council of Kyiv National University of Technologies and Design, Protocol №4, of 30.11.2016

Articles are published in the original language. The authors are responsible for the translation, authenticity of facts, quotations, proper names, geographic names, names of enterprises and other information.

The Editorial Office and author's consent needed prior to republishing or translating the articles.

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ
наукового фахового журналу
«Вісник Київського національного університету технологій та дизайну,
Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design»
СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

Грищенко Іван Михайлович – головний редактор, доктор економічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки та техніки.

Ганущак-Єфіменко Людмила Михайлівна – заступник головного редактора, доктор економічних наук, доцент.

Члени редакційної колегії

Денисенко Микола Павлович – доктор економічних наук, професор.

Куклін Олег Володимирович - доктор економічних наук, професор.

Крахмальова Ніна Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент.

Матюх Сергій Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент.

Георгій Гавтадзе – повний професор Державного університету Акакія Церетелі, Повний професор Кутаїського університету економіки та права (Грузія).

Тарасенко Ірина Олексіївна – доктор економічних наук, професор.

Чубукова Ольга Юріївна – доктор економічних наук, професор.

Щербак Валерія Геннадіївна – доктор економічних наук, професор.

Музиченко Анатолій Степанович – доктор економічних наук, професор.

Denis Ushakov - PhD, професор (Бангкок).

Dietmar Vahs – PhD, професор (Німеччина).

Hendrik S. Doss – PhD, професор (Німеччина).

Мазур Наталія Петрівна – відповідальний секретар редакційної колегії.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, корп. 1, к. 250

тел./факс: +38 (044) 280-60-47

e-mail: vistnuk@knutd.com.ua

www.knutd.com.ua

Зміст

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ

- 1 **Грищенко І. М., Гаркавенко С. С., Власюк Т. М.**
Результативність вступної кампанії як один з інструментів оцінювання ефективності діяльності ВНЗ 10
- 2 **Бондаренко С. М., Гончаров Ю. В., Дворецький А. О.**
Управління якістю надання освітніх послуг 24

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

- 1 **Сунцова О. О.**
Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу регіону за рахунок впровадження дорадницько-консалтингових проектів 32
- 2 **Ткачук В. А.**
Моніторинг сталого розвитку сільських територій як відкритих соціально-економічних екосистем 40

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

- 1 **Баула О. В.**
Основні напрями формування корпоративно-соціальної відповідальності у сфері охорони здоров'я 47
- 2 **Геселева Н. В., Дученко О. В., Віріч М. В.**
Підходи щодо вдосконалення логістичного управління підприємством 52
- 3 **Діденко Є. О.**
Стратегічне управління взаємовідносинами комерційного підприємства з постачальниками 59
- 4 **Єршова О. О.**
Зарубіжний досвід ефективного управління бізнес-процесами підприємств 66
- 5 **Лісун Я. В., Макатьора Д. А.**
Функція харінгтона як інструмент визначення рівня розвитку технологій 80
- 6 **Цимбаленко Н. В., Ларіонова Т. О.**
Теоретичні аспекти формування фінансової безпеки банку 86
- 7 **Чубукова О. Ю., Яренко А. В.**
Економіка вражень: передумови зародження, головні ідеї, економічна сутність 92

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

- 1 **Ганущак-Єфіменко Л. М., Щербак В. Г.**
Розвиток інноваційно-інвестиційної політики сільських регіонів 99
- 2 **Квасова О. П.**
Управління ризиками в банках при проведенні інвестиційних операцій 106
- 3 **Пруднікова Н. В.**
Моделювання інноваційного процесу як необхідна умова формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком 115
- 4 **Черненко Н. О., Лісняк В. О.**
Розвиток співробітництва України та ЄС у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності 128
- 5 **Щербак В. Г., Готра В. В.**
Напрями стимулювання інноваційної активності АПК в умовах формування кластера з урахуванням ефекту дифузії 136

TABLE OF CONTENTS

MODERNIZATION OF EDUCATION

- 1 **Ivan M. Grishchenko, Svitlana S. Garkavenko, Tetiana M. Vlasiuk**
Admissions campaign performance as a tool in evaluating the university effectiveness 10
- 2 **Svitlana M. Bondarenko, Yuriy V. Goncharov, Andrii A. Dvoretzkyi**
Enhancing the quality of education services 24

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF ECONOMY

- 1 **Olesia O. Suntsova**
Development of recreational and tourist potential of a region through launching of advisory & consulting projects 32
- 2 **Vadym A. Tkachuk**
Monitoring of sustainable development of rural areas as open socioeconomic ecosystems 40

MODERN TENDENCIES AND MANAGEMENT PROBLEMS

- 1 **Oleksij V. Baula**
Basic directions of forming corporate social responsibility in the field of health protection 47
- 2 **Nataliia V. Heseleva, Oleksandr V. Duchenko, Mykhailo V. Virich**
Approaches to improve enterprise logistics management 52
- 3 **Evhen O. Didenko**
Strategic management of business relationships with suppliers 59
- 4 **Olena O. Yershova**
International experience of effective business processes management 66
- 5 **Yanina V. Lisun, Dmytro A. Makatora**
Function harington as a tool to determine the level of technology development 80
- 6 **Nataliia V. Tsymbalenko, Tetiana O. Iarionova**
Providing financial security of a bank 86
- 7 **Olga Y. Chubukova, Anatolii V. Yarenko**
Experience economy: background for emergence, main ideas, economic nature 92

INNOVATIVE-INVESTMENT POLICY

- 1 **Liudmyla M. Hanushchak-Yefimenko, Valeriia G. Shcherbak**
Development of innovaciyno-investiciynoy of policy rural areas 99
- 2 **Olga P. Kvasova**
Risk management in banks when conducting investment transactions 106
- 3 **Nina V. Prudnikova**
Modeling the innovation process as a necessary condition for the formation of an effective mechanism of innovative development 115
- 4 **Natalya A. Chernenko, Vladislava O. Lisnyak**
Development cooperation Ukraine and the EU in innovative investment activity 128
- 5 **Valeriia G. Shcherbak, Viktoriya V. Hotra**
Directions of stimulation of innovative activity of APK are in the conditions of forming of cluster taking into account effect of diffusion 136

РЕКОМЕНДАЦІЇ
VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

7 жовтня 2016 р. в Київському національному університеті технологій та дизайну відбулася VI Міжнародна науково-практична конференція «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти».

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Київський національний університет технологій та дизайну, Вища школа менеджменту (Польща), Білоруський торговельно-економічний університет споживчої кооперації (Республіка Білорусь), Державний університет ім. Акакія Церетелі (м. Кутаїсі, Республіка Грузія).

У роботі конференції взяли участь понад 100 провідних учених, серед яких науковці з вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн.

На конференції представники різних наукових шкіл і спеціальностей розглядали широке коло актуальних проблем, які, зокрема, стосуються: забезпечення інноваційного розвитку вищої школи в умовах її інтеграції до європейського освітнього простору; напрямів удосконалення державної політики у сфері вищої освіти, модернізації її організаційно-економічного механізму; формування наукового потенціалу України; забезпечення ефективного управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів країни. У рамках конференції проаналізовано стан, основні проблеми й визначено сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні; висвітлювалися питання правового регулювання соціально-економічної політики держави стосовно забезпечення доступу до якісної вищої освіти учасників АТО в межах їхньої соціальної підтримки.

Під час обговорення доповідей учасники конференції підкреслювали важливість проведення ефективної соціально-економічної політики держави у сфері вищої освіти, зокрема щодо подальшого підвищення її якості, забезпечення рівного доступу до вищої освіти всіх верств населення.

Ті, хто виступав і брав участь у дискусіях, не оминули увагою питання щодо порівняльного аналізу системи вищої освіти України та зарубіжних країн, у тому числі вони характеризували склад і структуру контингенту студентів, співвідношення кількості студентів і викладачів, оцінювали ступінь автономії системи вищої освіти України за методикою Європейської асоціації університетів.

Результати наукових досліджень, представлені в матеріалах конференції, можуть бути використані Міністерством освіти і науки України, центральними органами виконавчої влади, органами регіонального управління та місцевого самоврядування, а також керівниками вищих навчальних закладів для розроблення соціально-економічної стратегії і тактики, обґрунтування комплексу заходів із забезпечення інноваційного розвитку вищої школи, підготовки наукових і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності її функціонування на етапі становлення сучасної моделі вищої освіти в Україні та її інтеграції у світовий освітній простір.

Заслухавши й обговоривши доповіді, учасники VI Міжнародної науково-практичної конференції «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України» сформулювали такі висновки та рекомендації:

– на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України підвищується суспільна значущість освіти й науки, які розвиваються у взаємозв'язку з євроінтеграційними та глобалізаційними процесами та призначені створити підґрунтя для подальшого розвитку нації на інноваційних засадах з урахуванням потреб як країни в цілому, так і кожної особистості зокрема;

– динамізм зовнішніх чинників, мінливість макроекономічної ситуації, наявність кризових явищ у вітчизняній економіці – усе це зумовлює необхідність пошуку нових підходів до управління у сфері вищої освіти;

– рівень інтелектуального потенціалу країни, що безпосередньо визначається якістю та конкурентоспроможністю освіти, стає найважливішим чинником економічного й соціального розвитку;

– загострення конкурентної ситуації на ринку освітніх послуг зумовлює необхідність підвищення вимог до освітньої, наукової й організаційно-економічної діяльності вищих навчальних закладів і визначає актуальність розроблення методологічних основ формування нової парадигми розвитку вищої освіти на засадах демократичності, моральності, професійності, інноваційності;

– основною метою державної політики в галузі освіти повинно бути забезпечення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації освітнього процесу відповідно до демократичних цінностей і сучасних науково-технічних досягнень на засадах студентоцентричного навчання;

– удосконалення державної політики у сфері вищої освіти, спрямованої на забезпечення її розвитку, необхідно здійснювати за такими напрямками: підвищення рівня автономії вищих навчальних закладів; забезпечення доступу громадян до якісної вищої освіти; формування її особистісної та гуманістичної орієнтації з урахуванням національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення змісту й форм організації навчального процесу; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій; оптимізація системи фінансування освіти, у тому числі формування нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів залучення й використання позабюджетних коштів; підвищення соціального статусу й професіоналізму працівників освіти, посилення їхньої державної та суспільної підтримки; розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи; інтеграція вітчизняної вищої школи до європейського та світового освітнього простору;

– з метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення входження в європейський політичний, економічний і правовий простір, створення передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі є потреба визначити основні напрями культурно-освітньої й науково-технічної інтеграції, а саме: упровадження європейських стандартів і норм в освіті, науці й техніці; поширення власних освітніх, культурних і науково-технічних здобутків у ЄС; розширення автономії українських вищих навчальних закладів, яка стає беззаперечною формою встановлення академічних свобод і визначається як необхідний ступінь незалежності ВНЗ і засіб досягнення ним стратегічної мети – підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на світових ринках праці та входження України у єдиний європейський освітньо-науковий простір;

– для вирішення завдань модернізації економічного механізму функціонування вищої освіти потрібно забезпечити розроблення довгострокової програми структурної адаптації національної освітньої політики до нових міжнародних умов. Реформування національної системи вищої освіти треба здійснювати з урахуванням вимог Міжнародної стандартної класифікації занять ISCO-88 (МСКЗ), Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-97 (МСКО), Міжнародного стандарту якості серії ISO-9000 та вимог, критеріїв і стандартів, які узгодили країни – учасниці Болонського процесу;

– закладам вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців із різноманітних напрямів, доцільно продовжити вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу з урахуванням сучасних світових тенденцій у галузі вищої освіти, останніх досягнень науки у підготовці наукової та методичної літератури, підручників і навчальних посібників, навчальних засобів із використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій;

– особливу увагу доцільно приділити розвитку й зміцненню міжнародної співпраці між науковими установами та вищими навчальними закладами у сфері реалізації спільних проектів, науково-дослідницької й освітньої діяльності, обміну науковцями, викладачами і студентами;

– науковій спільноті потрібно зосередити увагу на дослідженні методологічних і практичних засад модернізації економічного механізму функціонування вищої освіти; продовжувати дискусії з питань розвитку вищої школи із залученням молоді у форматах безпосереднього та інтерактивного спілкування – круглих столів, семінарів, конференцій, вебінарів, на сторінках періодичних видань і в соціальних мережах.

Взяти до відома інформацію, викладену в доповідях учасників конференції, і рекомендувати до друку тези заслуханих доповідей в окремому збірнику матеріалів конференції.

**Організаційний комітет конференції
Київ, 7 жовтня 2016 р.**

УДК 378:338.465.4

Иван М. Грищенко, Світлана С. Гаркавенко, Тетяна М. Власюк
Київський національний університет технологій та дизайну
**РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВСТУПНОЇ КАМПАНІЇ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ
ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ**

У статті обґрунтовано доцільність визначення результативності вступної кампанії як одного з інструментів оцінювання ефективності діяльності вищого навчального закладу. Для оцінювання результативності вступної кампанії рекомендується використовувати коефіцієнт, що визначається як відношення кількості зарахованих осіб до кількості заяв про вступ, поданих на певну спеціальність. Рівень привабливості окремих спеціальностей пропонується оцінювати, порівнюючи відсоток заповнення ліцензованих обсягів і динаміку кількості зарахованих осіб із середніми показниками вищого навчального закладу.

Ключові слова: *результативність вступної кампанії, рівень привабливості спеціальностей.*

Иван М. Грищенко, Светлана С. Гаркавенко, Татьяна Н. Власюк
Киевский национальный университет технологий и дизайна
**РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ ВСТУПИТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ КАК ОДИН ИЗ
ИНСТРУМЕНТОВ ОЦЕНИВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВУЗОВ**

В статье обоснована целесообразность определения результативности вступительной кампании в качестве одного из инструментов оценивания эффективности деятельности высшего учебного заведения. Для оценивания результативности вступительной кампании рекомендуется использовать коэффициент, который рассчитывается путем деления количества зачисленных на обучение лиц к количеству заявлений, поданных на определенную специальность. Уровень привлекательности отдельных специальностей предлагается оценивать, сравнивая процент заполнения лицензионных объемов и динамику количества зачисленных лиц со средневузовскими показателями.

Ключевые слова: *результативность вступительной кампании, уровень привлекательности специальностей.*

Ivan M. Grishchenko, Svitlana S. Garkavenko, Tetiana M. Vlasiuk
Kyiv National University of Technology and Design
**ADMISSIONS CAMPAIGN PERFORMANCE AS A TOOL IN EVALUATING THE
UNIVERSITY EFFECTIVENESS**

The paper justifies the need to estimate the admissions campaign performance as a tool in evaluating the effectiveness of a higher education institution. To assess the effects of the admissions performance, it is recommended to apply a coefficient which is determined by the ratio of the number of enlisted persons to the number of applications submitted for a particular study program. The level of attractiveness of certain programs is suggested to be evaluated by comparing the share of filling the licensed volume and the dynamics of the number of persons enrolled for a particular program with the University average data.

Keywords: *admissions campaign performance, study program attractiveness level.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. У процесі модернізації вищих навчальних закладів (ВНЗ) України, яка триває упродовж декількох останніх років, важливою проблемою є визначення показників їх ефективної діяльності. Конкуренція, що існує в сучасному ринковому середовищі, підвищує вимоги щодо управління об'єктами господарювання, яке базується на основі оцінювання

ефективності діяльності. Таке оцінювання є однією з актуальних проблем економічної діяльності не лише підприємств, але й освітніх організацій, закладів та установ, оскільки їх керівництво зобов'язане організувати процес управління таким чином, щоб забезпечити якнайповніше використання всіх наявних ресурсів і досягти високих кінцевих результатів освітньої діяльності.

Для того щоб вищий навчальний заклад міг управляти ефективністю й результативністю своєї освітньої діяльності, він мусить її контролювати. З цією метою керівництво ВНЗ повинно вміти здійснювати аналіз та оцінювання (вимірювання) результатів цієї діяльності, узявши за основу поставлені перед собою цілі.

Аналіз останніх публікацій із означеної проблеми. На ринку освітніх послуг України проводиться постійний моніторинг ВНЗ і складаються різні рейтинги, здебільшого орієнтовані на досягнення у навчально-виховній роботі. Рейтингування є важливим ефективним інструментом забезпечення та покращення якості вищої освіти. Рейтинги набули популярності серед абітурієнтів і їхніх батьків, вони також завойовують визнання серед академічної спільноти як засіб оцінювання якості й репутації вищого навчального закладу.

У таких умовах важливо підвищувати конкурентоспроможність ВНЗ, на яку впливає привабливість спеціальностей, за якими здійснюється підготовка майбутніх фахівців, що ґрунтується на зацікавленості абітурієнтів, враженнях, котрі склалися про рівень престижності вишу, його імідж.

Невирішені частини дослідження. Одним із основних аспектів рейтингового оцінювання діяльності ВНЗ є оцінювання контингенту студентів, який формується в результаті вступної кампанії. Перебіг і результати кожної вступної кампанії постійно висвітлюються на сайті МОН України, досліджуються багатьма громадськими організаціями. Ці дані фактично відображають макрорезультати (у цілому по країні) або характеризують недоліки в ході проведення вступної кампанії. Однак недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані з дослідженням результативності вступної кампанії на мікрорівні (окремий ВНЗ). Необхідність дослідження цієї проблеми на належному рівні з урахуванням специфіки й особливостей розвитку ринку освітніх послуг в Україні зумовила вибір теми статті та визначила її мету й завдання.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні методичних підходів щодо оцінювання результативності вступної кампанії, визначення привабливості окремих спеціальностей як одного з основних інструментів оцінювання ефективності діяльності ВНЗ.

Виклад основних результатів і їх обговорення. Показники формування контингенту студентів безпосередньо впливають на ефективність діяльності вищого навчального закладу, оскільки це «окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [1].

Вступна кампанія 2016 р. відрізнялася від минулорічної низкою нововведень, а саме: 1) уперше прийом до ВНЗ проводився за новим переліком спеціальностей; 2) подання всіх заяв до вишів здійснювалося лише в електронній формі, за винятком тих випадків, коли абітурієнти вступали за квотами, за результатами співбесіди або вступних іспитів; 3) позаконкурсний вступ було замінено на квоти; 4) відмінено цільовий прийом; 5) запроваджено новий принцип розподілу бюджетних місць для вступників на базі повної загальної середньої освіти (адресне розміщення державного замовлення).

Раніше саме міністерства та відомства визначали кількість бюджетних місць для підпорядкованих їм університетів. Після цього абітурієнти, володіючи інформацією про те, скільки бюджетних місць отримав ВНЗ, подавали документи на вступ і змагалися за право

навчатися безоплатно. Натомість адресне розміщення державного замовлення передбачає, що спочатку абітурієнти змагаються за право навчатися безоплатно в рамках загальноукраїнського рейтингу за кожною спеціальністю, а потім ті, хто таке право виборов, отримують умовний ваучер, тобто бюджетне місце, яке й приносять самостійно до обраного ними університету [2].

У 2016 р. до вищих навчальних закладів України було подано 2 млн. 11 тис. 62 заяви від 584 тис. осіб, що на 200 тис. заяв більше, ніж у 2015 р. В електронному вигляді подано 1 млн. 266 тис. 536 заяв. У паперовому вигляді до приймальних комісій надійшло 744,5 тис. заяв – це документи на вступ, які абітурієнти подавали на більшість спеціальностей магістратури, на молодшого спеціаліста, спеціаліста, а також заяви вступників пільгових категорій.

Десятку лідерів ВНЗ України за популярністю серед абітурієнтів очолювали такі навчальні заклади вищої освіти: КНУ імені Тараса Шевченка – 62 тис. 490 заяв, ЛНУ імені Івана Франка – 56 тис. 622 заяви, НУ «Львівська політехніка» – 54 тис. 599 заяв, НТУУ «Київський політехнічний інститут» (нині – НТУУ «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського») – 47 тис. 664 заяв і КНТЕУ – 40 тис. 206 заяв. Закривали десятку найбільш популярних вишів НАУ – 34 тис. 246 заяв, ДНУ імені О. Гончара – 33 тис. 415 заяв, ЧНУ імені Юрія Федьковича – 32 тис. 991 заява, ХНУ імені В. Н. Каразіна – 29 тис. 175 заяв та ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» – 27 тис. 462 заяви.

Як засвідчує дослідження, в Україні з року в рік серед вступників залишаються популярними одні й ті самі спеціальності: філологія, менеджмент, економіка та право, комп'ютерні науки [3].

У 2016 р. 184 тис. 778 абітурієнтів були рекомендовані до зарахування на місця державного замовлення на всі освітньо-кваліфікаційні рівні (ОКР) (освітні ступені). Так, рекомендацію до зарахування на місця держбюджету для здобуття освітнього ступеня «бакалавр» отримали 76 тис. 664 абітурієнта (з них близько 66 тис. вступників були зараховані на перший курс, та близько 10 тис. – за скороченою програмою на бакалаврат на базі молодшого спеціаліста), освітнього ступеня «магістр» – 24 тис. 189, ОКР «спеціаліст» – 12 тис. 546 та ОКР «молодший спеціаліст» – 71 тис. 379 вступників [4].

Згідно з результатами розподілу бюджетних місць за адресним розміщенням перше місце в рейтингу ТОП-20 вищих навчальних закладів, що отримали найбільшу кількість додаткових місць держзамовлення, дісталось НУ «Львівська політехніка» – порівняно з минулим роком цей ВНЗ отримав 498 додаткових місць; друге місце посів КНУ імені Тараса Шевченка – 393 додаткові місця, на третій сходинці рейтингу – ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», якому було додано 253 додаткові місця. Варто зауважити, що додаткові місця отримали не лише столичні, а й регіональні виші – 11 з 20 ВНЗ у названому рейтингу. Зокрема, окрім «Львівської політехніки», до першої десятки увійшли такі регіональні ВНЗ, як ХНУ імені В. Н. Каразіна – 231 додаткове місце, ЛНУ імені Івана Франка – 210 додаткових місць, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка – 174 додаткові місця, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – 169 додаткових місць. Закривають цей ТОП-20 такі регіональні виші: Луцький національний технічний університет – 122 додаткові місця, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки – 119 додаткових місць, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка – 117 додаткових місць, ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького – 116 додаткових місць, Сумський державний університет – 115 додаткових місць, ХНУ радіоелектроніки – 98 додаткових місць [5].

За результатами прийому на всі освітньо-кваліфікаційні рівні (освітні ступені) визначено спеціальності з найбільшим обсягом бюджетних місць (ТОП-10) (рис. 1).

Рис. 1. ТОП-10 спеціальностей із найбільшим обсягом місць державного замовлення
 Джерело: побудовано за даними [6].

Серед лідерів вступної кампанії щодо розподілу місць державного замовлення – такі спеціальності: 014 «Середня освіта» – 13 тис. 307 місць, 223 «Медсестринство» – 8 тис. 810 місць та 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» – 7 тис. 407 місць.

Лідерами серед спеціальностей щодо зарахування за кошти фізичних і юридичних осіб залишалися такі: 081 «Право» – 19 тис. 302 місця, 073 «Менеджмент» – 9 тис. 328 місць та 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – 8 тис. 707 місць (рис. 2).

Рис. 2. ТОП-10 спеціальностей, що набули найбільшу популярність серед осіб, які зараховані на навчання за контрактом
 Джерело: побудовано авторами публікації за даними [7].

Загалом у 2016 р. до українських вищих навчальних закладів на денну форму навчання вступили 465 тис. 283 абітурієнта. При цьому за державним замовленням зараховано 237 тис. 625 абітурієнтів, а на навчання за контрактом – 227 тис. 654. Таким чином, майже половина зарахованих у цьому році до українських ВНЗ абітурієнтів (49% від загального обсягу) навчатимуться за кошти юридичних і фізичних осіб.

До Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД) у 2016 р. подано 11 495 заяв про вступ, що на 1875 (19,5%) заяв більше, ніж у 2015 р. (рис. 3).

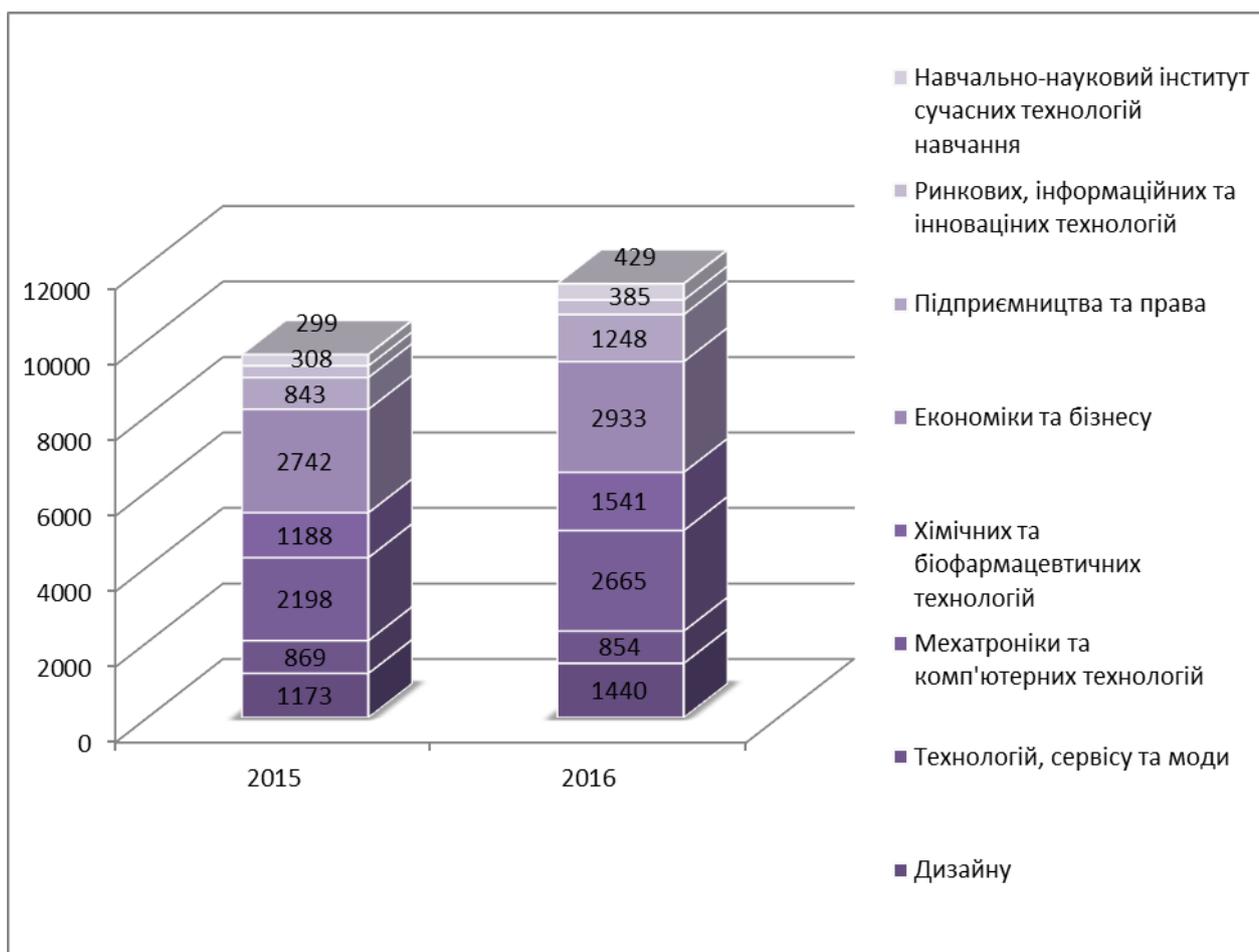

Рис. 3. Динаміка кількості заяв про вступ, поданих до КНУТД у 2015–2016 рр. (за факультетами)

Джерело: побудовано авторами публікації за даними [9, 10].

Лідерами за кількістю поданих заяв залишаються факультети: мехатроніки та комп'ютерних технологій, економіки та бізнесу, хімічних та біофармацевтичних технологій, дизайну.

Найбільш популярними спеціальностями за кількістю поданих заяв про вступ залишаються такі спеціальності: 022 «Дизайн», 182 «Технології легкої промисловості», 073 «Менеджмент», 122 «Комп'ютерні науки та інформаційні технології», 226 «Фармація» та 081 «Право». Така конкурсна ситуація відображає профільність ВНЗ та відповідає загальнонаціональним тенденціям (рис. 4).

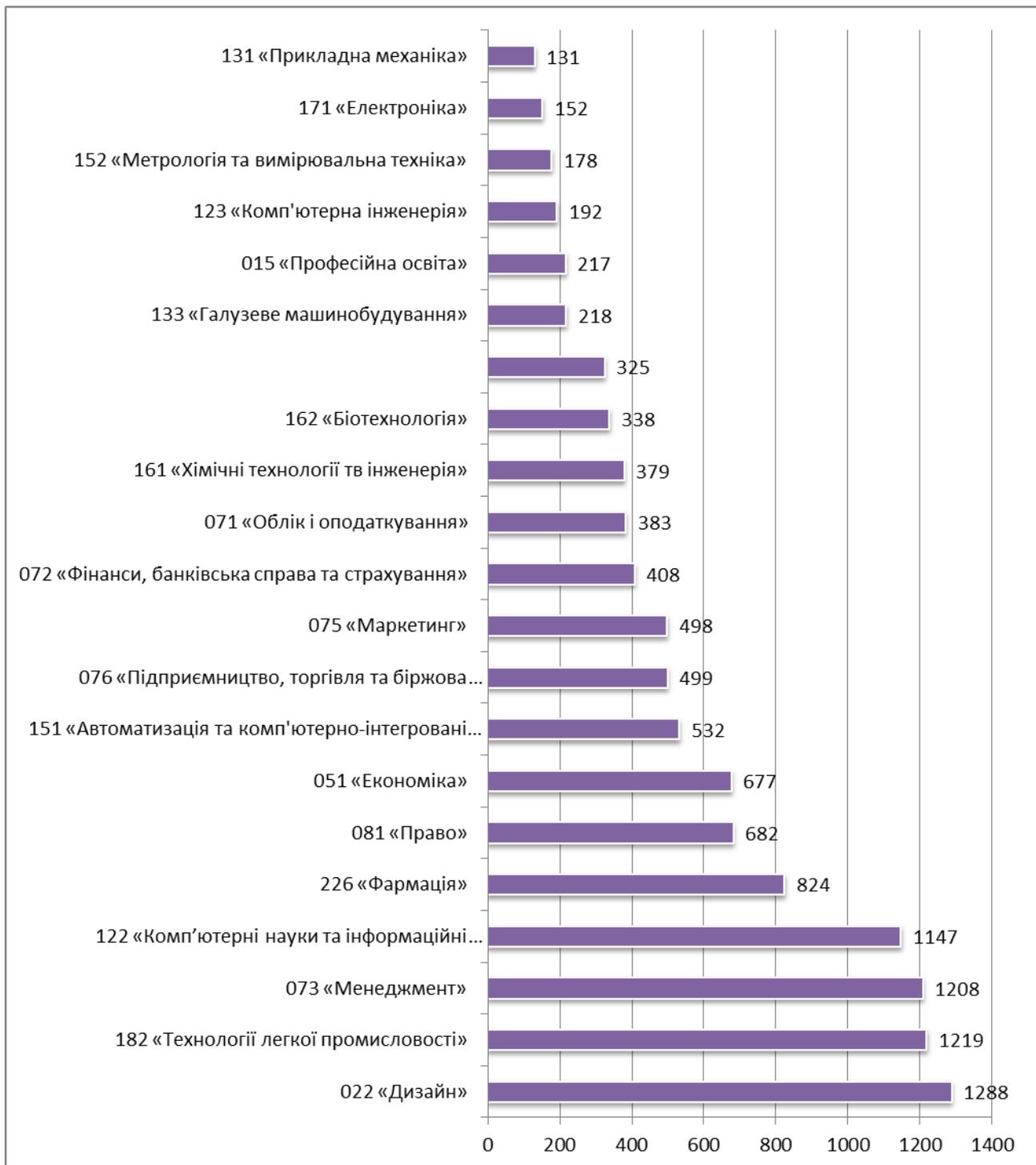

Рис. 4. Кількість заяв про вступ, що подані до КНУТД у 2016 р., у розрізі спеціальностей

Джерело: побудовано авторами публікації за даними [8].

Кількість осіб, зарахованих на навчання до КНУТД у 2016 р., збільшилася порівняно з 2015 р. на 370 осіб (12,55%) (табл. 1) [9; 10]. Кількість осіб, зарахованих за освітнім ступенем «бакалавр», зросла на 83 особи (4,31%), за освітнім ступенем «магістр» – на 317 осіб (42,27%). Кількість осіб, які були зараховані на навчання для здобуття ОКР «спеціаліст», скоротилася на 30 осіб (10,95%). Це пояснюється тим, що набір за вказаним освітньо-кваліфікаційним рівнем у 2016 р. здійснювався востаннє.

Таблиця 1

Динаміка кількості осіб, зарахованих до КНУТД у 2015–2016 рр.

Освітній ступінь (ОКР)	Приєм 2015 р.			Приєм 2016 р.			Відхилення, 2016 / 2015		
	Бюджет	Контракт	РАЗОМ	Бюджет	Контракт	РАЗОМ	Бюджет	Контракт	РАЗОМ
Бакалавр	762	1163	1925	732	1276	2008	-30	+113	+83
Спеціаліст	56	218	274	59	185	244	+3	-33	-30
Магістр	331	419	750	586	481	1067	+255	+62	+317
<i>Усього</i>	<i>1149</i>	<i>1800</i>	<i>2949</i>	<i>1377</i>	<i>1942</i>	<i>3319</i>	<i>+228</i>	<i>+142</i>	<i>+370</i>

Джерело: складено авторами публікації за [9, 10].

ТОП-10 спеціальностей за кількістю зарахованих осіб за всіма освітніми ступенями (освітньо-кваліфікаційними рівнями) очолюють профільні для КНУТД спеціальності, а саме: технології легкої промисловості, дизайн, менеджмент. Також серед лідерів вступної кампанії такі спеціальності, як комп'ютерні науки та інформаційні технології; фармація; економіка; облік і оподаткування; фінанси, банківська справа та страхування; право; хімічні технології та інженерія (рис. 5).

Рис. 5. ТОП-10 спеціальностей за кількістю осіб, зарахованих до КНУТД у 2016 р. за освітніми ступенями «бакалавр», «магістр» та ОКР «спеціаліст»

Джерело: побудовано за даними [10].

Під час оцінювання результативності вступної кампанії виявлено, що збільшення кількості поданих заяв про вступ пропорційно не позначилося на контингенті зарахованих осіб, оскільки темпи приросту кількості поданих заяв (19,5%) перевищують темпи приросту кількості зарахованих осіб (12,55%).

Формування й розвиток ринку послуг вищої освіти зумовлює виникнення в суб'єктів, що діють на ньому, потреби в інформації, яка необхідна для прийняття більш усвідомлених управлінських рішень [11]. Світовий досвід і практика господарювання свідчать про велику кількість розроблених підходів, моделей, методик оцінювання ефективності діяльності на різних об'єктних рівнях і рекомендацій щодо їх застосування в реальних умовах [12].

При цьому, як зазначив відомий фахівець з питань управління Пітер Друкер, «можливо, ці “вимірювання” будуть не кількісними, а якісними; можливо, вони будуть не зовсім точними, а будуть допущені деякі відхилення у показниках. Головне, вони повинні бути чіткими, простими і раціональними» [13].

З метою оцінювання результативності вступної кампанії автори пропонують використовувати відповідний коефіцієнт ($K_{РВК}$), який визначається як відношення кількості зарахованих осіб до кількості заяв, поданих на певну спеціальність (освітній ступінь, факультет, ВНЗ тощо):

$$K_{РВК} = \frac{K_{З0}}{K_{ПЗ}} \rightarrow 1, \quad (1)$$

де $K_{РВК}$ – коефіцієнт результативності вступної кампанії;

$K_{З0}$ – кількість зарахованих осіб;

$K_{ПЗ}$ – кількість поданих заяв.

Результати проведеного оцінювання результативності вступної кампанії на прикладі Київського національного університету технологій та дизайну в розрізі факультетів та освітніх ступенів (ОКР) наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Оцінювання результативності вступної кампанії у КНУТД у 2015–2016 рр.

Рік	Факультет*	Освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень)								Середній показник по факультету
		Бакалавр				Спеціаліст		Магістр		
		Курс, форма навчання				Форма навчання				
		1 курс, денна	1 курс, заочна	2, 3 курси, денна	2, 3 курси, заочна	денна	заочна	денна	заочна	
2015	Д	0,28	0,24	0,39	0,75	–	–	0,74	0,30	0,39
	ТСМ	0,20	0,35	0,58	0,47	0,95	–	0,85	0,57	0,40
	МКТ	0,10	0,67	0,41	0,72	-	0,88	0,95	0,59	0,24
	ХБТ	0,13	0,41	0,82	0,74	0,59	1,00	0,52	0,67	0,28
	ФЕБ	0,08	0,83	0,41	0,68	0,20	0,94	0,67	0,81	0,23
	ПП	0,08	0,83	0,41	0,68	0,20	0,94	0,67	0,81	0,23
	РІТ	0,13	1,00	0,73	0,87	0,81	0,96	0,91	–	0,53
	ННІСТН	–	0,86	–	0,94	–	0,80	–	0,73	0,90
Середній показник	0,13	0,52	0,50	0,77	0,65	0,94	0,71	0,64	0,31	
2016	Д	0,23	0,42	0,45	0,23	-	-	0,79	0,60	0,33
	ТСМ	0,14	-	0,70	0,55	0,79	-	0,94	0,36	0,38
	МКТ	0,09	0,88	0,45	0,44	-	-	0,77	0,50	0,20
	ХБТ	0,08	0,05	0,67	0,73	0,46	0,66	0,63	0,46	0,20
	ФЕБ	0,06	0,33	0,46	0,86	0,56	0,91	0,74	0,76	0,24
	ПП	0,07	0,36	0,52	0,78	0,59	0,81	0,44	0,64	0,22
	РІТ	0,07	0,75	0,52	0,63	0,47	0,94	0,78	-	0,34
	ННІСТН	-	0,64	-	0,89	-	0,83	-	0,76	0,84
Середній показник	0,10	0,46	0,51	0,75	0,52	0,83	0,73	0,62	0,27	

*Примітка. Д – факультет дизайну; ТСМ – факультет технологій, сервісу та моди; МКТ – факультет мехатроніки та комп’ютерно-інтегрованих технологій; ХБТ – факультет хімічних та біофармацевтичних технологій; ФЕБ – факультет економіки та бізнесу; ПП – факультет підприємництва та права; РІТ – факультет ринкових інформаційних та інноваційних технологій; ННІСТН – Навчально-науковий інститут сучасних технологій навчання.

Джерело: складено авторами публікації за даними [9, 10].

Результати дослідження засвідчили, що показники результативності вступної кампанії у 2016 р. порівняно з 2015 р. зменшилися з 31% до 27%. Тобто, якщо в 2015 р. до університету була зарахована кожна третя особа, яка подала заяву про вступ, то в 2016 р. – лише кожна четверта особа.

Найвищий показник результативності спостерігається при вступі на здобуття освітнього рівня «магістр» (освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст»), що пояснюється професійною спрямованістю вступників, оскільки вони вже отримали ступінь бакалавра за певною спеціальністю. При вступі до університету для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за денною формою навчання найвище значення коефіцієнта, розрахованого за формулою (1), спостерігалось на факультеті технологій, сервісу та моди (2015 р. – 0,95, 2016 р. – 0,79), за заочною формою навчання – на факультеті ринкових, інформаційних та інноваційних технологій (2015 р. – 0,96, 2016 р. – 0,94). При вступі на навчання для здобуття освітнього ступеня «магістр» за денною формою навчання найвище значення коефіцієнта було в 2015 р. на факультеті мехатроніки та комп'ютерних технологій (0,95); у 2016 р. – на факультеті технологій, сервісу та моди (0,94); за заочною формою навчання в 2015 р. – на факультетах економіки та бізнесу (0,81), а також факультеті підприємництва та права (0,81); у 2016 р. – на факультеті економіки та бізнесу (0,76) та у Навчально-науковому інституті сучасних технологій навчання (0,76).

Аналіз результативності вступної кампанії за освітнім ступенем «бакалавр» на базі повної загальної середньої освіти дав змогу зробити висновок про те, що найвищий показник спостерігається на профільних для КНУТД факультетах. Так, за результатами вступної кампанії 2015 р. коефіцієнт складав: на факультеті дизайну – 0,28, на факультеті технологій, сервісу та моди – 0,20; у 2016 р. цей коефіцієнт становив відповідно 0,23 та 0,14.

Також виявлено тенденцію щодо вищої результативності за заочною формою навчання (окрім освітнього ступеня «магістр») порівняно з денною формою навчання.

Найнижче значення коефіцієнта було отримане по КНУТД при оцінюванні результативності вступної кампанії на перший курс денної форми навчання. Так, у 2015 р. число значення коефіцієнта дорівнювало 0,13, а в 2016 р. – 0,10. Тобто, у 2015 р. кожен восьмий абітурієнт із числа тих, хто подав заяви на вступ, виконав умови прийому та був зарахований на навчання до університету, у 2016 р. – це був кожен десятий. Низька результативність пояснюється, в основному, електронною подачею заяв, що унеможливило спілкування членів приймальної комісії із вступниками безпосередньо під час подачі документів. Тому ВНЗ необхідно ознайомлювати вступників з університетом і спеціальностями до початку вступної кампанії, надавати більше інформації через сайт університету, розповсюджувати рекламно-агітаційні матеріали, використовувати засоби масової інформації.

Позитивними, на нашу думку, є зміни в Умовах прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році щодо скорочення кількості заяв, які кожен абітурієнт може подати при вступі за державним замовленням. Так, замість 15 заяв на 5 спеціальностей вступники можуть подавати 9 заяв на 4 спеціальності. Ця тенденція може вплинути на підвищення результативності вступної кампанії.

З метою визначення основних стратегічних напрямів підвищення результативності вступної кампанії для будь-якого ВНЗ важливим є визначення того, які спеціальності користуються найбільшою привабливістю у вступників, а які викликають низький рівень зацікавленості. З метою оцінювання привабливості спеціальностей пропонуємо використовувати такі критерії: 1) динаміка кількості поданих заяв; 2) відсоток заповнення ліцензованих обсягів. Ці дані порівнюються із середніми показниками по ВНЗ, що надає змогу розбити всі спеціальності на чотири квадранти: *I квадрант* – спеціальності, що мають пріоритетний рівень привабливості; *II квадрант* – спеціальності, котрі мають високий рівень привабливості; *III квадрант* – спеціальності, які мають середній рівень привабливості; *IV квадрант* – спеціальності, що мають низький рівень привабливості.

Для практичної реалізації запропонованих методичних підходів визначено динаміку кількості осіб, зарахованих у 2016 р. порівняно з 2015 р., та відсотки заповнення

ліцензованих обсягів для першого курсу денної форми навчання на прикладі Київського національного університету технологій та дизайну (табл. 3).

Таблиця 3

Вихідні дані для оцінювання привабливості спеціальностей ВНЗ для вступників денної форми навчання на базі повної загальної середньої освіти КНУТД

№ з/п	Шифр спеціальності	Назва освітньої програми (спеціальності)	Умовне позначення	Динаміка кількості зарахованих осіб, %	Заповнення ліцензованих обсягів, %
1	051	Економіка підприємства (РІТ)	051Ч	–	–
2	076	Бізнес-технології у підприємстві	076БТУП	26,67	13,33
3	182	Проектування взуття та галантерейних виробів	182В	33,33	9,33
4	182	Експертиза текстильних матеріалів та виробів	182Е	40,00	16,00
5	051	Економіка підприємства	51ЕП	50,00	12,50
6	071	Облік, аудит і оподаткування	071	50,00	5,45
7	015	Технологія виробів легкої промисловості	015ПТ	50,00	11,11
8	022	Дизайн (РІТ)	022Ч	50,00	3,33
9	141	Електрообутова техніка	141ЕТ	55,56	30,00
10	182	Технології та дизайн трикотажу	182Т	57,14	24,00
11	171	Електронні пристрої та системи	171	58,82	25,00
12	162	Біотехнологія	162	61,90	26,00
13	151	Автоматизоване управління технологічними процесами	151	76,00	38,00
14	226	Технології фармацевтичних препаратів	226	76,92	33,33
15	073	Менеджмент	073	77,94	27,89
16	076	Підприємництво та комерційна діяльність	076ПКД	80,00	32,00
17	015	Технологія виробів легкої промисловості. Дизайн	015ПД	88,89	53,33
18	182	Конструювання та технології швейних виробів	182Ш	94,74	18,00
19	075	Бізнес-маркетинг та комунікації	075	96,00	30,00
20	022	Дизайн (за видами)	022	98,27	94,44
21	152	Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка	152МВ	100,00	12,00
22	123	Комп'ютерна інженерія	123Ч	100,00	14,00
23	182	Технології легкої промисловості (РІТ)	182Ч	100,00	3,33
24	161	Хімічні технології та інженерія	161	116,00	14,50
25	133	Машинобудування	133	133,33	24,00
26	122	Інформаційні технології проектування	122	137,04	74,00
27	051	Економічна кібернетика	051ЕК	146,15	76,00
28	072	Фінансово-кредитна діяльність суб'єктів господарювання	072	171,43	32,00
28	141	Електротехніка та електротехнології	141ЕЕТ	175,00	30,00
30	152	Метрологія, стандартизація та сертифікація	152МС	175,00	14,00
31	182	Моделювання, конструювання та художнє оздоблення виробів легкої промисловості	182ШМК	205,00	54,67
32	081	Господарсько-правова діяльність	081	273,68	86,67
33	131	Прикладна механіка	131	550,00	11,00
Середнє значення по ВНЗ				94,75	31,19

Джерело: складено авторами публікації за даними [9, 10].

Виявлено, що в 2016 р. на перший курс денної форми навчання зараховано на 5,25% осіб менше, ніж у 2015 р. Середній відсоток заповнення ліцензованих обсягів склав 31,19%. Оцінку привабливості спеціальностей за обраними критеріями наведено на *рисунку 6*.

3) *середній рівень привабливості* – 075 «Маркетинг. Бізнес-маркетинг та комунікації», 133 «Галузеве машинобудування. Машинобудування», 131 «Прикладна механіка», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка. Електротехніка та електротехнології», 182 «Технології легкої промисловості. Конструювання та технології швейних виробів», 123 «Комп'ютерна інженерія», 152 «Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка», 161 «Хімічні технології та інженерія»;

4) *низький рівень привабливості* – 162 «Біотехнологія», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка. Електропобутова техніка», 073 «Менеджмент», 171 «Електроніка. Електронні системи», 182 «Технології та дизайн трикотажу», 182 «Експертиза текстильних матеріалів та виробів», 182 «Проектування взуття та галантерейних виробів», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Бізнес-технології у підприємстві», 071 «Облік і оподаткування. Облік, аудит і оподаткування», 051 «Економіка. Економіка підприємства», 015 «Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості». 022 «Дизайн» (РІТ), 051 «Економіка. Економіка підприємства» (РІТ).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження визначають основний вектор стратегічних напрямів розвитку спеціальностей у конкретному ВНЗ. Оскільки стратегія розвитку спеціальностей так чи інакше корелює з рівнем результативності вступної кампанії, то кожен ВНЗ повинен планувати способи залучення майбутніх студентів. Щоб зберегти й підвищити попит на спеціальності, які мають пріоритетний рівень привабливості, можна порекомендувати посилення профорієнтаційної роботи; для спеціальностей, котрі мають високий рівень привабливості, варто підвищити рівень результативності вступної кампанії (тобто збільшити значення коефіцієнта $K_{РВК}$); для спеціальностей, що входять до третього квадранта і мають середній рівень привабливості, доцільно використати стратегію оптимізації ліцензійних обсягів. З метою підвищення рівня зацікавленості спеціальностями з низьким рівнем привабливості можуть бути використані такі стратегічні напрями: укрупнення освітніх програм і впровадження нових, підвищення результативності вступної кампанії, оптимізація ліцензованих обсягів.

Також науково-педагогічним колективам необхідно спрямувати зусилля на підвищення конкурентоспроможності освітньої діяльності ВНЗ як однієї з передумов збільшення контингенту студентів, які навчаються. Досягти цього можна шляхом ліцензування нових спеціальностей і збільшення ліцензованих обсягів за спеціальностями, де є 100% їх використання, за рахунок зменшення ліцензованого обсягу непривабливих спеціальностей. Одним із перспективних напрямів збільшення результативності вступної кампанії є також створення регіональних центрів підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання на базі провідних підприємств галузі та проведення Всеукраїнських олімпіад на базі вищих навчальних закладів.

Отже, здійснене дослідження переконує в тому, що на сучасному етапі реформування освітньої галузі вищі навчальні заклади повинні розробляти інструменти для збирання та моніторингу інформації щодо результативності вступної кампанії, формувати механізми управління ефективністю якості освітніх послуг, а також утілювати в життя заходи для покращення показників роботи з метою підвищення рівня свого економічного розвитку в конкурентному середовищі.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Економіка вступної кампанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : gazeta.dt.ua/EDUCATION/ekonomika-vstupnoyi-kampaniyi-.html.

3. В цьому році абітурієнти подали більше 2 млн. заяв [Електронний ресурс] // офіц. сайт МОН України. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/07/28/inna-sovsun-v-czomu-roczy-abiturienti-podali-bilshe-2mln-zayav/>
4. Вступ 2016: 184 тис. 778 абітурієнтів рекомендовані до зарахування на держбюджет – виші чекають на оригінали їх документів [Електронний ресурс] // офіц. сайт МОН України. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/01/vstup-2016-184tis-778-abiturientiv-rekomendovani-do-2/>
5. «Місце йде за абітурієнтом»: ТОП-20 ВНЗ, що збільшили держзамовлення [Електронний ресурс] // офіц. сайт МОН України. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/01/%E2%80%9Cmiscze-jde-za-abiturientom%E2%80%9D-top-20-vnz,-shho-zbilshili-derzhzamovlennya/>
6. ТОП-10 спеціальностей за кількістю бюджетників: до трійки увійшла спеціальність 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» [Електронний ресурс] // офіц. сайт МОН України. – Режим доступу : http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/09/top-10-speczialnostej*/
7. ТОП-10 спеціальностей за кількістю контрактників: «Право» зберігає першість [Електронний ресурс] // офіц. сайт МОН України. – Режим доступу : http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/15/top-10-speczialnostej*,-za-kilkistyu-kontraktnikov-%E2%80%9Cpravo%E2%80%9D-zberigae-pershist/
8. Інформаційна система «Конкурс». Вступ до вищих навчальних закладів України I–IV рівнів акредитації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vstup.info/>
9. Форма 2-3 нк «Звіт вищого навчального закладу на початок 2015/2016 навчального року» [Електронний ресурс] // ЄДЕБО. – Режим доступу : <http://192.168.1.100/Views/RegulationDocumentView2.aspx?IdD=1797242&dt=5&uk=dfd43f08-7aed-44ba-a9a7-7aab439a1556>.
10. Форма 2-3 нк «Звіт вищого навчального закладу на початок 2016/2017 навчального року» [Електронний ресурс] // ЄДЕБО. – Режим доступу : <http://192.168.1.100/Views/RegulationDocumentView2.aspx?IdD=2637270&dt=5&uk=dfd43f08-7aed-44ba-a9a7-7aab439a1556>.
11. Кратт О. А. Сегментація ринку послуг вищої освіти: використання системного підходу / О. А. Кратт, М. Г. Слоква. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 292 с.
12. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень / І. М. Грищенко. – К. : Грамота, 2014. – 384 с.
13. Друкер П. Енциклопедія менеджмента : пер. с англ. / П. Друкер. – М. : ООО «И. Д. Вильямс», 2008. – 432 с.

References

1. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Elektronnyy resurs] // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). – 2014. – № 37–38. – St. 2004. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Ekonomika vstupnoyi kampaniyi [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : gazeta.dt.ua/EDUCATION/ekonomika-vstupnoyi-kampaniyi-_.html.
3. V ts'omu rotsi abituriyenty podaly bil'she 2 mln. zayav [Elektronnyy resurs] // ofits. sayt MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/07/28/inna-sovsun-v-czomu-roczy-abiturienti-podali-bilshe-2mln-zayav/>
4. Vstup 2016: 184 tys. 778 abituriyentiv rekomendovani do zarakhuvannya na derzhbyudzheth – vyshi chekayut' na oryhinaly yikh dokumentiv [Elektronnyy resurs] // ofits. sayt MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/01/vstup-2016-184tis-778-abiturientiv-rekomendovani-do-2/>

5. «Mistse yde za abituriyentom»: TOP-20 VNZ, shcho zbil'shyly derzhzamovlennya [Elektronnyy resurs] // ofits. sayt MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/01/%E2%80%9Cmiscze-jde-za-abituriyentom%E2%80%9D-top-20-vnz,-shho-zbilshili-derzhzamovlennya/>
6. TOP-10 spetsial'nostey za kil'kistyu byudzhetykiv: do triyky uviyshla spetsial'nist' 141 «Elektroenerhetyka, elektrotehnika ta elektromekhanika» [Elektronnyy resurs] // ofits. sayt MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu : http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/09/top-10-speczialnostej*/
7. TOP-10 spetsial'nostey za kil'kistyu kontraktykiv: «Pravo» zberihaye pershist' [Elektronnyy resurs] // ofits. sayt MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu : http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/15/top-10-speczialnostej*,-za-kilkistyu-kontraktnikiv-%E2%80%9Cpravo%E2%80%9D-zberigae-pershist/
8. Informatsiyna systema «Konkurs». Vstup do vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny I–IV rivniv akredytatsiyi [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://vstup.info/>
9. Forma 2-3 nk «Zvit vyshchoho navchal'noho zakladu na pochatok 2015/2016 navchal'noho roku» [Elektronnyy resurs] // YeDEBO. – Rezhym dostupu : <http://192.168.1.100/Views/RegulationDocumentView2.aspx?IdD=1797242&dt=5&uk=dfd43f08-7aed-44ba-a9a7-7aab439a1556>.
10. Forma 2-3 nk «Zvit vyshchoho navchal'noho zakladu na pochatok 2016/2017 navchal'noho roku» [Elektronnyy resurs] // YeDEBO. – Rezhym dostupu : <http://192.168.1.100/Views/RegulationDocumentView2.aspx?IdD=2637270&dt=5&uk=dfd43f08-7aed-44ba-a9a7-7aab439a1556>.
11. Kratt O. A. Sehmentatsiya rynku posluh vyshchoyi osvity: vykorystannya systemnoho pidkhodu / O. A. Kratt, M. H. Slokva. – Donets'k : TOV «Yuho-Vostok, Ltd», 2005. – 292 s.
12. Hryshchenko I. M. Profesiyna osvita v systemi ekonomichnykh doslidzhen' / I. M. Hryshchenko. – K. : Hramota, 2014. – 384 s.
13. Druker P. Entsiklopediya menedzhmenta : per. s angl. / P. Druker. – M. : OOO «I. D. Vil'yams», 2008. – 432 s.

УДК 351.851:378.1:006.83

Світлана М. Бондаренко, Юрій В. Гончаров, Андрій О. Дворецький
Київський національний університет технологій та дизайну
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У статті визначено поняття «якість освітньої послуги» та здійснено його декомпозицію. Спираючись на сучасні освітні підходи, обрано структурні елементи, на які доцільно зосередити управлінський вплив з метою підвищення якості підготовки бакалаврів зі спеціальності «Менеджмент». Наведено практику взаємодії Київського національного університету технологій та дизайну та Української асоціації якості в контексті підвищення якості надання освітніх послуг.

Ключові слова: компетентнісний підхід, сертифікація освітніх програм, сертифікація набутих компетентностей, управління якістю освітніх послуг.

Светлана М. Бондаренко, Юрий В. Гончаров, Андрей А. Дворецкий
Киевский национальный университет технологий и дизайна
УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ОКАЗАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

В статье определено понятие «качество образовательной услуги» и проведена его декомпозиция. Опираясь на современные образовательные подходы, выбраны структурные элементы, на которые целесообразно сосредоточить управляющее воздействие с целью повышения качества подготовки бакалавров по специальности «Менеджмент». Описана практика взаимодействия Киевского национального университета технологий и дизайна и Украинской ассоциации качества в контексте повышения качества предоставления образовательных услуг.

Ключевые слова: компетентностный подход, сертификация образовательных программ, сертификация приобретенных компетентностей, управление качеством образовательных услуг.

Svitlana M. Bondarenko, Yuriy V. Goncharov, Andrii A. Dvoretzkyi
Kyiv National University of Technology and Design
ENHANCING THE QUALITY OF EDUCATION SERVICES

The article interprets the notion of an “education service quality” and provides the concept’s decomposition. Based on modern educational approaches, key structural elements to be focused on are identified to enhance the quality of Bachelor’s degree programs in Management. The cooperation experience between the Kyiv National University of Technology and Design and the Ukrainian Quality Association in the context of improving the quality of education services is described.

Keywords: competence-based approach, certification of study programs, certification of acquired competencies, quality management in education services.

Постановка проблеми та її зв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. Європейський вектор розвитку України зафіксований в Угоді про асоціацію з ЄС. Відповідно до даного документу: «Сторони зобов’язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою: реформування та модернізації систем вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти» (Стаття 434) [1]. Така редакція даного документу є логічною з ти тенденцій, що відбуваються у загальноєвропейському освітньому просторі. Загальновизнаним є те, що конкурентоспроможними є ті країни які мають високий рівень людського капіталу, який, зокрема, формується в системі освіти. Таким чином, важливим завданням для українського

науково-освітнянського товариства є пошук можливостей до підвищення якості освітніх послуг у контексті взаємодії з європейськими структурами.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питаннями якості освітніх послуг на різних рівнях освіти, всебічно розглядалося вітчизняними та закордонними науковцями, такими як: І. М. Грищенко [2], Ернест Лім Кок Сенг і Тан Пеі Лінг [3], Джанардхана Гундла Паллі та Раджесекхар Мамілла [4], Н. Рідей, С. Паламарчук, Д. Шофолов [5], А. В. Ромін [6]. У їх працях також приділено увагу економічним аспектам створення передумов до забезпечення високого рівня задоволення здобувачів освіти; взаємодії між освітніми установами, владними структурами та бізнес-організаціями; децентралізації в управлінні освітніми закладами та освітнім процесом та ін.

Невирішені частини дослідження. Проте в дослідженнях, мало уваги приділяється питанням застосування адміністративних інструментів задля досягнення вищої якості освітніх послуг на рівні структурних підрозділів, що безпосередньо здійснюють освітню діяльність, тобто, – кафедри.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та висвітлення практичного досвіду здійснення адміністративних заходів з підвищення якості надання освітніх послуг на рівні кафедри вищого навчального закладу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сучасна освіта характеризується рядом тенденцій ігнорування яких загрожує залишитися поза світовим науково-освітнім полем. У цьому сенсі достатньо прогресивним є прийнятий у 2014 р. Закон України «Про вищу освіту» [1]. Однак не зважаючи на усі його позитивні риси, відсутність напрацьованих механізмів реалізації зафіксованих положень гальмує розвиток галузі в нашій країні. Зокрема й досі не визначені на рівні стандартів перелік компетентностей які мають бути сформовані у випускників за кожною спеціальністю та рівнем вищої освіти. У той же час, міжнародні організації з сертифікації персоналу орієнтуються саме на компетентнісний підхід при розробці своїх вимог, тому співпраця з ними вбачається перспективним напрямом.

Важливим елементом системи управління якістю в закладах вищої освіти є менеджмент якості освітніх послуг. Академік І. М. Грищенко, ректор КНУТД, обґрунтував розуміння терміну «освітня послуга», як цілеспрямованої діяльності юридичних і фізичних осіб, в основі якої лежить навчання, для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвиткові індивідуальних здібностей, що має вартісний вимір [2, с. 28]. Таким чином, говорячи про її якість входимо в площину визначення характеристик діяльності ВНЗ щодо організації освітнього процесу які належать до його властивості задовольнити встановлені та передбачувані потреби здобувачів вищої освіти, що визначені у відповідних стандартах [7].

Якість освіти є системним явищем із власною йому структурою (рис. 1) та внутрішніми логічними зв'язками. Вона є комплексом характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. У ній виділяють три групи характеристик: якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму та якість результату освіти [8].

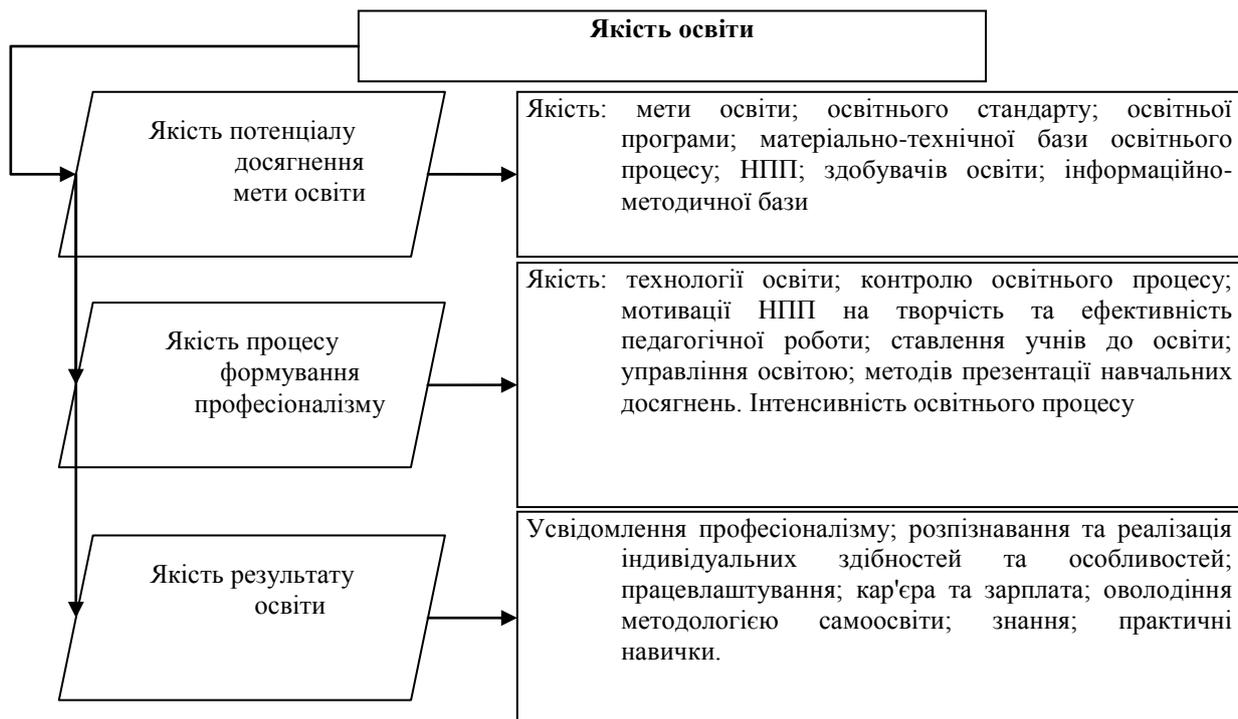

Рис. 1. Структура якості освіти

У центрі даної структури є студент, що відповідає студентоцентрованій моделі освіти, задекларованій в Законі України «Про вищу освіту» 2014 р. [1]. Що є справедливим, адже сучасний бізнес є клієнтоорієнтованим із тяжінням до задоволення індивідуальних потреб кожного споживача. Особливістю освітньої діяльності є й те, що її якість полягає не лише в тому на якому рівні професіоналізму було надано послугу, а й у тому, якого рівня компетентності досягнуто здобувачами вищої освіти. У цьому сенсі вбачаємо, ще одну грань якості освітньої послуги, яка оцінюється в процесі використання здобутих компетентностей у професійній діяльності.

На даному етапі вбачаємо необхідність окремо зупинитися на дефініції «компетентність». Відповідно до рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи про створення Європейської рамки кваліфікацій для навчання протягом життя (2008 р.) дане поняття визначається, як доведена спроможність використовувати знання, вміння та особистісні, соціальні та/або методологічні здібності в робочих або навчальних ситуаціях та для професійного і персонального розвитку [9]; статті 1 згаданого закону – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1]. Формування компетентності у студентів, у свою чергу, є основою компетентнісного підходу.

Сучасний компетентнісний підхід у освіті пройшов певні етапи становлення. До 1990-х рр. формувалася категоріальний апарат. Особливо важливе місце в ньому посідають поняття «компетенція» та «компетентність». Починаючи з останнього десятиліття минулого сторіччя відбувається інституціоналізація та його інтеграція в освітні системи, зокрема, через Болонський процес [10].

Вплив на кожен з елементів якості освіти (рис. 1), у кінцевому рахунку, впливатиме на всю систему в цілому. У той же час, надмірна увага до одного чи лише обмеженої групи під-параметрів призводить до зменшення віддачі від одиниці інвестицій, або навіть до ефекту негативної синергії.

Таким чином у системі вищої освіти якісною є та освітня послуга яка формує в її споживача компетентності актуальні з точки зору вимог бізнес середовища. Мова йде, не про передачу знання, а, про необхідність формування фахівця здатного до вирішення поставлених завдань та професійного й особистісного розвитку.

Виконати дане завдання система вищої освіти, будь-якої держави, самостійно неспроможна. Для його вирішення необхідна позитивна синергія від взаємодії держави, освітніх і бізнес організацій, а також професійних спільнот.

Прикладом такої взаємодії є розпочата в 2012 р. співпраця кафедри менеджменту КНУТД та Органу сертифікації персоналу Української асоціації якості (ОСП УАЯ), національного повноважного представника України в Європейській організації з якості (ЄОЯ), сутність якої полягає у тому, що кафедра менеджменту здійснює підготовку бакалаврів за спеціальністю «менеджмент» відповідно до вимог ЄОЯ, у частині формування компетентностей з менеджменту якості, а ОСП УАЯ проводить сертифікацію цих фахівців.

Впровадження міжнародних вимог Гармонізованої схеми реєстрації персоналу ЄОЯ в освітній процес кафедри менеджменту КНУТД здійснювалося за 8 етапами. Три останніх етапи є повторюваними (рис. 2).

На першому етапі здійснено розробку та узгодження плану взаємодії (етапи, терміни виконання), визначено персональний склад відповідальних та компетентностей які формуватимуться у студентів і оцінюватимуться на етапі сертифікації.

У продовж другого етапу, для повного і всебічного вивчення міжнародних вимог Гармонізованої схеми ЄОЯ було направлено провідних викладачів кафедри в УАЯ для проходження ними навчання, підвищення кваліфікації, сертифікації. Викладачі прослухали 4 модулі та одержали міжнародні сертифікати «Менеджера систем якості».

Під час реалізації третього етапу, у варіативну частину навчального і робочого навчального планів підготовки менеджерів уведено дисципліну «Менеджмент якості» яка за змістом відповідає вимогам Гармонізованої схеми ЄОЯ і викладається протягом трьох семестрів. За обсягом вона має 12 кредитів ЄКТС, та передбачає не менше 160 годин аудиторного навантаження (у залежності від освітньої програми). Згодом це дало змогу реалізувати четвертий та п'ятий етапи та перейти до шостого, у межах якого підготовлено пакет документів, що включали навчальні, робочі навчальні плани підготовки бакалаврів з менеджменту і навчально-методичні комплекси (НМК) дисциплін, які за змістом відповідають вимогам Гармонізованої схеми ЄОЯ.

В ОСП УАЯ було сформовано групу кваліфікованих експертів, яка проводила перевірку навчальних процесів і навчальної документації підготовки бакалаврів з менеджменту щодо кількості академічних годин, що вимагаються ЄОЯ, наявності необхідних тем у навчальних програмах і лекційних матеріалах та перевірку заповнення й уточнення таблиці відповідності, що заповнила навчальна організація. Позитивні результати оцінки відповідності оформлено у вигляді Протоколу та Сертифікату визнання курсу підготовки фахівців з менеджменту в Гармонізованій схемі Європейської організації якості. За результатами оцінки відповідності КНУТД внесений до Реєстру навчальних організацій як вищий навчальний заклад, що відповідає вимогам ЄОЯ.

Згодом у 2015 р. було пройдено повторну сертифікацію із підняттям рівня кваліфікації з «Молодшого менеджера якості» до «Менеджера якості» (рис. 3).

Наразі, щороку реалізується сьомий та восьмий етапи. Проведення лекційних та практичних занять з дисципліни «Менеджмент якості» здійснюється викладачами кафедри менеджменту які пройшли підготовку і сертифікацію в ОСП УАЯ.

Підготовка на практичних заняттях здійснюється на засадах проектного підходу. Студенти поділяються на малі підгрупи по 6-8 чоловік у кожній. Серед себе обирають модератор який керує виконання проекту. Відбувається творче та колективне обговорення

ситуаційних завдань, запропонованих викладачем, розробка оптимальних управлінських рішень або проведення ділових ігор.

I Етап	Укладання угоди з ОСП УАЯ про взаємодію в процесі підготовки і сертифікації персоналу відповідно до міжнародних вимог Гармонізованої схеми ЄОЯ
II Етап	Підвищення кваліфікації викладачів кафедри менеджменту в Українській асоціації якості для вивчення міжнародних вимог Гармонізованої схеми ЄОЯ та сертифікації
III Етап	Впровадження вимог ЄОЯ в навчальний процес і навчально-методичну документацію підготовки бакалаврів з менеджменту
IV Етап	Укладання договору з ОСП УАЯ на проведення оцінки відповідності (сертифікації) навчальних процесів і програм КНУТД міжнародним вимогам Гармонізованої схеми ЄОЯ
V Етап	Самоперевірка навчальної організації та заповнення таблиці відповідності навчальних програм вимогам Гармонізованої схеми ЄОЯ
VI Етап	Оцінка відповідності навчального процесу та навчально-методичної документації кафедри менеджменту КНУТД Органом сертифікації персоналу УАЯ (раз на три роки)
VII Етап	Навчання студентів за навчальними планами, які пройшли оцінку відповідності міжнародним вимогам Гармонізованої схеми ЄОЯ (щороку на третьому та четвертому курсі бакалаврату)
VIII Етап	Сертифікація студентів відповідно до міжнародних вимог Гармонізованої схеми ЄОЯ (щороку після здобуття освітнього рівня «бакалавр»)

Рис. 2. Етапи взаємодії кафедри менеджменту КНУТД та ОСП УАЯ

Особливістю підготовки фахівців у КНУТД є те, що у навчальних планах передбачена індивідуальна та самостійна робота студентів у достатньо великих обсягах – 50-70% годин, відведених для загального вивчення дисципліни. Тому в навчальних та робочих програмах вказаних дисциплін передбачені аналітичні, розрахункові, розрахунково-графічні роботи, які студенти виконують самостійно за методичними вказівками, розробленими на кафедрі.

Студенти проходять модульний та підсумковий контроль знань з даних дисциплін в КНУТД, а після закінчення бакалаврату і одержання диплому про здобуття I рівня вищої освіти вони мають можливість здати іспит в ОСП УАЯ без додаткової підготовки з метою отримання сертифікату «Молодший менеджер якості». За обсягом отриманої теоретичної підготовки можна було б сертифікувати й рівень «Менеджера якості», проте студенти ще не мають 4 роки практичного досвіду роботи і із них 2 роки – в системах управління якістю, як цього вимагає Гармонізована схема ЄОЯ.

Мотивацією для студентів є те, що інформація про молодого фахівця заноситься до міжнародного Реєстру сертифікованих фахівців, що сприяє підвищенню його конкурентоспроможності на ринку праці, міжнародному визнанню компетентності фахівця,

потреби в ньому на ринку праці. Студенти які націлені працювати за кордоном, в країнах Європейського Союзу, потребують сертифікату європейського зразка. А це важливо в умовах глобалізації і є ще одним кроком до Європейського Союзу.

Рис. 3. Сертифікат визнання навчального курсу підготовки в Гармонізованій схемі Європейської організації якості виданий КНУТД

Як наслідок в університеті підвищується якість освітніх послуг, знижується ризик випуску фахівця з низьким рівнем знань. Таким чином здійснено заходи спрямованих на підвищення якості потенціалу вищої освіти та якість надання освітніх послуг загалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, виходячи з поняття освітньої послуги було встановлено сутність її якості, яка полягає в здатності формувати в її споживача компетентності актуальні з точки зору вимог бізнес середовища та потреб здобувача освіти.

Доведено доцільність здійснення адміністративних заходів на рівні кафедри ВНЗ спрямованих на підвищення якості надання освітніх послуг. А саме, спираючись на студентоцентризований та компетентністний підходи визначено доцільність, з точки зору спроможності комплексного вирішення питання, управлінського впливу на компоненту якості потенціалу досягнення мети освіти. Задля цього запропоновано встановлювати контакти та співпрацювати з організаціями, що здійснюють сертифікацію відповідності персоналу в ЄС.

Досвід реалізований у Київському національному університеті технологій та дизайну (КНУТД), є гарним прикладом, здійснення такої співпраці. Виходячи з того, що він уже приносить свої результати вважаємо його таким що може бути використаний у інших ВНЗ України.

Література

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : закон України від [прийнято Верховною Радою України 1 квітня 2014 р. № 1556-VII] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=121%2F2006>;

2. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень: Монографія. – К.: Грамота, 2014. – 384 с;
3. Ernest Lim Kok Seng, Tan Pei Ling. A Statistical Analysis of Education Service Quality Dimensions on Business School Students' Satisfaction [Електронний ресурс] : International Education Studies; Vol. 6, No. 8; 2013 – Режим доступу : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1068634.pdf>;
4. Janardhana Gundla Palli, Rajasekhar Mamilla. Students' Opinions of Service Quality in the Field of Higher Education [Електронний ресурс] : Creative Education 2012. Vol.3, No.4, 430-438 – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.4236/ce.2012.34067>;
5. Рідей Н., Паламарчук С., Шофолов Д. Міжнародні стандарти як інструмент управління якістю освіти в Україні та США [Електронний ресурс] // Н. Рідей, С. Паламарчук, Д. Шофолов / Порівняльно-педагогічні студії № 3(13), 2012 <http://ijee.ie/articles/Vol20-1/IJEE1468.pdf><http://pps.udpu.org.ua/article/viewFile/18794/16518>;
6. Ромін А. В. Державне регулювання системи надання освітніх послуг вищими навчальними закладами України [Електронний ресурс] : Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (49) С. 172-177 – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-2/doc/2/07.pdf>
7. Roxana Sârbu, Anca Gabriela Ilie, Antonia Cristiana Enache, Dan Dumitriu. The quality of educational services in higher education – assurance, management and excellence? [Електронний ресурс] : Amfiteatru Economic Vol XI – Nr. 26 – June 2009 С. 383-392 – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=AE7847CDB5EA250FEFB91026145E06C1?doi=10.1.1.472.9447&rep=rep1&type=pdf>
8. Е. Коротков. Концепція якості освіти [Електронний ресурс] : osvita.ua – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/school/method/1342/>
9. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2008/C 111/01) // Official Journal of the EU, 6.5.2008 — С. 111/4
10. Антонюк Л. Л. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід // Л.Л. Антонюк, Н.В. Василькова, Д.О. Льницький Д.О. та ін. – К. : Інститут вищої освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2016. – 66 с.

References

1. Pro vyshchu osvitu [Elektronnyy resurs] : zakon Ukrayiny vid [pryynyato Verkhovnoyu Radoyu Ukrayiny 1 kvitnya 2014 r. № 1556-VII] – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=121%2F2006>;
2. Hryshchenko I. M. Profesiyna osvita v systemi ekonomichnykh doslidzhen': Monohrafiya. – K.: Hramota, 2014. – 384 s;
3. Ernest Lim Kok Seng, Tan Pei Ling. A Statistical Analysis of Education Service Quality Dimensions on Business School Students' Satisfaction [Elektronnyy resurs]: International Education Studies; Vol. 6, No. 8; 2013 – Rezhym dostupu: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1068634.pdf>;
4. Janardhana Gundla Palli, Rajasekhar Mamilla. Students' Opinions of Service Quality in the Field of Higher Education [Elektronnyy resurs]: Creative Education 2012. Vol.3, No.4, 430-438 – Rezhym dostupu: <http://dx.doi.org/10.4236/ce.2012.34067>;
5. Ridey N., Palamarchuk S., Shofolov D. Mizhnarodni standarty yak instrument upravlinnya yakistyu osvity v Ukrayini ta SShA [Elektronnyy resurs] // N. Ridey, S. Palamarchuk, D. Shofolov / Porivnyal'no-pedahohichni studiyi № 3(13), 2012 <http://ijee.ie/articles/Vol20-1/IJEE1468.pdf><http://pps.udpu.org.ua/article/viewFile/18794/16518>;

6. Romin A. V. Derzhavne rehulyuvannya systemy nadannya osvitnikh posluh vyshchymy navchal'nymy zakladamy Ukrainy [Elektronnyy resurs] : Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya. – Vyp. 2 (49) S. 172-177 – Rezhym dostupu : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-2/doc/2/07.pdf>
7. Roxana Sârbu, Anca Gabriela Ilie, Antonia Cristiana Enache, Dan Dumitriu. The quality of educational services in higher education – assurance, management and excellence? [Elektronnyy resurs: Amfiteatru Economic Vol XI – Nr. 26 – June 2009 C. 383-392 – Rezhym dostupu: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=AE7847CDB5EA250FEFB91026145E06C1?doi=10.1.1.472.9447&rep=rep1&type=pdf>
8. E. Korotkov. Kontsepsiya yakosti osvity [Elektronnyy resurs] : osvit.ua – Rezhym dostupu : <http://ru.osvita.ua/school/method/1342/>
9. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2008/C 111/01) // Official Journal of the EU, 6.5.2008 — C. 111/4
10. Antonyuk L. L. Kompetentnisnyy pidkhid u vyshchiy osviti: svitovyy dosvid // L.L. Antonyuk, N.V. Vasylykova, D.O. Il'nyts'kyi D.O. ta in. – K. : Instytut vyshchoyi osvity KNEU imeni Vadyma Het'mana, 2016. – 66 s.

УДК 332.145(502.35+338.48)

Олеся О. Сунцова

Національний авіаційний університет

**РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЗА
РАХУНОК ВПРОВАДЖЕННЯ ДОРАДНИЦЬКО-КОНСАЛТИНГОВИХ ПРОЕКТІВ**

У статті досліджуються стан існуючих проблем і перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону з метою формування стратегії економічного розвитку за рахунок впровадження дорадницько-консалтингових проектів регіону.

Ключові слова: *рекреаційно-туристичний потенціал, дорадницько-консалтинговий проект, стратегія економічного розвитку.*

Олеся А. Сунцова

Национальный авиационный университет

**РАЗВИТИЕ РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ЗА СЧЕТ
ВНЕДРЕНИЯ КОНСУЛЬТАЦИОННО-КОНСАЛТИНГОВЫХ ПРОЕКТОВ**

В статье исследуются состояние существующих проблем и перспективы развития туристическо-рекреационной сферы региона за счет внедрения консультационно-консалтинговых проектов.

Ключевые слова: *рекреационно-туристический потенциал, консультационно-консалтинговий проект, стратегия экономического развития.*

Olesia O. Suntsova

National Aviation University

**DEVELOPMENT OF RECREATIONAL AND TOURIST POTENTIAL OF A REGION
THROUGH LAUNCHING OF ADVISORY & CONSULTING PROJECTS**

The article examines existing problems and development prospects for promoting tourist and recreational sector enhancement through launching of advisory & consulting projects in a region.

Keywords: *recreation and tourism potential, advisory & consulting project, economic development strategy.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні, обумовили закономірне підвищення інтересу до природного потенціалу розвитку продуктивних сил. Сучасні економічні умови в країні створили передумови для вільного розвитку в регіонах підприємництва, заснованого на використанні природних ресурсів, у тому числі рекреаційних.

Перші кроки в нових соціально-економічних умовах показали, що розвиток сфери туризму та рекреації неможливий без елементів державного регулювання. Про це свідчать як результати наукового осмислення подій, що відбуваються, так і досвід тих країн, що переборолі чи успішно переборюють кризові явища у своїй економіці.

Для сучасного етапу суспільного розвитку характерне зростання ролі рекреації в процесі відновлення сил людини. Термін «рекреація» є сукупністю - відновлення; - розвага, відпочинок, зміна дій, яка виключає трудову діяльність і характеризує простір, пов'язаний з цими діями.

Аналіз останніх публікацій по проблемі . У працях Долішнього М.І., Кравців В.С., Колодійчука І. А., Побурко Я. О. активно досліджується проблема раціонального природокористування, яка полягає в забезпеченні всебічного й ефективного використання,

відновлення і збереження природних умов і ресурсів рекреації з врахуванням об'єктивно існуючих потреб.

Туристично - рекреаційна сфера бурхливо розвивається в останні роки і відображає об'єктивні тенденції соціального розвитку у світі, у нашій країні і практично у всіх її регіонах. Без рекреації тепер неможливо уявити собі економіку ні однієї розвитої країни чи соціально збалансованого територіально-виробничого комплексу.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану та перспектив розвитку туристично-рекреаційних ресурсів регіону та можливості використання дорадницько-консалтингових проектів.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Територіально-рекреаційний комплекс має складну внутрішню структуру і значні зовнішні зв'язки. Внутрішня структура комплексу визначається рівнем розвитку матеріально-технічної бази галузей рекреаційної спеціалізації, виробничої і соціальної інфраструктур, станом навколишнього середовища, наявністю трудових ресурсів, характером розселення населення в рекреаційних районах. Зовнішні зв'язки комплексу визначаються соціально-економічними умовами комплексоутворення, такими як транспортно-географічне положення комплексу, зв'язок з внутрішніми пунктами матеріально-технічного і продовольчого постачання, розташуванням відносно зон, з яких в пікові сезони може бути залучена додаткова робоча сила.

Рекреація (відновлення) - поняття, що охоплює усі види відпочинку, у тому числі санаторно-курортне лікування і туризм. Рекреаційне природокористування має три основні функції: соціальну, економічну і природоохоронну. Соціальна функція рекреаційного природокористування - це задоволення специфічних потреб населення у відпочинку, оздоровленні, спілкуванні з природою, що сприяє зміцненню фізичного і розумового здоров'я суспільства. Економічна функція полягає, головним чином, у відновленні робочої сили. Завдяки рекреації підвищується працездатність, збільшується фонд робочого часу, що сприяє зростанню продуктивності праці. До економічної функції належать також розширення сфери застосування праці і прискорений розвиток соціальної і виробничої інфраструктури на територіях інтенсивного рекреаційного природокористування. Природоохоронна функція полягає в попередженні деградації природних рекреаційних комплексів під впливом антропогенної діяльності, в тому числі і рекреаційної [8].

Майже в усіх областях України є рекреаційні ресурси, серед яких домінують санаторно-курортні. Один з найважливіших рекреаційних ресурсів є район Карпат, що вирізняється добрими умовами для організації як літнього, так і зимового відпочинку. Широко відомі своїми цілющими мінеральними водами Закарпаття та Прикарпаття. Кожен регіон має визначену структуру свого рекреаційного комплексу. На прикладі Закарпатського та Прикарпатського регіонів розглянемо структуру рекреаційного комплексу Карпат.

Становлення деяких галузевих елементів рекреаційної системи Карпат відбувалося ще в період кінця ХІХ- поч. ХХ ст. На початку ХХ ст. уже склалися і отримали популярність такі широко відомі нині бальнеологічні центри, як Шаян, Свалява, Сойми, Солотвино, Трускавець, Моршин, відомі були також лікувально-оздоровчі місцевості в долинах рік Тиса, Ріка, Пруту, Дністра. Невеликі водолікарні починають функціонувати в Закарпатті: Ужгороді, Квасах.

За сьгоднішніми даними у регіоні існує 62 санаторії, 17 лікувальних пансіонатів, у яких нараховується близько 25 тис. місць. Одним з найвідоміших курортів є Трускавець. Тут щорічно обслуговується більш 300 тис. чол. Наступним по потужності і популярності є курорт Моршин, що у рік обслуговує більш 75 тис. чол. Так само відомі: Шаян, Свалява, Келечин, Гірська Тиса і т.д. Крім безпосереднього використання мінеральних вод, на курортах у лікувальних і оздоровчо-профілактичних цілях, здійснюється так само промисловий розлив мінеральних вод: „Шаянська”, „Драгівська”, „Свалява”, „Моршинська”,

„Трускавецька”. Важливе значення для оздоровлення місцевого населення мають санаторії-профілакторії, бази відпочинку, табору відпочинку для дітей. У 10 будинках відпочинку на 2,5 тис. місць приходить близько 50 тис. людей щорічно [1].

Тут розміщено 53 туристичних баз, готелів, кемпінгів. Можна виділити такі як „Едельвейс”, „Верховина”, „Джерела Карпат” і багато інших. У Карпатському рекреаційному регіоні освоєно більш 10 гірськолижних територій, у яких діє кілька десятків гірськолижних підприємств. До них відносяться: Ясіня, Рахів, Славське, Подобовець, Ворохта. У регіоні утворилося кілька найважливіших туристично-екскурсійних вузлів. Це такі міста як Ужгород, Мукачеве, Львів, Яремча, Коломия, Вижниця. Через регіон проходить кілька міжнародних маршрутів.

Економічна оцінка рекреаційних ресурсів регіону з народногосподарської точки зору необхідна для вибору послідовності освоєння тих чи інших об’єктів рекреаційного природокористування. Така оцінка відображає максимально можливий рівень розвитку різних субгалузей рекреації при формуванні стратегії економічного розвитку регіону.

Природний рекреаційний потенціал є частиною природного потенціалу, який можна розглядати як здатність природних систем виробляти якусь продукцію або роботу, що використовується в господарській діяльності людей, яка виражається групою еколого-економічних показників. З точки зору стратегії економічного розвитку регіону рекреаційний потенціал розглядається як здатність природного середовища сприяти відпочинку і відновленню сили людини.

Під потенціалом рекреаційної галузі слід розуміти розвідані і ті, що знаходяться в експлуатації природні рекреаційні ресурси. Об’єктом економічної оцінки природно-рекреаційного потенціалу є природні рекреаційні ресурси, характер використання яких визначається відповідними природними умовами рекреаційно - туристичної діяльності. Отже, до завдання економічної оцінки потенціалу регіону входить визначення сукупної можливості наявних природних рекреаційно-туристичних ресурсів задовольняти рекреаційні потреби; виявлення, таким чином, максимальних можливостей їх використання рекреаційно-туристичною сферою і розрахунок народногосподарської цінності рекреаційно-туристичних ресурсів [7].

Відповідно до поставлених завдань слід визначати критерії економічної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів. У першому випадку – продуктивність рекреаційних ресурсів, в другому – народногосподарський ефект від їх використання. Продуктивність рекреаційних ресурсів виражається за допомогою науково обґрунтованих норм споживання природних ресурсів рекреантами, для лікування і відпочинку яких в певний період часу достатньо їх запасів. Норми споживання того чи іншого ресурсу різні і залежать від специфіки ресурсів, тривалості лікування або відпочинку. Норми являють собою знаменник, який дозволяє кількісно порівняти якісно різні види природних ресурсів.

Показником продуктивності природно-рекреаційного потенціалу виступає кількість людей, яким можна надати лікування, відпочинок і туристичні послуги виходячи з запасів природних рекреаційних ресурсів регіону за один рік. Цей показник дозволяє не тільки кількісно порівняти рекреаційні ресурси, але і виразити можливості рекреаційного використання різних видів ресурсів і їх суми. Отримавши, таким чином, кількісний вираз можливостей рекреаційного використання природних ресурсів регіону, можна охарактеризувати величину його природного рекреаційного потенціалу.

Виділяють наступну ієрархію рекреаційно – туристичних ресурсів: сукупний рекреаційно - туристичний потенціал регіону - потенціал субгалузей рекреації 1 - го рангу (санаторно-курортне лікування, туризм і відпочинок) - потенціали субгалузей рекреації 2 -го рангу (бальне опитне -, грязе -, озокерито - і кліматолікування, тривалий відпочинок і

туризм, короточасний відпочинок) - потенціали окремо взятих родовищ рекреаційних ресурсів, рекреаційних місцевостей.

Природний потенціал санаторно-курортного лікування Карпатського регіону включає потенціал бальнеопитне-, грязе-, озокерито- і кліматолікування. Потенціал бальнеопитного лікування визначається запасами лікувальних мінеральних вод. В основу його розрахунку беруться тільки балансові експлуатаційні запаси мінеральних вод, на базі яких можливий розвиток санаторно-курортних закладів [2]. Структура запасів мінеральних вод Карпатського регіону наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Родовища з експлуатаційними запасами лікувальних мінеральних вод Карпатського регіону [3]

Родовище	Область	Бальнеологічні групи вод	Балансові експлуатаційні запаси всього, м ³ /добу
Сойминське	Закарпатська	Вуглекислі	743,0
Шаянське	Закарпатська	Вуглекислі	251,6
Драгівське	Закарпатська	Сульфідні	97,0
Новополянське	Закарпатська	Вуглекислі	303,0
Полянське	Закарпатська	Вуглекислі	535,0
Гірсько-тисенське	Закарпатська	Вуглекислі	422,0
		Залізисті	501,0
Калечинське	Закарпатська	Сульфідні	90,0
Синякське	Закарпатська	Сульфідні	152,0
Трускавецьке	Львівська	З високим вмістом органічних речовин	47,2
		Сульфідні	6,0
		Без специфічних компонентів і властивостей	490,8
		В тому числі розсоли	466,5
		Всього	544,0
Східницьке	Львівська	З високим вмістом органічних речовин	82,7
Моршинське	Львівська	Без специфічних компонентів і властивостей	79,0
Велико-любленське	Львівська	Сульфідні	576,0

Методика оцінки рекреаційно – туристичного потенціалу в натуральних показниках включає кілька етапів. На першому оцінюються потенціали родовищ рекреаційних ресурсів, зон туризму і відпочинку. Сума отриманих результатів дає потенціали субгалузей рекреації різних рангів і сукупний рекреаційно – туристичний потенціал регіону. Як вихідні дані для оцінки потенціалів родовищ лікувальних рекреаційних ресурсів використовують показники об'єму балансових експлуатаційних запасів родовищ лікувальних мінеральних вод, грязей. Потенціал озокеритолікування визначається кількістю отриманого з рудної маси медичного озокериту. Вихідними даними для визначення потенціалів кліматолікування, туризму і відпочинку служать показники площі територій, придатних для відповідних видів рекреаційного використання.

Сприятливість кліматичних умов території для рекреаційної діяльності – один з найважливіших факторів її рекреаційного освоєння. При рекреаційній оцінці клімату слід виділити два основних етапи: 1) характеристика кліматичних умов території з метою виявлення загального кліматичного фонду; 2) оцінка кліматичних рекреаційних ресурсів [6].

На території Карпатського регіону виділяють три кліматичні рекреаційні зони: 1. Закарпаття і Передкарпаття, де клімат найбільш сприятливий для літніх видів туризму і

відпочинку; 2. нижня зона Карпат із сприятливими кліматичними умовами як для літніх, так і для зимових видів туризму і відпочинку; 3. середньогірська зона Карпат, де клімат найсприятливіший для зимових видів туризму і відпочинку. Кліматолікуванню в Карпатах в найбільшій мірі сприяють біокліматичні умови міжгірських котловин Верховинсько - Путилівського низькогір'я, долин верхньої течії рік Тиса, Ріка, Прут і їх приток, Вулканічного хребта. Середньорічна кількість днів зі сприятливими для кліматотерапії типами погоди тут понад 200 днів на рік.

Природні ресурси туризму і відпочинку регіону представлені головним чином мальовничими лісовими масивами Карпат. Можливості їх рекреаційного використання визначаються площею заліснених ландшафтів і граничне допустимими рекреаційними навантаженнями. Крім того, вони залежать і від тривалості сприятливого для туризму і відпочинку кліматичного періоду.

Туристичний бізнес можна справедливо вважати бізнесом XXI століття, тому що він є одним з найбільш динамічним і прибутковим серед усіх галузей світового господарства. За даними статистики Всесвітньої організації туризму, на туризм припадає 10% валового світового продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 5% усіх податкових надходжень. Туристична діяльність безпосередньо впливає на близько 40 галузей економіки і 10-15% працездатного населення будь-якої країни: це ціла галузь, яка об'єднує навколо себе багато супутніх галузей, таких як пасажирські перевезення (авіа, авто та морські), сфера побутових послуг (готелі, ресторани, пральні, розважальні заклади тощо), сувеніри та багато інших. Тому пошук передумов зростання туристичної індустрії є актуальною проблемою [3].

Особливо чітко постає актуальність цього питання для України, яка являє собою унікальний комплекс історичних, культурних та природних пам'яток і має значні рекреаційні можливості, що сформувались завдяки географічному положенню та історичному розвитку нашої держави. Важливою особливістю туристичного потенціалу нашої країни також є те, що Україна поєднує в собі красу степової та лісної природних зон, а також гірські пейзажі. Окремі її регіони є дуже привабливими для туристів, зокрема для іноземних. Україна має значний різносторонній туристичний потенціал; туризм сприятиме надходженню валюти в країну, отже і поповненню Держбюджету; туризм пов'язаний з багатьма іншими галузями економіки, тому розвиток цієї індустрії покличе за собою розвиток багатьох супутніх галузей; розвиток туризму в регіонах спричинить збільшення доходів місцевих бюджетів, що призведе до покращання рівня життя населення, зростання інтересу до продукції місцевої промисловості, покращання кон'юнктури в будівництві та інфраструктурі в регіоні в цілому.

Стратегічною метою розвитку туризму в Україні є створення конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, розширення внутрішнього та збільшення обсягів в'їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів їх населення, збереження та відновлення природних територій та історико-культурної спадщини. Це обумовлює необхідність активних цілеспрямованих дій, насамперед у контексті державної туристичної політики, що являє собою діяльність держави з розвитку туристичної індустрії і суб'єктів туристичного ринку, вдосконалення форм туристичного обслуговування громадян і зміцнення на їх основі свого політичного, економічного та соціального потенціалу [5].

Одним з першочергових завдань я вважаю створення позитивного туристичного іміджу України шляхом здійснення комплексної рекламно-інформаційної кампанії, яка має включати: активізацію публікацій, як друкованих так і електронних, про унікальність української природи та культурну привабливість регіонів України; участь у професійних виставках на основних зарубіжних туристичних ринках для пропаганди національного

туристичного потенціалу: розвиток ділового туризму шляхом проведення різноманітних конференцій та інших ділових та наукових заходів, особливо всесвітніх.

Особливої уваги потребують природно-заповідні території України. Для раціонального використання їх потенціалу необхідно: ввести поняття „пропускної спроможності” - тобто для кожного туристичного центру необхідно визначити критичну чисельність відвідувачів і розмістити їх так, щоб вони не завдали шкоди культурним та природним пам'яткам та могли вільно насолоджуватись перебуванням на території центру. Для цього необхідно розділити відвідувачів за часом відвідування; створити на території центру огорожі і зони, недоступні для туристів, пішохідні зони; будувати більш віддалені зони паркування та підвищувати плату за паркування; попереджувати про небажаність відвідувань у періоди максимального завантаження; проводити пропаганду природоохоронних знань, екологічне виховання, використовуючи попередній інструктаж гідів та керівників туристичних груп та поширюючи відповідну літературу на території туристичного центру; постійно проводити діяльність по відновленню ресурсів туристичного центру.

Наступним напрямом є створення регіональної системи підготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів, враховуючи існуючу та потенційну потребу у фахівцях даного профілю. Також необхідним є проведення наукових досліджень з проблем розвитку туристичних послуг, видання наукових публікації тощо для привернення уваги науковців до розробки програм реалізації туристичного потенціалу України [4].

До перспективних інвесторів можна віднести, наприклад, представники численної української діаспори, оскільки в останні роки вони проявляють підвищену зацікавленість до української культури. Ще одним важливим інструментом державного впливу повинні стати ліцензування, сертифікація та стандартизація послуг сфери туризму. Це є дуже актуальним питанням, оскільки, наприклад, єдиною гарантією надійності тур фірми для споживача зараз є її реклама або думки інших споживачів, що вже скористались її послугами, тому тур фірми приділяють основну увагу своїй PR-кампанії, а не прагнуть покращити якість послуг, що вони надають. Цю проблему може вирішити саме введення стандартизації та сертифікації. Тут також не можна не згадати необхідність стандартизації готельних послуг в Україні, тому що ціна на них є надто високою порівняно з якістю наданих послуг. Для цього вкрай необхідно здійснити реконструкцію діючих готелів, привести рівень обслуговування в них до світових стандартів.

Останнім напрямом державної туристичної політики має бути підтримка галузей і виробництв, що є постачальниками товарів та послуг для підприємств туристичної індустрії - кафе, ресторанів, кінотеатрів, побутових послуг тощо. Особливу увагу тут слід приділити також відродженню, розвитку та підтримці місцевих ремесел, фольклорних і культурних традицій, народних звичаїв, щоб туристи могли повністю відчувати український колорит.

Комплексна реалізація поданих заходів, спрямованих на реалізацію туристичного потенціалу України, вимагає як державної підтримки, так і залучення приватного та іноземного капіталу в модернізацію інфраструктури туризму. Україна має великі, а головне реальні, перспективи розвитку туристичної галузі, тому вона може і повинна зайняти одне з чільних місць серед країн – світових туристичних лідерів.

Для ефективності використання природних рекреаційних ресурсів необхідно вдосконалити еколого-економічну класифікацію природних рекреаційних ресурсів та систему показників для оцінки їх використання. Дослідження стану використання рекреаційних ресурсів та аналіз показники господарської діяльності суб'єктів рекреаційного природокористування та санаторно-курортної сфери дає можливість розробити стратегію економічного розвитку регіону при застосуванні адміністративних та економічних інструментів регулювання використання природних рекреаційно-туристичних ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З метою удосконалення планування і економічного стимулювання ефективного використання природного рекреаційного потенціалу необхідно вдосконалити класифікацію природних рекреаційних ресурсів. Природні рекреаційні ресурси поділити на групи за видовими ознаками, критеріями вичерпності, особливостями екологічного і економічного призначення та територіального розташування. Для оцінки рекреаційно – туристичного потенціалу необхідно здійснити систематизацію показників, які характеризують кількісні та якісні параметри природних рекреаційних ресурсів і дають змогу оцінити їх запаси, якість, інтенсивність та ефективність використання [3].

Якісні параметри використання природних рекреаційних ресурсів необхідно оцінювати за показниками, що враховують соціально – економічні показники, а також за показниками, які характеризують організацію і облаштування рекреаційного природокористування. Ефективність використання природних рекреаційних ресурсів характеризується показниками, які визначаються відношенням економічного, соціального ефектів від користування окремими компонентами природно-рекреаційного потенціалу до його потенційних можливостей.

Література

1. Долішній М. І., Регіональна політика: методологія, методи, практика / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). - Л., 2007. - 719с
2. Збірник наукових праць за матеріалами доповідей міжнародної науково - практичної конференції „Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми”, Львів, 21-23 травня 2008.: / НАН України; Інститут регіональних досліджень; / М.І. Долішній (відп. ред.). - Л. : [Ін-т регіон. досліджень], 2008. - 428с.
3. Долішній М.І., Кравців В. С., Колодійчук І. А., Карпатський регіон: сучасний стан, проблеми, перспективи сталого розвитку / Інститут регіональних досліджень НАН України / М.І. Долішній (відп. ред.), В. С. Кравців, І. А. Колодійчук - Л., 2006. - 83с.
4. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп.ред.). - Л., 2007. - 196с. :
5. Проблеми регіональної політики: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп.ред.). - Львів, 2005. - 263с.
6. Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми: Зб. наук. праць за матеріалами доп. міжнар. наук.-практ. конференції, Львів, 21-23 травня 2008 р. / Інститут регіональних досліджень НАН України / М.І. Долішній (ред.) - Львів, 2008. - 430с.
7. Соціально - економічні проблеми управління розвитком регіону в умовах трансформації економіки: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2009. - 306с.
8. Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку: Матеріали доп. V Міжнародного конгресу українських економістів, Львів, 22-26 травня, 2009р. / Інститут регіональних досліджень НАН України; Львівський національний ун-т ім. І.Франка - Л., 2009. - 466с.

References

1. Dolishniy M. I., Regional'na polityka: metodolohiya, metody, praktyka / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp. red.). - L., 2007. - 719s
2. Zbirnyk naukovykh prats' za materialamy dopovidey mizhnarodnoyi naukovo - praktychnoyi konferentsiyi „Regional'na polityka Ukrayiny: naukovy osnovy, metody, mekhanizmy”, L'viv, 21-23 travnya 2008.: / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen'; / M.I. Dolishniy (vidp. red.). - L. : [In-t rehion. doslidzhen'], 2008. - 428s.

3. Dolishniy M.I., Kravtsiv V. S., Kolodiychuk I. A., Karpats'kyy rehion: suchasnyy stan, problemy, perspektyvy staloho rozvytku / Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny / M.I. Dolishniy (vidp. red.), V. S. Kravtsiv, I. A. Kolodiychuk - L., 2006. - 83s.
4. Poburko Ya. O. Osnovy orhanizatsiyi rehional'noyi statystyky / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp.red.). - L., 2007. - 196s.
5. Problemy rehional'noyi polityky: Zb. nauk. prats' / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp.red.). - L'viv, 2005. - 263s.
6. Rehional'na polityka Ukrayiny: naukovy osnovy, metody, mekhanizmy: Zb. nauk. prats' za materialamy dop. mizhnar. nauk.-prakt. konferentsiyi, L'viv, 21-23 travnya 2008 r. / Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny / M.I. Dolishniy (red.) - L'viv, 2008. - 430s.
7. Sotsial'no - ekonomichni problemy upravlinnya rozvytkom rehionu v umovakh transformatsiyi ekonomiky: Zb. nauk. prats' / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen'. - L'viv, 2009. - 306s.
8. Ukrayina v KhKhI stolitti: kontseptsiyi ta modeli ekonomichnoho rozvytku: Materialy dop. V Mizhnarodnoho konhresu ukrayins'kykh ekonomistiv, L'viv, 22-26 travnya, 2009r. / Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny; L'vivs'kyy natsional'nyy un-t im. I.Franka - L., 2009. - 466s.

УДК 332.14:502.175+712.24

Vadym A. Tkachuk

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine***MONITORING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AS OPEN SOCIOECONOMIC ECOSYSTEMS**

The paper grounds the need to develop a framework to assess the state of sustainable development of rural areas as open socioeconomic ecosystems at macro-, meso- and microlevels, employing both single and integrated indices. A methodology and an algorithm for monitoring social and economic subsystems are provided on the example of Kharkiv region. For the analysis purposes the following indicators were used: gross regional product (GRP) per capita, investment in fixed capital, the coefficient of renewal of fixed assets, financial potential, energy intensity of GRP, the share of innovative products in total volume of industrial production, Human Development Index, pollutant emissions into the atmosphere, discharge of polluted water, quantity of raw waste production and consumption, the renewal of forest resources, the area of specially protected natural areas, investments in fixed capital aimed at environmental protection and rational use of natural resources.

Keywords: *rural areas, sustainable development, taxonomy method, open socioeconomic ecosystems.*

Вадим А. Ткачук

*Національний університет біоресурсів і природокористування України***МОНІТОРИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ВІДКРИТИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКОСИСТЕМ**

У статті доведено доцільність розробки системи оцінки як одиночних, так і комплексних показників рівня сталого розвитку сільських територій як відкритих соціально-економічних систем на макро-, мезо- і мікрорівнях. Розроблено методологію та алгоритм моніторингу соціальної та економічної підсистем на прикладі Харківського регіону. Для аналізу використано такі показники: валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення, інвестиції в основний капітал, коефіцієнт оновлення основних фондів, фінансовий потенціал, енергоємність ВРП, частка інноваційних продуктів у загальному обсязі промислового виробництва, індекс розвитку людського потенціалу, викиди забруднюючих речовин в атмосферу, скидання забруднених вод, кількість неперероблених відходів виробництва і споживання, відновлення лісового фонду, площа особливо охоронюваних природних територій, інвестиції в основний капітал, спрямовані на охорону навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів.

Ключові слова: *сільські території, сталий розвиток, таксонометрический метод, відкриті екосистеми.*

Вадим А. Ткачук

*Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины***МОНІТОРИНГ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ КАК ОТКРЫТЫХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭКОСИСТЕМ**

В статье доказана целесообразность разработки системы оценки как одиночных, так и комплексных показателей уровня устойчивого развития сельских территорий как открытых социально-экономических экосистем на макро-, мезо- и микроуровнях. Разработаны методология и алгоритм мониторинга социальной и экономической подсистем на примере Харьковского региона. Для анализа использованы такие показатели: валовой региональный продукт (ВРП) на душу населения, инвестиции в основной капитал, коэффициент обновления основных фондов, финансовый потенциал, энергоёмкость ВРП, доля инновационных продуктов в общем объеме промышленного производства, индекс

развития человеческого потенциала, выбросы загрязняющих веществ в атмосферу, сброс загрязненных вод, количество переработанных отходов производства и потребления, возобновление лесного фонда, площадь особо охраняемых природных территорий, инвестиции в основной капитал, направленные на охрану окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов.

Ключевые слова: сельские территории, устойчивое развитие, таксонометрический метод, открытые экосистемы.

Formulation of the problem. It is generally accepted that globalization and regionalization are the dominant tendencies of the world development. They reveal not only new opportunities for economic growth, but also lead to an increase in imbalances and instability of the socio-economic systems, strengthening the asymmetry in the socio-economic development and investment attractiveness of the region, causing social inequalities and deep violations of wildlife organizations.

Achieving sustainability of socio-economic systems to balance the triad of social and economic development (nature - population - economy). Despite the practical importance, economic science has not yet formed a universally recognized system of scientific views on the mechanism of sustainable development, particularly regional socio-economic systems.

The least studied is the environmental dimension of sustainable development of regional socio-economic systems. Weak integration of environmental considerations in the development of concepts, strategies and programs for socio-economic development of regions, territorial planning schemes led to a substantial aggravation of ecological trouble in many parts of the country even in industrial and agricultural production, reduction in the efficiency of use of natural resources.

The underestimation of environmental factors and environmental constraints in the preparation of spatial development documents not only leads to numerous negative consequences in environmental management, but also a profound long-term imbalances between economic, social and environmental development of the socio-economic systems at different levels, affects the quality and efficiency of the developed environmental management mechanisms.

In this regard, comes an increasing need for regional management practices in sustainable development and social and economic systems in the conditions of globalization and regionalization.

Analysis of recent research and publications. The most remarkable scientists in the study of rural development is P. Hayduts'kyu [5], P. Sabluk [5], Yu. Lutsenko [5] and other scientists-economists. Recent issues associated with the review of certain aspects of the problem is reflected in the works of M. Orlatyy [7], E. Libanova [6], I. Prokopa [8], V. Yurchyshyn [10] and others. Recently, most researchers dealing with rural areas, almost pay no attention to differentiation of their development from a purely geographical dimension to industrial-commercial, social, economic, environmental, self-governing and ecological.

The purpose of the article - improving the methodology and mechanism for monitoring the organization and a comprehensive assessment of the socio-economic potential of the region to control the position of sustainable development of the territory.

Research results. Sustainable development of the territory - this is firstly: a process of continuous progressive development of socio-economic systems, which are based on the ability of a balanced use of the available resources for present and future generations, aiming to create a high standard of living, and secondly: well balanced development strategy for territories, leading to innovative breakthrough and a new era of civilization, and available at present time planet resources, won't be in demand.

Copyright vision of the modern definition of the socio-economic potential, lies in breaking of a certain degree of established perception of this category, as a set of economic instruments, sources and reserves of the company for specific purposes, for a maximum consideration of human

capital, implementing their intellectual potential through excellence and educational level. Here, we have in mind, modern and essential vector of economic development - innovation, which should be based on the efficient use of human capital, involving scientific and technological breakthrough, very necessary for our country in the era of post-industrial development of the world economy. From this perspective, the socio-economic potential, we have defined as the concentration of labor, material and technical, financial, natural, investment, organizational, managerial, informational, scientific and technical resources in the territory to ensure stable functioning of the socio-economic system and high quality life in a changing external environment.

Figure 1 shows the basic elements of a stable relationship between them and the existence of unity of purpose allows us to consider the socio-economic potential of the area and the country as a whole system and thus determine the direction of its development.

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES					
	COMPLEX	ECONOMIC	SOCIAL	ECOLOGICAL	INSTITUTIONAL
Goal	Ensuring an economically and ecologically grounded, socially oriented expanded reproduction, improving quality of life	Ensuring the sustainability of reproductive processes and achieve financial self-development	Ensuring a high level and improve quality of life for rural area	Ensuring environmental safety and environmental protection	Ensuring effective cooperation of all levels of government and monitoring of territory
Tasks	Ensuring economic potential of the area sufficient to support and develop life and natural potential of rural areas	Creating conditions to improve production efficiency, promotion of diversity and increase revenue	Promote demographic growth, increased employment and incomes, developing and providing the population with basic social services	Reducing the negative impact of economic and other activities in accordance with the standards of environmental protection	The combination of state regulation of rural areas and of local government
Factors	Competitiveness, innovation and investment activity, fiscal stability and security	The variety of forms and types of economic activity, competition, industrial infrastructure, the potential of the territory	The demographic situation, human resources, population, living standards, social and engineering infrastructure	The environmental situation, the financing of environmental protection, the availability of environmentally friendly technologies	The institutional structure of the territory, its planning, administration and appeal
Mechanism	Methods, forms to interact organizational, economic, social and environmental components of the territory	Small and medium businesses, cooperation and integration, diversification of activity	The development of social partnership between government, business, public, provide targeted protection of the most vulnerable rural population	Ecological and economic incentives for environmental protection, legal and organizational support of environmental activities	The development of local government and monitoring the diversity of civic participation, development and implementation of programs and projects

Author's development

Figure 1. Conceptual framework of socio-economic development of rural areas

Each structural element, shown in Figure 1, is a self-organizing complex system, as well as an integral part of the socio-economic space of Ukraine. Given the categorical isolation of each element of the socio-economic potential, their development must be coordinated in accordance with the development of all the others. Thus, production capacity cannot develop without the growth of infrastructure, investment, etc. The development, in our vision must be based on innovation and in

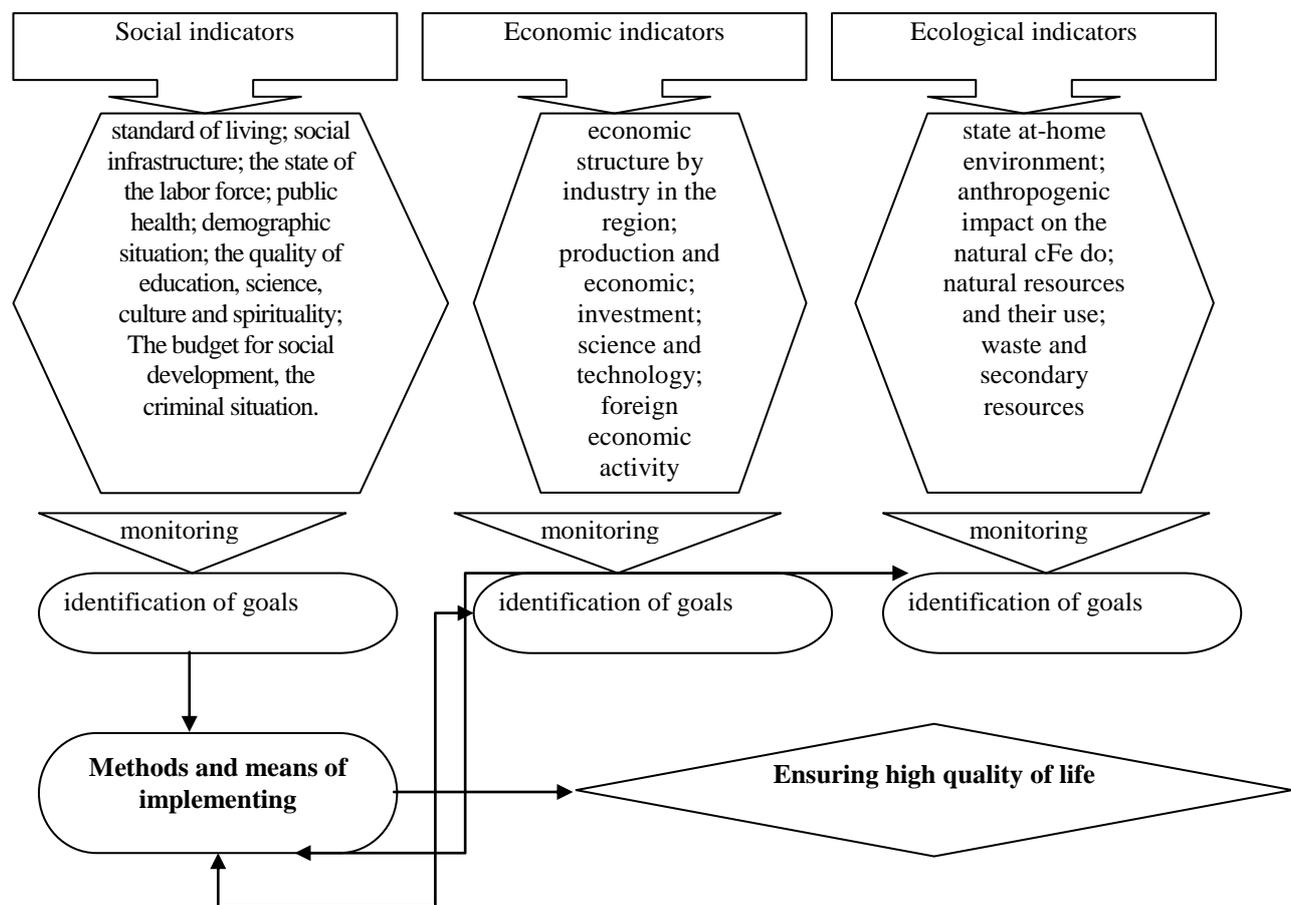
the interaction with the processes of formation of institutional and informational component. In describing the socio-economic potential must also take into account the complexity of the economic, environmental and social development; community nature management and environmental protection issues.

Comprehensive analysis of the socio-economic potential of the area as cited above is about the monotonous structure of evaluation and indicators. However, in our opinion, the assessment of the socio-economic potential of the territory should be carried out, not on the classical principle of construction, consisting of: labor, material and technical resources, natural resources, institutional resources, organizational and managerial resources, information resources.

The approaches to the assessment of the socio-economic potential, complementary, it is proposed to integrate the performance of three subsystems: social, economic, environmental. Such an approach to the estimation of socio-economic potential, takes into consideration the conceptual aspects of sustainable development of territories. Assessment of the socio-economic potential of the region is associated with the identification of its hierarchy, structured into three comprehensive in its content subsystems: social, economic, environmental.

The main strategic goal of socio-economic development of the region is to improve the quality of life and sustainable development of the economy. Accordingly to the objectives of regional development is built system of criteria (characteristics of development) and the development of indicators that allow you to implement these criteria. In rural areas there is a significant differentiation in terms of socio-economic development.

Based on the above formed hierarchical system suitable for monitoring the socio-economic development of the region (Figure 2).

Author's development

Figure 2. Monitoring system for sustainable socio-economic development of rural areas

Key indicators of the level of development of rural areas can be divided into 4 groups: 1) areas with high socio-economic potential and its effective use; 2) areas with high socio-economic potential, and its inefficient use; 3) areas having a low level of socio-economic potential, with sustainable, small rate of economic growth; 4) problem areas with an unstable economic growth.

An analysis of the dynamics of indicators of sustainable development in the Kharkov region showed that 8 of the 17 indicators of the trend deterioration in indicators 6 - improving and 3 - dynamics is not seen. Particularly important factors are the intensity of air pollution and the share of environmental investments (both figures were in the group with a negative trend) (Table 1).

Table 1

Dynamics of indicators of sustainable development of rural areas of the Kharkiv region

Sustainable Development Indicators	Years		
	2005	2010	2015
Environmental and economic indicators			
The release of pollutants into the atmosphere, thous. Tons	2,0	1,8	2,0
The intensity of the pollution of the atmosphere, t / thousand. UAH. GRP	0,006	0,005	0,0055
Polluted wastewater mln. м ³	45,3	46,5	47
The intensity of the water pollution, t / thousand. UAH. GRP	0,10	0,08	0,07
The proportion of recyclable waste production and consumption,%	34,1	36,2	33
The intensity of waste production and consumption, t / thousand. UAH. GRP	0,07	0,056	0,043
Energy intensity, unit of fuel / thousand. UAH. GRP	0,15	0,17	0,16
Depreciation of fixed assets ratio,%	50,6	59,1	60,0
Emissions of carbon dioxide, t	126,9	125,2	125,1
Investments in environmental protection activities,% of investment in fixed assets	2,0	1,0	3,0
Ecological indicators			
The percentage of area covered by forest	42,0	43,0	43,0
Reforestation in the forests, thous. Ha	0,6	0,6	0,5
Percentage of protected area to maintain biodiversity of terrestrial environment	12,4	12,4	12,4
Socio-environmental indicators			
Number of people living in the cities, thou. Pers.	510	510	510
The share of housing, water supplies,%	86,0	85,9	86,5
Proportion of population with access to improved sanitation,%	74,2	74,9	77,4

The calculations are performed according to the statistics of annual "Kharkiv region in 2015 rotsi". Data access: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychnyi-shchorichnyk-kharkivska-oblast-u-2015-rotsi>

Comparative analysis can show the existing environmental problems in the context of lagging behind other regions, counties and the whole country, to identify associated with these indicators of social, economic and environmental problems (Table 2).

Table 2

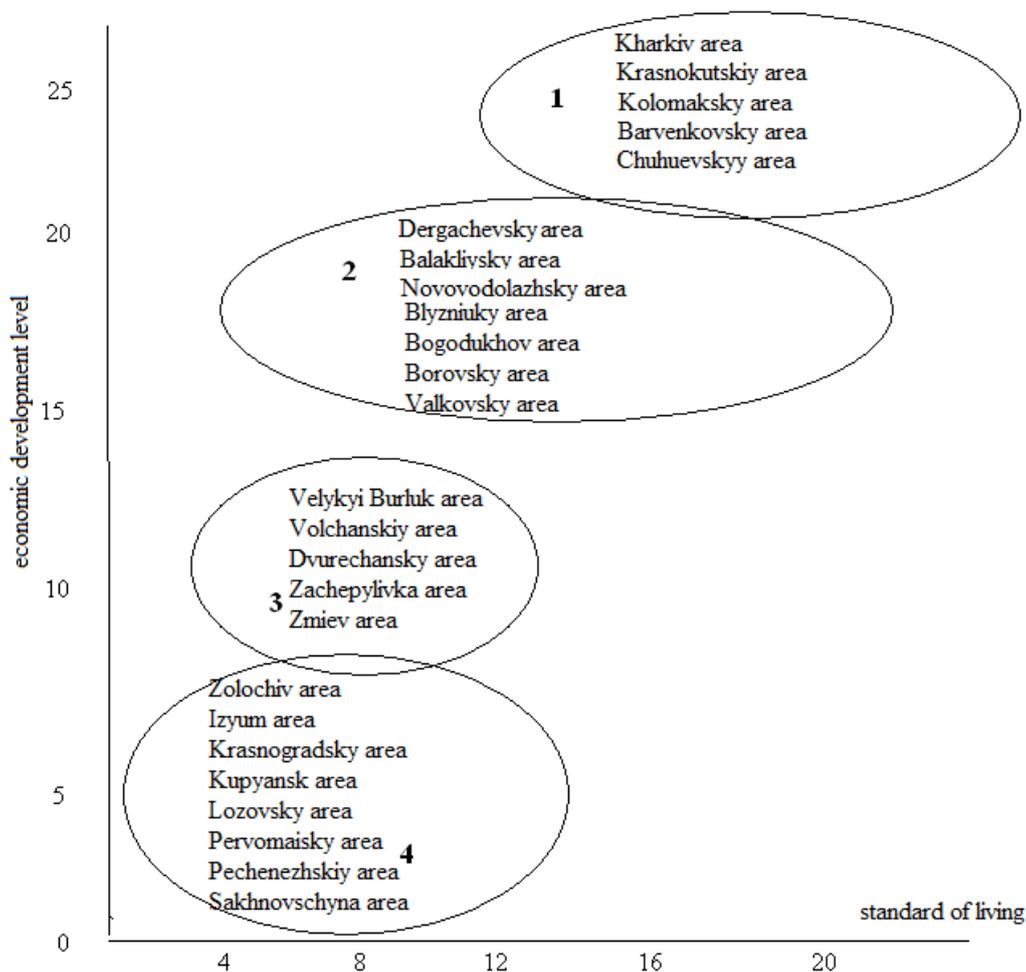
Key indicators of sustainable development for the rural areas of the Kharkiv region

№	Indicator	Dynamics 2010-2015
1	The intensity of atmospheric pollution	▲
2	The intensity of the water pollution	■
3	The intensity of waste production and consumption	▲
4	Energy intensity	◆
5	Fixed capital depreciation ratio	▲
6	Reforestation in the forest fund	◆
7	Investments in environmental protection activities,% of investment in fixed assets	▲
8	Number of people living in especially polluted cities	◆

Symbols:

- - positive changes in the implementation of sustainable development goals;
- ▲ - adverse changes in the implementation of sustainable development goals;
- ◆ - uncertain changes in the implementation of sustainable development goals.

The calculations were based on the integration of partial indicators of Kharkiv region: the standard of living (x-axis) was estimated by aggregating private indicators of ecological component of the territory, health, housing, security, education; level of economic development (y-axis) is characterized on the basis of aggregate GDP per capita, unemployment rate, the share of subsidies in the budget, GRP growth rates (2010-2015.). Calculations were performed using the method of multidimensional spaces (taxonomy method). According to calculations of the first group are Kharkiv, Krasnokutsky, Kolomak, Barvenkovsky, Chuguev districts. The second group includes Dergachëvsky, Balakleyskiy, Novovodolazhskogo, Bliznyukovsky, Bogodukhov, Borovsky, Valkovsky areas. The third group includes Velikoburluksky, Volchanskiy, Dvurechansky, Zachepilovsky, Zmiev district. The fourth group includes the remaining 8 districts of Kharkiv region (see. Figure 3).

Calculated by author

Figure 3. Distribution of rural areas of the Kharkiv region in terms of development and use of socio-economic potential

The studies revealed a significant number of inaccuracies in the information available on environmental management and the environment, as well as its absence on certain aspects of sustainable development, the presence of discrepancies in the documents of various departments (e.g., on subsoil use, cadaster of real estate, the tax service, statistics).

In the region, despite the decline in industrial activity of recent decades, there has been an adequate reduction of pollution intensity, rationalization of resource consumption, environmental tense situation has developed in a number of rural areas. Environmental factors is given little

attention in the preparation of the basic documents of the country and individual regions. Until now, the basic law embodied mechanisms to ensure integration of environmental considerations in the development of economic decisions are environmental impact assessment of state ecological expertise, the use of which is carried out mainly in the preparation of feasibility studies or construction projects.

In this connection, it is advisable to be sure to take into account the environmental factor in the development and decision-making on strategic development of socio-economic systems as a systematic underestimation of this factor leads to an unbalanced development of the basic systems of the region (social, economic, environmental and institutional).

Conclusions and Offers. These experiments allow to assert the use of the proposed level of development indicators for monitoring systems of different scales: global, regional, national and local via subsystem performance as economic, environmental, social, institutional, allowing you to tailor and unambiguously assess the current level of sustainable development of rural areas as open socio-economic ecosystems.

References

1. The Law of Ukraine "On the priority of social development of rural areas and agriculture in the national economy» N 400-XII of 17 October 1990 [electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. – Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=400-12>.
2. The Law of Ukraine "On Stimulation of Regional Development» № 2850-IV dated September 8, 2005 [electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. - Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.
3. Order on Approval of the Concept of the State Target Program of sustainable rural development for the period 2020 № 121-p of February 3, 2010 [electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. - Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-p>.
4. The Cabinet of Ministers "On approval of the State Target Program of Ukrainian village development till 2015" № 1158 of 19 September 2007 [electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. - Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>.
5. Ahrarna reforma v Ukrayini [Agrarian reform in Ukraine] / [Hayduts'kyi P.I., Sabluk P.T., Lutsenko Yu.O. ta in.]; za red. P. I. Hayduts'koho. – K.: NNTs IAE, 2005. – 424.
6. Naselelnya Ukrayiny. Sotsial'no-demohrafichni problemy ukrayins'koho sela [The population of Ukraine. Socio-demographic problems of the Ukrainian village] / E.M. Libanova (vidp. red.). – K.: Instytut demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny, 2007. – 468.
7. Rozvytok haluzey sotsial'no-pobutovoho pryznachennya v sil's'kiy mistsevosti [The development of the field of social and domestic purposes in rural areas] [Tekst] / M. K. Orlatyy [ta in.]; Ukrayins'ka akademiya derzh. upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny, Ukrayins'kyi NDI produktyvnosti ahropromyslovoho kompleksu. - K. : UADU, 2003. - 75.
8. Prokopa I.V. Sotsial'na infrastruktura sela: formuvannya novoho mekhanizmu rozvytku [Rural social infrastructure: the formation of a new mechanism] / I.V. Prokopa. – Kyiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrayiny, 1996. – 172.
9. Sotsial'na sfera sela Ukrayiny: rehional'nyy aspekt [Social sphere of Ukraine villages: regional aspect] [Tekst] / P. T. Sabluk [ta in.] ; red. P. T. Sabluk, M. K. Orlatyy ; In-t ahrar. ekonomiky UAAN, Ukr. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayiny, Ukr. NDI produktyvnosti ahroprom. kompleksu. - 3.vyd. - K. : [b.v.], 2003. - 605.
10. Yurchyshyn V. V. Ahrarna polityka v Ukrayini na zlamakh politychnykh epokh [Agricultural policy in Ukraine at kinks of political eras] [Tekst]: ist.-sots.-ekon. narysy / V. V. Yurchyshyn ; NAN Ukrayiny, In-t ekonomiky ta prohnozuvannya. - K.: Naukova dumka, 2009. - 367.

УДК 005.35:614.2

Олексій В. Баула

Київський національний університет технологій та дизайну

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНО-СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

У статті наведено теоретико-методичні аспекти формування соціальної відповідальності у сфері охорони здоров'я шляхом адаптивної акумуляції та розподілу ресурсів, у тому числі грошових, на потреби галузі, раціонального співвідношення між доходами та вартістю надання медичних послуг.

Ключові слова: корпоративно-соціальна відповідальність, фармацевтичні підприємства, соціально-відповідальний маркетинг, медичне обслуговування.

Алексей В. Баула

Киевский национальный университет технологий и дизайна

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНО
СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ**

В статье приведено теоретико-методические аспекты формирования социальной ответственности в сфере здравоохранения путем адаптивной аккумуляции и распределения ресурсов, в том числе денежных, на потребности отрасли, рационального соотношения, между доходами и стоимостью предоставления медицинских услуг.

Ключевые слова: корпоративно социальная ответственность, фармацевтические предприятия, социальноответственный маркетинг, медицинское обслуживание.

Oleksij V. Baula

Kyiv National University of Technology and Design

**BASIC DIRECTIONS OF FORMING CORPORATELY SOCIAL TO RESPONSIBILITY
IN THE FIELD OF HEALTH PROTECTION**

In the article it is resulted teoretiko-methodical aspects of forming of social responsibility in the field of health protection by an adaptive accumulation and allocation of resources, including money, on the necessities of industry, rational correlation, between profits and cost of grant of medical services.

Keywords: corporately social responsibility, pharmaceutical enterprises, socialresponsible marketing, medical service.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями З кожним роком, починаючи з 2006-го, все більше вітчизняних підприємств розглядають застосування концепції соціальної відповідальності як норму ведення бізнесу. Одним з тих, хто іде в авангарді даних позитивних зрушень має бути сама держава. Державний механізм соціальної відповідальності охоплює різноманітні сфери. Одним з найбільш важливих напрямків являється соціальна відповідальність у сфері охорони здоров'я.

Невирішені частини дослідження Недостатнє фінансування даної сфери імовірно може призвести до негативних наслідків пов'язаних з перешкоджанням розвитку людини та модернізації суспільства, негативним впливом на підприємницьку активність та розподіл доходів населення.

Метою дослідження є Оцінити підходи до формування політики у сфері охорони здоров'я та сформувані рекомендації щодо вибору напрямів розвитку соціально-відповідальної моделі управління у даній сфері.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Для розвитку цивілізованих суспільних відносин важливим є формування паритету інтересів бізнесу, держави та суспільства. Важливим інструментарієм побудови партнерських відносин у вирішенні нагальних питань слугує механізм соціальної відповідальності. Соціально-відповідальна поведінка основних суб'єктів суспільства – державних та місцевих органів влади, корпоративних структур, громадських організацій, громадян є гарантією сталого економічного та соціального розвитку, покращення якості життя, удосконалення виробничих відносин.

Соціальна відповідальність виступає невід'ємним елементом у макросистемі людина-держава-суспільство та є одним із механізмів забезпечення якості та ефективності державного управління. До невичерпного переліку функцій держави, що певною мірою відтворюють її соціальну відповідальність, можна віднести і сферу охорони здоров'я громадян.

Основними мотивами для запровадження моделі соціально-відповідального управління у сфері охорони здоров'я є подолання нерівномірності між доходами населення та їх потребою і медичних послугах. Наприклад, люди похилого віку мають більшу потребу у лікуванні ніж молоде населення, але їх доходи значно відстають від доходів останніх. Іншим прикладом є можливість більш широкого доступу до лікування серед забезпечених верств населення порівняно з малозабезпеченими. Політика соціально-відповідального управління в охороні здоров'я дозволяє зменшити цей розрив. З іншої сторони, якщо держава повністю бере на себе витрати пов'язані з наданням медичних послуг, це може призвести до зловживання з боку населення у вигляді надмірного користування послугами медичних закладів. Через це виникає необхідність знаходження розумного балансу між фінансування сфери охорони здоров'я як з державних, так і з приватних джерел фінансування.

У 2012 році в Україні вперше склали Індекс прозорості фармацевтичних компаній на основі оцінки їх сайтів. Оцінювали сайти компаній за **методологією Індeksu прозорості**, розробленою компанією Beyond Business (Ізраїль). Оцінка виставлялася за такими критеріями:

- **Звітність** (наявність нефінансового звіту) - **40%** від загального результату.
- **Прозорість** (розкриття інформації за ключовими сферами КСВ) - **35%** від загального результату.
- **Навігація** (рівень легкості доступу читача до будь-якої інформації про КСВ компанії) - **10%** від загального результату.
- **Доступність** (потенційна доступність веб-сайту з точки зору різних аспектів – мови, наявності контактної інформації, доступності для людей з обмеженими можливостями – **15%** від загального результату.

Даний рейтинг прозорості фармацевтичних компаній у 2014 році на ринку України очолила корпорація “Артеріум” завдяки наявності на сайті нефінансового звіту. Загалом, у галузі показник розкриття корпоративно-соціальної відповідальності низький: тільки 6 компаній із 20 мають відповідну інформацію на сайті у вільному доступі. І тільки кожна десята компанія розкриває інформацію щодо керівництва компанії [6].

За результатами рейтингу, Корпорація потрапила у категорію «А». Це означає, що компанія надала всю необхідну інформацію щодо реалізації КСВ, проводить відкриту й систему діяльність, впроваджує КСВ у бізнес планування [6]. Рейтинг компаній представлений у табл. 1.

Таблиця 1

Рейтингова оцінка відкритості нефінансової звітності ТНК та українських корпорацій сформовано на основі [6]

Рівні КСВ деяких транснаціональних корпорацій за методикою GRI (Global Reporting Initiative)	Рівні	Рівні КСВ деяких українських корпорацій за методикою ВРП «Гвардія»
VOLKSWAGEN (Німеччина) FORD (США)	A+	«Група компаній ФОКСТРОТ ТОВ Компанія «XXI СТОЛІТТЯ»
GENERAL ELECTRIC COMPANY (США) DEUTSCHE BANK AG (Німеччина)	A	Корпорація «АРТЕРІУМ» ВАТ Корпорація «ІНКОМ»
VODAFONE GROUP (Великобританія) TATNEFT (Росія)	B+	ТОВ «ДРАГОН КАПІТАЛ» ЗАТ РОСАВА
HEWLETT/PACKARD (США) NORSKE SKOG (Норвегія)	B	ВАТ НАСК «ОРАНТА» ЗАТ САРМАТ
BP PLC (Великобританія) PRICEWATERHOUSECOOPERS BV (США)	C+	ЗАТ «DIAWEST — КОМП'ЮТЕРНИЙ СВІТ»

Варто зауважити що у фармацевтичній галузі існують принципові відмінності у традиціях ведення соціально-відповідальної політики. Так, фармацевтичні компанії приділяють значну увагу відповідальному ставленню до рекламування власної продукції й інформування споживачів своєї продукції (лікарів, торгових представників, пацієнтів) [7].

Основною категорією, на яку спрямовуються маркетингові бюджети, є лікарі. Наприклад, у Сполучених Штатах великі фармацевтичні компанії щороку витрачають близько 19 млрд дол на маркетинг ліків медичним спеціалістам, а в Європейському Союзі рекламувати споживачам можна лише без-рецептурні препарати. Тобто в ЄС препарати, які видаються за рецептами, можна рекламувати лише лікарям [1].

Для відповідальної комунікації з лікарями багато фармацевтичних компаній, що представлені на ринках зарубіжних країн, користуються Кодексом організації Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (PhRMA), яка об'єднує провідних виробників лікарських препаратів. Названий документ містить вказівки для фармацевтичних компаній щодо маркетингу своєї продукції для працівників сфери охорони здоров'я. Зміст Кодексу ґрунтується на тому, що лікарі мають отримувати достовірну інформацію про нову продукцію фармацевтичних компаній для надання оптимальних рекомендацій пацієнтам [7].

З компаній, які підписали у 2008-2009рр. Кодекс PhRMA і представлені на ринку України зараз – це виключно іноземні фармацевтичні компанії: Bayer Corporation, Biogen, Inc. Boehringer Ingelheim Pharmaceuticals, Johnson & Johnson (Pharmaceutical Companies), Novartis Pharmaceuticals Corporation, Inc. Novo Nordisk, Inc. Pfizer, Sanofi [7]. І хоч українських підприємств у цьому переліку немає, у перспективі важливим є їх долучення до цього списку та виконання відповідних вимог.

Важливою складовою діяльності фармацевтичних компаній у сфері соціальної відповідальності є надання зразків продукції для лікарів. Компанії маркують «ознайомчі» зразки для запобігання їх перепродажу або неправильному використанню і зобов'язуються контролювати надані зразки і медичних працівників, яким вони були надані [10].

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що в Україні незадовільний рівень впровадження корпоративно-соціальної відповідальності в діяльність фармацевтичних компаній. Українські підприємства мають проблеми з комплексністю та системністю КСВ-програм, а найчастіше – взагалі з їх відсутністю. На противагу, іноземні фармацевтичні корпорації на ринку України проводять зазначені програми, проте знайти у вільному доступі цю інформації окремому споживачеві важко; ці підприємства ще досі адаптуються до українських реалій ведення бізнесу. Таким чином, введення соціальної відповідальності у фармацевтичній галузі в Україні відбувається досить повільно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, запровадження принципів корпоративно-соціальної відповідальності у сфері охорони здоров'я матиме найбільший економічний ефект у тому випадку, якщо буде знайдено баланс між державним та приватним фінансуванням даної сфери. Для досягнення цієї цілі мають бути зроблені такі кроки:

1. Оцінка платоспроможного попиту та структури витрат населення, зокрема частка витрат на медичне обслуговування.
2. Розрахунок очікуваного необхідного фінансування сфери охорони здоров'я для забезпечення необхідного рівня якості обслуговування та потенціалу для інноваційної діяльності.
3. Впровадження обов'язкового медичного страхування в сукупності із значним державним фінансуванням

Література

1. Т. М. Камінська, доктор економічних наук, професор “СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я” Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 3 (10) 2012 - с.200 - 217
2. О.О. ОХРИМЕНКО, Т.В. ІВАНОВА навчальний посібник “СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ” Київ - 2015 с. 23-27
3. Людмила Петрашко “Корпоративна соціальна відповідальність в українській бізнес практиці”
4. Коваленко Є.В. “РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ”
5. Joan Buckley The Need to Develop Responsible Marketing Practice in the Pharmaceutical Sector / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://businessperspectives.org/journals_free/ppm/2004/PPM_EN_2004_04_Buckley.pdf
6. Code on Interactions with Healthcare Professionals / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phrma.org/code-on-interactions-with-healthcare-professionals>
7. PhRMA Code on Interactions with Healthcare Professionals Signatory Companies / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.phrma.org/sites/default/files/pdf/signatory_companies_code_on_interactions_with_healthcare_professionals.pdf
8. Overview of activities in the field of corporate social responsibility / Arterium Corp., 2015. – 12с.
9. Принципи етики / Сайт корпорації “Артеріум” / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arterium.ua/uk/about/printsipi-etiki>
10. Ольховська А.Б. “Соціально-відповідальні аспекти маркетингової діяльності у складі PR-стратегії фармацевтичних підприємств”. – Національний фармацевтичний університет, м. Харків / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.ukrfa.kharkov.ua/bitstream/123456789/5802/1/428-430.pdf>

References

1. Т. М. Kamins'ka, doktor ekonomichnykh nauk, profesor “Sotsial'na vidpovidal'nist' derzhavy u sferi okhorony zdorov'ya” Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho» № 3 (10) 2012 - s.200 - 217
2. О.О. Okhrimenko, T.V. Ivanova navchal'nyu posibnyk “Sotsial'na vidpovidal'nist'” Kyiv - 2015 s. 23-27
3. Lyudmyla Petrashko “Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist' v ukrayins'kiy biznes praktytsi” UDK 005.35

4. Kovalenko Ye.V. “rozvytok korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti v ukrayini”
UDK 332.025.12:330.131.5 Mykolayivs'kyy natsional'nyy universytet imeni V.O. Sukhomlyns'koho
5. Joan Buckley The Need to Develop Responsible Marketing Practice in the Pharmaceutical Sector / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://businessperspectives.org/journals_free/ppm/2004/PPM_EN_2004_04_Buckley.pdf
6. Code on Interactions with Healthcare Professionals / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.phrma.org/code-on-interactions-with-healthcare-professionals>
7. PhRMA Code on Interactions with Healthcare Professionals Signatory Companies / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.phrma.org/sites/default/files/pdf/signatory_companies_code_on_interactions_with_healthcare_professionals.pdf
8. Overview of activities in the field of corporate social responsibility / Arterium Corp., 2015. – 12с.
9. Pryntsypy etyky / Sayt korporatsiyi “Arterium” / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.arterium.ua/uk/about/printsipi-etiki>
10. Ol'khovs'ka A.B. “Sotsial'no-vidpovidal'ni aspekty marketynhovoyi diyal'nosti u skladi PR-stratehiyi farmatsevychnykh pidpryyemstv”. – Natsional'nyy farmatsevychnyy universytet, m. Kharkiv / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dspace.ukrfa.kharkov.ua/bitstream/123456789/5802/1/428-430.pdf>.

УДК 005.93:658.81

Наталія В. Геселева, Олександр В. Дученко, Михайло В. Віріч
Київський національний університет технологій та дизайну
**ПІДХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ**

У роботі досліджено сучасні інформаційні технології логістичного управління і збуту, а також підходи до контролю якості логістичного обслуговування. Проведено аналіз логістичної та збутової політик ТОВ «ТК МАНІТУ».

Запропоновано шляхи вдосконалення логістичної інформаційної системи та логістичну стратегію для ТОВ «ТК МАНІТУ», що дозволить підвищити ефективність управління підприємством та зміцнити його конкурентні переваги на ринку.

Ключові слова: системи логістичного управління, логістична операція, логістична функція, логістичний ланцюг, логістична інформаційна система.

Наталья В. Геселева, Александр В. Дученко, Михаил В. Вирич
Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ПОДХОДЫ ПО УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ЛОГИСТИЧЕСКИМ УПРАВЛЕНИЕМ
ПРЕДПРИЯТИЕМ**

В работе исследованы современные информационные технологии логистического управления и сбыта, а также подходы к контролю качества логистического обслуживания. Проведен анализ логистической и сбытовой политик ООО «ТК МАНИТУ».

Предложены пути усовершенствования логистической информационной системы и логистическая стратегия для ООО «ТК МАНИТУ», что позволит повысить эффективность управления предприятием и укрепить его конкурентные преимущества на рынке.

Ключевые слова: системы логистического управления, логистическая операция, логистическая функция, логистическая цепочка, логистическая информационная система.

Nataliia V. Heseleva, Oleksandr V. Duchenko, Mykhailo V. Virich
Kyiv National University of Technology and Design
APPROACHES TO IMPROVE ENTERPRISE LOGISTICS MANAGEMENT

The paper explores modern information technology of logistics management and distribution, as well as approaches to quality control and logistics service. The analysis of logistics and sales policies of TK MANITU Ltd. is provided.

A framework to improve the logistics information system and logistics strategy for TK MANITU Ltd. that will enhance the enterprise management efficiency and strengthen its competitive advantage at the market are suggested.

Keywords: logistics management systems, logistic operation, logistic function, logistic chain, logistic information system.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Досягнення науково-технічного прогресу обумовили бурхливий розвиток нових інформаційних технологій і, як наслідок цього, виникнення складних організаційно-технологічних систем керування об'єктами різних типів та призначення. Необхідність вирішувати з єдиної точки зору задачі постачання, виробництва і реалізації виготовленої продукції обумовила розробку логістичних систем, основне призначення яких – підвищення якості рішень, що приймаються, з метою поліпшення загальносистемної ефективності управління. Неабиякого поширення логістика набула у розвинутих країнах з ринковою

економікою. Це зумовлено насамперед тим, що конкурентоспроможність фірм значною мірою залежить від якості логістичного обслуговування. У цьому зв'язку актуальною є наукова проблема розробки теоретико-прикладних положень формування та підтримки логістичних механізмів адаптації підприємств до зовнішнього середовища. Її вирішення дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств та гармонізувати інтереси всіх суб'єктів ринкових відносин.

Аналіз останніх публікацій по проблемі.

Насьогодні накопичено чималий досвід удосконалення загальних принципів і механізмів логістики. Різним аспектам теорії і практики логістики присвячено чимало праць зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких найвідомішими є: Д. Бауерсокс [4], Д. Вуд [6], Д. Уотерс [16], Л. В. Балобанова [3], С. М. Димарчук [7], Є. В. Крикавський [9], Ю. В. Пономарьова [13], Б. А. Анікін [1], Л. Б. Міротін [11]. Питанням моделювання та оптимізації логістично-подібних систем приділяли увагу в своїх роботах: Дж. Шапіро [17], О. О. Бакаєв [2], Г. Л. Бродецький [5], О. А. Золотарьов [8], Н. Є. Кузьо [10], Б. К. Плоткін [12], М. Я. Постан [14], Ю. І. Толуєв [15]. Основна увага цими науковцями приділяється загальній теорії та особливостям транспортної, складської й виробничої логістики.

Невирішені частини дослідження В напрямку вивчення систем логістичного управління існує багато невирішених проблем, серед яких в першу чергу постають задачі розробки інформаційних систем логістичного управління в наслідок того, що існуючі моделі автоматизованих систем управління не орієнтовані безпосередньо на використання їх в логістичних системах. В кращому разі вони можуть бути віднесені до класу логістично-подібних систем.

Метою дослідження є удосконалення інформаційних систем логістичного управління та збуту на ТОВ «ТК МАНІТУ».

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Логістика – це наука про планування, організацію, управління, контроль і регулювання матеріальних, інформаційних потоків у просторі та часі з метою оптимізації витрат на шляху від їх первинного джерела до кінцевого споживача. В сучасних умовах розрізняють два рівні логістики: макрологістика, завданням якої є розгляд глобальних проблем управління матеріальними та інформаційними процесами, та мікрологістика, яка вивчає локальні проблеми управління матеріальними та інформаційними потоками на внутрішньому рівні підприємства.

До об'єктів логістичного управління відносять: матеріальний та супутні потоки, логістичну операцію, логістичну функцію, логістичний ланцюг.

Логістична операція – відособлена сукупність дій, скерована на перетворення матеріального та (чи) інформаційного потоку (складування; транспортування; комплектація; навантаження; розвантаження; внутрішні переміщення сировини, матеріалів, напівфабрикатів у виробничому процесі, а також збір, збереження та обробка даних інформаційного потоку тощо).

Логістична функція (комплексна активність) – укрупнена група логістичних операцій, спрямована на реалізацію цілей системи (транспортування, складування, управління замовленнями, пакування, управління запасами тощо).

Логістичний ланцюг – це лінійно впорядкована множина учасників логістичного процесу, які здійснюють логістичні операції з доведення зовнішнього матеріального потоку від однієї логістичної системи до іншої за умови виробничого споживання або до кінцевого споживача за умови особистого невиробничого споживання. Функціональна схема логістики та збуту представлена на рис. 1.

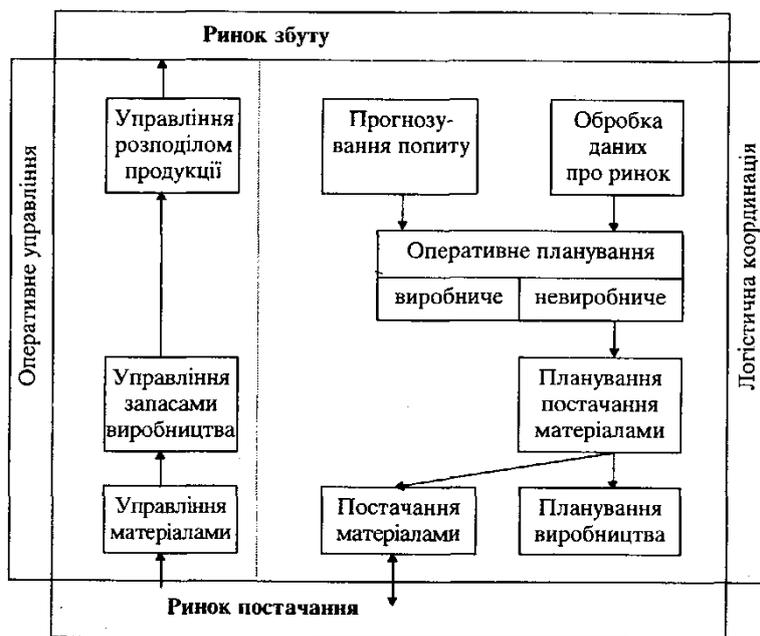

Рис. 1. Функціональна схема логістики і збуту

Головні принципи логістики: системний підхід; принцип інтегративності; принцип цілісності; принцип логістичної координації; принцип глобальної оптимізації; принцип ефективності; принцип загальних витрат; принцип конкретності; принцип стійкої адаптації; принцип гнучкості; принцип комплексності; принцип формування інфраструктури; принцип надійності; принцип конструктивності; принцип загального управління якістю; принцип превентивності.

З позицій системного підходу в процесах логістики та збуту виділяють три рівні.

Перший рівень – робоче місце, на якому здійснюється логістична операція з матеріальним потоком. Другий рівень – ділянка, цех, склад, де відбуваються процеси транспортування вантажів, розміщуються робочі місця. Третій рівень – система транспортування і переміщення в цілому, що охоплює ланцюг подій, за початок якого можна прийняти момент відвантаження сировини постачальником. Закінчується цей ланцюг при надходженні готових виробів у кінцеве споживання.

Основні завдання логістичних систем представлені на рис. 2.

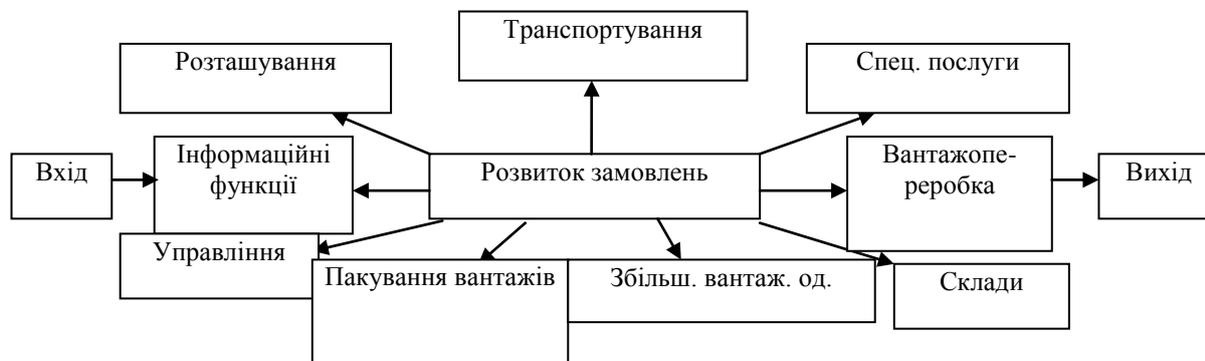

Рис. 2. Основні завдання логістичних систем

Виходячи з них, основні показники ефективності роботи логістичних систем:

1 – ступінь надійності поставок; 2 – мінімальна тривалість транспортування; 3 – мінімальні транспортні витрати; 4 – гнучкість систем; 5 – забезпечення зберігання вантажів

та запобіганням їх можливим ушкодженням; 6 – швидкість обробки реклаमाцій; 7 – мінімальні витрати на пакування вантажів; 8 – низькі транспортні витрати.

Основні логістичні функції та їх розподіл між різними учасниками логістичного процесу наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні логістичні функції та їх розподіл між учасниками логістичного процесу

Назва логістичної функції	Учасник логістичного процесу			
	Транспорт загального користування, експедиційна фірма	Підприємство оптової торгівлі	Комерційно-посередницька організація	Склади готової продукції підприємств-виробників
Формування господарських зв'язків з постачання товарів або надання послуг, їх розвиток, корегування та раціоналізація	X	X	X	
Визначення об'єктів та напрямів матеріальних потоків		X	X	
Прогнозовані оцінки потреби у перевезеннях	X	X	X	
Визначення послідовності просування товарів через місця складування, визначення оптимального коефіцієнта складського розміщення при організації товаропосування			X	
Розвиток, розміщення та організація складського господарства		X	X	
Управління запасами у сфері обігу		X	X	
Здійснення перевезень, а також усіх необхідних операцій на шляху пересування вантажів до пунктів призначення	X			
Виконання операцій, які безпосередньо передують та завершують перевезення товарів (упакування, маркування, підготовка до навантаження, вантажно-розвантажувальні роботи та ін.)		X		X
Управління складськими операціями (передача та приймання товарів за кількістю та якістю, збереження, підсортування, підготовка необхідного асортименту для покупця, організація постачання малими партіями та ін.)		X		X

На практиці принципова схема логістичних ланцюжків трансформується у різні форми з урахуванням схем організації вантажопотоків та кількості посередників. У логістичному ланцюжку виділяються такі головні ланки: постачальники матеріалів, сировини та напівфабрикатів; склади для зберігання продукції на стадії закупівлі; виробництво товарів, їх збут, включаючи відправку зі складу готової продукції; споживачі готової продукції.

Реальну логістичну систему було досліджено на прикладі ТОВ «ТК МАНІТУ», що займається виробництвом та реалізацією будівельних матеріалів.

В результаті аналізу логістичної та збутової політики підприємства виявлено наступні недоліки:

- складність та значна кількість розподільчих каналів, які регулюються чисельними менеджерами за відсутності координації між ними та взаємодії;
- проблеми зі своєчасністю постачання ресурсів;
- відсутність залежності обсягів реалізації, постачання продукції;
- проблеми з авто перевізниками щодо доставки запчастин і техніки в необхідний термін;
- слабкий контроль руху товарних потоків. Запропоновано використання інформаційної системи управління взаємовідносинами з постачальниками та споживачами

(SCM-системи). Це комплекс підходів, що допомагає ефективній інтеграції постачальників, виробників, дистриб'юторів та продавців.

Використання SCM-систем дозволить:

- 1) скоротити цикл планування та збільшити горизонт планування за рахунок надання надійної і своєчасної інформації;
- 2) оптимізувати витрати за рахунок можливості визначення стратегічних контрагентів, оптимального вибору виробів, що закуповуються, і їх постачальників, підтримки взаємодії з ними в режимі реального часу;
- 3) знизити виробничі витрати через оптимізацію потоків продукції і оперативну організацію обміну інформацією між контрагентами;
- 4) знизити складські витрати за рахунок приведення обсягів виробництва у відповідність з попитом;
- 5) підвищити якість обслуговування споживачів за рахунок оперативності і гнучкості процесу постачання.

Для побудови ефективної логістичної системи на підприємстві потрібно також удосконалювати інформаційне забезпечення закупівель, логістики та збуту, а саме, логістичну інформаційну систему. Вона являє собою певним чином організовану сукупність взаємопов'язаних засобів обчислювальної техніки, різних довідників і необхідних засобів програмування, що забезпечує вирішення тих або інших функціональних завдань з управління матеріальними потоками.

Логістичні інформаційні системи підрозділяються на три групи: планові, диспозитивні, виконавчі. Планові інформаційні системи створюються на адміністративному рівні керування і служать для прийняття довгострокових рішень стратегічного характеру. Диспозитивні інформаційні системи створюються на рівні керування складом чи виробничим підрозділом і служать для забезпечення налагодженої роботи логістичних систем. Виконавчі інформаційні системи створюються на рівні адміністративного чи оперативного керування.

В результаті досліджень запропоновано логістичну стратегію ТОВ «ТК МАНІТУ», що складається з наступних компонентів:

- 1) Конфігурація логістичної системи (визначення якості, дислокація та конфігурація логістичних ланцюжків, каналів, складів, терміналів і т.п.).
- 2) Координація та розробка організаційної структури логістичної системи (організаційно-функціональна структура логістичної системи; кількість ланок логістичної системи; ключові логістичні активності; взаємовідносини між логістичними посередниками).
- 3) Визначення стратегічних вимог до якості продукції та споживацького попиту.
- 4) Інтегрована система управління запасами.
- 5) Логістичні інформаційні центри.

Висновки та перспективи подальших досліджень Отже, існують різні засоби підвищення ефективності збутової діяльності. Вибір тих або інших засобів залежить від поставлених цілей. При побудові логістичних інформаційних систем на базі ЕОМ необхідно дотримувати принципи: використання апаратних і програмних модулів, можливостей поетапного створення системи, чіткого встановлення місць стику, гнучкості системи з погляду специфічних вимог конкретного застосування, прийнятності системи для користувача діалогу «людина-машина».

Література

1. Аникин Б.А. Логистика. – М: Инфра-М, 2002. – 368 с.
2. Бакаев О. О. Імітаційні методи та моделі дослідження матеріальних потоків логістичних систем. – Київ: ЛОГОС, 2009. – 212 с.

3. Балобанова Л.В., Германчук А.М. Комерційна діяльність: маркетинг і логістика. – К: Професіонал, 2004. – 287с.
4. Бауэрсокс Д., Клосс Д. Логистика: интегрированная цепь поставок. – М.: ЗАО Олимп-Бизнес, 2008. - 640 с.
5. Бродецкий Г. Л. Экономико-математические методы и модели в логистике. Процедуры оптимизации. – М. : Издательский центр «Академия», 2012. – 288 с.
6. Джонсонс Дж., Вуд Д., Вордлоу Ф. и др. Современная логистика. – М: Издательский Дом " Вильямс", 2002. – 624с.
7. Димарчук С. М. Логістична система управління та її взаємозв'язок з стратегією підприємства // Вісник ДУ "Львівська політехніка". – 2000. – № 390. – С. 20–22.
8. Золотарев А. А. Методы оптимизации распределительных процессов. – М. : Инфра-Инженерия, 2014. – 160 с.
9. Крикавський Є., Чухрай Н., Чернописька Н. Логістика: компендіум і практикум. – К: КОНДФ, 2006 – 340с.
10. Кузьо Н. Є. Мінімізація витрат у логістичному ланцюгу поставок з використанням економіко-математичного моделювання // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика. – 2012. – № 735. – С. 112–117.
11. Миротин Л.Б., Некрасов А.Г. Логистика интегрированных цепочек поставок. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 256 с.
12. Плоткин Б. К. Математические выражения логистики и управления цепями поставок (Дополнительные фрагменты). – СПб. : Изд-во Инфо-да, 2015. – 91 с.
13. Пономарьова Ю. В. Логістика. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. –192 с.
14. Постан М. Я. Модели оптимального управления материальными потоками в цепях поставок. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 146–160.
15. Толуев Ю. И. Имитационное моделирование логистических сетей // Логистика и управление цепями поставок. – 2008. – № 2 (25). – С. 53–63.
16. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003 г. – 503 с.
17. Шапиро Дж. Моделирование цепи поставок. – СПб. : Питер, 2006. – 720 с.

References

1. Anikin V.A. Logistika. – М: Infra-M, 2002. – 368 s.
2. Bakayev O. O. Imitatsiyni metody ta modeli doslidzhennya material'nykh potokiv lohistrychnykh system. – Kyiv: LOHOS, 2009. – 212 s.
3. Balobanova L.V., Hermanchuk A.M. Komertsiyna diyal'nist': marketynh i lohistryka. – К: Profesional, 2004. – 287s.
4. Bauersoks D., Kloss D. Logistika: integrirovannaya tsep' postavok. – М.: ЗАО Oлимп-Bизнес, 2008. - 640 s.
5. Brodetskiy G. L. Ekonomiko-matematicheskie metody i modeli v logistike. Protsedury optimizatsii. – М. : Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2012. – 288 s.
6. Dzhonsons Dzh., Vud D., Vordlou F. i dr. Sovremennaya logistika. – М: Izdatel'skiy Dom " Vil'yams", 2002. – 624s.
7. Dymarchuk S. M. Lohistrychna systema upravlinnya ta yiyi vzayemozv'yazok z stratehiyeyu pidpnyemstva // Visnyk DU "L'vivs'ka politekhnikha". – 2000. – № 390. – S. 20–22.
8. Zolotarev A. A. Metody optimizatsii raspreditel'nykh protsessov. – М. : Infra-Inzheneriya, 2014. – 160 s.
9. Krykavs'kyu Ye., Chukhray N., Chornopys'ka N. Lohistryka: kompendium i praktykum. – К: KONDF, 2006 – 340s.

10. Kuz'o N. Ye. Minimizatsiya vytrat u lohistrychnomu lantsyuhu postavok z vykorystanniam ekonomiko-matematychnoho modelyuvannya // Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika». Seriya: Lohistyka. – 2012. – № 735. – S. 112–117.
11. Mirotin L.B., Nekrasov A.G. Logistika integrirovanykh tsepochek postavok. – M.: Izdatel'stvo «Ekzamen», 2003. – 256 s.
12. Plotkin B. K. Matematicheskie vyrazheniya logistiki i upravleniya tsepyami postavok (Dopolnitel'nye fragmenty). – SPb. : Izd-vo Info-da, 2015. – 91 s.
13. Ponomar'ova Yu. V. Lohistyka. – K. : Tsentr navchal'noyi literatury, 2003. – 192 s.
14. Postan M. Ya. Modeli optimal'nogo upravleniya material'nymi potokami v tsepyakh postavok. – Zaporizhzhya: ZNU, 2015. – S. 146–160.
15. Toluev Yu. I. Imitatsionnoe modelirovanie logisticheskikh setey // Logistika i upravlenie tsepyami postavok. – 2008. – № 2 (25). – S. 53–63.
16. Uoters D. Logistika. Upravlenie tsep'yu postavok . – M.: YuNITI-DANA, 2003 g. – 503 s.
17. Shapiro Dzh. Modelirovanie tsepi postavok. – SPb. : Piter, 2006. – 720 s.

УДК 338.24:334.716

Євген О. Діденко

Київський національний університет технологій та дизайну
**СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИНАМИ КОМЕРЦІЙНОГО
ПІДПРИЄМСТВА З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ**

У статті охарактеризовані особливості управління комерційними зв'язками підприємства та розкрито сутність методичного інструментарію, що використовується в ході реалізації даного процесу. Представлено положення стратегічного управління комерційними зв'язками торговельного підприємства з постачальниками, що ґрунтується на виборі стратегії взаємовідносин з ними.

Ключові слова: комерційні зв'язки, виробники, постачальники, стратегічне управління, ABC-аналіз, стратегія.

Евгений А. Диденко

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯМИ
КОММЕРЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ С ПОСТАВЩИКАМИ**

В статье охарактеризованы особенности управления коммерческими связями предприятия и раскрыта сущность методического инструментария, используемого в ходе реализации данного процесса. Представлены положения стратегического управления коммерческими связями торгового предприятия с поставщиками, основанные на выборе стратегии взаимоотношений с ними.

Ключевые слова: коммерческие связи, производители, поставщики, стратегическое управление, ABC-анализ, стратегия.

Evhen O. Didenko

Kyiv National University of Technologies and Design
STRATEGIC MANAGEMENT OF BUSINESS RELATIONSHIPS WITH SUPPLIERS

In the article described the features of the commercial relationship management and enterprise methodological tools used in the course of this process. Also described the essence of strategic management of commercial trade enterprise relationships with suppliers, which is based on the choice of the relationship strategy.

Keywords: commercial communication, manufacturers, distributors, strategic management, ABC-analysis, strategy.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Постійний розвиток ринкових відносин, та зміни в структурі економіки країни створили нове середовище для реалізації комерційних зусиль суб'єктів господарювання, які діють як у виробничій, так і в невиробничій сферах. Зростання потреб сучасного бізнесу у адекватній адаптації до умов функціонування викликало необхідність розвитку всебічних знань у сфері ринку та комерції.

На даний момент економіка країни зміщує акценти уваги суб'єктів господарювання у бік стратегічного маркетингового підходу, що, з одного боку, створює бар'єри, оскільки вимагає постійного розвитку управлінських навичок, а, з іншого боку, стає основою управління торговельною діяльністю і має дозволити забезпечити підприємству конкурентні переваги на ринку, сприяти зміцненню його стратегічної позиції, удосконаленню взаємодії з зовнішнім середовищем, підвищенню загальної ефективності комерційної діяльності у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх публікацій по проблемі Питанням комерційної діяльності присвячена велика кількість наукових праць сучасних вчених, зокрема це О.Г. Аниськова, В.В. Апопій, Л.В. Балабанова, С.М. Виноградова, Л.В. Осипов, О.В. Памбухчянц, Ф.Г. Панкратов, О.В. Пигунова, Ф.П. Половцева, І.М. Синяєва. Значний розвиток за рахунок розробок Р.І. Акмаєвої, І. Ансоффа, К. Боумена, О.С. Віханського, М.В. Володькіної, В.Д. Немцова, А.А. Садекова, В.С. Соловйова, З.Є. Шершньової, О.О. Шубіна отримала і проблематика стратегічного управління діяльністю підприємств. Однак, динамізм зовнішніх чинників, мінливість макроекономічної ситуації, загострення кризових явищ, невизначеність маркетингових умов обумовлюють необхідність пошуку нових підходів до формування комерційних зв'язків підприємства роздрібною торгівлі. Оскільки універсального підходу за зазначеними напрямками не існує і управління комерційною діяльністю підприємств різних сфер діяльності вимагає індивідуального підходу, виникає необхідність розкриття особливостей формування комерційних зв'язків підприємств роздрібною торгівлі та забезпечення їх ефективності. Відповідно, необхідним є обґрунтування основ формування комерційних зв'язків підприємства роздрібною торгівлі на основі системного підходу, адаптованого до особливостей здійснення торговельної діяльності вітчизняними підприємствами роздрібною торгівлі. Це свідчить про актуальність зазначеного напрямку дослідження та обумовлює мету і завдання роботи.

Метою статті є удосконалення положень стратегічного управління комерційними зв'язками торговельного підприємства з його постачальниками.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування У загальному вигляді фахівці зазначають, що комерційна діяльність підприємства – це діяльність, орієнтована на одержання прибутку, що охоплює систему цілеспрямованих заходів, процедур та видів робіт, пов'язаних із забезпеченням його рентабельного функціонування в умовах товарно-грошових відносин. У більш вузькому значенні науковці розглядають комерційну діяльність як комплекс операцій по забезпеченню процесу закупівлі і збуту на основі взаємодії господарюючих суб'єктів з метою отримання ними прибутку, а також кінцевим споживачам максимальної вигоди [8].

Формування комерційних зв'язків між постачальниками і покупцями – це важлива функція комерційної діяльності. Такі зв'язки відображають не тільки суто комерційні, й економічні, організаційні, адміністративно-правові, фінансові відносини, що складаються між учасниками торговельних операцій [1, 3].

Система комерційних зв'язків торгівлі з промисловістю – це невід'ємна частина господарського механізму України, що становить сукупність форм і важелів взаємодії підприємств, об'єднань, підприємств, галузей економіки із споживачами продукції. Рациональні господарські зв'язки сприяють планомірному розвитку економіки, збалансованості попиту і пропозиції, своєчасному постачанню продукції виробничого призначення і товарів покупцям [4].

Ефективність формування комерційних зв'язків підприємства визначається дієвістю підходу до управління його відносинами з постачальниками [2, 6]. Даний процес вимагає застосування добре зваженого комплексного підходу та методичного інструментарію, комбінація якого надасть можливість створити синергетичний ефект для торговельного підприємства.

З урахуванням особливостей виконуваних функцій економістами визначаються такі суб'єкти комерційної діяльності, як [7, 8]: підприємства та їх структурні підрозділи; об'єднання підприємств; фінансові та посередницькі інститути; громадяни-підприємці; органи державної виконавчої влади в економіці. Але, якщо для органів державної виконавчої влади характерна регулююча діяльність, а фінансові інститути відіграють допоміжну роль, основними суб'єктами виступають виробники продукції та посередники.

Найбільш простою та зазвичай менш витратною схемою комерційної діяльності є встановлення безпосередніх взаємовідносин між підприємством-виробником (або підприємцем-виробником) та споживачем. Але велика кількість вітчизняних комерційних підприємств змушена функціонувати із залученням посередницької ланки. Такий підхід має місце як у разі співпраці суб'єкта господарювання з офіційними представниками закордонних компаній, так і у разі побудови власної бізнес-моделі діяльності на основі формування клієнтської бази з фірм-посередників. Перша модель є зазвичай складнішою, оскільки у другому випадку підприємство має можливість перекласти значну частину комерційних ризиків на безпосереднього реалізатора продукції, що легко зрозуміти з функцій роздрібною торгівлі [10]. Зокрема це: задоволення потреб населення країни в товарах, доведення їх до покупців шляхом організації просторового переміщення і подачі до місць реалізації, підтримка балансу між пропозицією та попитом, удосконалювання технології торгівлі і поліпшення обслуговування покупців тощо. Саме тому для дрібного комерційного підприємства, що виступає посередником, диверсифікація постачальників не є остаточним спасінням.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що важливе місце у менеджменті роздрібною комерційного підприємства посідає процес управління відносинами з постачальниками продукції, перепродаж якої виступає к основним джерелом прибутковості діяльності у найближчій перспективі, так і формування потенціалу розвитку у стратегічному майбутньому.

По-перше, такий підхід має бути заснований на комплексному дослідженні умов взаємодії підприємства з існуючими постачальниками, яка передбачає застосування комплексу показників. По-друге, його результати застосування повинні бути легко інтерпретовані та дозволяти приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо того чи іншого постачальника.

Загалом підхід до управління комерційними зв'язками торговельного підприємства із застосуванням такого відомого інструменту стратегічного управління, як АВС-аналіз, можна представити таким чином, як наведено на рис. 1.

Процес формування бази даних є складним, але безумовно важливим видом управлінської діяльності, що визначає загальну ефективність підходу, який залежить від кваліфікації виконавця та має обов'язково носити комплексний характер [1, 5, 7].

В свою чергу, дослідження умов взаємовідносин з постачальниками здебільшого має носити експертний характер, оскільки взаємовідносини у торговельній сфері мають специфіку та є складнооцінюваними.

Методи експертної оцінки вимагають ретельної підготовки експертів, робота яких містить [4, 5, 7]:

- чітке визначення мети і завдань, а в деяких випадках об'єднання та систематизація висновків;
- набір достатньо компетентних незалежних експертів у сфері об'єктів дослідження;
- обговорення питання в групі експертів чи виключення безпосереднього спілкування між ними;
- надання учасникам експертизи на кожному наступному етапі результатів і висновків попереднього етапу, що дає змогу зробити певні висновки, які поділяють більшість експертів;
- вибір методів обробки сформованих експертами висновків;
- остаточне формулювання підсумкових висновків щодо експертної роботи.

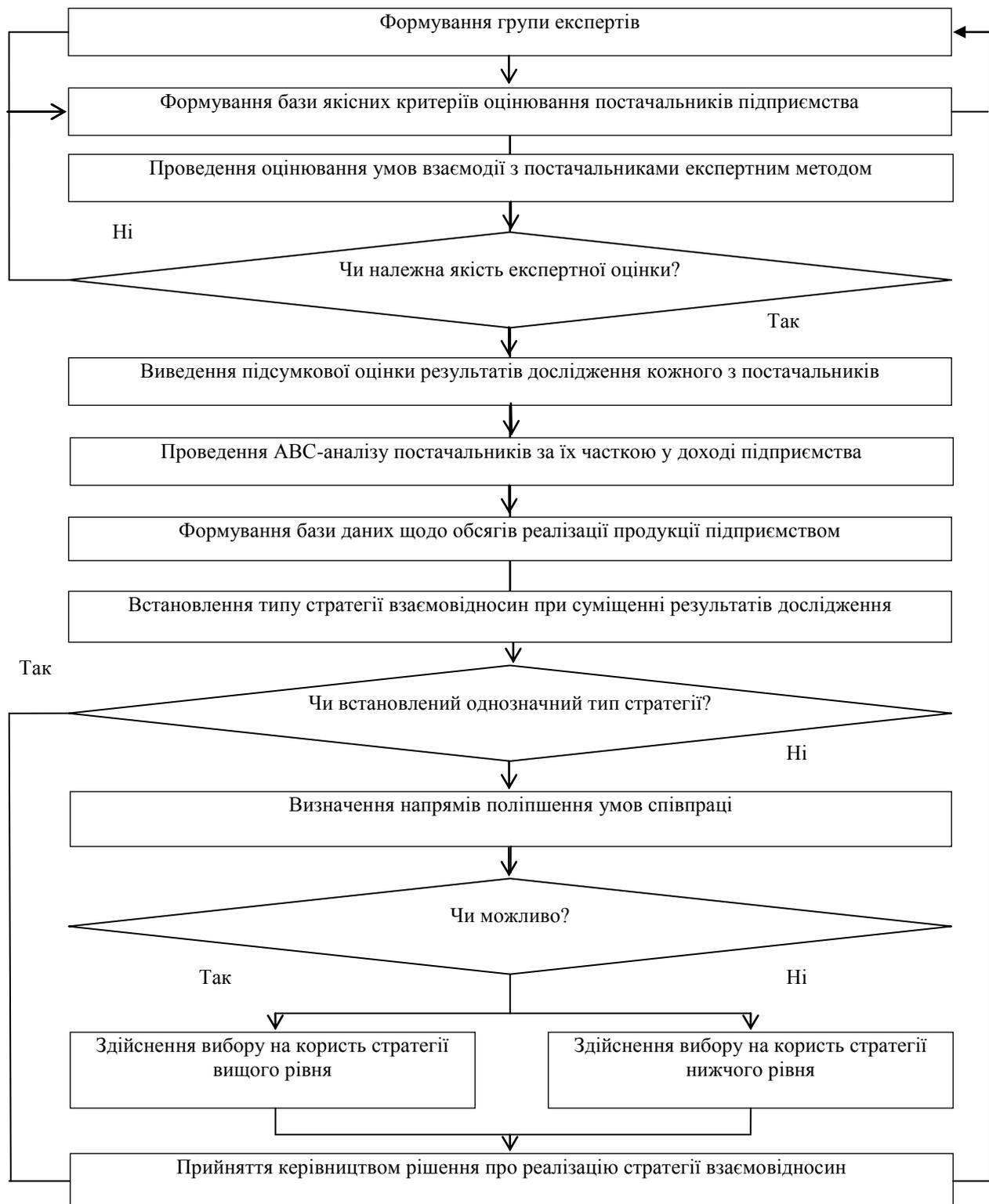

Рис. 1. Схема дій при аналізі взаємовідносин підприємства з постачальниками продукції

Як бачимо, важливим аспектом є проведення ABC-аналізу. Даний інструмент є важливим методом, який використовується на підприємствах для визначення ключових моментів господарювання і пріоритетів діяльності. У контролінгу він має особливе значення, оскільки дозволяє встановлювати доцільність, а також своєчасно проводити цілеспрямовані й економічно обґрунтовані заходи.

Відповідальним аспектом виступає для вибір стратегії відносин з контрагентами. До основних типів стратегій суб'єктів ринку у даній сфері належать наступні [4, 9]:

- стратегія прогресу;
- стратегія зміцнення;
- стратегія відходу.

Але варто відзначити, що для торговельних компаній зміст стратегій відрізняється від промислових підприємств. Саме тому варто деталізувати сутність стратегій для торговельної сфери (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегія роботи комерційного підприємства з постачальниками продукції

Рівень стратегії	Тип стратегії	Загальна сутність стратегії роботи з постачальниками	Характеристики активності
Рівень 1 (вищий)	Стратегія прогресу	Підвищення обсягів поставок	<ul style="list-style-type: none"> – нові продукти; – довгострокові договори; – стратегічний постачальник; – проекти щодо зниження ціни протягом терміну дії договору; – постачальник майбутнього.
Рівень 2 (відповідно до комбінації)	Стратегія зміцнення	Сталість взаємовідносин	<ul style="list-style-type: none"> – постачальник добре зарекомендував себе; – сталість обсягу закупівель; – проекти з раціоналізації робіт.
Рівень 3 (нижчий)	Стратегія відходу	Зниження обсягів поставок	<ul style="list-style-type: none"> – нові проекти з постачальником не плануються; – відсутність запитів на поставку; – підтримка існуючого рівня цін; – заміна поставок даного постачальника та залучення альтернативних; – аналіз потенціалу при зміні постачальника.

Отримані в ході АВС-аналізу результати дозволяють на основі встановлення потраплянь різних постачальників до певної групи визначити доцільність поведінки суб'єкта ринку по відношенню до кожного з них.

Але очевидно, що не завжди результат дослідження є однозначним, оскільки продукція, яка постачається окремим контрагентом, може належати різним товарним групам. У цьому разі виникає встановлення доцільності тих чи інших дій, що залежить від можливості покращення умов взаємодії торговельного підприємства із конкретним постачальником. Серед можливих факторів, що визначають ці умови у сфері торгівлі можна виокремити наступні:

- досвід роботи на ринку;
- широта асортименту;
- якість товарів;
- рівень цін;
- умови оплати;
- умови постачання.

У тому разі, якщо в результаті перемовин поліпшення умов співпраці є можливим на користь комерційного підприємства, до реалізації приймається стратегія більш вищого рівня, у протилежному ж разі – нижчого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як бачимо, господарській діяльності посередницьких комерційних підприємств притаманна низка ризиків. Така ситуація вимагає не лише застосування диверсифікації як постачальників, так і споживачів, а і застосування дієвого інструментарію щодо управління зв'язками.

Представлений підхід до стратегічного управління взаємовідносинами комерційного підприємства з постачальниками, відповідно до наведеного матеріалу, передбачає вибір стратегії на основі проведення АВС-аналізу контрагентів та дослідження умов співпраці із застосуванням методів експертних оцінок. При зваженому застосуванні він має сприяти загальній ефективності управління за рахунок обґрунтованого вибору стратегії діяльності з контрагентами та створюванню передумов стабільності функціонування у майбутньому.

Література

1. Азарян О. М. Організація і технологія торгівлі : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. М. Азарян [и др.]; Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. М.І.Туган-Барановського. – Донецьк: СПД Дмитренко, 2007. – 527 с.
2. Височин І. В. Управління товарооборотом підприємств роздрібною торгівлі: монографія / І. В. Височин; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2012. – 543 с.
3. Голошубова Н. О. Організація торгівлі: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Голошубова; КНТЕУ. – К. : КНТЕУ, 2012. – 680 с.
4. Гончар Л. А. Підвищення ефективності комерційної логістики на підприємствах роздрібною торгівлі: дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Гончар Л. А.; Дніпропетр. ун-т економіки та права. – Д., 2009. – 237 с.
5. Гросул В. А. Формування маркетингової конкурентної стратегії підприємств роздрібною торгівлі: монографія / В. А. Гросул, Л. О. Попова, К. А. Корженко ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х.: ХДУХТ, 2012. – 247 с.
6. Загорна Т. О. Конкурентна динаміка роздрібною торгівлі: теорія, діагностика, моделювання: монографія / Т. О. Загорна ; Макіїв. екон.-гуманіт. ін-т. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2013. – 462 с.
7. Комерційна діяльність : підручник / В. В. Апопій [та ін.] ; ред. В. В. Апопій. – К. : Знання, 2008. – 558 с.
8. Криковцева Н.О. Комерційна діяльність / Н. О. Криковцева, О. Б. Казакова, Л. Г. Саркісян, Л. Л. Авдєєнко, Г. А. Дяченко, Л. С. Курська, О. Н. Сахарова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.
9. Панчук А. С. Моніторинг організації стратегічного маркетингового управління комерційною діяльністю підприємств [Електронний ресурс] / А. С. Панчук // Університетські наукові записки . – 2009. – № 1. – С. 421-427. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2009_1_78.pdf.
10. Половцева Ф.П. Комерційна діяльність: Підручник / Ф. П. Половцева. – М. : ИНФРА-М, 2000 – 360 с.

References

1. Azaryan O. M. Orhanizatsiya i tekhnolohiya torhivli : navch. posib. dlya stud. VNZ / O. M. Azaryan [y dr.]; Donets'kyu natsional'nyy un-t ekonomiky i torhivli im. M.I.Tuhan-Baranovs'koho. – Donets'k: SPD Dmytrenko, 2007. – 527 s.
2. Vysochyn I. V. Upravlinnya tovarooborotom pidpryyemstv rozdribnoyi torhivli: monohrafiya / I. V. Vysochyn; Kyuyiv. nats. torh.-ekon. un-t. – K. : KNTEU, 2012. – 543 s.
3. Holoshubova N. O. Orhanizatsiya torhivli: pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl. / N. O. Holoshubova; KNTEU. – K. : KNTEU, 2012. – 680 s.
4. Honchar L. A. Pidvyshchennya efektyvnosti komertsiyanoi lohistyky na

pidpryyemstvakh rozdribnoyi torhivli: dys. kand. ekon. nauk: 08.00.04 / Honchar L. A.; Dnipropetr. un-t ekonomiky ta prava. – D., 2009. – 237 s.

5. Hrosul V. A. Formuvannya marketynhovoyi konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstv rozdribnoyi torhivli: monohrafiya / V. A. Hrosul, L. O. Popova, K. A. Korzhenko ; Khark. derzh. un-t kharchuvannya ta torhivli. – Kh.: KhDUKht, 2012. – 247 s.

6. Zahorna T. O. Konkurentna dynamika rozdribnoyi torhivli: teoriya, diahnostyka, modelyuvannya: monohrafiya / T. O. Zahorna ; Makiyiv. ekon.-humanit. in-t. Donets'k: Noulidzh, Donets. vid-nya, 2013. – 462 s.

7. Komertsiyna diyal'nist' : pidruchnyk / V. V. Apopiy [ta in.] ; red. V. V. Apopiy. – K. : Znannya, 2008. – 558 s.

8. Krykovtseva N.O. Komertsiyna diyal'nist' / N. O. Krykovtseva, O. B. Kazakova, L. H. Sarkisyan, L. L. Avdyeyenko, H. A. Dyachenko, L. S. Kurs'ka, O. N. Sakharova. – K. : Tsentri uchbovoyi literatury, 2007. – 296 s.

9. Panchuk A. S. Monitorynh orhanizatsiyi stratehichnoho marketynhovoho upravlinnya komertsiynoyu diyal'nisty pidpryyemstv [Elektronnyy resurs] / A. S. Panchuk // Universytets'ki naukovy zapysky . – 2009. – № 1. – S. 421-427. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2009_1_78.pdf.

10. Polovtseva F.P. Komertsiyna diyal'nist': Pidruchnyk / F. P. Polovtseva. – M. : YNFRA-M, 2000 – 360 s.

УДК 658:005.7

Олена О. Єршова

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ
ПІДПРИЄМСТВ**

У статті розглянуто зарубіжний досвід ефективного управління бізнес-процесами. Проаналізовано основні підходи та концепції до управління бізнес-процесами, які успішно імплементовані в практику господарювання іноземними компаніями. Також запропоновано концепцію менеджменту бізнес-процесами для сучасних українських підприємств.

Ключові слова: бізнес-процес, управління бізнес-процесами, концепції управління бізнес-процесами.

Елена А. Ершова

*Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства
имени Петра Василенко*

**ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ
ПРЕДПРИЯТИЙ**

В статье рассмотрен зарубежный опыт эффективного управления бизнес-процессами. Проанализированы основные подходы и концепции к управлению бизнес-процессами, которые успешно имплементированы в практику хозяйствования иностранными компаниями. Также предложена концепция менеджмента бизнес-процессов для современных украинских предприятий.

Ключевые слова: бизнес-процесс, управление бизнес-процессами, концепции управления бизнес-процессами.

Olena O. Yershova

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
**INTERNATIONAL EXPERIENCE OF EFFECTIVE BUSINESS PROCESSES
MANAGEMENT**

The paper explores international experience of effective business processes management. The basic approaches and concepts to the management of business processes successfully implemented in international companies management practices have been analyzed. An author's concept of business processes management for modern Ukrainian enterprises is offered.

Keywords: business process, business processes management, business processes management concept.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Глобалізація економіки, розвиток та вдосконалення сучасних технологій, посилення конкуренції на ринку дедалі частіше змушують керівників підприємств шукати нові підходи до управління компаніями. За теперішніх умов використання переважно функціонального підходу в менеджменті підприємством вже не дає змоги повною мірою вчасно реагувати останньому на зміни в динамічному ринковому середовищі, оскільки орієнтується здебільшого на досягненні короткочасних цілей на шкоду довгостроковим, гальмує еволюцію інноваційних процесів, обмежує доступ до інформації, а отже, погіршує координацію виробництва, маркетингу, продажу та інших функцій фірми.

За останнє десятиліття більшість країн з розвиненою економікою поступово переходять від функціонального до процесного підходу в управлінні, який зміщує фокус уваги на процеси, що протікають на підприємстві, і спрямовані на покращення якості

товарів, робіт, послуг й задоволення потреб споживача, проходять на всіх стадіях виробництва продукції, включають всі підрозділи та орієнтуються на кінцевий результат – отримання прибутку[14]. Відтак, на перший план виходить управління бізнес-процесами підприємства.

Ефективне управління бізнес-процесами дає змогу тій чи іншій компанії не лише вижити в умовах жорсткої конкуренції, а значно скоротити витрати на виробництво та збут продукції і залишатись при цьому прибутковою. Оскільки в Україні ще превалює функціональний підхід над процесним, вважаємо за доцільне дослідити досвід ефективного управління бізнес-процесами в зарубіжних розвинених країнах. Його аналіз дасть змогу виявити конкретні концепції та підходи до практичного менеджменту бізнес-процесів, які в подальшому можливо імплементувати на вітчизняних підприємствах адекватно до нинішнього стану як самих українських виробників та постачальників, так і до ринкової ситуації в Україні в цілому.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Чимало наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених присвячено теоретико-методологічним положенням механізму управління бізнес-процесами. Серед них такі вчені як Демінг В.Е, Хаммер М., Чампі Д., Давенпорт Т., Репін В.В., Єфімов В.В. та інші. Серед українських вчених доречно згадати роботи Чернобай Л.І., Морщенок Т.С., Рубан В.Я., Гончарова О. та інші.

Невирішені частини дослідження. В останні десятиріччя проблематика управління бізнес-процесами підприємства стає дедалі актуальнішою. По-перше, серед вчених різних країн не існує єдиного підходу до тлумачення поняття «бізнес-процес», а відтак, в залежності від трактування останнього, й виокремлюються різні підходи до управління ним. По-друге, в Україні вона взагалі знаходиться на початковій стадії «зародження». І хоча в працях вітчизняних вчених досліджуються, зазвичай, сутність бізнес-процесу як економічного явища, зосереджується увага на технічних аспектах (програмах) моделювання бізнес-процесів, їх характерних ключових ознаках, проте досить мало уваги приділяється питанням, які саме конкретні типові практично-прикладні концепції, моделі управління бізнес-процесами ефективно функціонують в інших високорозвинених країнах, та як ці моделі, концепції можна (та чи можливо взагалі) запровадити на сучасних українських підприємствах.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження зарубіжного досвіду ефективного управління бізнес-процесами високорозвинених економік світу, а також виокремлення, узагальнення та обґрунтування конкретних підходів та концепцій до управління бізнес-процесами, котрі можна імплементувати на сучасні українські підприємства.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сьогодні ринок «споживача» давно перемиг ринок «виробника», сам же споживач стає вибагливішим до наданих послуг чи купованої продукції. За таких умов господарювання підприємці змушені активно шукати інструменти й засоби підвищення ефективності власного бізнесу. Одним з таких інструментів, що безпосередньо впливає на якість виробленого товару, являється так званий «процесний» підхід.

На жаль, існуючі в Україні методи й системи управління компаніями залишаються орієнтованими, в першу чергу, на швидке отримання прибутку, за якого якість продукції стоїть далеко не на першому місці, а відтак в результаті на виході маємо малоконкурентний або неконкурентоспроможний товар чи послугу. Стосовно ж упровадження процесного підходу в управлінні, – ситуація ще гірша. Тому було б доцільно звернути увагу на досвід зарубіжних компаній, які вже запровадили процесний підхід, що дав змогу останнім ефективно управляти бізнес-процесами та нарощувати власну прибутковість.

Пропонуємо спочатку визначитися з такими дефініціями, як процесний підхід, бізнес-процес, управління бізнес-процесами. Так, погоджуємося з Морщенок Т.С., що процесний

підхід розглядає управління як сукупність безперервних, взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення цілей підприємства. Він робить управління більш спрямованим на ефективність, оскільки зорієнтований на замовника продукції (послуг), а тому його застосування дозволяє досягти виробництва конкурентоспроможної продукції (послуг) [18, с. 296].

Стосовно тлумачення самого «бізнес-процесу», то тут думки вчених розходяться. Пропонуємо таке визначення бізнес-процесу: це будь-який систематичний взаємопов'язаний з іншими вид діяльності підприємства, який алгоритмічно описує дане підприємство всередині, має чітко окресленого власника, і стосується перетворення вхідних ресурсів в кінцевий, документально закріплений продукт на виході, що має споживчу цінність для внутрішнього чи зовнішнього споживача.

Під управлінням бізнес-процесами (УБП) розуміють цілеспрямовану діяльність суб'єктів управління стосовно об'єктів управління (бізнес-процеси) шляхом вироблення й реалізації відповідних управлінських рішень за допомогою різних методів і засобів впливу задля досягнення задоволеності кінцевого споживача бізнес-процесу й підвищення ефективності функціонування підприємства в цілому.

Розглянемо різні підходи та концепції ефективного управління бізнес-процесами у зарубіжних країнах (США, Японія, країни Західної Європи), провідні компанії яких застосовують процесний підхід в менеджменті.

Важливо відмітити, що закордоном серед управлінців вже давно не викликає сумнів тезис стосовно того, що аби взагалі управляти бізнес-процесами (будь-яким з них), необхідно, щоб в компанії ці процеси були чітко визначені, описані і функціонували. Добре чи погано – це вже питання вдалого/невдалого управління ними. Неможливо управляти тим, що не має чітких меж та визначеності. Оскільки менеджмент в організації передбачає поліпшення стану об'єкта управління, не дивно, що зарубіжні компанії зосереджують свою увагу, на постійній оптимізації наявних бізнес-процесів. В її основі лежать та чи інша концепція, підхід або навіть модель ефективного менеджменту бізнес-процесів, які на практиці себе зарекомендували як успішні, вдалі, прибуткові і були впроваджені закордонними підприємствами.

Так, в США, Західній Європі, Японії найбільшої популярності досягли наступні концепції стосовно управління бізнес-процесами.

1. Постійне поліпшення процесів (Continuous Improvement Process (CIP)). Суть концепції полягає в незначних, але постійних поліпшення процесу по всіх його складових.

Ідея безперервного (постійного) поліпшення процесів належить доктору Едвардсу Демінгу, який почав вводити її на практиці в 40-50-х роках минулого сторіччя. Так, Демінг проповідував управління якістю на основі процесного підходу, та не знайшовши підтримки на Заході, отримав запрошення від JUSE (японського союзу вчених та інженерів) для відновлення японської промисловості. Саме в Японії він розробив 14 принципів, котрі потім лягли в основу менеджменту якості й викликали так зване «японське диво».

До них належать: постійність цілі, нова філософія, покінчення із залежністю від масового контролю, покінчення з практикою закупівель за самою низькою ціною, поліпшення кожного процесу, введення в практику підготовку та перепідготовку кадрів, заснування лідерства, гоніння страхів, руйнування бар'єрів, відмова від пустих лозунгів й гасел, усунення довільних числових норм і завдань, надання робітникам можливості пишатися своєю працею, заохочення прагнення до освіти, прихильність до справи підвищення якості й дієвість вищого керівництва[1;19].

В подальшому модель безперервного поліпшення процесів управління бізнес-процесами дістала назву Цикл «Шухарта-Демінга» (цикл PDCA, цикл Демінга):

- планування (Plan): встановлення цілей і процесів, необхідних для досягнення цілей, планування робіт по досягненню цілей процесу і задоволення споживача, планування виділення і розподілу необхідних ресурсів;
- виконання (Do): безпосереднє виконання запланованих робіт;
- перевірка (Check): збір інформації та контроль результату на основі ключових показників ефективності (KPI), що вийшло в ході виконання процесу, виявлення та аналіз відхилень, встановлення причин відхилень.
- вплив (Act): прийняття заходів щодо усунення причин відхилень від запланованого результату, зміни в плануванні та розподілі ресурсів [8].

Яскравими прикладами успішного використання концепції CPI на практиці є такі японські та американські компанії як Toyota, Nissan Motor Co, Fuji Xerox Co, General Motors, Nashua Corporation, Ricoh, Ford Motors, Florida Power & Light та інші.

2. Концепція загального управління якістю (Total Quality Management (TQM)).

Дана концепція полягає в такому управлінні підприємством та бізнес-процесами зокрема, за якого організація має працювати не лише над якістю продукції, але й над якістю роботи в цілому, долучаючи активно до всього цього персонал.

По суті TQM еволюціонувала з вдосконалених принципів Демінга (почала формуватися в 50-х рр. XX ст. в результаті введення в Японії премії Демінга) і лягла пізніше в основу стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) серії 9000. Так, міжнародний стандарт ISO 8402 дає таке визначення TQM: підхід до управління організацією, націленої на якість, заснований на участі всіх її членів і спрямований на досягнення довгострокового успіху шляхом задоволення споживача і вигоди для організації і суспільства [2].

Вона передбачає постійне вдосконалення 3-х складових: якості продукції, якості організації бізнес-процесів, рівня кваліфікації персоналу. Для оцінки «якості» використовуються такі параметри як ріст фінансових показників компанії, ступінь задоволеності клієнтів, підвищення задоволеності службовців фірми своєю роботою.

TQM включає в себе два механізми: Quality Assurance (контроль якості) та Quality Improvements (підвищення якості). Перший надає гарантії, які запевняють клієнтів в тому, що той чи інший товар/послуга якісні. Другий передбачає, що рівень якості необхідно не лише підтримувати, але і підвищувати, а відтак, треба й рівень гарантій, даних компанією, піднімати.

Важливо відмітити, що не існує конкретного переліку характеристик, які визначають TQM. Так, одним з найбільш поширеним визначенням факторів, що включаються в Total Quality Management, є перелік критеріїв національної премії якості М. Белдріджа (присуджується за видатну якість функціонування організації в США):

- лідерство,
- стратегічне планування,
- орієнтація на клієнтів,
- вимір, аналіз та управління знаннями,
- увага до співробітників,
- увага до виробничих операцій,
- результати[3].

До основних же інструментів даної концепції слід віднести команди з поліпшення якості, бенчмаркінг, статистичний контроль процесів, залученість персоналу, тренінги.

Широкого застосування на практиці TQM набула спочатку в країні виникнення – Японії. Надалі активно впроваджувалася на підприємствах США, пізніше набула розповсюдження і в країнах Західної Європи. Серед численних прикладів успішного управління бізнес-процесами за допомогою TQM такі компанії як Nippon Electric Co.,

Kawasaki Steel, Hitachi Ltd., Fuji Photo Film Ltd., Nissan Motor Co., Toyota Limited, Kansai Electric Power Company, Fuji Xerox Co., General Motors, Motorola, Chrysler Group та інші.

3. **Кайдзен (Kaizen)**. Дана концепція за своєю суттю є філософією, основним принципом якої є постійне поліпшення всіх без винятку бізнес-процесів, образу життя в цілому. Її головним компонентом є підтримання, спрямоване на збереження рівня реалізованих стандартів, що позиціонують фірму на ринку, та вдосконалення, яке призване забезпечити поступову їх зміну в напрямку споживчих вподобань [22].

Кайдзен зародилася в Японії, вперше була системно викладена у праці Імаї Масааки «Kaizen: ключ до успіху японських компаній» в 1986 році. За своїм зосередженням уваги на еволюційному поліпшенні процесів, дана концепція перекликається з TQM і СРІ, проте має ряд відмінних рис, як, наприклад, орієнтація, в першу чергу, на процес, а не на результат, акцент в управлінні бізнес-процесами на «людський фактор». Кайдзен – це відображення японського менталітету, коли поліпшення проводяться кожен день, стосуються всіх і кожного, відбуваються всюди на підприємстві, і починаються з оперативних поліпшень, закінчуючись стратегічними. Всі поліпшення базуються на здоровому глузді, самодисципліні, порядку та економії [5].

Згідно кайдзен:

– будь-яка діяльність – це фактично послідовність процесів. Процеси являються повними і цільними потоками роботи, їх можна описати на різних рівнях деталізації (процедури, задачі, операції), проти завжди мають початок, певну послідовність кроків і чітко визначене завершення;

– щоб змінити показники діяльності фірми необхідно докласти зусиль до поліпшення протікання самого бізнес-процесу, а для цього мають бути метрики й стандарти як для процесів, так і для результатів[15, с.72];

– документувати процес марно, якщо в ньому самому міститься багато порушень і варіабельності[5], а тому кайдзен рекомендує спочатку стабілізувати процес: усвідомити, що зі складових бізнес-процесу обов'язкове, а що зайве, впорядкувати процедури, задачі, операції, котрі залишилися, отриману впорядкованість перевіряти й коректувати щоденно, власне стандартизувати процес, тобто документально його закріпити [15];

– на всіх етапах управління бізнес-процесами співробітники мають розуміти, що від них вимагають і якої продуктивності очікують. Треба відмовитися від методу «кнута і пряника», навпаки, заохочувати персонал за їх роботу. Сам керівник повинен постійно спостерігати за тим, що відбувається в гемба (місце безпосереднього створення продукту чи послуги).

Також кайдзен рекомендує розпочинати управління бізнес-процесами після їх стандартизації з усунення втрат часу, де б вони не знаходились, оскільки вони призводять до збільшення тривалості самих процесів, що є небажаним.

Яскравим прикладом застосування концепції кайдзен на практиці є досвід Toyota Motors Corporation (більше 50-ти років там діє єдина система управління «Toyota Production System»). Так, наприклад, на заводі в Джорджтауні, штат Кентукі, що належить Toyota, кайдзен була застосована на штамповочній ділянці. Необхідно було усунути з процесу одну операцію за допомогою графіка завантаження операторів. Робітник ділянки використав зведену таблицю стандартизованої роботи, виявив втрати, які в основному йшли на транспортування, а потім звів разом роботу по транспортуванню і роботу оператора. В результаті замість 499 хвилин робочий час став складати 450 хвилин. Завдяки цьому вдалося вивільнити одного із зайятих в процесі оператора. Показники якості і безпеки залишилися на тому ж рівні. В кінцевому підсумку, робітник розробив нову процедуру стандартизованої роботи, застосувавши принципи кайдзен.

Також кайдзен використовують в ефективному управлінні бізнес-процесами такі відомі іноземні фірми як Nissan, Canon, Honda, Groth Hacking, Scrum, поступово принципи кайдзен простежуються у нашого сусіда Росії: компанії «Лукойл», «Камаз», «Росатомстрой».

4. **«Бережливе виробництво» (Lean Production, LP).** Дана концепція бере свій початок з 70-х років минулого століття і являється модифікацією і зведенням в єдине ціле досвіду виробничої системи компанії Toyota (Toyota Production System – TPS) [25]. Сутність LP полягає в тому, що фірма орієнтується на максимально ефективне використання ресурсів, мінімізуючи брак, відходи, робочий простір, втрати часу, і не робить зайві дії.

До основних принципів бережливого виробництва, що стосуються управління бізнес-процесами, відносяться:

- максимізація цінності продукту для споживача в будь-якому процесі (визначення цінності продукту є найважливішим етапом LP, проводиться шляхом діалогу з певними споживачами без оглядки на існуючі активи і технології компанії);

- усвідомлення всіма учасниками процесу потоку створення цінності на основі карт потоку створення цінності (потік створення цінності – це сукупність дій, які потрібно зробити, щоб певний продукт (товар, послуга або все разом) пройшов через три важливих етапи менеджменту, характерних для будь-якого бізнесу: вирішення проблем (від розробки концепції та робочого проектування до випуску готового виробу); управління інформаційними потоками (від отримання замовлення до складання детального графіка проекту і постачання товару); фізичне перетворення (від сировини до того, як в руках у споживача виявиться готовий продукт). Карта потоку створення цінності – схема, на якій показаний кожен етап руху матеріалів і інформації, необхідних для виконання замовлення споживача. На карті потоку створення цінності вказується рух товарів, час робочих циклів, час переналагодження, загальний час виробничого циклу, загальний час обробки)[13, с. 130];

- безперервний рух продукту (послідовне просування товару по всіх стадіях без зупинок, втрат і заторів. Мета – побудова схеми руху за принципом «зробив - передав далі», якщо є дії, що не додають цінності продукції – їх усувають);

- «вितягування» продукту клієнтом (виробник нічого не робить то тих пір, поки не отримає сигнал від клієнта);

- прагнення до досконалості в організації праці для всіх заінтересованих сторін (виробництво продукції знаходиться в стані, коли всі дії в ланцюжку руху цієї продукції послідовно додають їй цінність; всі дії призводять до зміни властивостей і характеристик продукту; втрати усунені з усіх бізнес-процесів).

Для впровадження концепції Lean Production в управління бізнес-процесами на підприємстві увагу звертають на такий ключовий фактор як усунення втрат: якщо якась агресивна дія, операція або процес не додає цінності продукту з точки зору клієнта, то це дія, операція або процес розглядаються як втрати, тобто приносять збитки компанії.

Втрати бувають 1-го порядку (те, чого просто не можна позбутися. Наприклад, розрахунок заробітної плати співробітникам компанії. З точки зору клієнта, цей процес не додає цінності продукту, але без нього неможливо підтримувати працездатність компанії. Його не можна прибрати, його можна тільки оптимізувати) і 2-го порядку (їх можна усунути) [13, с. 147].

Втрати 2-го порядку поділяються на такі категорії:

- перевиробництво,
- брак (дефектний товар),
- зайве (додаткове) пересування,
- зайві запаси,
- очікування (простої),
- зайва обробка,

- втрати при транспортуванні,
- люди (неповне використання навичок і досвіду) [13].

Якщо узагальнити одним реченням концепцію LP, то можна сказати, що це така організація управління бізнес-процесами, за якої відбувається скорочення часу між отриманням замовлення і його відвантаженням кінцевому споживачу шляхом зменшення втрат. Як окрема складова, в «бережливе виробництво» входить методика кайдзен, і в той же час вона пересікається з TQM в питаннях поліпшення якості товару на всіх етапах його життєвого циклу.

Прикладом успішних іноземних компаній, де застосовується концепція LP є безумовно Toyota Corporation, що власне і була її родоначальником, а також турецький завод ТММТ (Toyota Motor Manufacturing Turkey), ДК «Оргпром», Pella, Emerson Electric, Oracle та інші.

Реінжиніринг бізнес-процесів (Business Process Reengineering (BPR)). Концепція виникла у 90-х роках ХХ століття, її «батьками» вважаються американські фахівці М.Хаммер та Дж. Чампі. За визначенням Хаммера, BPR – це фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування бізнес-процесів з метою досягнення істотного поліпшення якості їх функціонування [26]. Це сукупність методів і засобів, призначених для кардинального поліпшення основних показників діяльності підприємства шляхом моделювання, аналізу і перепроєктування існуючих бізнес-процесів [23, с. 239].

Як правило, BPR в зарубіжних компаніях при управлінні бізнес-процесами здійснюється стрибкоподібно, в великих масштабах, згори вниз по організаційній структурі та базується на використанні сучасних інформаційних технологій.

На практиці виділяють 2 підходи до проведення реінжинірингу. Перший (за Хаммером і Чампі) полягає в створенні нових бізнес-процесів «з чистого аркушу», абстрагуючись від існуючих бізнес-процесів. Другий (за Давенпортом) говорить, що перш, ніж проектувати нові бізнес-процеси, необхідно вивчити та проаналізувати існуючі бізнес-процеси, порівняти їх, слід виміряти ефективність як усього процесу в цілому, так і окремих його частин. Лише після цього слід щось радикально перепроєктувати[24].

Отже, коли ми говоримо про BPR, то виправданими є наступні положення:

- реінжиніринг – це докорінні зміни в організації, а не поступове поліпшення частини чи всього бізнес-процесу. Це якісний перехід до нового рівня ефективності бізнесу, здійснення прориву[23];
- об'єктом реінжинірингу є бізнес-процеси, а відтак, підприємство здійснює реінжиніринг роботи, яку виконують співробітники цих підрозділів, а не бере за основу перетворення підрозділів виробництва або управління продажем;
- наявна цілеспрямованість у розробці бізнес-проекту, треба відмовитись від застарілих схем та правил здійснення роботи;
- управління бізнес-процесами при реінжинірингу тісно взаємодіє з інформаційними технологіями, його успіх головним чином ґрунтується на інноваціях, проте не слід плутати реінжиніринг з автоматизованим програмним забезпеченням.

На сьогоднішній день дуже багато іноземних компаній на власному досвіді побачили ефективність управління бізнес-процесами за допомогою BPR. Яскравими прикладами є успішний реінжиніринг таких фірм як IBM, Procter&Gamble, Ford Motors, Kodak, Hewlet Packard, General Motors. Серед європейських країн успіху досягли такі компанії: Siemens, Volkswagen, Mannesmann та інші. Так, наприклад, застосування BPR в компанії IBM Credit призвело до зростання продуктивності праці в 100 разів та зменшення тривалості процесів в 10 разів. При проведенні реінжинірингу в Ford Motors чисельність відділу по оплаті рахунків постачальників скоротилася з 500 до 125 осіб, в чотири рази[26]. Banca d'America et d'Italia в результаті розробки і впровадження концепції реінжинірингу відкрили 50 нових відділень,

скоротили штат в кожному відділенні з 7-9 до 3-4 чоловік, скоротила час на завершення операцій з 2-х годин до 40 хвилин, і разом з тим, збільшила прибутковість в 2 рази, а число клієнтів зросло в 300 разів[16].

Розглянувши та проаналізувавши застосування популярних концепцій ефективного управління бізнес-процесами на практиці зарубіжними компаніями, можна зробити певні висновки:

– стосовно концепцій управління бізнес-процесами можна виділити 2 підходи: еволюційний і революційний.

Еволюційний підхід до управління передбачає поступове, поетапне поліпшення бізнес-процесів впродовж всього циклу існування продукції, товару, послуги, проте обов'язково на систематичній основі. До нього відносять більшість перелічених нами концепцій: СРІ, ТQM, Kaizen, Lean Production. По суті всіх їх можна об'єднати одним поняттям – Business Process Improvement (Удосконалення бізнес-процесів).

Другий підхід – революційний (кардинальний) – веде до суттєвих, докорінних змін процесу та фундаментальних перетворень в організаційній структурі управління бізнес-процесами. До нього належить концепція BPR;

– усі концепції передбачають орієнтованість в кінцевому випадку на ринок споживача, а не виробника;

– концепції можна розглядати в той же час і як методологію управління бізнес-процесами, оскільки самі концепції вже містять в собі конкретний практичний інструментарій для управління бізнес-процесами на підприємстві;

– використання однієї концепції в управлінні бізнес-процесами не виключає, зазвичай, паралельне використання іншої. Тим паче, що сучасні підприємства можуть бути багатопрофільні, і якщо деякі бізнес-процеси краще поліпшувати щоденно і поступово (не має об'єктивних причин для їх «перезавантаження» чи згорання взагалі), то інші, навпаки, необхідно радикально міняти. Також слід відмітити, що всі концепції мають багато спільних рис (різні роботи інтегруються, активне використання сучасних інформаційних та інноваційних технологій, скорочення часових параметрів процесу), і навіть можуть бути внутрішньою складовою іншої концепції. Наприклад, ТQM виникла і базується на удосконалених принципах Демінга (концепція СРІ), кайдзен є невід'ємною частиною бережливого виробництва;

– американсько-європейські погляди на управління бізнес-процесами суттєво відрізняються від японських. Так, американські та західноєвропейські фірми, коли говорять про управління бізнес-процесами, зазвичай уявляють деяку вихідну картину as is (як є). Для внесення змін вони проектують бажану картину to be (як має бути). При цьому передбачається, що бізнес-процеси незмінні, зберігають нинішній стан, і для їх зміни необхідна направлена діяльність менеджера. В рамках такого підходу доречно працювати з доволі масштабною картиною процесів стратегічного рівня. Відповідно, робота по зміні того чи іншого процесу зосереджена переважно на верхніх рівнях управління, а від рядових менеджерів очікують підтримку поточного стану процесів.

Японці ж, навпаки, не бачать сенсу в розгляді бізнес-процесів як статичного явища, оскільки вважають, що мінливість властива бізнес-процесам іманентно. Відтак, менеджер повинен контролювати і направляти зміни в процесах в необхідну сторону, причому ця діяльність має вестися постійно, точність прийняття рішень не так головна, як їх своєчасність. Такий підхід торкається всіх слів бізнес-процесів і стосується всіх рівнів управління;

– жодна з концепцій не ідеальна: наприклад, бережливе виробництво не вдається повноцінно розвивати на підприємстві, що виробляє несерійну, нестандартну продукцію; BPR при стрибкоподібному поліпшенні бізнес-процесів потребує значних капіталовкладень,

кайдзен дає змогу побачити суттєві результати лише в довгостроковій перспективі. Тим не менш, усі наведені автором концепції є ефективними, що було підтверджено успішним зарубіжним досвідом їх впровадження на практиці.

Узагальнене порівняння підходів та концепцій ефективного управління бізнес-процесами в зарубіжних країнах розроблено автором в таблиці 1.

Отже, як бачимо, успішний досвід ефективного управління бізнес-процесами закордоном показує, що впровадження тієї чи іншої концепції управління бізнес-процесами є об'єктивною умовою нарощування і підтримання конкурентоспроможності будь-якої сучасної компанії. Постає питання: яку з концепцій обирати українським підприємствам.

Таблиця 1

Узагальнене порівняння підходів та концепцій ефективного управління бізнес-процесами в зарубіжних країнах

Параметри порівняння	Еволюційний підхід УБП (Business Process Improvement)				Револьюційний підхід УБП (Business Process Reengineering)
	CPI	TQM	Kaizen	Lean Production	
Характер змін	Поступовий, поетапний				Радикальний, докорінний
Орієнтованість в управлінні	Управління якістю	Управління якістю, стандартизація, ISO	Управління якістю, постійне поліпшення на всіх рівнях менеджменту	Управління усуненням непотрібних витрат, скороченням простоїв	Докорінна зміна організаційної структури «з чистого аркушу», управління перепроєктуванням бізнес-процесів
Результат впровадження	В середньо- і довгостроковій перспективі(5-10 років)				В короткостроковій перспективі (6-10 місяців)
Затрати на впровадження	Помірні	Помірні	Малозатратні	Помірні	Високі
Загальна модель управління, що переважає	Японська, західноєвропейська	Західноєвропейська, американська	Японська		Американська
Переваги	Удосконалення не лише виробничих процесів, а й системи в цілому; безпосередня участь вищого керівництва в проблемах якості, мотивація персоналу на високоякісну працю	Підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; підвищення якості управлінських рішень, досягнення економічного ефекту на довгостроковій основі; стандартизація процесів, залучення персоналу до управління процесами, використання статистичних методів контролю над якістю.	Невеликі затрати на впровадження, постійне поліпшення товару, процесів, роботи організації в цілому, залучення в процес забезпечення якості кожного співробітника; підвищення продуктивності праці на 50-100% і більше.	Оптимальне використання наявних ресурсів підприємства, скорочення/усунення непотрібних витрат; зменшення простоїв у роботі; висока мотивація персоналу	Отримання надвисокого рівня прибутковості за короткостроковий період часу; можливість вийти з «кризи» без закриття підприємства; управління бізнес процесами тісно пов'язане з впровадженням інформаційних технологій; відхід від застарілих форм і методів управління; значне скорочення тривалості виробничого циклу

Продовження таблиці 1

Недоліки	Позитивні результати вбачаються в довгостроковій перспективі	Успіх дії концепції базується на відношенні працівників до роботи, а не на чітких системах контролю, що може призвести до безвідповідального відношення співробітників середнього та низового рівня	Японський менталітет «колективної праці» та прийняття рішень; позитивні результати наступають через тривалий період часу.	Скорочення/перерозподіл персоналу за рахунок усунення людей з обслуговування зайвих операцій, процедур.	Різке скорочення персоналу; складність та впровадження, коли недотримання одного з принципів чи методів може призвести до повного провалу; необхідний достатній рівень інформаційно-програмного забезпечення; потребує значних затрат; як правило підходить для середнього та великого бізнесу
Країни поширення	Японія, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур	Західна Європа, Японія	Японія	Японія, частково США	США, Західна Європа
Яскраві компанії-представники	Toyota, Nissan Motor Co, Fuji Xerox Co, General Motors	Kawasaki Steel, Hitachi Ltd., Fuji Photo Film Ltd., Nissan Motor Co., Toyota Limited, Motorola, Chrysler Group	Nissan Motor Co., Canon, Honda, Groth Hacking, Scrum	Toyota Corporation, Pella, Emerson Electric, Oracle	IBM, Procter&Gamble, Ford Motors, Kodak, Hewlet Packard, General Motors, Siemens, Volkswagen, Mannesmann

На жаль, вітчизняні підприємці малознайомі з концепціями, підходами до УБП. Хоча вже 25 років в Україні не існує командно-адміністративної системи управління, адміністративний підхід зберігається до сих пір. Більшість українських підприємств характеризуються:

- функціональним підходом до управління на протигагу процесному;
- нерозумінням/ небажанням розуміння сутності бізнес-процесу, його складових;
- повільним впровадженням інформаційних, інноваційних технологій та систем (запровадження автоматизованих інформаційних систем не означає впровадження управління бізнес-процесами, адже якщо автоматизувати безлад, то це буде лише «автоматизований безлад»);
- орієнтованістю на виробника, а не на споживача;
- недостатньою мотивацією і залученням персоналу до управління процесами на підприємстві;
- занизький рівень підготовки спеціалістів з управління бізнес-процесами в Україні (на думку автора, він практично відсутній);
- прагненням вищого та середнього рівнів керівництва зберегти існуюче положення речей («функціонує – і так добре»);
- знаходженням малого та середнього бізнесу на межі «виживання».

За таких умов дуже складно щось впроваджувати і поліпшувати, проте це можливо. Автор вважає, що українським підприємствам в нинішніх умовах ринку, найбільш підходять 2 концепції: TQM і BPR.

Впровадження TQM обумовлена прагненням до входження в ЄС, а значить управління якістю на всіх рівнях менеджменту підприємства вкрай необхідне. Стосовно BPR, то на наш погляд, це взагалі чи не єдиний адекватний спосіб, який може дати помітний

поштовх українському підприємництву. Так, реінжиніринг бізнес-процесів, як правило, ідеально підходить для:

- вітчизняних підприємств на межі банкрутства. В даному випадку марно щось намагатися поліпшувати і не має часу на такі намагання. Необхідно діяти швидко, радикально і повністю перепроектувати організаційну форму управління;
- для підприємств, що функціонують нормально, але в короткостроковій перспективі за прогнозами зайдуть «в глухий кут». Тут ще є час на аналіз існуючих бізнес-процесів, проте коли є явна загроза виходу з ринку підприємства, краще не робити «косметичні» вдосконалення, а застосувати BPR;
- для успішних українських підприємств – лідерів ринку, котрі ведуть агресивну політику стосовно своїм конкурентам і прагнуть до надвисоких прибутків у короткостроковій перспективі (зростання результативності бізнес-процесів не на 10-100%, а на 200 і більше відсотків).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні ринкові умови господарювання змушують більшість підприємств переходити до більш прогресивного процесного підходу управління на противагу функціональному. В даному контексті вирішальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності фірм відіграє управління бізнес-процесами. Зарубіжні компанії вже більше півстоліття застосовують різні підходи і концепції в УБП.

Найбільш затребуваними є наступні концепції управління бізнес-процесами: постійне поліпшення процесів (CPI) за Демінгом, загальне управління якістю із застосуванням стандартів ISO (TQM), кайдзен, бережливе виробництво (LP), реінжиніринг (BPR). В США переважає реінжиніринг процесів, в західноєвропейських країнах – TQM, в Японії, Сінгапурі, Південній Кореї – TQM, CPI, Kaizen/LP.

Для українських підприємств характерне відставання від провідних зарубіжних країн у впровадженні управління бізнес-процесами на практиці. На нашу думку, найбільш ефективний спосіб УБП для вітчизняних фірм є застосування концепції реінжинірингу.

Література

1. Deming W.E. Quality, productivity, and competitive position [Text] / W.E. Deming. – Cambridge, MA (USA) : Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study, 1982. – 373 p.
2. ISO 8402:1994 Управление качеством и обеспечение качества [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail.htm?csnumber=20115.
3. Баженова Е.С. Возможности и ограничения применения концепции Total Quality Management в практике управления зарубежными и отечественными компаниями [Електронний ресурс] / Е. С. Баженова // Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/02/4267>.
4. Бурбело Н.О. Побудова процесної моделі управління для підприємства телекомунікаційної сфери [Текст] / Н. О. Бурбело // Збірник наукових праць «Економіка. Менеджмент. Бізнес». – К.: Вид-во ДУТ. – 2015. – № 3 (13). – С. 44-48.
5. Васильченко Ю. Японская система Кайдзен и персональная организация времени [Текст] / Ю. Васильченко. – Журнал «MANAGEMENT». – М. – №4 (36) – 2015.
6. Годзоев В.А. Особенности менеджмента в компаниях США [Електронний ресурс] // Экономика и менеджмент инновационных технологий – 2014. – № 3. – Режим доступу: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4315>.
7. Гончарова О. Реінжиніринг бізнес-процесів як метод процесного управління [Текст] / О. Гончарова / ВІСНИК Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2013. – С. 78-82.

8. Губта П. Новая модель менеджмента процессов [Электронный ресурс] / П. Губта. – 2006. – Режим доступа: <http://quality.eur.ru/DOCUM4/nmmp.htm>.
9. Дорошкевич Д.В. Застосування японської моделі лідерства на українських підприємствах з врахуванням менталітетних особливостей [Текст] / Д. В. Дорошкевич // Вісник НТУ. – К.: НТУ. – 2012. – Вип. 26.
10. ДСТУ ISO 9001:2009. Системи управління якістю [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.gerelo.dp.ua/index/info_dstu_iso_9001-2009.html.
11. Евдокимова Е.Г. Понятие бизнес-процесса. Основные концепции улучшения бизнес-процессов [Электронный ресурс] / Е. Г. Евдокимова. – Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/business-economics-and-production-management-411/11280-411-0854>.
12. Козаченко А.В. Практичні підходи до поліпшення бізнес-процесів [Електронний ресурс] / А. В. Козаченко. – Режим доступа: <http://easy-code.com.ua/2010/11/praktichni-pidxodi-do-polipshennya-biznes-procesiv/>.
13. Круглов М.Г. Инновационный проект: управление качеством и эффективностью [Текст] / М. Г. Круглов. – Учеб. Пособие. – М.: Издательство «Дело» АНХ. – 2009. – 336с. – (Серия «Образовательные инновации»).
14. Лазаренко Л.О. Сучасна модель управління підприємством [Текст] / Л. О. Лазаренко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №4. – Т.4. – С. 22-25. – (Серія:економічні науки).
15. Масааки И. Кайдзен: ключ к успеху японских компаний [Текст] / И. Масааки. – М.: Альпина Бизнес Букс, Приоритет. – 2004. – 271с.
16. Михеева Е. З. Использование зарубежного опыта проведения реинжиниринга бизнес-процессов [Текст] / Е. З. Михеева // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Изд-во Грамота. – 2007. – № 4 (4) – С. 141-143.
17. Момот О.І. Самойлов П.І. Реінжинірінг – один з шляхів по виходу українських підприємств із світової кризи [Електронний ресурс] / О. І. Момот, П. І. Самойлов. – 2010. – Режим доступа: [http://www.kpi.kharkov.ua/archive/ Наукова_періодика/Vtm/2010/1/РЕІНЖІНІРІНГ_–_ОДИН_З_ШЛЯХІВ_ПО_ВИХОДУ_УКРАЇНСЬКИХ_ПІДПРИЄМСТВ_ІЗ_СВІТОВОЇ_КРИЗИ.pdf](http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Vtm/2010/1/РЕІНЖІНІРІНГ_–_ОДИН_З_ШЛЯХІВ_ПО_ВИХОДУ_УКРАЇНСЬКИХ_ПІДПРИЄМСТВ_ІЗ_СВІТОВОЇ_КРИЗИ.pdf)
18. Морщенок Т. С. Теоретичні аспекти управління бізнес-процесами в контексті реалізації стратегії розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Т.С. Морщенок // БІЗНЕСІНФОРМ – 2014. – № 11. – Режим доступа: http://www.business-inform.net/pdf/2014/11_0/295_302.pdf.
19. Нив Г. Организация как система: Принципы построения устойчивого бизнеса Эдвардса Деминга [Текст] / Г. Нив. – Пер. с англ. – 3-е изд. – М.: АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР. – 2014. – 368с.
20. Онищенко В.П. Особливості міжнародного маркетингу ХХІ ст. [Текст] / В. П. Онищенко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3 (80). – С. 20-31. – (Серія: Економічні науки).
21. Оболенски Н. Практический реинжиниринг бизнеса [Текст] / Н. Оболенски. – М.: Издательство «Лори». – 2005. – 368с.
22. Рамзес В. Японская экономика в ожидании перемен [Текст] / В. Рамзес // МЭМО. – 1998. – № 5.
23. Рубан В.Я. Реінжинірінг бізнес-процесів: сутність, критичний аналіз, перспективи реалізації потенціалу [Текст] / В. Я. Рубан // ВІСНИК КНУТД. – 2012. – №6. – С. 239-247.

24. Усова Г. В. Підходи та методи реалізації реінжинірингу бізнес-процесів [Електронний ресурс] / Г. В. Усова. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_61.

25. Фейгенсон Н.Б., Мацкевич И.С., Липецкая М.С. Бережливое производство и системы менеджмента качества: серия докладов (зеленых книг) в рамках проекта «Промышленный и технологический форсайт Российской Федерации» [Текст] / Н. Б. Фейгенсон, И. С. Мацкевич, М.С. Липецкая. – Фонд «Центр стратегических разработок «Северо-Запад». – СПб. – 2012. – Вып. 1 – 71 с. (Серия докладов в рамках проекта «Промышленный и технологический форсайт Российской Федерации»).

26. Хаммер М. Чампи Д. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе [Текст] / М. Хаммер, Д. Чампи. – СПб.: Изд. С.- Петерб. Универс. – 1997р.

References

1. Deming W.E. Quality, productivity, and competitive position [Text] / W.E. Deming. – Cambridge, MA (USA) : Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study, 1982. – 373 p.

2. ISO 8402:1994 Upravlenie kachestvom i obespechenie kachestva [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupu: http://www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail.htm?csnumber=20115.

3. Bazhenova E.S. Vozmozhnosti i ogranicheniya primeneniya kontseptsii Total Quality Management v praktike upravleniya zarubezhnyimi i otechestvennyimi kompaniyami [Elektronnyy resurs] / E. S. Bazhenova // Ekonomika i menedzhment innovatsionnykh tekhnologiy. – 2014. – № 2. – Rezhim dostupa: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/02/4267>.

4. Burbelo N.O. Pobudova protsesnoyi modeli upravlinnya dlya pidpryyemstva telekomunikatsiynoyi sfery [Tekst] / N. O. Burbelo // Zbirnyk naukovykh prats' «Ekonomika. Menedzhment. Biznes». – K.: Vyd-vo DUT. – 2015. – № 3 (13). – S. 44-48.

5. Vasil'chenko Yu. Yaponskaya sistema Kaydzen i personal'naya organizatsiya vremeni [Tekst] / Yu. Vasil'chenko. – Zhurnal «MANAGEMENT». – M. – №4 (36) – 2015.

6. Godzoev V.A. Osobennosti menedzhmenta v kompaniyakh SShA [Elektronnyy resurs] // Ekonomika i menedzhment innovatsionnykh tekhnologiy – 2014. – № 3. – Rezhim dostupu: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4315>.

7. Honcharova O. Reinzhyrnyh biznes-protseviv yak metod protsesnoho upravlinnya [Tekst] / O. Honcharova / VISNYK Kyviv. nats. un-tu im.. T. Shechenka. – 2013. – S. 78-82.

8. Gubta P. Novaya model' menedzhmenta protsessov [Elektronnyy resurs] / P. Gubta. – 2006. – Rezhim dostupu: <http://quality.eup.ru/DOCUM4/nmmp.htm>.

9. Doroshkevych D.V. Zastosuvannya yapons'koyi modeli liderstva na ukrayins'kykh pidpryyemstvakh z vrakhuvannyam mentalitetnykh osoblyvostey [Tekst] / D. V. Doroshkevych // Visnyk NTU. – K.: NTU. – 2012. – Vyp. 26.

10. DSTU ISO 9001:2009. Systemy upravlinnya yakistyu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.gereho.dp.ua/index/info_dstu_iso_9001-2009.html.

11. Evdokimova E.G. Ponyatie biznes-protseessa. Osnovnye kontseptsii uluchsheniya biznes-protsesov [Elektronnyy resurs] / E. G. Evdokimova. – Rezhim dostupu: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/business-economics-and-production-management-411/11280-411-0854>.

12. Kozachenko A.V. Praktychni pidkhody do polipsheniya biznes-protseviv [Elektronnyy resurs] / A. V. Kozachenko. – Rezhym dostupu: <http://easy-code.com.ua/2010/11/praktichni-pidkhody-do-polipsheniya-biznes-procesiv/>.

13. Kruglov M.G. Innovatsionnyy proekt: upravlenie kachestvom i effektivnost'yu [Tekst] / M. G. Kruglov. – Ucheb. Posobie. – M.: Izdatel'stvo «Delo» ANKh. – 2009. – 336s. – (Seriya «Obrazovatel'nye innovatsii»).

14. Lazarenko L.O. Suchasna model' upravlinnya pidprymstvom [Tekst] / L. O. Lazarenko // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. – 2010. – №4. – Т.4. – С. 22-25. – (Seriya:ekonomichni nauky).
15. Masaaki I. Kaydzen: klyuch k uspekhu yaponskikh kompaniy [Tekst] / I. Masaaki. – М.: Al'pina Biznes Buks, Prioritet. – 2004. – 271s.
16. Mikheeva E. Z. Ispol'zovanie zarubezhnogo opyta provedeniya reinzhiniringa biznes-protsesov [Tekst] / E. Z. Mikheeva // Al'manakh sovremennoy nauki i obrazovaniya. – Tambov: Izd-vo Gramota. – 2007. – № 4 (4) – С. 141-143.
17. Momot O.I. Samoylov P.I. Reinzhynirynh – odyz z shlyakhiv po vykhodu ukrayins'kykh pidpryyemstv iz svitovoyi kryzy [Elektronnyy resurs] / O. I. Momot, P. I. Samoylov. – 2010. – Rezhym dostupu: [http://www.kpi.kharkov.ua/archive/ Naukova_periodyka/Vtm/2010/1/REINZhYNIRYNH – ODYN Z ShLYaKhIV PO VYKhODU UKRAYiNS'KYKh PIDPRYYeMSTV IZ SVITOVOYi KRYZY.pdf](http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodyka/Vtm/2010/1/REINZhYNIRYNH – ODYN Z ShLYaKhIV PO VYKhODU UKRAYiNS'KYKh PIDPRYYeMSTV IZ SVITOVOYi KRYZY.pdf)
18. Morshchenok T. S. Teoretychni aspekty upravlinnya biznes-protseamy v konteksti realizatsiyi stratehiyi rozvytku pidpryyemstva [Elektronnyy resurs] / T.S. Morshchenok // BIZNESINFORM – 2014. – № 11. – Rezhym dostupu: http://www.business-inform.net/pdf/2014/11_0/295_302.pdf.
19. Niv G. Organizatsiya kak sistema: Printsipy postroeniya ustoychivogo biznesa Edvardsa Deminga [Tekst] / G. Niv. – Per. s angl. – 3-e izd. – М.: AL'PINA PABLISHER. – 2014. – 368s.
20. Onyshchenko V.P. Osoblyvosti mizhnarodnoho marketynhu KhKhI st. [Tekst] / V. P. Onyshchenko // Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. – 2015. – № 3 (80). – С. 20-31. – (Seriya: Ekonomichni nauky).
21. Obolenski N. Prakticheskiy reinzhiniring biznesa [Tekst] / N. Obolenski. – М.: Izdatel'stvo «Lori». – 2005. – 368s.
22. Ramzes V. Yaponskaya ekonomika v ozhidanki peremen [Tekst] / V. Ramzes // MEMO. – 1998. – № 5.
23. Ruban V.Ya. Reinzhynirynh biznes-protseviv: sutnist', krytychnyy analiz, perspektyvy realizatsiyi potentsialu [Tekst] / V. Ya. Ruban // VISNYK KNUVD. – 2012. – №6. – С. 239-247.
24. Usova H. V. Pidkhody ta metody realizatsiyi reinzhynirynhu biznes-protseviv [Elektronnyy resurs] / H. V. Usova. // Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi. – 2013. – № 1. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_61.
25. Feygenson N.B., Matskevich I.S., Lipetskaya M.S. Berezhlivoe proizvodstvo i sistemy menedzhmenta kachestva: seriya dokladov (zelenykh knig) v ramkakh proekta «Promyshlennyi i tekhnologicheskii forsayt Rossiyskoy Federatsii» [Tekst] / N. B. Feygenson, I. S. Matskevich, M.S. Lipetskaya. – Fond «Tsentr strategicheskikh razrobotok «Severo-Zapad». – SPb. – 2012. – Vyp. 1 – 71 s. (Seriya dokladov v ramkakh proekta «Promyshlennyi i tekhnologicheskii forsayt Rossiyskoy Federatsii»).
26. Khammer M. Champi D. Reinzhiniring korporatsii: manifest revolyutsii v biznese [Tekst] / M. Khammer, D. Champi. – SPb.: Izd. S.- Peterb. Univers. – 1997r.

УДК 658.562:519.86

Яніна В. Лисун, Дмитро А. Макадьора
Київський національний університет технологій та дизайну
**ФУНКЦІЯ ХАРІНГТОНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ
ТЕХНОЛОГІЙ**

В статті розглянуто можливість використання математичного апарату на основі узагальненої функції бажаності Харінгтона з метою оцінки рівня розвитку та оптимізації критеріїв ефективності використання виробничих технологій. Обґрунтовано, що використання методу Харінгтона є універсальним підходом до вибору оптимальної виробничої технології, обладнання. Розглянута методика оцінки спрямована на оптимізацію методів порівняння характеристик виробничих технологій, обладнання.

Ключові слова: показники ефективності, порівняльний аналіз, узагальнена функція Харінгтона, вирішення багатокритеріальних задач, оптимізація управлінських рішень

Янина В. Лисун, Дмитрий А. Макадера
Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ФУНКЦИЯ ХАРИНГТОНА КАК ИНСТРУМЕНТ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ
РАЗВИТИЯ ТЕХНОЛОГИЙ**

В статье рассмотрена возможность использования математического аппарата на основе обобщенной функции желательности Харрингтона с целью оценки уровня развития и оптимизации критериев эффективности использования производственных технологий. Обосновано, что использование метода Харрингтона является универсальным подходом к выбору оптимальной производственной технологии, оборудования. Рассмотрена методика оценки направлена на оптимизацию методов сравнения характеристик производственных технологий, оборудования.

Ключевые слова: показатели эффективности, сравнительный анализ, обобщенная функция Харрингтона, решения многокритериальных задач, оптимизация управленческих решений

Yanina V. Lisun, Dmytro A. Makatora
Kyiv National University of Technology and Design
**FUNCTION HARINGTON AS A TOOL TO DETERMINE THE LEVEL OF
TECHNOLOGY DEVELOPMENT**

The article deals with the use of mathematical tools based on generalized functions Harington desirable to optimize the criteria of economic efficiency technologies cutting materials as part of manufacturing technology of light industry products. Proved that the use of the method Harington is a universal approach to evaluating the effectiveness of existing or projected equipment. The method of evaluation methods aimed at optimizing Comparison of production technologies.

Keywords: performance, comparative analysis, generalized function Harington, multi solve problems, optimization of management decisions

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Оптимізація процесу вибору виробничих технологій є багатокритеріальною задачею, розв'язання якої потребує використання різних методів побудови єдиного інтегрального показника рівня розвитку технології. Організація технології виготовлення продукції є основним бізнес-процесом, що поєднує такі складові, як: сировина та матеріали, обладнання, технології виробництва, організація праці, компетенції персоналу. Урахування зазначених чинників при виробництві продукції прорубує використання математичного апарату на основі кількісних та якісних оцінок.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Удосконаленню технологічного процесу, а саме обладнання та його складових, машин для поздовжнього різання, присвячені наукові праці таких вчених, як: Князев В.І., Чорно-Іванов В.С. та ін. [1, 2]. Питання прийняття ефективних управлінських рішень у виробництві та науці досліджені такими авторами, як Кузьмін О.Є., Петришин Н.Я., Стадник В.В., Йохна М.А. та ін. [3, 4].

Невирішені частини дослідження. Авторами роботи [5] запропоновано обґрунтування оптимальної альтернативи у застосуванні виробничих технологій з використанням критеріїв Байеса, Лапласа і Гурвіца, Вальда, Севіджа. Використання зазначених методів базується на положенні, що сума вагових коефіцієнтів всіх показників-індикаторів, які характеризують виробничу технологію або обладнання, дорівнює одиниці, що обмежує інтервал варіювання вагових коефіцієнтів.

З метою удосконалення процесу обґрунтування управлінських рішень у сфері виробництва, підвищення рівня варіативності вагових коефіцієнтів при виборі показників-індикаторів виробничих технологій та обладнання, доцільним є використання математичного апарату на основі узагальнюючої функції Харінгтона [6-9].

Порівняння параметрів здійснюється на основі кількісної та якісної оцінки числових значень, що згортаються до загального коефіцієнта, який характеризує доцільність вибору тієї чи іншої виробничої технології та обладнання. Використання узагальнюючої функції Харінгтона забезпечує ряд переваг:

- надає універсальності загальному підходу до оцінки ефективності існуючого або проектного обладнання та його складових;
- досліджує можливість оптимізації як самих методів порівняння, так і процесу розробки нового та модернізації існуючого обладнання.

Мета дослідження полягає у дослідженні теоретико-методичних та практичних аспектів використання математичного апарату на основі узагальненої функції бажаності Харінгтона з метою удосконалення методики прийняття управлінських рішень на основі оптимізації критеріїв ефективності використання виробничих технологій (зокрема вибору оптимальної складової машини для поздовжнього різання деталей низу взуття).

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Процес обґрунтування управлінських рішень у виробничій сфері потребує приведення різних, інколи суперечливих часткових показників-індикаторів до єдиного інтегрального показника рівня розвитку технології (рівня ефективності технології). З цією метою пропонуємо використати розрахунки з використанням функції бажаності Е.К. Харінгтона [6-9].

Критерії оцінки значень показників-індикаторів рівня розвитку виробничої технології d_i змінюються в п'яти діапазонах від 0 до 1 (рис. 1).

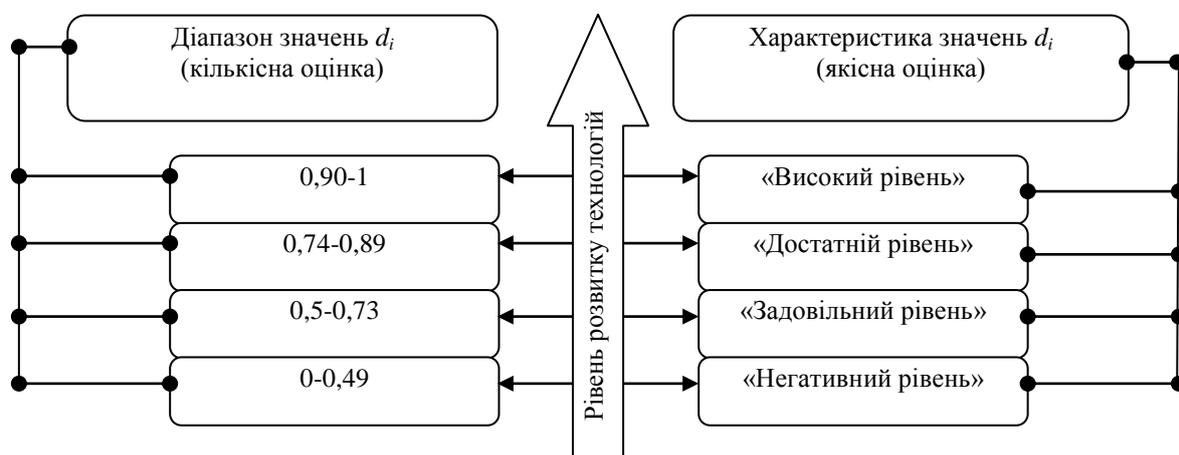

Рис. 1. Діапазони значень рівня розвитку технологій

Проаналізуємо змістовне наповнення варіантів рівня розвитку технологій (рис. 1). Високий рівень розвитку технологій – технологічні процеси, обладнання характеризуються тривалим життєвим циклом. Для підприємства характерна висока забезпеченість власними ресурсами, використання останніх інноваційних технологій. Розвиток виробничих технологій підприємство може здійснювати без зовнішніх запозичень.

Достатній рівень розвитку технологій – технологічні процеси, обладнання характеризуються середнім за тривалістю життєвим циклом. Забезпеченість власними ресурсами на середньому рівні. Використання попередніх технологій, можливе досягнення високого рівня за рахунок модернізації процесів та обладнання. Розвиток виробничих технологій підприємство може здійснювати частково за рахунок зовнішніх запозичень.

Задовільний рівень розвитку технологій – технологічні процеси, обладнання характеризуються нетривалим життєвим циклом. Забезпеченість власними ресурсами на низькому рівні. Використання застарілих технологій, неможливе досягнення попереднього рівня ефективності, модернізація процесів, обладнання є недоцільною. Розвиток виробничих технологій підприємство може здійснювати лише за рахунок зовнішніх запозичень.

Негативний рівень розвитку технологій – технологічні процеси, обладнання характеризуються нестабільним життєвим циклом. Підприємство не забезпечене власними ресурсами. Нemoжливе досягнення попереднього рівня ефективності. Незадовільна фінансова підтримка поточних виробничих запасів і витрат, низька ефективність інвестиційних витрат.

Отже, фактичні значення i -го часткового показника-індикатора j -ої складової технології (машини для повздовжнього різання) ідентифікуються відповідно до діапазонів значень шкали бажаності Харінгтона. Необхідність врахування впливу того чи іншого фактору на загальну оцінку рівня розвитку технології, обумовлює доцільність використання вагомих коефіцієнтів α_i , які встановлюються експертним шляхом.

З урахуванням вагових коефіцієнтів функція бажаності D розраховується за формулою [8]:

$$D = \sum_{i=1}^n \alpha_i \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n d_i^{\alpha_i}},$$

де обмеження для ваги α становить $0 \leq \alpha_i \leq 1$.

Розглянемо методику визначення рівня розвитку виробничої технології на підприємстві на прикладі чотирьох варіантів конструкції ножів (A_1, A_2, A_3 і A_4) для машин повздовжнього різання деталей при виготовленні продукції (взуття) в легкій промисловості.

Прийняття управлінського рішення щодо доцільності використання одного з варіантів конструкції ножа залежить від еталонного (планового, очікуваного та практично досяжного) значення параметру отриманої деталі.

Планові показники отриманої деталі продукції є імовірнісними величинами (табл. 1) [5], які припустимо (з метою спрощення проміжних розрахунків) доцільно представити частковими інтегральними показниками-індикаторами, що характеризують рівень розвитку складових виробничої технології d_1, d_2, d_3 і d_4 де:

d_1 – максимальна якість отриманої деталі (відношення фактичної якості отриманої деталі до еталонної (мінімальної));

d_2 – мінімально-можливі витрати електроенергії на здійснення операції повздовжнього різання (відношення фактичних енергетичних витрат на процес повздовжнього різання до еталонної (мінімальної));

d_3 – отримання мінімально можливої собівартості виробництва (відношення фактичної вартості леза ножа до еталонної (мінімальної));

d_4 – мінімально-можливі капіталовкладення щодо використання (відношення фактичної вартості технічного обслуговування леза ножа до еталонної (мінімальної)).

Таблиця 1

Вихідні характеристики для визначення інтегрального показника рівня розвитку технології на основі функції Харінгтона

Варіанти виробничої технології (варіанти заточки ножів)	Функції відгуку часткових інтегральних показників-індикаторів розвитку складової виробничої технології			
	d_1	d_2	d_3	d_4
A_1 одностороння заточка	0,94	0,85	1,00	1,00
A_2 двостороння заточка	0,85	0,62	0,95	0,96
A_3 дугоподібна заточка	1,00	1,00	0,88	0,92
A_4 з нанесеними рифлями	0,84	0,96	0,52	0,84
Вагові коефіцієнти α_i	0,9	0,95	0,5	0,3

Кожному варіанту виробничої технології (A_i) відповідає значення інтегрального показника рівня розвитку технології (D_i), визначеного з використанням функції Харінгтона. З урахуванням вагових коефіцієнтів, визначимо функцію бажаності D , що характеризує рівень розвитку виробничої технології:

одностороння заточка ножа (A_1):

$$D(A_1) = \sqrt[2,65]{0,94^{0,9} \cdot 0,85^{0,95} \cdot 1,0^{0,5} \cdot 1,0^{0,3}} = \sqrt[2,65]{0,81} = 0,924;$$

двостороння заточка ножа (A_2):

$$D(A_2) = \sqrt[2,65]{0,85^{0,9} \cdot 0,62^{0,95} \cdot 0,95^{0,5} \cdot 0,96^{0,3}} = \sqrt[2,65]{0,528} = 0,786;$$

дугоподібна заточка ножа (A_3):

$$D(A_3) = \sqrt[2,65]{1,0^{0,9} \cdot 1,00^{0,95} \cdot 0,88^{0,5} \cdot 0,92^{0,3}} = \sqrt[2,65]{0,914} = 0,967;$$

заточка ножа з нанесеними рифлями (A_4):

$$D(A_4) = \sqrt[2,65]{0,84^{0,9} \cdot 0,96^{0,95} \cdot 0,52^{0,5} \cdot 0,84^{0,3}} = \sqrt[2,65]{0,563} = 0,805.$$

За результатами розрахунків:

– «високому рівню» розвитку технологій відповідають два варіанти заточки ножа: дугоподібна та одностороння, використання яких забезпечить тривалий життєвий цикл виробничих технологій, та свідчить про використання останніх інноваційних технологій.

– «достатньому рівню» розвитку технологій відповідають дві інші конструкції заточки ножа: з нанесеними рифлями та двостороння, використання яких забезпечить середню тривалість життєвого циклу.

Таким чином, аналіз функції бажаності часткових інтегральних показників-індикаторів розвитку складової виробничої технології дозволяє оцінити можливості і шляхи реінжинірингу виробничого процесу на основі прийняття відповідних управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес формування управлінських рішень на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях системи управління підприємством є досить складним та потребує, з одного боку, використання універсальних та дійових управлінських підходів, а з іншого – урахування індивідуальних особливостей функціонування підприємства. Потреби замовника (споживача) та попит на продукцію є ключовими критеріями, що формують необхідність її виготовлення, планування виробничої програми розвитку, стабілізації або згорання виробництва.

В роботі, на прикладі складової машини для повздовжнього різання, запропоновано використання математичного апарату на основі узагальненої функції бажаності Харінгтона з метою оцінки критеріїв рівня розвитку виробничих технологій, обладнання та його складових.

З метою забезпечення якісного застосування методики на основі узагальненої функції бажаності Харінгтона при визначенні рівня розвитку виробничої технології та подальшому обґрунтуванні управлінських рішень на підприємстві, необхідно:

- класифікувати всі аналізовані об'єкти за сферами застосування, враховуючи різні фізико-механічні властивості деталей, що підлягають технологічному процесу обробки;
- обґрунтувати число і кількісні значення часткових показників-індикаторів складової технології;
- обґрунтувати вагові коефіцієнти «значущості» кожного часткового показника-індикатора складової технології;
- розробити методику внесення змін до класифікації об'єктів аналізу, набору параметрів порівняння, їх вагових коефіцієнтів.

Література

1. Князев В.І., Черно-Іванов В.С., Макадьора Д.А. Расчет фрикционного загрузочного устройства. // Вісник ДАЛПУ. – 2000. – № 2. – С. 119-123.
2. Князев В.І., Макадьора Д.А., Черно-Іванов В.С. Розрахунок мінімального діаметра подаючих валиків двоїльної машини // Вісник ТУП. Серія «Технічні науки». – 2002. – № 5. – С. 112-115.
3. Кузьмін О.Є., Петришин Н.Я. Технологія вибору виробничих стратегій для машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] : режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Menegment/2009_647/16.pdf
4. Стадник В.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства / В.В.Стадник, М.А.Йохна. – Хмельницький : ХНУ. – 2011. – 327 с.
5. Макадьора Д.А., Лісун Я.В. Економічне обґрунтування вибору технологічного обладнання підприємств легкої промисловості // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2016. - № 5 (103). – С. 77-86.
6. Грищенко І.М., Власюк Т.М., Макадьора Д.А. Методичні підходи до оцінювання привабливості вищого навчального закладу // Актуальні Проблеми Економіки. – 2014. – № 3 (153). – С. 155-159.
7. Грищенко І.М., Власюк Т.М., Макадьора Д.А. Методика рейтингової оцінки іміджевої привабливості спеціальностей вищого навчального закладу // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 1. – С. 245-252.
8. Жарков Ю., Цициліано О., Макадьора Д. Оптимізація критеріїв роботи органів оцінки відповідності з використанням методу Харрінгтона / Стандартизація, сертифікація, якість. – 2004. – № 4. – С. 36-38.
9. Пичкалев А.В. Обобщенная функция желательности Харрингтона для сравнительного анализа технических средств // научный журнал «Исследования Наукограда». – 2012. – №. 1 (1) январь-март. – С. 25-28.

References

1. Knyazyev V.I., Chorno-Ivanov V.S., Makat`ora D.A. Raschet fry`ksy`onnogo zagruzochного ustrojstva. // Visny`k DALPU. – 2000. – Vol. 2. – S. 119-123.
2. Knyazyev V.I., Makat`ora D.A., Chorno-Ivanov V.S. Rozrakhunok minimal`nogo diametra podayuchy`x valy`kiv dvoiyil`noj mashy`ny` // Visny`k TUP. Seriya «Texnichni nauky`». – 2002. – # 5. – S. 112-115.
3. Kuz`min O.Ye., Petry`shy`n N.Ya. Teknologiya vy`boru vy`robny`chy`x strategij dlya mashy`nobudivny`x pidpry`emstv [Elektronny`j resurs] : rezhy`m dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Menegment/2009_647/16.pdf

4. Stadnyk V.V. Strategichne upravlinnya innovacijny`m rozvy`tkom pidpry`yemstva /V.V.Stadnyk, M.A.Joxna. – Xmel`ny`cz`ky`j : XNU. – 2011. – 327 s.
5. Makatora D.A., Lisun Ya.V. Ekonomichne obg`runtuvannya vy`boru texnologichnogo obladdnannya pidpry`yemstv legkoyi promy`slovosti // Visnyk Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu texnologij ta dy`zajnu. – 2016. - Vol. 5 (103). – S. 77-86.
6. Gry`shhenko I.M., Vlasyuk T.M., Makatora D.A. Metody`chni pidxody` do ocinyuvannya pry`vably`vosti vy`shhogo navchal`nogo zakladu // Aktual`ni Problemy` Ekonomiky`. – 2014. – Vol. 3 (153). – S. 155-159.
7. Gry`shhenko I.M., Vlasyuk T.M., Makat`ora D.A. Metody`ka rejty`ngovoyi ocinky` imidzhevoyi pry`vably`vosti special`nostej vy`shhogo navchal`nogo zakladu // Visnyk Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo universy`tetu. – 2013. – Vol. 1. – S. 245-252.
8. Zharkov Yu., Cy`cy`liano O., Makat`ora D. Opty`mizaciya kry`teriyiv roboty` organiv ocinky` vidpovidnosti z vy`kory`stanniam metodu Xarringtona / Standarty`zaciya, serty`fikaciya, yakist`. – 2004. – Vol. 4. – S. 36-38.
9. Py`chkalev A.V. Obobshhennaya funkcy`ya zhelatel`nosty` Xarry`ngtona dlya sravnitel`nogo analy`za texny`chesky`x sredstv // nauchnyj zhurnal «Y`ssledovany`ya Naukograda». – 2012. – Vol. . 1 (1) yanvar`-mart. – S. 25-28.

УДК 336.71

Наталія В. Цимбаленко, Тетяна О. Ларіонова

Київський національний університет технологій та дизайну

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

У статті досліджено фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на безпеку банку. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки банку, визначено фактори, що впливають на її функціонування та інструменти управління, за допомогою яких здійснюється забезпечення фінансової безпеки банківських установ.

Ключові слова: банк, безпека, фінансова безпека банку, фактори впливу на безпеку, інструменти управління фінансовою безпекою.

Наталья В. Цимбаленко, Татьяна А. Ларионова

Киевский национальный университет технологий и дизайна

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКА

В статье исследованы факторы внешней и внутренней среды, влияющие на безопасность банка. Проанализированы теоретические подходы, определяющие суть финансовой безопасности банка, определены факторы, влияющие на ее функционирование и инструменты управления, с помощью которых осуществляется обеспечение финансовой безопасности банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, безопасность, финансовая безопасность банка, факторы влияния на безопасность, инструменты управления финансовой безопасностью.

Nataliia V. Tsymbalenko, Tetiana O. Larionova

Kyiv National University of Technology and Design

PROVIDING FINANCIAL SECURITY OF A BANK

This paper investigates the factors of internal and external environment that affect bank security, along with the theoretical approaches to defining the essence of financial security of a bank. Factors affecting its operation and management tools, which ensure the financial security of banking institutions are identified.

Keywords: bank, safety, financial security of a bank, factors affecting security, financial security management tools.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах зростання відкритості національної економіки та посилення інтеграційних і глобалізаційних процесів в Україні зростає імовірність виникнення нових та посилення існуючих ризиків, що пов'язані з поширенням кризових явищ як на рівні економіки в цілому, так і в окремих її секторах, зокрема в банківському секторі.

Банки, як і інші суб'єкти національної економіки, змушені проводити свою діяльність в умовах непередбачуваності зовнішнього середовища: нестабільної соціально-економічної ситуації в країні, інфляції, недосконалості законодавства, низького рівня довіри населення до банківських структур, зростання показників злочинності в банківській сфері, недобросовісної конкуренції, недосконалості системи освіти, непрофесійності працівників банків та ін. В сукупності дані фактори призводять до загострення проблем забезпечення безпеки банківської системи, яка є однією з провідних складових національної безпеки України. Таким чином, виникає необхідність застосування існуючих та пошук нових інструментів управління та формування системи заходів, що спрямовані на безперервне забезпечення безпеки, а саме своєчасної оцінки рівня впливу факторів, що мають вагомий

безпосередній вплив на стан банків. Тому доцільно детально розглянути та проаналізувати фактори, які впливають на стан безпеки банківського сектора України.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Темі забезпечення безпеки банківської діяльності присвячено численні наукові праці, в яких розглядаються різні її складові, такі як: економічна, фінансова, кадрова, інформаційна, силова та ін. Крім того, безпека банку розглядається на різних рівнях: безпека банківської системи, безпека окремого виду діяльності банку, безпека проведення окремих банківських операцій [1].

Серед науковців, які досліджували питання безпеки діяльності банківських структур, слід відзначити таких зарубіжних та вітчизняних науковців як: Р. Дж. Кембелла, В. Ойкена, Я. Корнаї, Г. Андрощука, О. Захарова, П. Орлова, С. Васильчака, С. Яременка, М. Єрмошенка, та ін.

Невирішені частини дослідження. Незважаючи на ґрунтовність праць науковців недостатньо дослідженим залишаються питання забезпечення безпеки банку на сучасному етапі економічного розвитку України.

Метою статті є теоретичні аспекти формування фінансової безпеки банківського сектору..

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Банківська система України знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, зокрема викликаних макроекономічною нестабільністю, що вимагає розробки теоретико-методичних положень забезпечення фінансової стійкості банків, оскільки в сучасних кризових умовах надзвичайно актуальним є завдання створення надійного та фінансово стійкого банківського сектора.

В економічній літературі під поняттям безпека банку розуміється [2]:

- 1) стан життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування;
- 2) здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність та імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- 3) функціонування системи заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від існуючих чи потенційно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз.

Сутність поняття безпеки банку обумовлює необхідність дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на стан безпеки чи небезпеки банків. Основні елементи безпеки банку та фактори, які на неї впливають, наведено на рис. 1.

Як видно з рис. 1, на безпеку банку впливає значна кількість різноманітних факторів, що суттєво ускладнює її забезпечення. З огляду на це, а також на специфіку сучасної фінансово – економічної ситуації, доцільно зосередити увагу на одному з основних елементів безпеки банку – фінансовій безпеці.

На думку Т. Болгар [3] та С. Побережного [4], ключовими ознаками, які найкраще характеризують фінансову безпеку банку є:

- забезпечення рівноважного і стійкого фінансового стану банку;
- сприяння ефективної діяльності банківських структур;
- надання дозволу на ранніх стадіях та рівнях робити припущення щодо проблемних місць в сфері діяльності банків;
- нейтралізація кризових явищ, що виникають або можуть виникнути і, як результат, запобігати банкрутствам.

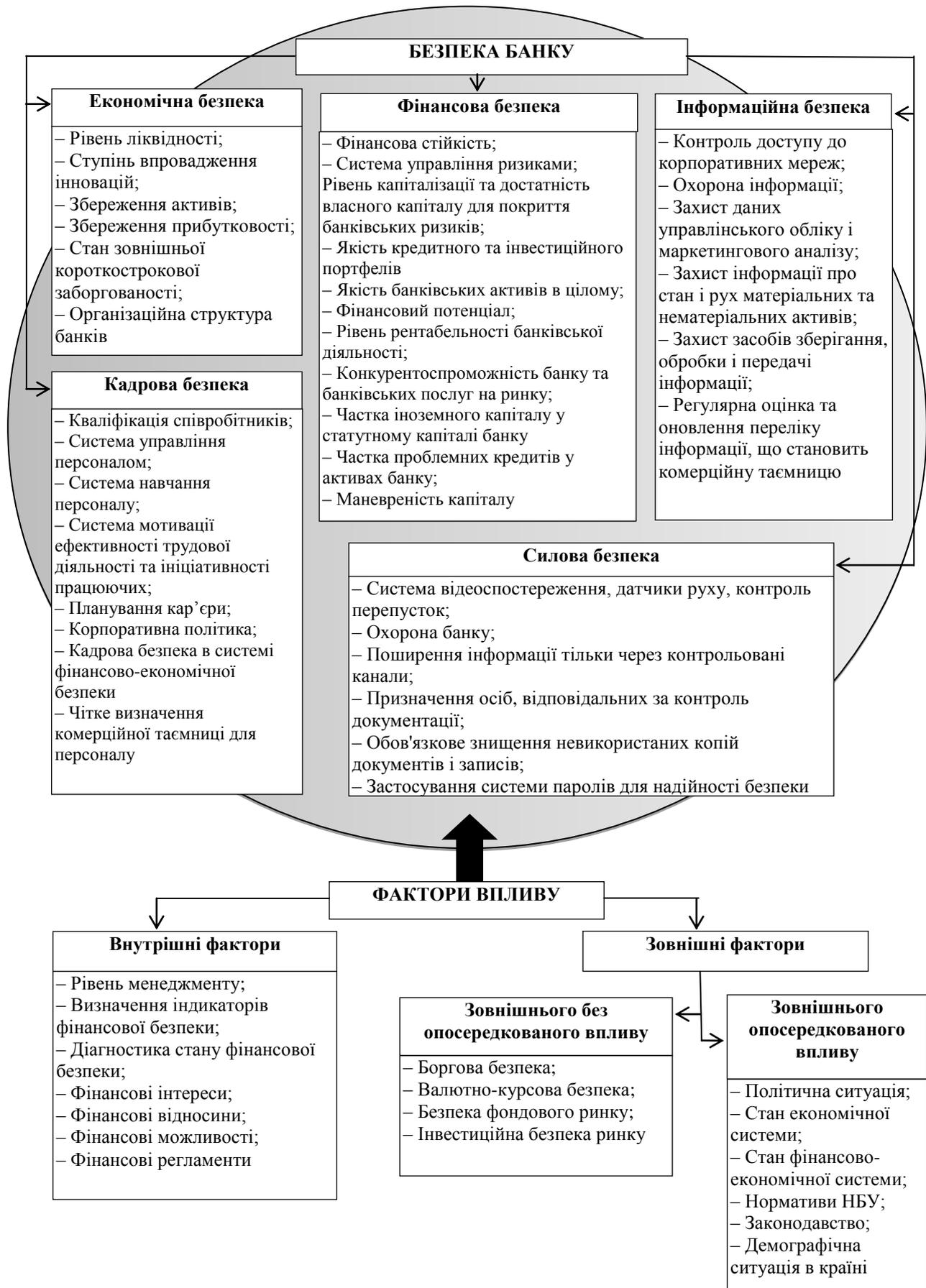

Рис. 1. Безпека банку та фактори, що на неї впливають (побудовано авторами)

У свою чергу, Ю. Голобородько [5] фінансову безпеку банківських установ розуміє як – такий її стан, який характеризується оптимальним рівнем залучення і розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку, підвищення ефективності та конкурентоздатності.

О. Литовченко та Б. Самойлов [6] надають таке тлумачення терміну фінансова безпека банку: це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для забезпечення поточної діяльності та стійкого розвитку.

О. Хитрін [7], який за своїм родом діяльності є державним діячем (юристом), пропонує фінансову безпеку банку розуміти як динамічний стан, при якому забезпечується стійкий захист життєво – важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

О. Барановський [8], А. Ткаченко, К. Маменко [1] стверджують, що фінансова безпека комерційного банку – це:

– сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей;

– стан захищеності фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує.

З огляду на розбіжність думок авторів, можна зробити висновок, що деякі науковці пов'язують фінансову безпеку з фінансовою стійкістю і стабільністю; інші – зі ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності; ступенем захищеності інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави; рівнем стійкості до зовнішніх і внутрішніх факторів.

Слід зазначити, що фінансова безпека перебуває під постійним впливом таких факторів, як: недостатність власних коштів; неповернення виданих кредитів; правова неврегульованість цього напряму банківської діяльності, а також недосконала оцінка кредитних ризиків; маніпулювання з кредитними картками, банкоматами; проблеми з підбором кадрів для роботи з ними; надання фіктивної інформації клієнтами; вторгнення до банківських комп'ютерних мереж; витік ділової інформації; недосконалість структур забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки банківських установ.

Зазначені фактори зумовлені впливом зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 1), що, у свою чергу, вимагає застосування відповідних інструментів управління безпекою.

Так, зовнішні інструменти управління фінансовою безпекою банку спрямовані на [7].:

– створення законодавчих та інших умов, які дозволяють, з одного боку, реалізовувати банкам свої економічні інтереси, а з другого - гарантують умови для недопущення критичного рівня ризикованості їх діяльності;

– забезпечення ефективного грошово-кредитного регулювання;

– формування дієвої системи банківського нагляду.

Таким чином, зовнішні інструменти забезпечення фінансової безпеки банку охоплюють три основні складові: банківське регулювання, банківський нагляд і контроль.

Внутрішні інструменти управління мають базуватися на функціях фінансового менеджменту і містити:

– фінансове планування;

- фінансовий аналіз;
- фінансове регулювання;
- фінансовий контроль [9].

Отже, успішна діяльність банків значно залежить від професійного та компетентного управління за допомогою інструментів забезпечення фінансової безпеки, як на зовнішньому так і на внутрішньому рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах посилення макроекономічної нестабільності виникає необхідність в більш поглибленому аналізі та оцінці зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на безпеку банківського сектора. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що формування системи забезпечення безпеки банку, насамперед з погляду її комплексного характеру, має найбільш ефективно забезпечити захист від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. А саме створити сприятливі умови для стабільного і перспективного розвитку, впровадити ефективне управління, шляхом використання інструментів для забезпечення фінансової безпеки, яка є одним із ключових елементів формування безпеки та надійності функціонування банку.

Фінансова безпека банку є важливою умовою реалізації його інтересів та пріоритетних цілей, нарощування фінансового потенціалу для кількісного та якісного зростання, зміцнення позицій на ринку банківських послуг, забезпечення нормального функціонування та сталого розвитку.

Також слід зазначити, що система фінансової безпеки банку повинна знаходитися у постійному розвитку та постійно адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, оскільки це сприяє зростанню конкурентоспроможності вітчизняного банківського сектора, стійкості та стабільності роботи якого визначає фінансову рівновагу в країні та забезпечує перехід до інноваційної моделі зростання національної економіки.

Усвідомлення сутності поняття «фінансова безпека банку» дозволяє комплексно та системно визначити та описати загальні вимоги до самозахисту, саморозвитку та самозбереження вітчизняного банківського сектора в умовах глибокої економічної кризи.

Систематизація впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на банківський сектор, забезпечує формування надійної системи фінансової безпеки банку, зокрема шляхом посилення державного регулювання банківської сфери, а саме розробити ефективний механізм рефінансування комерційних банків, запровадити жорсткі санкції стосовно тих банків, які не дотримуються основних економічних нормативів, подають недостовірну інформацію; зробити банківську інформацію більш прозорою; посилити рівень банківського нагляду за їх діяльністю з боку НБУ [10].

Література

1. Ткаченко А. М. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи / А. М. Ткаченко, К. І. Маменко // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: збірник наукових праць, 2009. – 346 с.
2. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
3. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.
4. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с. 7

5. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю. О. Голобородько // Науковий вісник НЛ ТУ України, 2012. – Вип. 22.12. – 198 с.
6. Литовченко О. Ю. Теоретико-методичне підґрунтя до управління фінансовою безпекою банку / О. Ю. Литовченко, Б. М. . Самойлов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com.
7. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / О. І. Хитрін // Фінанси України, 2004. – № 11. – 124 с.
8. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економічне прогнозування, 2006. – № 1. – 32 с.
9. Євченко Н. Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Вип. 25. – 52 с.
10. Фадєєв Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні / Д. А. Фадєєв: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com.

References

1. Tkachenko A. M. Vymiryuvannya finansovoyi bezpeky bankivs'koyi systemy / A. M. Tkachenko, K. I. Mamenko // Stratehiya i mekhanizmy rehulyuvannya promyslovoho rozvytku: zbirnyk naukovykh prats', 2009. – 346 s.
2. Yepifanov A. O. Finansova bezpeka pidpnyemstv i bankivs'kykh ustanov: monohrafiya / Za zah. redaktsiyeyu d-ra ekon. nauk, prof. A. O. Yepifanova, [A. O. Yepifanov, O. L. Plastun, V. S. Dombrovs'kyy ta in. Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2009. – 295 s.
3. Bolhar T. M. Finansova bezpeka bankiv v umovakh rynkovoyi transformatsiyi ekonomiky Ukrayiny: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk: spets. 08.00.08 / T. M. Bolhar. – Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2009. – 22 s.
4. Poberezhnyy S. M. Finansova bezpeka bankivs'koyi diyal'nosti: navch. posibn. / S. M. Poberezhnyy, O. L. Plastun, T. M. Bolhar – Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2010. – 112 s. 7
5. Holoborod'ko Yu. O. Teoretychni pidkhody do rozkryttya sutnosti ta skladovykh finansovoyi bezpeky bankivs'kykh ustanov / Yu. O. Holoborod'ko // Naukovyy visnyk NL TU Ukrayiny, 2012. – Vyp. 22.12. – 198 s.
6. Lytovchenko O. Yu. Teoretyko-metodychne pidgruntya do upravlinnya finansovoyu bezpekoyu banku / O. Yu. Lytovchenko, B. M. . Samoylov: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.rusnauka.com.
7. Khytrin O. I. Finansova bezpeka komertsyinykh bankiv / O. I. Khytrin // Finansy Ukrayiny, 2004. – № 11. – 124 s.
8. Baranovs'kyy O. I. Bankivs'ka bezpeka: problema vymiru / O. I. Baranovs'kyy // Ekonomichne prohnouzuvannya, 2006. – № 1. – 32 s.
9. Yevchenko N. H. Vplyv podatkovykh ryzykiv na finansovu bezpeku banku / N. H. Yevchenko, O. A. Krykliy // Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koyi systemy Ukrayiny: zbirnyk naukovykh prats'. – Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2009. – Vyp. 25. – 52 s.
10. Fadyeyev D. A. Finansova bezpeka bankivs'koyi diyal'nosti v Ukrayini / D. A. Fadyeyev: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.rusnauka.com.

УДК 339.138:658.8.012.12

Ольга Ю. Чубукова, Анатолій В. Яренко

Київський національний університет технологій та дизайну

**ЕКОНОМІКА ВРАЖЕНЬ: ПЕРЕДУМОВИ ЗАРОДЖЕННЯ, ГОЛОВНІ ІДЕЇ,
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ**

Статтю присвячено дослідженню концептуальних засад економіки вражень. Розглянуто передумови її зародження в контексті зміни моделей сучасного бізнесу від «просто виробництва» до «емоційного виробництва». Розкрито головні ідеї та погляди на сутність понять «маркетинг вражень», «емоційний маркетинг», «шоу-маркетинг», «атмосферний маркетинг». Проаналізовано емоційну складову як базову у формуванні механізмів побудови бажаної поведінки споживача. Продемонстровано прикладні аспекти застосування економіки вражень на прикладі світових брендів. Визначено діалектичний взаємозв'язок між категоріями «емоції – потреби», «потреби – виробництво», «виробництво – прибуток», «емоції – прибуток».

Ключові слова: економіка вражень, емоційний маркетинг, шоу-маркетинг, маркетинг відносин, атмосферний маркетинг, очікування споживача, емоційне виробництво, модель маркетингу, маркетингова компанія.

Ольга Ю. Чубукова, Анатолій В. Яренко

Київський національний університет технологій та дизайну

**ЭКОНОМИКА ВПЕЧАТЛЕНИЙ: ПРЕДПОСЫЛКИ ЗАРОЖДЕНИЯ, ГЛАВНЫЕ
ИДЕИ, ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ**

Статья посвящена исследованию концептуальных основ экономики впечатлений. Рассмотрены предпосылки ее зарождения в контексте изменения моделей современного бизнеса от «просто производства» до «эмоционального производства». Раскрыты главные идеи и взгляды на сущность понятий «маркетинг впечатлений», «эмоциональный маркетинг», «шоу-маркетинг», «атмосферный маркетинг». Проанализирована эмоциональная составляющая как базовая в формировании механизмов построения желаемого поведения потребителя. Продемонстрированы прикладные аспекты применения экономики впечатлений на примере мировых брендов. Определена диалектическая взаимосвязь между категориями «эмоции – потребности», «потребности – производство», «производство – прибыль», «эмоции – прибыль».

Ключевые слова: экономика впечатлений, эмоциональный маркетинг, шоу-маркетинг, маркетинг отношений, атмосферный маркетинг, ожидания потребителя, эмоциональное производство, модель маркетинга, маркетинговая компания.

Olga Y. Chubukova, Anatolii V. Yarenko

Kyiv National University of Technology and Design

**EXPERIENCE ECONOMY: BACKGROUND FOR EMERGENCE, MAIN IDEAS,
ECONOMIC NATURE**

The paper covers the conceptual foundations of the experience economy and explores the background for its emergence in the context of business models transformation from "commodity production" to "emotional production". The main ideas and views on the nature of concepts "experiential marketing", "emotional marketing", "show marketing" and "atmospheric marketing" are revealed. The emotional component as the cornerstone in the development of mechanisms to build the desired consumer's behavior has analyzed. Applied aspects of the experience economy functioning based on the example of world brands are demonstrated. A dialectical relationship between the categories of "emotions – needs", "needs – production", "production – profit", "emotion – profit" is identified.

Keywords: experience economy, emotional marketing, show marketing, relationship marketing, atmospheric marketing, consumer expectations, emotional production, marketing model, marketing company.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Відомо, що попит народжує пропозицію, хоча без сумніву, індустрія вражень в цілому ілюструє тезу про те, що пропозиція породжує попит. Ланцюгова реакція плавно перетікає у той стан, коли враження продають всі мас-медіа, готелі і ресторани, виробники продуктів харчування і одягу, університети і академії, і навіть цілі міста і країни. Готелі та ресторани, курорти і старі міста обіцяють незабутні емоції. Одяг та продукти, напої та сигарети, автомобілі і навіть жувальна гумка обіцяють споживачу незвичайні враження. Щоденні ток-шоу, авторські передачі, арт-проекти прагнуть справити на нас враження, а не тільки інформувати. Оскільки додана вартість мігрує від сировини, товарів і послуг до вражень, кожен бізнес прагне включити в базис поставки і враження, щоб збільшити свої прибутки та уникнути міграції цінності товару, продукції чи послуг.

Виникає феномен, який із повним обґрунтуванням доцільно назвати «економікою вражень», яка є відголоском ХХ століття. З тих пір суспільство все більше і більше оточує нематеріальна економіка, в якій найбільші джерела багатства і процвітання не належать світу фізичних предметів. Суспільство ще не здатне сприймати новий тип економіки, в якому красі, розвагам, увазі, навчанню, задоволенню і навіть духовному насиченню відведене перше місце. Задоволення – це те, що бажає отримати споживач після отримання певних вражень. Менеджмент, маркетинг, управління – все містить емоційний прошарок, в якому посідає особливе місце економіка вражень [4, с. 249].

Парадигмальна зміна комунікації на сьогоднішній день призвела до того, що традиційні, перевірені роками способи спілкування з аудиторією втрачають свої позиції та стають вже неактуальними. Бренди, як ніколи потребують інших шляхів впливу. І у глобалізованій економіці ХХІ століття, для якої характерними є процеси інтернаціоналізації, мова вже йде про маркетинг вражень або емоційний маркетинг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економіка вражень доволі нове поняття, хоча йому вже приділено увагу з боку таких науковців як: Пайна Дж. [7], Казанжи Т. [3], Шмітта Б., Роджерса Д., Вронцося К. [10], Білецької І. [1], Болотної О. [2] та ін. Проте вони розглядають економіку вражень все більше під кутом таких видів бізнесу, як готельно-ресторанна справа, арт-, фешн-, кіно-індустрія. Це зумовлює необхідність у поглибленні знань у сфері економіки вражень, дослідженні передумов зародження, економічної сутності та прикладної значущості.

Метою статті є дослідження особливостей формування економіки вражень у контексті нетрадиційних методів розвитку суспільства, які ґрунтовані на емоційно-потребовій та потребово-мотиваційній сфері споживача. Завдання дослідження:

- розглянути передумови зародження економіки вражень у контексті зміни моделей сучасного бізнесу;
- розкрити головні ідеї та концептуальні погляди на сутність понять «маркетинг вражень» («емоційний маркетинг», «маркетинг-шоу»);
- розкрити практичну значущість розвитку економіки вражень на прикладі світових брендів.

Виклад основних результатів дослідження та їх обґрунтування. Багато науковців з маркетингу, реклами та PR вже давно впевнилися, що сучасні правила ведення бізнесу, як і самі моделі бізнесу модифікувалися. Такі зміни зумовлені рядом факторів, серед яких: зменшення впливу традиційної реклами; зростання інформованості та незалежності споживача; поява культури вражень та відповідної зворотної реакції, відгуку (feedback) [1, с.

13], [6, с. 42]. Закономірно, що рамки економіки вражень стають підґрунтям для народження нового типу економіки – економіки вражень з метою з'ясувати способи залучення клієнтів до процесу продажу товарів (послуг).

Б.Шмітт в книзі «Емпіричний маркетинг» [9] стверджує, що концепція «властивостей і переваг», на яку спирався традиційний маркетинг, вичерпала потенціал. Відмінності нового маркетингу від традиційного в орієнтації на переживання клієнта, вивчення споживання як цілісного процесу переживання, сприйняття споживача як одночасно раціонального та емоційного суб'єкта, еклектизм методики, тобто застосування аналітичних та кількісних методів та інструментів, поряд з інтуїтивними і якісними. У його розумінні економіка вражень є різновид маркетингу, який використовує інструменти, спрямовані на задоволення потреб споживачів у гострих враженнях, цікавих подіях, радощах, інших потребах, що можна віднести до емоційної складової життя людини.

Маркетинг співвіднесення виходить за межі персональних відчуттів, почуттів, роздумів і дій споживача, змушує індивіда співвідносити своє особисте «Я» із втіленим в бренді ширшим соціальним і культурним контекстом. Співвіднесення має на увазі зв'язок з іншими споживачами (людьми), іншими соціальними групами (професійними, етнічними, статусними тощо). Або з більш широкими й абстрактними соціальними утвореннями: нацією, суспільством, культурою. Результатом маркетингу співвіднесення нерідко стають сенсорні, емоційні, інтелектуальні переживання, а також переживання, які пов'язані з дією. Тим часом подібні слідства вторинні по відношенню до основного завдання формування зв'язку між соціальним значенням бренду і споживачем. На підтвердження цієї ідеї наведемо такі приклади (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-5 «маркетинг-співвіднесення», орієнтованих на емпіричних якостях [9]

Ідея	Зміст «маркетинг-співвіднесення»
1. Coca-Cola Japan	Щодо кисломолочного напою «Coca-Cola Japan» було взято до уваги репліку: «Потребує заміни висока пляшка на низьку і широку, а синя етикетка має бути змінена на червону».
2. Meiji Milk Products	Про освіжаючі дихання напої «Meiji Milk Products» було взято до уваги репліку: «Змішайте цей освіжаючий склад не із фруктовим соком, а із чаєм улунг китайського виробництва».
3. Shiseido	Про недорогу лінію косметики від «Shiseido» було взято до уваги репліку: «Забудьте про назву «Чорі», замініть колір тюбиків чорний, білий і сріблястий на бежевий». У результаті з'явився салоган: «Красивим може стати будь-хто!» із роликами «до» та «після» перевтілень
4. Shell	Складанням довгострокових сценаріїв відмічена компанія Shell. Нафтова компанія вважається визнаним фахівцем в цій справі. Кожні три роки в «Shell» виробляється зовсім новий сценарій, включаючи ротачію членів команди
5. Thompson, Ventulett, Stainback & Associates	Компанія збудувала конструкцію із цегли та скла навколо мальовничого ландшафту (Атланта), засіяного польовими квітами, що не вимагають поливання та добрив. Зелена» орієнтація – це не тільки прояв політкоректності, а й відображення загальної культури компанії, тісно пов'язаної з конкретними інтересами бізнесу та «зеленими» течіями

Б. Шмітт чітко дає зрозуміти необхідність того, що у деяких випадках вкрай важливо та доцільно, щоб команда із фахівців клієнтської фірми брала на себе весь тягар емпіричного планування і працювала в тісній співпраці з різними агентствами, які спеціалізуються на окремих маркетингових «фішках». Зважаючи на те, що кінцева мета роботи є однаковою для всіх залучених до видовища сторін, всі фахівці працюють як члени єдиної групи. Такий підхід вимагає ідеального володіння техніками емпіричного маркетингу. Джозеф Б. Пайн і Джеймс Х. Гілмор в книзі «Економіка вражень» класифікують враження на чотири види, виходячи з таких ознак, як ступінь участі клієнта і ступінь залученості у цей процес. Тобто, це: розваги, навчання, відхід від реальності, естетика. Автори детально розглядають базис

побудови та втілення потрібних вражень, емоцій та постанов під загальним месичем: «...звільніться від бізнесу, як у всіх. Не варто занурюватися в буденну суєту ринку, диференціюйте свої товари і бренди, захоплюйте нових споживачів, тим самим здобувши справжню цінність...» [7].

Погоджуючись із думкою науковців, зазначимо, що вкрай важливо навчитися використовувати принципи успішної постановки вражень у реальності. Необхідно враховувати емоційно-потребову та потребово-мотиваційну сфери споживача, тим самим підвищуючи споживчу цінність – масову персоналізацію, а також момент споживчої поступки. Маркетологи, рекламисти, PR-агенти, власники і керівники бізнесу, – усі повинні творчо ставитися до підвищення ступеня якості взаємодії із клієнтами. Вочевидь, що на даному етапі ведення бізнесу, маркетологи зобов'язані використовувати такі маркетингові стратегії, які у кінцевому результаті змусять потенційного споживача прийняти рішення про купівлю товару (послуги) на рівні емоцій. І тут варто зауважити, що нав'язування реклами не має нічого спільного із економікою вражень (емоційним маркетингом). Реклама виступає тільки як мотивуючий інструмент до покупки, відношення до якої може бути нейтральним або суперечним, позитивним або негативним. Основний інструмент професійного маркетолога – емоційний аналіз, тобто він повинен думати як споживач, спробувати відчувати товар (послугу) як споживач, отримати задоволення як віртуальний споживач.

Дещо інше бачення економіки вражень, але по суті «лінійного вектора» пропонують Б. Шмітт, Д. Роджерс, К. Вронцос. На думку цих авторів, для успішного ведення бізнесу одних тільки товарів (нових послуг) вже недостатньо, адже споживачі вже давно втомилися від нав'язливих стандартів. Споживачі прагнуть отримати той товар (послугу), яка створювалася начебто тільки для них, під їх потреби та відповідала їх внутрішньому світу. Саме тому, очевидним є зародження нового типу економіки – «економіка вражень», яка орієнтується на відчуття споживача, його смаки, вподобання, емоції, тяготіння до маркетинг-шоу. У контексті цієї економіки автори пропонують відмовитися від традиційних відносин між виробником і клієнтами, замість цього виробник повинен оволодіти «режисурою вражень», а клієнти – стати «глядачами» або «гостями» [10].

Вочевидь, ці вміння та навички у сфері «маркетинг-шоу» допомогли багатьом американським компаніям заволодіти увагою споживача, витрачаючи на шоу бюджети, які оцінюються мільярдами доларів (Intel, Apple, G-Shok, VW, IBM, Victorias Secret). Розглянемо приклади, як саме бізнес-маркетинг з елементами шоу справляє враження на потенційних споживачів (табл. 2).

Об'єднуючи усі представлені вище «фішки» маркетингу емоцій стає цілковито зрозуміло, що великі компанії у своїй бізнес-діяльності застосовують різноманітні технічні аудіовізуальні та кінетичні засоби (прийоми), що дозволяють без великих зусиль проникати у свідомість споживача на рівні передбачення його емоцій. Більш того, емпірично орієнтована компанія повинна розглядати притаманні їй працівникам творчі та інноваційні якості як найцінніший для себе інтелектуальний капітал. Виходячи із цієї позиції, набір, підготовка та вдосконалення «емпіричної» майстерності кожного працівника, стають ключовими моментами політики в області людських ресурсів і «внутрішнього маркетингу». Нарешті, при виробленні стратегії і подальшого розвитку економіки вражень у своїх емпіричних програмах, компанії повинні спиратися також і на незалежну експертну думку спеціалізованих фірм.

Економіка вражень, емоційний маркетинг йдуть поруч також із таким поняттям, як «атмосферний маркетинг». Атмосферний маркетинг передусім має на меті створення потрібного емоційного ефекту у покупців, що є дуже вигідним способом підвищувати продажі. За різними дослідженнями, «правильний настрій» продукту (товару) підвищує

бажання купити його у три рази. Необхідно у покупця викликати сильні емоції – особливо хвилювання або захват, задоволення від побаченого.

Таблиця 2

ТОП-10 «маркетинг-шоу», орієнтованих на отримання вражень [10]

Бренд	Зміст «маркетинг-шоу»
1. Casio	«Зв'яжи мене, прив'яжи мене» - вечірка в стилі «садо-мазо» спричинила в усіх мас-медіа спалах інтересу до годинника Casio G-Shock, зробивши їх дуже популярними
2. SAP	«Демонстрація рішень для електронного бізнесу» - шоу гастрольного типу із стільниковим зв'язком, яке демонструє програмне забезпечення в мультимедійному театрі; шоу приїздить на автостоянки покупців
3. Vans	Відкриття самофінансуемого маркетингу; незалежне кіно, яке надало можливість бренду посісти в серцях покупців-скейтбордистів і принесло великі прибутки
4. Volkswagen	Компанія представила своїм європейським дилерам не тільки новий автомобіль, але і новий тип споживача і стиль життя, частиною якого стане Phaeton
5. Victoria's Secret	Неймовірне шоу, побудоване на фантазіях супермоделей, шоу оманливої моди і магазинів жіночого одягу, які заповнили увагу покупців назавжди, змінивши погляд на індустрію модної білизни та одягу
6. Oracle	«Джеймс Бонд світу інформаційних технологій» - справжній шоу-лідер, слова якого свого роду послання, які ніколи не розходяться з ділом
7. Vespa	Вуличні команди Каліфорнії, поширивши чутки про повернення «класики на колесах» - створюють навколо неї ажіотаж, який привертає увагу
8. Intel	«Мобільні вісники» - інтерактивне шоу, що розпалило попит на новітні чіпи для ноутбуків
9. Dallas Cowboys	План перетворення одного з трьох найбільших спортивних брендів світу в інтерактивне враження
10. Jeep, Saturn і BMW	«Шоу за участю» - для покупців надає можливість відчутти і «прожити» торгову марку на треку, на бездоріжжі і на заводі

Наприклад, виробники відомих годинників Patek Philippe, Franck Muller, Cartier, Rolex у своїх бутиках створюють особливу атмосферу. Для кожного покупця робиться міні-презентація із обов'язковим перерахуванням обраної моделі над іншою. Так, якщо це годинники, то варто сказати про деталі, виготовлені за технологією, яка поєднувала в собі методи фотолітографії і іонолітографії, циферблат-призматрон тощо. Якщо це автомобілі, то Audi – система адаптивного світла, Nissan Leaf – електромобіль, Toyota стала оснащувати автомобілі бездротовою зарядкою для мобільних пристроїв – смартфонів і планшетів. У всіх розглянутих випадках створюються не тільки позитивні враження, але й необхідна атмосфера, яка є підкріпленням правильності вибору споживачем саме цього годинника, автомобіля тощо. Важливо вивчити емоційні рівні споживачів, щоб побудувати стратегію, яка акуратно «натисне на слабе місце» і призведе до дії [8].

На підтвердження тези про те, що «атмосфера» при покупці товару має місце свідчать наступні дослідження. Фахівці Пенсільванського університету провели експеримент. Піддослідним було запропоновано підібрати собі пару кросівок на трьох сайтах із різним дизайном. Були обрані взуттєві Інтернет-магазини, які продають схожий товар. Відповідно, увага користувачів була прикута до оформлення Інтернет-магазину, а не до моделей взуття. Окрім того, що випробовувані відповідали на питання, спеціальний пристрій також зафіксував момент розширення зіниць і прискорення пульсу. Коли вони зайшли на найпривабливіший сайт, рівень реакції досяг максимуму. Що і треба було довести: креативний дизайн і приємна атмосфера мають сильний вплив на бажання зробити покупку [8]. Філіп Котлер свого часу зазначив, що клієнтам важливий весь продукт, який включає в себе послуги, гарантії, упаковку, рекламу, фінанси, приємні емоції, зовнішній вигляд і інші характеристики, які доповнюють товар. Дуже часто купівельне рішення диктується не логікою, а імпульсом та емоціями. І тільки потім люди підкріплюють її раціональними

аргументами [5, с. 596]. Досить часто можна зустріти тезу про те, що не стільки потрібна була ця річ, товар, як скільки відбувалася просто «імпульсивна покупка».

Резюмуючи викладене, буде правильним стверджувати, що маркетинг вражень в нашій країні (як і у світі) вже давно почав завойовувати стійкі позиції, що є підтвердженням того, що традиційна реклама вже не є тим інструментом, яким можна змусити покупця придбати необхідний товар (продукцію). І у даному випадку мова йде про друковані, теле-радіо, навіть Інтернет ресурси. Реклама як така поступається місцем новому типу «маркетингової емоційної реклами», новому типу мислення та побудові нових «маркетингових вражень». Адже тепер навколо проєкції вражень створюються нові бренди, рекламні кампанії. Психологічна потреба в емоціях – рушійна сила маркетингу ХХІ ст.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економіка вражень як новий тип економіки, базується на психологічній потребі суспільства в емоціях та нових враженнях споживачів. Це, в свою чергу спонукає торгові марки (бренди) до впровадження інноваційних інструментів маркетингу під назвою «емоційний маркетинг», «атмосферний маркетинг» тощо.

Можливості економіки вражень ґрунтуються на тезі про те, що продукт (товар) повинен бути створений весь на «емоціях», а саме: від функціональності до упаковки. Саме ті виробники, які зрозуміють це якомога раніше та почнуть опановувати технології економіки вражень, у перспективі зможуть із легкістю протистояти та вижити у конкурентній боротьбі за споживача. Економіка вражень орієнтована на відчуттях споживача. Споживачі за умов гіперконкуренції з-поміж багатьох ідентичних продуктів обирають той, який викликає «нове» враження. У створенні подібного роду вражень і полягає ідея сучасного маркетингу для фірми. Емоційний маркетинг потребує обдуманого, скрупульозного і покрокового підходу. Адже сучасний маркетинг емоцій є рушійною силою технологічного прогресу сфери маркетингу. Досліджуючи емоційну потребу споживачів, маркетингологи й надалі повинні створювати такий товар, який би у повній мірі задовольняв потреби споживачів, зокрема якщо говорити детальніше, то емоційно-потребову та потребово-мотиваційну сфери споживача.

На теперішній час, головною проблемою вітчизняного виробника є те, що зазвичай менеджери визначають цінність товару, виходячи із загальної формули (ціна є сумою собівартості та прогнозованого прибутку), що є вкрай примітивним. До уваги не береться невидима емоційно-потребова та потребово-мотиваційна сфери. Отже, досить часто прогнозовані прибутки не справджуються. Саме тому, перспективами подальших досліджень є пошук шляхів включення у собівартість товару маркетингових затрат із елементами емоційного маркетингу та атмосферного маркетингу, залишаючи задовільними такі показники, як ціна товару, так і норму прибутку.

Література

1. Білецька І.І. Емоційний маркетинг як сучасна концепція бренд-менеджменту / Білецька І. І. // Маркетинг: теорія і практика. – Луганськ, 2013. – № 19. – с. 12-16.
2. Болотна О.В. Емоційний маркетинг як технологія управління поведінкою споживачів / О.В. Болотна // Ефективна економіка. – Дніпропетровськ, 2013 № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2257>
3. Казанжи Т. Любое эффективное маркетинговое сообщение является эмоциональным / Т. Казанжи // Маркетинг Медия. – 2006. – № 10. – с. 15-18.
4. Комарова К.О. Феномен экономики впечатления // Международный студенческий научный вестник. – 2015. – № 4-2. – с. 249-251.
5. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс. Пер с англ. – М. Издательский дом "Вильямс", 2007 – 656 с.

6. Мироненко В. Достать клиента / В. Мироненко, Е. Щеглова, Й. Рубис, Т. Казанжи // Инвестгазета. – 16-22.07.2007. – с. 41-45.
7. Пайн Б. Джозеф. Экономика впечатлений / Б. Джозеф Пайн, Х.Джеймс Гилмор. – СПб.: Вильямс, 2005. – 304 с.
8. Продажи с помощью эмоций. «Атмосферный маркетинг» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yagla.ru/blog/marketing/kak-uvlichit-prodazhi-s-romoshchuyemociy/>
9. Шмитт Б. Эмпирический маркетинг / Бернд Шмитт. – Фаир-Пресс, 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.uamconsult.com/book_529.html
10. Шмитт Б. Бизнес в стиле шоу. Маркетинг в культуре впечатлений / Бернд Шмитт, Дэвид Роджерс, Карен Вроцос– Фаир-Пресс, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=70398>

References

1. Bilets'ka I.I. Emotsiynny marketynh yak suchasna kontsepsiya brend-menedzhmentu / Bilets'ka I. I. // Marketynh: teoriya i praktyka. – Luhans'k, 2013. – N 19. – s. 12-16.
2. Bolotna O.V. Emotsiynny marketynh yak tekhnolohiya upravlinnya povedinkoyu spozhyvachiv / O.Bolotna // Efektyvna ekonomika. – Dnipropetrovs'k, 2013 № 8 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2257>
3. Kazanzhi T. Lyuboe effektivnoe marketingovoe soobshchenie yavlyaetsya emotsional'nym / T. Kazanzhi // Marketing Mediya. – 2006. – № 10. – s. 15-18.
4. Komarova K.O. Fenomen ekonomiki vpechatleniya // Mezhdunarodnyy studencheskiy nauchnyy vestnik. – 2015. – № 4-2. – с. 249-251.
5. Kotler F. Osnovy marketinga. Kratkiy kurs. Per s angl. – M. Izdatel'skiy dom "Vil'yame", 2007 – 656 s.
6. Mironenko V. Dostat' klienta / V. Mironenko, E. Shcheglova, Y. Rubis, T. Kazanzhi // Investgazeta. – 16-22.07.2007. – с. 41-45.
7. Payn B. Dzhozef. Ekonomika vpechatleniy / B. Dzhozef Payn, Kh.Dzheyms Gilmor. – SPb.: Vil'yams, 2005. – 304 s.
8. Shmitt B. Empiricheskiy marketing / Bernd Shmitt. – Fair-Press, 2001 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.uamconsult.com/book_529.html
9. Shmitt B. Biznes v stile shou. Marketing v kul'ture vpechatleniy / Bernd Shmitt, Devid Rodzhers, Karen Vrotsos– Fair-Press, 2003 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.e-reading.club/book.php?book=70398>.

УДК 330.341.1:332.1

Людмила М. Ганущак-Єфіменко, Валерія Г. Щербак

Київський національний університет технологій та дизайну

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКИХ РЕГІОНІВ

У статті здійснено моделювання інноваційного процесу на основі моніторингу індикаторів інноваційного розвитку економіки сільських регіонів. Визначено інвестиційні передумови створення інноваційного потенціалу економіки сільських регіонів на підставі використання теорії та методології формування коротких і довгих інвестиційних циклів у сфері інновацій для збалансованого накопичення інноваційно-інвестиційного капіталу підприємств.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна діяльність, сільські регіони, інноваційний процес.

Людмила М. Ганущак-Ефименко, Валерия Г. Щербак

Киевский национальный университет технологий и дизайна

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ СЕЛЬСКИХ РЕГИОНОВ

В статье осуществлено моделирование инновационного процесса на основе мониторинга индикаторов инновационного развития экономики сельских регионов. Определены инвестиционные предпосылки создания инновационного потенциала экономики сельских регионов на основе использования теории и методологии формирования коротких и длинных инвестиционных циклов в сфере инноваций для сбалансированного накопления инновационно-инвестиционного капитала предприятий.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционная деятельность, сельские регионы, инновационный процесс.

Liudmyla M. Hanushchak-Yefimenko, Valeriia G. Shcherbak,

Kyiv National University of Technology and Design

DEVELOPMENT OF INNOVACIYNO-INVESTICIYNOY OF POLICY RURAL AREAS

This article provides an innovative process modelling based on monitoring indicators of innovative economic development of rural areas, along with identifying the investment prerequisites for the creation of innovative economic potential of rural areas through the use of the theory and methodology of forming short and long investment cycles in the field of innovation for the balanced accumulation of company innovative and investment capital.

Keywords: innovation and investment activities, rural areas, innovation process.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. В даний час найкращим чином цілям сталого розвитку економіки на мікро-, мезо- і макрорівні відповідає всемірне використання інноваційного потенціалу і втілення його в життя у вигляді прогресивних змін в діяльності підприємств і існування суспільства. Безальтернативній основою ефективного функціонування та сталого розвитку є інноваційна спрямованість формованих стратегічних орієнтирів.

Подальший розвиток національної економіки багато в чому залежить від успішного вирішення проблем економіки сільських регіонів. В умовах модернізації і повороту до становлення інноваційної економіки основою виконання даної вимоги виступає проведення кардинальних технологічних та інноваційних перетворень як стратегічного напрямку на ближню і дальню перспективу. У цьому бачиться реальну участь агропромислових підприємств як найбільшої частини виробничого потенціалу і сільській місцевості в

задоволенні потреб населення в продуктах харчування і забезпечення продовольчої безпеки країни та регіону.

Рішення завдання підвищення інноваційної активності агропромислових підприємств в сільських регіонах з урахуванням важкого фінансового становища, передбачає проведення інноваційної політики, що дозволяє фінансувати певні напрямки їх інноваційно-інвестиційної діяльності. Це можна реалізувати за допомогою ефективної інвестиційної політики. Тому важливо розуміти дію закономірностей, принципів і чинників розвитку даної галузі людської діяльності, що вимагає розробки наукового забезпечення здійснення інноваційних та інвестиційних перетворень на підприємствах, які розташовані в сільських регіонах. Від висунення науково обґрунтованих теоретичних, методологічних і методичних положень, перш за все, залежить формування інноваційно-інвестиційних процесів в сільських регіонах в ринкових умовах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розвиток економіки будь-якої країни, у т. ч. сільських регіонів, має базуватися на інноваційно-інвестиційній моделі, яка у загальноекономічному вигляді обґрунтована відомими вітчизняними і зарубіжними вченими: В. Гейцем, Б. Данилишиним, М. Єрмошенком, С. Ілляшенком, В. Карповим, О. Савченком, Б. Санто, Р. Фатхутдіновим, М. Чумаченком, Н. Чухраєм. Специфічні умови розвитку національного аграрного сектору економіки досліджувались у багатоаспектних наукових працях Л. Бойко, О. Дація, М. Коденської, О. Крисального, П. Макаренка, М. Маліка, П. Саблука, О. Шпикуляка та інших.

Відсутність цілісного комплексного підходу до вивчення теоретико-методологічних, методичних і практичних питань формування та використання обґрунтованих механізмів інноваційно-інвестиційного розвитку економіки сільських регіонів України змушує до зміщення акцентів з регуляторних механізмів державного регулювання у бік пошуку шляхів інтенсифікації цього процесу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та розробці пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення інноваційного атрактору розвитку економіки сільських регіонів.

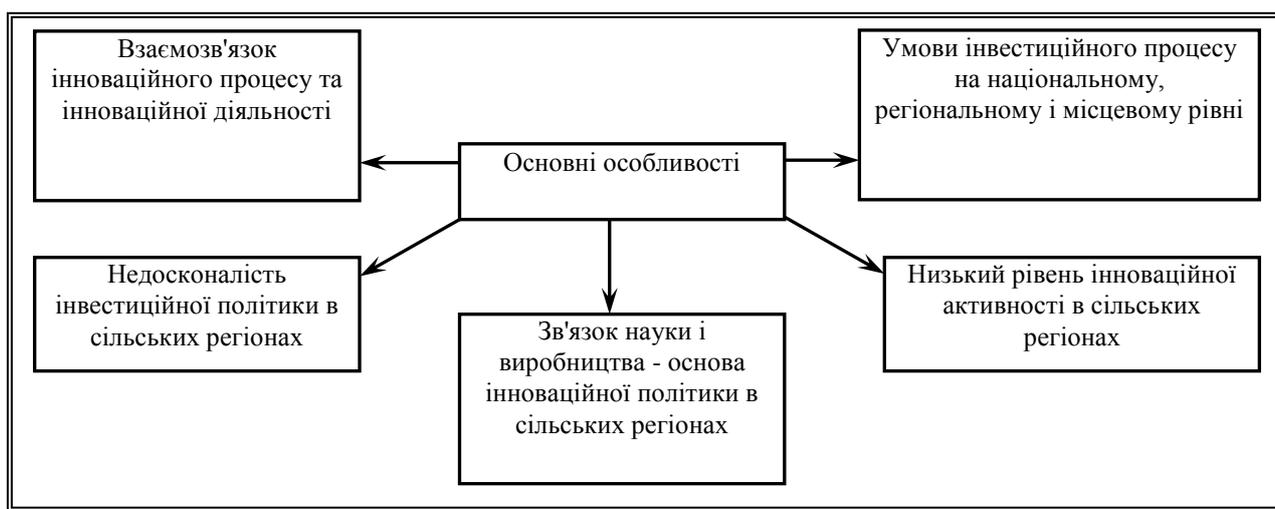
Виклад основних результатів і їх обговорення. Інноваційна діяльність в сільських регіонах представляє систему заходів, спрямованих на втілення результатів наукових досліджень і розробок, або інших науково-технічних досягнень, в новий продукт або вдосконалений технологічний процес, використовуваний на практиці. Зміст інноваційного процесу, спрямований на створення і освоєння нової техніки (технології) складається з наступних стадій: фундаментальні дослідження; прикладні дослідження; дослідно-конструкторські роботи і освоєння передових технологій.

Досягнення мети інноваційного процесу покликана забезпечити інноваційна політика як комплексу заходів, спрямованих на підвищення соціальної і економічної ефективності інноваційного процесу в сільських регіонах. Інвестиційна політика в комплексі виступає частиною державної інноваційної політики, яка представляє собою процес впливу держави на розподіл ресурсів і формування виробничих пропорцій з метою стабілізації та забезпечення його сталого розвитку. Це досягається за допомогою науково-обґрунтованих форм, методів і важелів управління, а також підготовки та перепідготовки кадрів.

З позиції підвищення ефективності інвестицій визначається інвестиційний процес, як багатостороння діяльність учасників відтворювального процесу з нарощування капіталу нації. Для підприємств сільських регіонів він має всі ознаки системи: присутній суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестицій), зв'язок між ними (інвестування з метою отримання інвестиційного доходу). Є також інвестиційне середовище, що визначає об'єктивні характеристики інвестиційного процесу. При цьому зв'язок виступає системоутворюючим фактором, оскільки об'єднує всі елементи в одне ціле.

Важливу роль в підвищенні ефективності виробництва грає галузева інвестиційна політика, під якою розуміється вибір і інвестиційна підтримка пріоритетних галузей економіки. У зв'язку з важливим стратегічним значенням економіки сільських регіонів для економічного розвитку України, розробці в ньому державної інвестиційної політики слід приділяти особливу увагу.

Інноваційна діяльність, пов'язана з інвестиціями в інновації, називається інноваційно-інвестиційною діяльністю. У процесі дослідження визначаються її основні напрямки, а також особливості формування інноваційного та інвестиційного процесів в сучасних умовах (рис. 1).

Запропоновано авторами

Рис. 1. Основні особливості інноваційного та інвестиційного процесів в сільських регіонах

Вплив інвестицій на економічний розвиток економіки сільських регіонів проявляється, неоднозначно в залежності від загального стану в країні і конкретних умов вкладення капітальних коштів. В сучасних умовах інвестування, як елемент національної та регіональної економічної політики, має спрямовуватися на відродження агропромислового виробництва та інших видів виробничо-господарської діяльності підприємств сільських регіонів. Цьому відповідає створення сприятливого інвестиційного клімату, що має велике значення для інвесторів і суб'єктів сільських регіонів, які є споживачами інвестиційного капіталу.

Разом з тим, при проведенні державної інноваційної політики необхідно враховувати стан справ в українській економіці. Воно характеризується, зокрема, негативною динамікою інвестиційної та інноваційної активності в реальному секторі, що призвело до значного фізичного і морального зносу виробничого апарату (50-70% ОФ вимагають заміни, а термін служби обладнання в АПК перевищив 15 років). У зв'язку з цим при розробці інноваційної політики слід враховувати підвищення ефективності інвестування, чому сприяє систематизація причин інноваційно-інвестиційної кризи.

В таких умовах особливого значення набуває управління ефективністю і рентабельністю функціонування підприємств сільських регіонів, що передбачає розробку планів, прогнозів, а також контроль і аналіз їх реалізації. При цьому важливо враховувати час, необхідний для здійснення інноваційних ідей, винаходів і раціоналізаторських пропозицій, освоєння виробництва нової або істотно модернізованої продукції. Його тісний зв'язок з інноваційною діяльністю чинить серйозний вплив на фінансове забезпечення нововведень.

В цьому аспекті інноваційна діяльність підприємств сільських регіонів, як зазначається в дослідженні, входить в систему показників управління підприємством (наприклад, платоспроможність). Її масштаби важливі для досягнення підприємствами успіху в сьогоденні і майбутньому, що зумовлює розуміння ролі подібних показників в його досягненні. Для вирішення даного завдання інноваційна діяльність умовно розділяється на два блоки: розробка нововведень (НДДКР) і впровадження нововведень, на основі яких розглядається модель поетапної розробки та освоєння науково–технічного процесу. В цілому вона охоплює наступні етапи: технологічна ідея; прогноз ринку; технічне завдання; технічна пропозиція; експертиза технічної пропозиції; дослідний зразок і реалізація проекту.

В дану модель можуть бути внесені певні корективи, виходячи з конкретного виду інноваційної діяльності. При цьому наголошується, що політика її здійснення спрямовується на побудову життєздатного інноваційного механізму, що відображає своєрідність предмета і відповідає вимогам ринкової економіки. Такий механізм базується на «трьох китах» – інформаційному, організаційному та фінансовому.

Апробацію розробленої моделі було проведено на підприємствах сільських регіонів Вінницької області. Готовність до впровадження механізму стимулювання інноваційно–інвестиційної діяльності підприємств сільських територій регіону доводить той факт, що виробництво інноваційної продукції (рис.2) в економіці регіону останнім часом залишається приблизно на одному рівні, лише в 2015 р. демонструючи підйом на 1,8 процентних пунктів.

Примітка: складено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області. Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2010-12-22-08-33-26.html>

Рис. 2. Питома вага інноваційних товарів, виконаних робіт, послуг в економіці сільських регіонів Вінницької обл., %

Зростаюча складність інституційних, економічних, технологічних та ін. задач розвитку економіки сільських регіонів вже в даний час обумовлює необхідність застосування інноваційних підходів до вирішення проблем управління ефективністю підприємств, галузей села в цілому. З цієї позиції в пропонується використання моделі інноваційної діяльності, що сприяють досягненню оптимізації основних параметрів економічної системи на новому рівні. Подібна їй спрямованість визначається вимогами сучасного бізнесу і модернізації економіки сільських регіонів, пов'язаними з розробкою бізнес–планів. Вони повинні показувати не тільки можливості з боку фінансів, а й повну картину нового проекту: необхідність продукту на ринку, організаційну структуру підприємств, постачання ресурсами і заходи щодо збуту. Тому в даний час спостерігається зміна в підході до їх складання, чому відповідає використання прийомів і методів бізнес-моделювання.

Пропонована модель являє собою новий варіант математичної обробки даних, як основи для складання бізнес-моделей підприємств. Її параметри можуть бути використані для моделювання і прогнозування інноваційної діяльності підприємств сільських регіонів. Така модель дозволяє оцінити розвиток інноваційних процесів з урахуванням інформаційно-енергетичних потоків (ІЕП) за певний період. Її основою виступає продуктивність економічної системи (ЕС), під якою в роботі розуміється виручка, прибуток і ін. показники результативності виробничо-господарської діяльності підприємств:

$$Pr(t) = Pr_0 \exp \left(\frac{a}{\omega^2 - v^2} \int \frac{\sin v t dt}{B_1 \cdot \cos \omega t + \left(\frac{k_1}{\omega} + \frac{av}{\omega(\omega^2 - v^2)} \right) \sin \omega t + t \left(a - \frac{a}{\omega^2 - v^2} \right) \sin vt} \right),$$

де $Pr(t)$ – диференційована функція продуктивності,

Pr_0 – продуктивність системи в початковий момент часу ($t = 0$),

A_0, K, M – інформація, що входить, виходить і знаходиться в системі ІЕП;

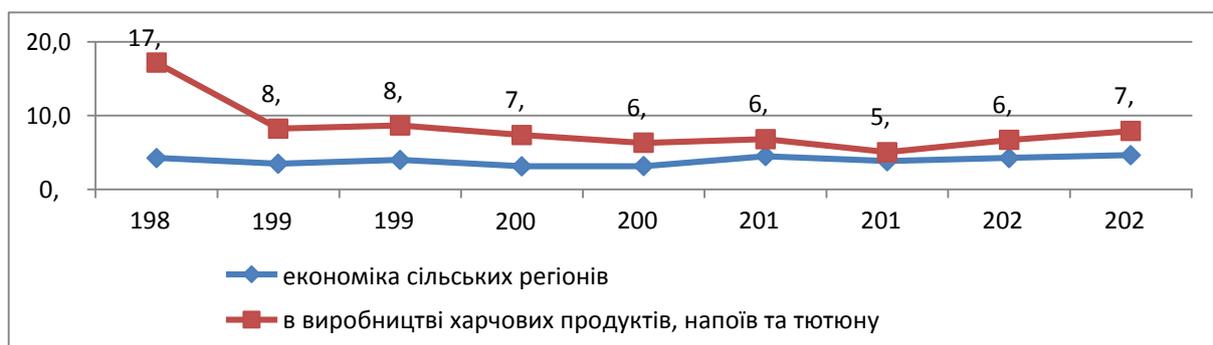
v – частота зовнішнього ІЕП;

ω – частота вільних коливань ІЕП в ЕС.

В цілому пропонована модель дозволяє провести класифікацію і прогнозування результатів інноваційної діяльності по шести областям і дев'яти кордонами переходу з урахуванням можливих ризиків. Зокрема, I – стійка область розвитку з ірраціональної функцією кордону переходу в область II. Область II відповідає прямо пропорційного збільшення продуктивності системи в результаті інноваційної діяльності з кордоном переходу в область III по експоненті; III – область надприбутків.

Стійкої система може бути в будь-який із зазначених областей при дотриманні ряду умов, а саме ставлення виходять потоку (досліджувані дані) до різниці максимального потоку за певний період часу і виходить повинні бути дорівнюють значенню «золотого перетину».

Впровадження запропонованої моделі дозволяє спрогнозувати динаміку інтенсивності інноваційної діяльності (рис.3) у сфері сільськогосподарського виробництва та економіки регіону в цілому довело, що спад обсягу внутрішніх витрат на дослідження і розробки на 1 грн. інвестицій в основний капітал в період з 1985 по 2025 рр. з триваючим зниженням до 2015 р. призведе до суттєвого підвищення інноваційно-інвестиційних процесів.

Прогноз автора за даними Головного управління статистики у Вінницькій області. Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2010-12-22-08-33-26.html>

Рис. 3. Інтенсивність інноваційної діяльності підприємств сільських регіонів Вінницької обл.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємств сільських регіонів було визначено не тільки їх

положення в загальній системі розвитку регіону, а й оцінено подальший інноваційний напрямок розвитку з використанням розробленої моделі.

Разом з тим, в сучасних умовах господарювання потрібно також розробка принципово нових підходів до розвитку економіки сільських регіонів, що виходять з можливості ефективного фінансового забезпечення та наслідків пропоновані інноваційних перетворень. Слід враховувати і має місце процес глобалізації сільськогосподарського виробництва і продовольчого ринку, що підсилює залежність АПК від зарубіжних транснаціональних корпорацій, що погіршить його функціонування. У цих умовах необхідно чітко уявлення про розвитку аграрного сектора на перспективу, що має не тільки економічне, але і політичне значення.

Література

1. Долішній М. І., Регіональна політика: методологія, методи, практика / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). – Л., 2007. – 719 с.
2. Маліцький Б. Шлях до економіки знань : В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с. / Б. Маліцький, В. Онопрієнко, В. Денисюк // Вісник Національної академії наук України. – 2006. – № 10. – С. 58–62. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2006_10_8.pdf.
3. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп.ред.). – Л., 2007. – 196с.
4. Проблеми регіональної політики: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп.ред.). – Львів, 2005. – 263с.
5. Соціально – економічні проблеми управління розвитком регіону в умовах трансформації економіки: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2009. – 306с.
6. Саблук П. Т. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Т. Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 4 – 18.
7. Інвестиційний клімат в Україні / П. І. Гайдуцький та ін. – К. : Нора-друк, 2002. – 246 с.
8. Лейберт Т. Б. Сущность и условия рационального инвестиционного обеспечения экономического роста экономических систем / Т. Б. Лейберт // Экономические науки. – 2008. – №9 (46). – С.55–59.
9. Інвестиційна привабливість аграрно–промислового виробництва регіонів України / [Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. та ін.]; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 478 с.
10. Ганущак-Єфіменко Л. М. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу на основі економічної інтеграції / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6. – С. 72–80.

References

1. Dolishniy M. I., Regional'na polityka: metodolohiya, metody, praktyka / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp. red.). – L., 2007. – 719 s.
2. Malits'kyu B. Shlyakh do ekonomiky znan' : V. M. Heyets', V. P. Semynozhenko. Innovatsiyni perspektyvy Ukrayiny. – Kharkiv: Konstanta, 2006. – 272 s. / B. Malits'kyu, V. Onopriyenko, V. Denysyuk // Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny. – 2006. – № 10. – S. 58–62. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2006_10_8.pdf.
3. Poburko Ya. O. Osnovy orhanizatsiyi rehional'noyi statystyky / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp.red.). – L., 2007. – 196s.

4. Problemy rehional'noyi polityky: Zb. nauk. prats' / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen' / M.I. Dolishniy (vidp.red.). – L'viv, 2005. – 263s.
5. Sotsial'no – ekonomichni problemy upravlinnya rozvytkom rehionu v umovakh transformatsiyi ekonomiky: Zb. nauk. prats' / NAN Ukrayiny; Instytut rehional'nykh doslidzhen'. – L'viv, 2009. – 306s.
6. Sabluk P. T. Stan i perspektyvy rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrayiny / P. T. Sabluk // Ekonomika Ukrayiny. – 2008. – № 12. – S. 4-18.
7. Investytsiynyy klimat v Ukrayini / P. I. Hayduts'kyy ta in. – K. : Nora-druk, 2002. – 246 s.
8. Leybert T. B. Sushchnost' i usloviya ratsional'nogo investitsionnogo obespecheniya ekonomicheskogo rosta ekonomicheskikh sistem / T. B. Leybert // Ekonomicheskie nauki. – 2008. – №9 (46). – S.55-59.
9. Investytsiyna pryvablyvist' ahrarno–promyslovoho vyrobnytstva rehioniv Ukrayiny / [Sabluk P. T., Kisil' M. I., Kodens'ka M. Yu. ta in.]; za red. M. I. Kisilya, M. Yu. Kodens'koyi. – K. : NNTs IAE, 2009. – 478 s.
10. Hanushchak-Yefimenko L. M. Upravlinnya rozvytkom innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstv maloho ta seredn'oho biznesu na osnovi ekonomichnoyi intehratsiyi / L. M. Hanushchak-Yefimenko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2013. – № 6. – S. 72-80.

УДК 336.71:(330.131.7+330.322)

Ольга П. Квасова

Київський національний університет технологій та дизайну
**УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКАХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ
ОПЕРАЦІЙ**

В статті розглянуто питання управління ризиками в банках при проведенні інвестиційних операцій. Запропонована класифікація банківських ризиків, де виокремлено інвестиційний ризик. Сформульовано основні вимоги до інвестицій банків як їх активів. Сформовано принципи системного підходу до управління інвестиційними ризиками. Надано пропозиції щодо управління ризиками банків, де виокремлено державне управління, участь саморегульвних організацій та управління безпосередньо в банках. Передбачено застосування зворотного зв'язку на основі контролінгу.

Ключові слова: управління ризиками, інвестиційні операції банків, класифікація ризиків, принципи системного підходу, державне управління, саморегульвні організації, контролінг.

Ольга П. Квасова

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ В БАНКАХ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ
ИНВЕСТИЦИОННЫХ ОПЕРАЦИЙ**

В статье рассмотрены вопросы управления рисками в банках при проведении инвестиционных операций. Предложена классификация банковских рисков, где выделен инвестиционный риск. Сформулированы основные требования к инвестициям банков как активов. Сформированы принципы системного подхода к управлению инвестиционными рисками. Поданы предложения по управлению рисками банков, где выделено государственное управление, участие саморегулируемых организаций и непосредственное управление в банках. Предусмотрено применение обратной связи на основе контроллинга.

Ключевые слова: управление рисками, инвестиционные операции банков, классификация рисков, принципы системного подхода, саморегулируемые организации.

Olga P. Kvasova

Kyiv National University of Technologies and Design
**RISK MANAGEMENT IN BANKS WHEN CONDUCTING INVESTMENT
TRANSACTIONS**

The article deals with issues of risk management in banks in conducting of investment operations. The classification of banking risks are highlighted. as the investment risk The main requirements for investment banks as its assets. Formed the principles of a systematic approach to the management of investment risk. Provided proposals for risk management of banks, where allocated governance, participation of self-regulatory organizations direct control of the banks.. It involves the use of feedback based on controlling.

Keywords: risk management, investment operations of banks, the risk classification, principles of the system approach, public administration, self-regulatory organizations, controlling.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток економіки України, в т.ч. її реального сектору, тісно пов'язаний з інвестуванням. Інвестування дає можливість суттєво поліпшити діяльність суб'єктів господарювання, впливати на зниження недобросовісної конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках за рахунок підвищення потужності підприємств. Значну роль при здійсненні інвестування суб'єктів господарювання відіграють банки, які здійснюють

придбання «корпоративних прав (акцій, паїв, часток) в обмін на кошти або майно з метою отримання доходу/прибутку або права на участь в управлінні юридичною особою» [1]. Ефективність і результативність діяльності банку на інвестиційному ринку значною мірою залежить від прийняття виважених рішень щодо управління ризиками, що повинно забезпечити їх обмеження чи мінімізацію. Слід зазначити, що повністю уникнути ризиків неможливо, особливо при проведенні інвестиційних операцій банками. Управління інвестиційними ризиками має базуватись на удосконаленні державного регулювання, саморегулювання, а також забезпечуватись самим банком. Необхідною умовою управління ризиками є розширення можливостей саморегулювання і повноважень саморегулювальних організацій (СРО). Крім цього, динамічний розвиток сучасного суспільства та підприємницької діяльності, недобросовісна конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках, збільшення кількості катаклізмів, потребують зменшення ризиків банківської діяльності, в т.ч. інвестиційних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по проблемі Дослідженню питань поліпшення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, в т.ч. зниженню ризиків, присвячені роботи, як українських, так і зарубіжних вчених, де можна виокремити напрацювання О.С. Власюка, С.С. Гасанова, М.П. Денисенка, Т.І. Єфименко, Т.Г. Затонацької, О.М. Іваницької, В.І. Міщенко, С.В. Міщенко, С.В. Науменкової, В.М. Опаріна, І.О. Тарасенко, В.М. Федосова, В.О. Галанова, О.І. Басова, У.Ф. Шарпа, Дж. Гордона, Д.В. Бейлі. В деяких роботах розглядаються питання державного регулювання та саморегулювання, управління ризиками, забезпечення економічної безпеки, здійснення антикризового регулювання. Зокрема, досліджуючи проблему державного регулювання фінансових ринків в Україні у посткризовий період О.М.Іваницька справедливо наголошує на необхідності активізації робіт «щодо формування перешкод збільшенню масштабів інтелектуальних злочинів, передусім на фінансовому ринку, а також інших видів порушень суспільних норм». Далі вона пропонує низку заходів щодо зниження рівня економічної безпеки на фінансовому ринку [2]. Доцільно виокремити напрацювання С.В.Міщенко, яка в проведеному дослідженні визначає основні характеристики ефективної СРО, де враховані світова практика та національні особливості таких організацій [3, с. 46], що може слугувати основою для створення СРО та ефективної системи зниження ризиків в організаціях, які є членами СРО. А.О. Сметанкіна, І.О. Тарасенко в проведеному дослідженні подають систему чинників впливу зовнішнього середовища на фінансову безпеку банку [4, с.95], а також пропонують матрицю стратегічного позиціонування банків України, де виокремлюють інтегральну оцінку небезпеки та ризиків [4, с.96]. Н.В.Цимбаленко, В.І. Левчук визначають послідовність реалізації стратегії забезпечення безпеки, де наголошують на здійсненні таких кроків: крок 1 - визначення загального переліку реальних та потенційних загроз; крок 2 – рейтингування об'єктів захисту; крок 3 – визначення ресурсів, необхідних для реалізації стратегії; крок 4 – визначення реальних форм захисту конкретних об'єктів; крок 5 – визначення функцій, прав і відповідальності служби безпеки банку; крок 6 – визначення завдань структурних підрозділів банку в рамках реалізації стратегії; крок 7 – розробка плану заходів і цільових програм [5, с. 98].

Незважаючи на значну увагу вчених до зазначених питань проблематика є настільки складною, що проведення досліджень управління ризиками інвестиційної діяльності банків як важливого елемента державного управління залишаються актуальними і в теперішній час, що потребує постійної уваги з боку науковців та практиків.

Мета дослідження В статті поставлено завдання щодо дослідження питань управління ризиками та надання пропозицій щодо удосконалення такого управління при проведенні банками інвестиційних операцій.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Розширення і диверсифікація форм участі банків на інвестиційному ринку, в т.ч. на ринку цінних паперів, привели до створення різних угруповань за участю банків. При цьому банки концентрують навколо себе інститути спільного інвестування, довірчі товариства, брокерські фірми та інші структури, а також підприємства реального сектору економіки, Зазначені суб'єкти господарювання можуть мати відносну самостійність. Інтернаціоналізація фондового ринку європейських країн приводить до розширення банками своєї діяльності з іноземними цінними паперами, де можна виділити акції і облігації, що приносить значні прибутки за рахунок гри на курсових різницях. Таку діяльність, як правило, здійснюють великі банки, які мають високий рейтинг на міжнародному ринку. Інвестуючи свої кошти в цінні папери банки мають значний вплив на розвиток реального сектору економіки. Виходячи з цього, вважаємо за доцільне збільшувати вкладення банків в цінні папери. Однак, це приводить до збільшення ризиків в діяльності банків.

Слід зазначити, що найбільші вкладення коштів банки здійснюють в кредитні операції. Зокрема, станом на 01.09.2016 р. кредити надані становили 938854 млн. грн., або 68,4% у сумі основних активів (Таблиця 1). Вкладенням банків в цінні папери, що є інвестиційними операціями, належить дуже важлива роль в діяльності банків на що наголошують дослідники, які зазначають, що в умовах ринкової економіки «без здійснення інвестиційної діяльності банків якісне виконання ними активних операцій є практично неможливим» [6, с.297]. Вкладення банків в цінні папери становили – 209412 млн. грн., або 15,3% (Таблиця 1). Саме тому, при здійсненні управління ризиками при проведенні активних операцій банками слід виокремити управління ризиками не тільки кредитних операцій, а і інвестиційних операцій банків, в т.ч. на ринку цінних паперів.

Таблиця 1

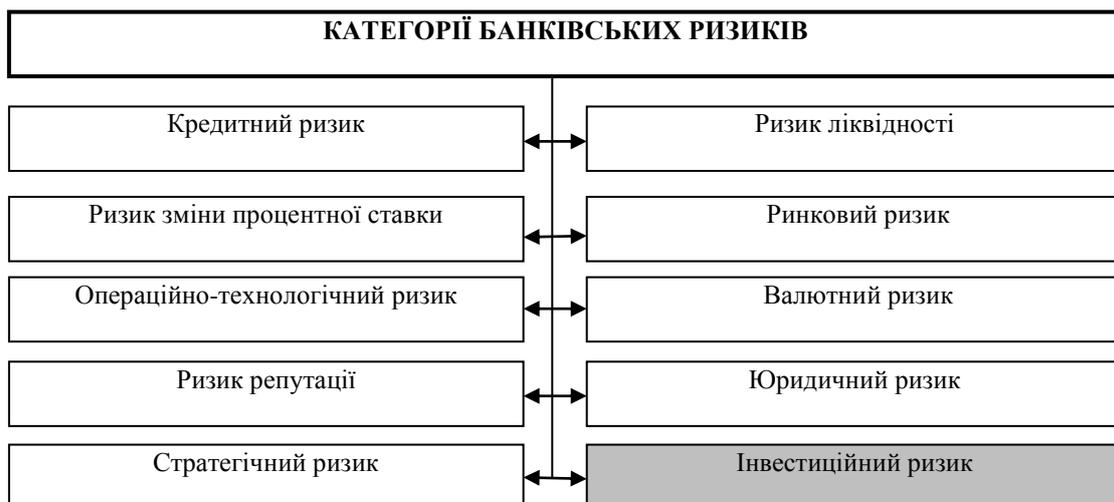
Величина основних активів та їх частка у сумі активів банку

станом на 01.09.2016 р.

№ з/п	Показник	Готівкові кошти та банківські метали	Кошти в НБУ	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	Кредити надані	Вкладення в цінні папери	Всього
1.	Величина активу, млн.грн.	30943	48389	143484	938854	209412	1371082
2.	Частка у сумі активів, %	2,3	3,5	10,5	68,4	15,3	100,0

Джерело: розраховано автором за даними Національного банку України [7].

З метою здійснення нагляду за ризиками банків з ціллю їх оцінки Національний банк України виокремив 9 категорій ризиків [8], які подані на Рис.1 у світлих квадратах. В дослідженні, проведеному в Державній навчально-науковій установі «Академія фінансового управління», розглянуто ризики державних цінних паперів та запропоновано заходи щодо їх мінімізації» [9, с.714-728]. При цьому виокремлюються чотири основні типи фінансових ризиків: ринковий ризик, ризик ліквідності, кредитний ризик, операційний ризик [9, с.714]. Далі в дослідженні зазначено, що зменшити всі ризики дуже складно, звідси подано основні завдання щодо управління ризиками. Насамперед, треба оцінити оптимальний рівень ризиків для визначених умов функціонування фінансової системи. По-друге, необхідно «мати інструменти з їх управління при зміні кон'юнктури фінансових ринків» [9, с.722]. Однак, враховуючи важливість інвестиційних операцій, які у сумі активів посідають на другу позицію, (Таблиця 1), пропонуємо виділяти інвестиційний ризик (затемнений квадрат) на рис. 1. Зазначені категорії ризиків не є несумісними, тобто інвестиційна діяльність крім інвестиційних ризиків може мати інші категорії.

Джерело: розроблено автором за використання [8; 9, с.722].

Рис. 1. Класифікація ризиків діяльності банків

При розробці системи управління ризиками інвестиційної діяльності банків необхідно передбачити комплекс теоретичних підходів і практичних дій, що мають створити умови для повного захисту його економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. В дослідженні, яке провели І.О.Лютий, Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, К.І.Старовойт-Білович, зазначено, що «ефективність управління інвестиційними ризиками банків у значній мірі залежить від ефективності організації фінансового механізму». При цьому автори виокремлюють підсистеми такого управління: інформаційне забезпечення; внутрішні системи комунікацій та передачі інформації між центрами відповідальності; підсистеми управління ризиками [10, с.219].

На рівень інвестиційного ризику також впливає проведення пасивних операцій щодо залучення ресурсів і їх розміщення в активи. Тому, при створенні системи управління ризиками при проведенні інвестиційної діяльності банками доцільно визначити основні вимоги до активів банку та його пасивів, де необхідно врахувати етап розвитку банку, а саме заснування нового банку, розширення діючого банку, створення нових структурних підрозділів. Такими вимогами можуть бути [1; 10; 11]:

- формування необхідного обсягу і оптимальної структури активів, потрібних для забезпечення фінансової діяльності банків. При цьому доцільно врахувати, що необхідною інформаційною базою є баланс, де відображаються активи і пасиви банку. Баланс формування активів банку відіграє значну роль у плануванні і контролі його активів і дозволяє ув'язати загальну потребу в активах з плановим обсягом фінансових джерел;

- забезпечення ліквідності активів, достатньої для підтримки платоспроможності банку за фінансовими зобов'язаннями, а також підвищення їх рентабельності. Необхідно дотримання нормативів ліквідності (миттєвої ліквідності – Н4, поточної ліквідності – Н5, короткострокової ліквідності – Н6);

- забезпечення найменших ризиків і втрат, пов'язаних із формуванням і використанням активів. Необхідно дотримання нормативів кредитного ризику (максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7, великих кредитних ризиків – Н8, максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9). Крім цього, Національний банк України з метою обмеження інвестиційного ризику установлює норматив інвестування в цінні папери за кожною установою (Н11), а також загальної суми інвестування (Н12). Норматив Н11 визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій, паїв, часток та інвестиційних сертифікатів за кожною установою до статутного капіталу банку. Величина

цього нормативу не повинна перевищувати 15%. Норматив Н12 визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій, паїв, часток та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи до статутного капіталу банку. Величина цього нормативу не повинна перевищувати 60% [1];

– забезпечення оптимальної величини і структури джерел фінансування активів. Необхідно дотримання нормативів капіталу (мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1, достатності регулятивного капіталу – Н2, достатності основного капіталу – Н3).

З метою ефективного управління ризиками інвестиційних операцій банків доцільно здійснювати перманентний моніторинг діяльності банків та вносити зміни в нормативи, що доводяться Національним банком України до комерційних банків. Зокрема, О.В.Дубровін зазначає, що «перелік економічних нормативів НБУ періодично переглядається та вдосконалюється з метою більш оперативного та якісного реагування на ризики та загрози, постають перед банківською системою» [12, с.141].

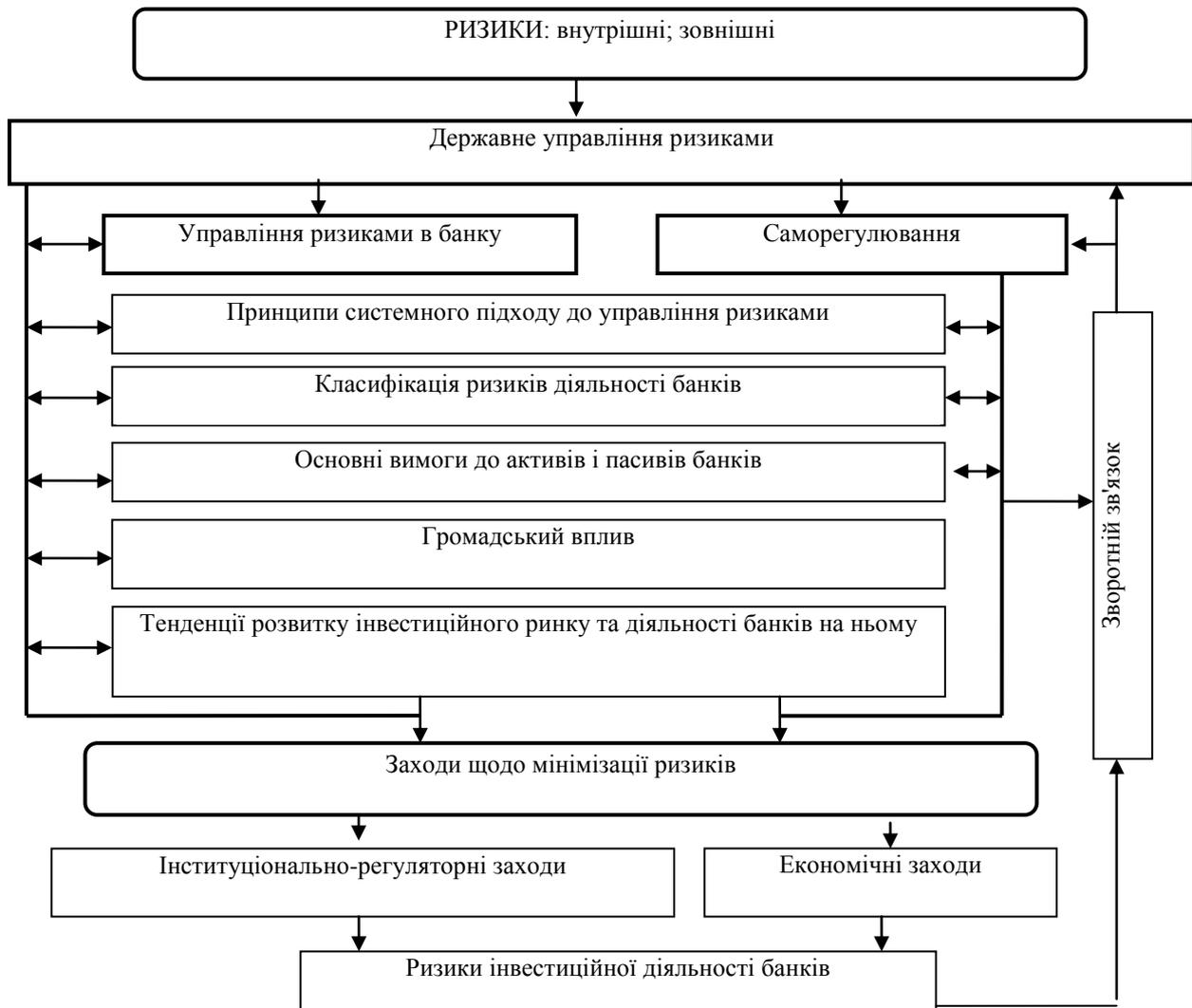
При здійсненні управління ризиками інвестиційної діяльності банків при застосуванні системного підходу особлива увага має бути приділена реалізації принципів такого підходу, де важливого значення набуває виявлення всіх найбільш суттєвих зв'язків між елементами інвестиційного ринку з метою протидії внутрішнім та зовнішнім зарозам, зокрема взаємоузгоджений розвиток інвестиційного ринку, інституцій фінансового посередництва, банків та різноманітних операцій та послуг, що здійснюється на інвестиційному ринку.

Важливим принципом діяльності банку при здійсненні інвестиційних операцій є забезпечення необхідного для нормального функціонування банку рівня доходів при мінімальному рівні ризику. Цей принцип досягається завдяки диверсифікації інвестиційного портфеля за фінансовими інструментами, продуктами, галузями та бізнес-лініями, узгодженості обсягів та структури цих вкладів (за валютою та термінами повернення) з обсягами та структурою пасивів.

Управління ризиками в банках при проведенні інвестиційних операцій повинно базуватись на посиленні державного управління при застосуванні системного підходу. При цьому необхідно врахувати: ризики зовнішні та внутрішні; використання саморегулювання як важливого елемента державного регулювання, на інвестиційному ринку, яке є посиленням та продовженням державного управління; принципи системного підходу; основні вимоги до активів і пасивів банків, передбачити громадський вплив, тенденції розвитку інвестиційного ринку та діяльності банків на ньому. Крім цього необхідно розробити заходи щодо мінімізації ризиків, де передбачити інституціонально-регуляторні та економічні заходи. та інших елементів управління. Пропонується структурно-логічна схема, що подана на рис. 2.

Дослідження питань ризик-менеджменту показало, що в «не існує єдиної системи управління ризиками, прийнятної для всіх банків» [8], тому банки самостійно розробляють таку систему для задоволення своїх потреб. Зокрема, в ПАТ «Мегабанк» процес управління ризиками охоплює всі його структурні рівні та підрозділи - від Спостережної Ради та Правління Банку до рівня, на якому безпосередньо виникає ризик. Загальну політику управління ризиками в ПАТ «Мегабанк» визначає Правління Банку за погодженням зі Спостережною Радою. Правління ПАТ «Мегабанк» взаємодіє з Спостережною Радою з питань ризик-менеджменту, виходячи із загальноприйнятих принципів корпоративного управління та ієрархії процесів управління ризиками. Правління ПАТ «Мегабанк» та виконавчі комітети, такі як Кредитний комітет, Комітет з управління активами і пасивами, Комітет з операційних ризиків, Тарифний комітет, Бюджетний комітет організують та забезпечують впровадження комплексної системи ризик-менеджменту в діяльності ПАТ «Мегабанк». Виконавчі комітети здійснюють моніторинг фінансового стану ПАТ «Мегабанк» і оточуючого середовища та визначають політики управління ризиками у відповідності з стратегічними цілями та пріоритетами довгострокової бізнес-політики ПАТ

«Мегабанк». Управління ризик-менеджменту є незалежним від бізнес-напрямків діяльності банку і виконує такі задачі як виявлення, моніторинг та контроль за рівнем існуючих ризиків; удосконалення системи управління ризиками, надання рекомендацій щодо додержання певного рівня ризику [13].

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Структурно-логічна схема управління ризиками при проведенні банками інвестиційних операцій

В ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» для забезпечення управління ризиками створений і діє Департамент управління ризиками. У структурі цього департаменту функціонують підрозділи з управління кредитними ризиками корпоративного та роздрібного бізнесу, а також підрозділ з управління новими та операційними ризиками. В ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» розроблені і діють внутрішні нормативні документи, щодо управління ризиком ліквідності, валютним ризиком, процентним ризиком, кредитним ризиком [14].

Дослідження управління ризиками в банках [13; 14] дало можливість визначити його основні положення щодо управління інвестиційними ризиками. При цьому необхідно передбачити:

- регулярне проведення аналізу ринків вкладення інвестиційних ресурсів;

– визначення основних інструментів, продуктів і категорій клієнтів, з якими працює банк і які можуть забезпечити максимальну прибутковість інвестиційних операцій при передбачуваному рівні інвестиційного ризику;

– оптимізацію управління інвестиційним портфелем банку з метою диверсифікації інвестиційного ризику і підтримки необхідного рівня ліквідності.

У процесі управління ризиками приймає активну участь і суспільство, виробляючи суспільну думку. При цьому вивчення відголосу широких верств населення слугує поштовхом для реагування державних органів, СРО, банків щодо проведення змін в загальній системі мінімізації ризиків при проведенні інвестиційних операцій. Слід врахувати те, що на суспільну думку впливає спеціалізована преса, Інтернет, радіо, телебачення тощо, які цю думку формують та відображають, тобто процес суспільного впливу є замкненим. Тому у запропонованій структурно-логічній схемі одним із елементів виступає «громадський вплив». Це дасть можливість поліпшити взаємодію між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами при управлінні ризиками, розробити сучасні технології та запропонувати нові заходи щодо зменшення ризиків.

При розробленні і запровадженні системи управління інвестиційними ризиками банків необхідно визначити тенденції розвитку інвестиційного ринку та діяльності банків на ньому, що дозволить посилити інвестиційний потенціал банків з незначними ризиками. При цьому необхідно виокремити найбільш важливі тенденції, які мають пріоритетне значення: по-перше, це тенденція посилення державного регулювання та саморегулювання на інвестиційному ринку, в т.ч. у напрямку мінімізації ризиків; по-друге, тенденція впровадження корпоративних засад в практику діяльності банків, по-третє, тенденція сприйняття та подальшого розвитку контролінгу, що дасть можливість знижувати ризики, на що наголошують науковці і практики. Зокрема, в монографії, яка присвячена антикризовому корпоративному управлінню зазначено, що «засоби контролінгу дають можливість виявляти всі основні проблеми, які виникають під час реалізації антикризової стратегії, а також усувати відхилення від стратегічної лінії шляхом розроблення й вибору альтернативних заходів» [15, с. 238].

Крім цього, необхідно враховувати та здійснювати подальший розвиток заходів із мінімізації інвестиційних ризиків, найбільш важливими із яких є наступні: інституціонально-регуляторні - встановлення нормативних вимог до груп суб'єктів господарювання та здійснення контролю за їх виконанням; реєстрація учасників інвестиційного ринку; забезпечення прозорості діяльності всіх учасників ринку; ліцензування професійної діяльності фінансових посередників; впровадження принципів корпоративного управління в діяльність учасників ринку; здійснення антикризових регуляторних заходів; а також економічні заходи – гнучке податкове регулювання, удосконалення грошово-кредитної політики; управління державними капіталами; здійснення впливу на капіталізацію суб'єктів господарювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень На підставі проведених досліджень можна зробити висновки, що при здійсненні управління активними операціями банків слід виокремити управління не тільки кредитними ризиками, а і ризиками інвестиційних операцій банків, в т.ч. на ринку цінних паперів. З метою здійснення банківського нагляду Національний банк України виокремив 9 категорій ризиків. Враховуючи важливість інвестиційних операцій пропонуємо додати до запропонованих категорій інвестиційний ризик. Зазначені категорії ризиків не є несумісними, тобто інвестиційна діяльність крім інвестиційних ризиків може мати інші категорії ризиків. При розробці системи управління ризиками інвестиційної діяльності банків необхідно передбачити комплекс теоретичних підходів і практичних дій, що мають створити умови для захисту його економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. Одним із найбільш значних

принципів діяльності банку при здійсненні інвестиційних операцій є забезпечення необхідного для нормального функціонування банку рівня доходів при мінімальному рівні ризику. Управління ризиками в банках при проведенні інвестиційних операцій повинно базуватись на посиленні державного регулювання при застосуванні системного підходу. При цьому необхідно врахувати: ризики зовнішні та внутрішні; використання саморегулювання як важливого елемента державного регулювання, на інвестиційному ринку, яке є посиленням та продовженням державного регулювання; принципи системного підходу; основні вимоги до активів і пасивів банків, передбачити громадський вплив, тенденції розвитку інвестиційного ринку та діяльності банків на ньому. Крім цього необхідно розробити заходи щодо мінімізації ризиків, де передбачити інституціонально-регуляторні та економічні заходи.

Подальші дослідження доцільно було б проводити у напрямку визначення зовнішніх і внутрішніх ризиків банків при проведенні інвестиційних операцій та надання пропозицій щодо їх мінімізації.

Література

1. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. №368 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [zakon4.rada.gov.ua / laws / show / z0841-01](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01).
2. Іваницька О.М. Державне регулювання фінансових ринків в Україні в посткризовий період / О.М.Іваницька // *Фінанси України*. – 2011. — №2. — С. 35-42.
3. Міщенко С.В. Проблеми вдосконалення системи саморегулювання на фінансовому ринку / С.В.Міщенко // *Фінанси України*. – 2009. — № 9. — С. 43-52.
4. Сметанкіна А.О. Удосконалення системи управління фінансовою безпекою банку в умовах ризику / А.О.Сметанкіна, І.О.Тарасенко // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. Наук. Праць*. – К.: НДЕУ, 2016. – Вип. 1(176). – С.93-97.
5. Цимбаленко Н.В. Удосконалення системи забезпечення фінансово-економічної безпеки / Н.В.Цимбаленко, В.І.Левчук // *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. Наук. Праць*. – К.: НДЕУ, 2016. – Вип. 1(176). – С.97-99.
6. Нова модель економічного зростання України: [монографія] // Київ: «ПП Сердюк В.Л.». – 2015. – 592 с.
7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс].— Режим доступу: www.bank.gov.ua.
8. Постанова НБУ «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 р. №104 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36986>.
9. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління [монографія] / редкол.: Т.І.Єфименко (голова) та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 1302 с.
10. Інвестиційна діяльність комерційних банків: [монографія] / д.е.н., проф. І.О.Лютій, к.е.н., доц. Р.В.Пікус, к.е.н., доц. Н.В.Приказюк, к.е.н., доц. К.І.Старовойт-Біловик. – Івано-Франківськ: ПВНЗ «Галицька академія», 2010. – 388 с.
11. Бланк И.О. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. - 528 с.
12. Дубровін О.В. Основні причини виникнення банківської кризи та шляхи її подолання / О.В.Дубровін // *Економічний вісник університету: Зб. Наук. Праць учених та аспірантів*. – Переяслав-Хмельницький.: ДНВЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2015. – Вип. 27/2. – С.138-143.
13. Офіційний сайт ПАТ «Мегабанк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.megabank.net/ua/risk_manage/

14. Офіційний сайт ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.vab.ua/ukr/about/risk_management/
15. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти [моногр.] / Т.І.Єфименко, С.С.Гасанов, А.М.Штангрет та ін. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. – 309 с.

References

1. Postanova NBU «Pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro poriyadok rehulyuvannya diyal'nosti bankiv v Ukrayini» vid 28.08.2001 r. №368 [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: [zakon4.rada.gov.ua / laws / show / z0841-01](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01).
2. Ivanyts'ka O.M. Derzhavne rehulyuvannya finansovykh rynkiv v Ukrayini v postkryzovyy period / O.M.Ivanyts'ka // *Finansy Ukrayiny*. – 2011. — №2. — S. 35-42.
3. Mishchenko S.V. Problemy vdoskonalennya systemy samorehulyuvannya na finansovomu rynku / S.V.Mishchenko // *Finansy Ukrayiny*. – 2009. — № 9. — S. 43-52.
4. Smetankina A.O. Udoskonalennya systemy upravlinnya finansovoyu bezpekoju banku v umovakh ryzyku / A.O.Smetankina, I.O.Tarasenko // *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: Zb. Nauk. Prats'*. – K.: NDEI, 2016. – Vyp. 1(176). – S.93-97.
5. Tsymbalenko N.V. Udoskonalennya systemy zabezpechennya finansovo-ekonomichnoyi bezpeky / N.V.Tsymbalenko, V.I.Levchuk // *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: Zb. Nauk. Prats'*. – K.: NDEI, 2016. – Vyp. 1(176). – S.97-99.
6. Nova model' ekonomichnoho zrostannya Ukrayiny: [monohrafiya] // Kyiv: «PP Serdyuk V.L.». – 2015. – 592 s.
7. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv Ukrayiny [Elektronnyy resurs].— Rezhym dostupu: www.bank.gov.ua.
8. Postanova NBU «Metodychni vkazivky z inspektuvannya bankiv «Systema otsinky ryzykiv» vid 15.03.2004 r. №104 [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36986>.
9. Innovatsiyi mekhanizmy stratehiyi finansovoho upravlinnya [monohrafiya] / redkol.: T.I.Yefymenko (holova) ta in. – K.: DNNU «Akademiya finansovoho upravlinnya», 2012. – 1302 s.
10. Investytsiyina diyal'nist' komertsiynykh bankiv: [monohrafiya] / d.e.n., prof. I.O.Lyuty, k.e.n., dots. R.V.Pikus, k.e.n., dots. N.V.Prykazyuk, k.e.n., dots. K.I.Starovoyt-Bilovyk. – Ivano-Frankivs'k: PVNZ «Halyts'ka akademiya», 2010. – 388 s.
11. Blank I.O. Finansovyy menedzhment: Uchebnyy kurs. – K.: Nika-Tsentr, El'ga, 2002. - 528 s.
12. Dubrovin O.V. Osnovni prychny vynyknennya bankivs'koyi kryzy ta shlyakhy yiyi podolannya / O.V.Dubrovin // *Ekonomichnyy visnyk universytetu: Zb. Nauk. Prats' uchenykh ta aspirantiv*. – Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy.: DNVZ «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody», 2015. – Vyp. 27/2. – S.138-143.
13. Ofitsiynyy sayt PAT «Megabank [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.megabank.net/ua/risk_manage/
14. Ofitsiynyy sayt PAT «Vseukrayins'kyy aktsionernyy bank» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.vab.ua/ukr/about/risk_management/
15. Antykryzove korporativne upravlinnya: teoretychni ta prykladni aspekty [monohr.] / T.I.Yefymenko, S.S.Hasanov, A.M.Shtanhret ta in. – K.: DNNU «Akad. fin. upravlinnya», 2012. – 309 s.

УДК 330.341.1

Ніна В. Пруднікова

Київський національний університет технологій та дизайну

**МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ**

Запропоновано процедуру моделювання інноваційного процесу як необхідної умови формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком., проведено аналіз стратегічних ініціатив і моделей розвитку України в умовах структурно-інноваційних перетворень.

Ключові слова: *інноваційне підприємництво, економічний розвиток, трансформаційні етапи розвитку, інноваційний потенціал.*

Нина В. Прудникова

Киевский национальный университет технологий и дизайна

**МОДЕЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПРОЦЕССА КАК НЕОБХОДИМЫМ
УСЛОВИЕМ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ
ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ**

Предложена процедура моделирования инновационного процесса как необходимого условия формирования эффективного механизма управления инновационным развитием, проведен анализ стратегических инициатив и моделей развития Украины в условиях структурно-инновационных преобразований.

Ключевые слова: *инновационное предпринимательство, экономическое развитие, трансформационные этапы развития, инновационный потенциал.*

Nina V. Prudnikova

Kyiv National University of Technologies and Design

**MODELING THE INNOVATION PROCESS AS A NECESSARY CONDITION FOR THE
FORMATION OF AN EFFECTIVE MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT**

A procedure for modeling the innovation process as a prerequisite for the formation of an effective mechanism of innovative development, a analysis of strategic initiatives and models of Ukraine in the context of innovation and structural change is conducted

Keywords: *innovative enterprise, economic development, transformation stages of development, innovative potential.*

Problem and its connection with important scientific and practical tasks. Formation and development of market relations in Ukraine must radically change the system of state control of strategic innovations. In connection with the transition of the industry to the advanced program-oriented management and indicative planning have transformed accordingly and functions of government. In market economy should not be abandoned the methods of scientific planning, systems analysis, forecasting, optimization and programming, and conversely, significantly improve the quality of their application on all management levels and on all issues.

Analysis of recent publications on the problem. Issues of businesses functioning have long been the subject of research of scientists around the world: R. Hilferding, P. Drucker, R. Cantillon, A. Marshall, J.B. Say, Adam Smith, Y. Schumpeter and others. Since independence, Ukrainian scientists also issues payed attention to such issues, specifically: V. Boronos, L. Byriak, W. Vorotina, S. Dryga, V. Zbarskyu, A. Kvasovskyy, D. Knysh, A. Kovalyuk, M. Krupka, O. Kundytskyu, R. Larina, S. Lobozyńska, V. Lyashenko, V. Plisa, G. Poplavska, S. Reverchuk, A. Horonzhyu, M. Huras and others.

The purpose of research is to study the methodological principles of forming the system of innovative development of business in Ukraine

The presentation of key findings and studies. The need for innovative changes in the national economy can be illustrated by comparing the structure of innovative economies of the developed countries. Thus, the Table 1 shows the structure of innovative economies (in terms of gross value added - GVA).

According to the analyzed data for the "Big Seven" common is to reduce the share of agriculture (0,1-0,8 percentage points (p.p.)) and industrial production (1,0-5,3 p.p.). At the same time, increasing the share of services, including financial and insurance (by 0,6-4,9 percentage points) and others, which primarily includes services for development of high-tech products, the introduction of modern technologies (at 0, 5-1,4 percentage points).

Table 1

**Dynamics of the structure of GVA in six priority sectors of different countries, %
 [calculated on the basis of 2]**

Countries	Sectors					
	Agriculture	Industry	Construction	Transport and Trade	Financial and insurance services	Other services
Group of the "Big Seven"						
The arithmetic mean of the group	1,5	20,6	5,7	19,9	29,6	22,7
Group of leading countries in economic growth						
The arithmetic mean of the group	2,5	24,9	8,2	19,7	24,7	20,0
Group of successful transformation countries						
The arithmetic mean of the group	3,6	28,0	6,7	24,7	18,8	18,2
Group of new industrialized countries						
Korea						
2008	4,9	32,4	8,4	18,2	20,1	16,1
2015	3,0	30,5	8,9	16,9	21,6	19,1
Changes in 2015 to 2008	-1,9	-1,9	0,5	-1,3	1,5	3,0
Turkey						
2008	10,8	24,6	5,4	29,1	19,5	10,6
2015	8,7	22,2	5,6	31,7	20,2	11,6
Changes in 2015 to 2008	-2,1	-2,4	0,2	2,6	0,7	1,0
Russian Federation						
2008	6,7	31,4	6,6	32,7	4,6	18,0
2015	4,6	31,8	5,7	30,1	14,7	13,1
Changes in 2015 to 2008	-2,1	0,4	-0,9	-2,6	10,1	-4,9
Ukraine						
2008	17,1	33,6	3,9	23,9	7,7	13,8
2015	7,6	30,4	4,6	25,7	16,0	15,7
Changes in 2015 to 2008	-9,5	-3,2	0,7	1,8	8,3	1,9

Note that the relevant trends observed in leading countries of economic growth.

Slightly different is the specificity of structural changes in the transitional economies, which include Ukraine. There is also a decrease in the share of agriculture, but, apart from the service sector, the share of industry increases - namely, the production of high-tech and sophisticated products.

Countries that were part of the Soviet Union in the past by six sectors at present only data on the Russian Federation, where the share of financial and insurance services 10.1 p.p. and industry - by 0.4 p.p. by reducing the share of all other segments [1]. In countries such as South Korea and Turkey, the share of agriculture and industry fell by 1,9-2,4 p.p. by increasing the service sector. If you compile the data presented in Table 1, the main features that characterize the structure of national economies in the context of the six sectors, can be obtained averages of structures in groups (Table 2).

Table 2

**Comparison of the national economy and the world in terms of gross value added in 2015, %
 [calculated by author based on 2,3]**

Sectors	Countries "Big Seven"	Countries leading in economic growth	Countries with transformational economies	South Korea	Russian Federation	Ukraine	Deviations of Ukraine to countries				
							"Big Seven"	leaders of economic growth, p. p.	transformation, p. p.	Korea	Russian Federation
1. Agriculture	1,5	2,5	3,6	3,0	4,6	7,6	6,1	5,1	4,0	4,6	3,0
2. Industry	20,6	24,9	28,0	30,5	31,8	30,4	9,8	5,5	2,4	-0,1	-1,4
3. Construction	5,7	8,2	6,7	8,9	5,7	4,6	-1,1	-3,6	-2,1	-4,3	-1,1
4. Transport and Trade	19,9	19,7	24,7	16,9	30,1	25,7	5,8	6,0	1,0	8,8	-4,4
5. Financial and insurance services	29,6	24,7	18,8	21,6	14,7	16,0	-13,6	-8,7	-2,8	-5,6	1,3
6. Other services	22,7	20,0	18,2	19,1	13,1	15,7	-7,0	-4,3	-2,5	-3,4	2,6

Separately considered the comparison of the economic structure of Ukraine and the "Big Seven". It can be concluded that the largest differences observed in the agricultural sector; in addition, the indicators against the "Big Seven" share of industry 1.5 times higher, respectively, the share of services - less: financial and insurance - 1.9 times, others - in 1,5 times.

Note that not all differences in economic structure of Ukraine and developed countries show the inefficiency of the Ukrainian economy: so a significant proportion of Agriculture is due to historical and climatic features of Ukraine and, especially in the current global food crisis turns more on competitive advantage of Ukraine [1]. So you cannot argue about the appropriateness reduction of the agricultural sector, but rather an increase in value added in promising sectors.

Author considers the development of services, especially services for the development and implementation of modern technologies (engineering) and transfer of industry to innovation way of development.

According to the above analysis of the economic structure and the need for structural changes in accordance with the approach to the economic structure of developed countries, we can conclude the feasibility of the economic system of Ukraine towards innovative components. Further, in order to justify the economic feasibility of innovative development, the author proposes to develop a mathematical model that illustrate the feasibility of innovative development in view of the performance criterion - GDP [4].

The feasibility of economic and mathematical modeling due to the fact that the present state of economic potential, limits opportunities. Now Ukraine cannot fully implement any promising complex program of social development and economic growth because of the uncertainty of goals and means of achieving them, subject to the limitations that imposes the current socio-economic situation. You also need to create new organizational, economic, legal and institutional solutions, consistent state industrial, financial and tax policy with the policy of educational, scientific and technical innovations. If you make a complete transformation of the economic model in Ukraine innovative model based on building economic and mathematical model that would determine the parameters of the target and resource constraints, it will facilitate completion of structural changes in the national economy, accelerate economic growth. The purpose of the changes is to achieve the highest level of competitiveness of the domestic economy. It is necessary to increase the number of exported goods, including high-tech products. Provide scientific justification, supported by mathematical calculations, wisely use of the necessary resources, including physical, financial, natural and human [2]. As a key task of modeling, the author consider a mathematical analysis of statistical data and forecast formation

improving macroeconomic indicators, depending on the factors of influence. As the foundation of economic and mathematical analysis, we identified the factors and how they affect GDP.

As one of these indicators is investigated Δ_j - a factor which should provide an assessment of the impact of each factor on the level of innovation of their mutual influence on the resulting figure. Further, the values specified of the coefficient we present a range of innovative vectors (hereinafter - IV), as illustrated in Fig. 1. This right should be viewed as a polar coordinate system type, radius vector which acts as Δ_j - coefficient.

To ensure ease of comparison, all of the factors we consider as the radius vector which has an amount equal to - Δ_j coefficient:

$$\rho_j = \Delta_j \quad (1)$$

It is reasonable to accommodate these factors in increasing clockwise way which will result in IV.

From this angle φ_j - will be angle of each of radius vectors and will be:

$$\varphi_j = 2\pi / j \quad (2)$$

After step connecting of points F_1, \dots, F_j (point of the radius vectors), we received the innovation curve-trajectory:

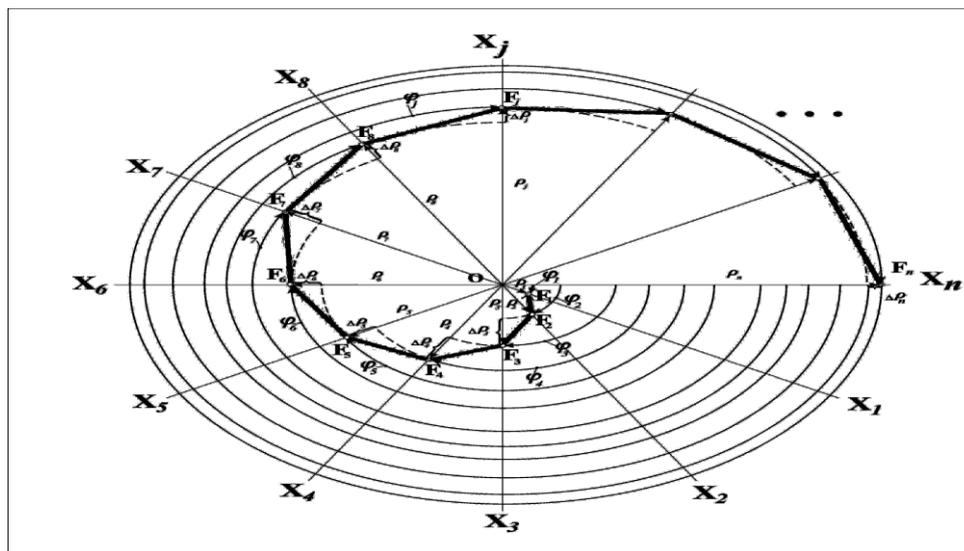

Fig. 1. Innovation curve trajectory in IV [calculated by Author with 4].

In the model, the following marks were used:

\hat{Y} - GDP; x_1 - FDI, mln. UAH; x_2 - investment in fixed assets, mln. UAH.; x_3 - the number of new technologies, units.; x_4 - the number of new technologies, units; x_5 - innovation financing, mln. UAH.; x_6 - the number of enterprises that implemented innovations, units.; x_7 - number of patents, units; x_8 - scientific personnel, thsd. people; x_9 - the volume of scientific and technological work, mln. UAH.

The equation of multiple dependence:

$$\hat{Y} = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 + a_5x_5 + a_6x_6 + a_7x_7 + a_8x_8 + a_9x_9 \quad (3)$$

For the analysis used the period of 8 years.

Parameters of the regression line are estimated using the least squares method:

$$S = \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y}_i)^2 \rightarrow \min \quad (4)$$

Hereafter:

$$S = \sum_{i=1}^8 (y_i - (a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 + a_5x_5 + a_6x_6 + a_7x_7 + a_8x_8 + a_9x_9))^2 \rightarrow \min \quad (5)$$

Necessary conditions for extremum function of variables $\frac{\partial S}{\partial a_i} = 0 (i = \overline{0,9})$ provide a system

of normal equations:

$$\left\{ \begin{aligned} &8a_0 + a_1 \sum_{i=1}^8 x_{i1} + a_2 \sum_{i=1}^8 x_{i2} + a_3 \sum_{i=1}^8 x_{i3} + a_4 \sum_{i=1}^8 x_{i4} + a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i \\ &a_1 \sum_{i=1}^8 x_{i1} + a_2 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i2} + a_3 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i3} + a_4 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i4} + a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i1}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i1} \\ &a_2 \sum_{i=1}^8 x_{i2} + a_3 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i3} + a_4 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i4} + a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i2}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i2} \\ &a_3 \sum_{i=1}^8 x_{i3} + a_4 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i4} + a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i3}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i3} \\ &a_4 \sum_{i=1}^8 x_{i4} + a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i4}x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i4}x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i4}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i4}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i4}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i4} \\ &a_5 \sum_{i=1}^8 x_{i5} + a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i5}x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i5}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i5}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i5}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i5} \\ &a_6 \sum_{i=1}^8 x_{i6} + a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i6}x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i6}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i6}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i6} \\ &a_7 \sum_{i=1}^8 x_{i7} + a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i7}x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i7}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i7} \\ &a_8 \sum_{i=1}^8 x_{i8} + a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i8}x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i8} \\ &a_9 \sum_{i=1}^8 x_{i9} = \sum_{i=1}^8 y_i x_{i9} \end{aligned} \right.$$

Counting represents a system of equations::

$$\left\{ \begin{aligned} &8a_0 + 154a_1 + 021a_2 + 187a_3 + 124a_4 + 57a_5 + 188a_6 + 57a_7 + 10a_8 + 52a_9 = 1225 \\ &154a_1 + 321a_2 + 47a_3 + 052a_4 + 125a_5 + 352a_6 + 141a_7 + 075a_8 + 191a_9 = 2882 \\ &021a_2 + 47a_3 + 005a_4 + 025a_5 + 021a_6 + 087a_7 + 14a_8 + 024a_9 = 35 \\ &187a_3 + 052a_4 + 025a_5 + 153a_6 + 168a_7 + 212a_8 + 156a_9 + 601a_0 + 139a_1 + 239a_2 = 1223 \\ &124a_4 + 125a_5 + 021a_6 + 168a_7 + 135a_8 + 274a_9 + 141a_0 + 62a_1 + 16a_2 + 217a_3 = 1359 \\ &57a_5 + 352a_6 + 087a_7 + 212a_8 + 274a_9 + 168a_0 + 257a_1 + 139a_2 + 188a_3 = 2138 \\ &188a_6 + 141a_7 + 087a_8 + 156a_9 + 141a_0 + 222a_1 + 179a_2 + 61a_3 + 12a_4 + 291a_5 = 1336 \\ &57a_7 + 075a_8 + 14a_9 + 601a_0 + 62a_1 + 139a_2 + 61a_3 + 352a_4 + 54a_5 + 108a_6 = 8437 \\ &10a_8 + 191a_9 + 024a_0 + 139a_1 + 16a_2 + 188a_3 + 12a_4 + 54a_5 + 07a_6 + 18a_7 = 121 \\ &52a_9 + 312a_0 + 06a_1 + 239a_2 + 217a_3 + 311a_4 + 291a_5 + 108a_6 + 18a_7 + 322a_8 = 269 \end{aligned} \right.$$

For solving the system, the matrix method was used:

$$X \left\{ \begin{aligned} &8 \quad 154 \quad 021 \quad 187 \quad 124 \quad 57 \quad 188 \quad 57 \quad 10 \quad 52 \quad 1225 \\ &154 \quad 321 \quad 47 \quad 31 \quad 523 \quad 52 \quad 941 \quad 0115 \quad 643 \quad 342 \quad 82 \\ &020 \quad 147 \quad 3 \quad 000 \quad 623 \quad 5 \quad 029 \quad 048 \quad 028 \quad 141 \quad 024 \quad 046 \\ &1 \quad 081 \quad 523 \quad 2851 \quad 672 \quad 362 \quad 221 \quad 626 \quad 601 \quad 139 \quad 2 \quad 92 \\ &104 \quad 352 \quad 029 \quad 1 \quad 361 \quad 852 \quad 241 \quad 184 \quad 602 \quad 156 \quad 227 \\ &137 \quad 194 \quad 048 \quad 23 \quad 224 \quad 35 \quad 2321 \quad 659 \quad 188 \quad 381 \\ &188 \quad 10115 \quad 028 \quad 1 \quad 621 \quad 184 \quad 252 \quad 189 \quad 68 \quad 1 \quad 152 \quad 294 \\ &437 \quad 164 \quad 141 \quad 660 \quad 602 \quad 656 \quad 8 \quad 13 \quad 352 \quad 544 \quad 160 \\ &10 \quad 13 \quad 34 \quad 024 \quad 39 \quad 156 \quad 188 \quad 152 \quad 544 \quad 0 \quad 3 \quad 184 \\ &139 \quad 28 \quad 240 \quad 62 \quad 992 \quad 273 \quad 129 \quad 41 \quad 608 \quad 184 \quad 338 \end{aligned} \right.$$

$$a = \begin{pmatrix} a_1 \\ a_1 \\ a_2 \\ a_3 \\ a_4 \\ a_5 \\ a_6 \\ a_7 \\ a_8 \\ a_9 \\ a_{10} \end{pmatrix}$$

$$y = \begin{pmatrix} 1272,15 \\ 28258,24 \\ 38,45 \\ 18229,3 \\ 1825,49 \\ 2916,88 \\ 1825,56 \\ 8474,37 \\ 152,21 \\ 2786,39 \end{pmatrix}$$

Calculate the inverse matrix:

$$X = \begin{pmatrix} -1962912675254968076506029624: \\ 62951966951030990084056084083 \\ 126260349428529520288807666956 \\ -525503728100064043091019530 \\ -1468095250640183899478537879: \\ 370092020433890201220203256: \\ 502401880913470226480669308: \\ 6056007601835200060639500 \\ 2963401960537876356230568022 \\ -315336369014926688850122100 \end{pmatrix}$$

This system solution:

$$a = \begin{pmatrix} 132 \\ -0,000185 \\ -48,759 \\ 3,202 \\ 37,433 \\ 43,349 \\ -53,81 \\ -0,122 \\ -793,129 \\ 10,87 \end{pmatrix}$$

The regression equation:

Correlation Index calculated by the formula:

$$i = \sqrt{1 - \frac{\sum_{j=1}^8 (\hat{y}_j - y_j)^2}{\sum_{j=1}^8 (y_j - \bar{y})^2}} \quad (6)$$

\hat{y}_j – regression;

y_j - value of effective signs;

\bar{y} – the average value of effective signs.

Dispersions and empirical values obtained constitute:

$$\sum (\hat{y}_j - y_j)^2 = 221,314$$

$$\sum (y_j - \bar{y})^2 = 31996,499$$

$$\sqrt{\frac{221,314}{31996,499}}$$

Some elastic coefficients indicate how the average, in %, y varies with changes of factor X by one percent:

$$\varepsilon_j = a_j \frac{\bar{x}_j}{\bar{y}} \quad (7)$$

a_j – regression coefficients with j factor.

$$\begin{aligned} a_1 &= \frac{\sum x_1 y}{\sum x_1^2} ; \\ a_2 &= \frac{\sum x_2 y}{\sum x_2^2} ; \\ a_3 &= \frac{\sum x_3 y}{\sum x_3^2} ; \\ a_4 &= \frac{\sum x_4 y}{\sum x_4^2} ; \\ a_5 &= \frac{\sum x_5 y}{\sum x_5^2} ; \\ a_6 &= \frac{\sum x_6 y}{\sum x_6^2} ; \\ a_7 &= \frac{\sum x_7 y}{\sum x_7^2} . \end{aligned}$$

β_j - coefficient indicates which proportion of standard deviation σ_y will change the dependent variable if you change the factor x_j on the value of its standard deviation (σ_j).

$$\beta_j = a_j \frac{\sigma_j}{\sigma_y} \quad (8)$$

$$\begin{aligned} \beta_1 &= \frac{\sum x_1 y}{\sum x_1^2} \frac{\sigma_1}{\sigma_y} ; \\ \beta_2 &= \frac{\sum x_2 y}{\sum x_2^2} \frac{\sigma_2}{\sigma_y} ; \\ \beta_3 &= \frac{\sum x_3 y}{\sum x_3^2} \frac{\sigma_3}{\sigma_y} ; \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 & \frac{r_{1y} \cdot \beta_1}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{1y} \cdot \beta_1}{R} ; \\
 & \frac{r_{2y} \cdot \beta_2}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{2y} \cdot \beta_2}{R} ; \\
 & \frac{r_{3y} \cdot \beta_3}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{3y} \cdot \beta_3}{R} ; \\
 & \frac{r_{4y} \cdot \beta_4}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{4y} \cdot \beta_4}{R} ; \\
 & \frac{r_{5y} \cdot \beta_5}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{5y} \cdot \beta_5}{R} ; \\
 & \frac{r_{6y} \cdot \beta_6}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{6y} \cdot \beta_6}{R} ; \\
 & \frac{r_{7y} \cdot \beta_7}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{7y} \cdot \beta_7}{R} ; \\
 & \frac{r_{8y} \cdot \beta_8}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{8y} \cdot \beta_8}{R} ; \\
 & \frac{r_{9y} \cdot \beta_9}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{9y} \cdot \beta_9}{R} .
 \end{aligned}$$

Next, to assess the impact of each factor in the amount, will calculate Δ_j - coefficient:

$$\Delta_j = \frac{r_{jy} \cdot \beta_j}{\sum_{i=1}^n \beta_i} = \frac{r_{jy} \cdot \beta_j}{R} \quad (9)$$

$$r_{xy} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_{ij} y_i - \bar{x}_i \bar{y}}{\sigma_{xj} \sigma_y} \quad (10)$$

$$R^2 = 1 - \begin{vmatrix}
 1 & r_{1y} & r_{2y} & r_{3y} & r_{4y} & r_{5y} & r_{6y} & r_{7y} & r_{8y} & r_{9y} \\
 r_{y1} & 1 & r_{21} & r_{31} & r_{41} & r_{51} & r_{61} & r_{71} & r_{81} & r_{29} \\
 r_{y2} & r_{12} & 1 & r_{32} & r_{42} & r_{52} & r_{62} & r_{72} & r_{82} & r_{92} \\
 r_{y3} & r_{13} & r_{23} & 1 & r_{43} & r_{53} & r_{63} & r_{73} & r_{83} & r_{93} \\
 r_{y4} & r_{14} & r_{24} & r_{34} & 1 & r_{54} & r_{64} & r_{74} & r_{84} & r_{94} \\
 r_{y5} & r_{15} & r_{25} & r_{35} & r_{45} & 1 & r_{65} & r_{75} & r_{85} & r_{95} \\
 r_{y6} & r_{16} & r_{26} & r_{36} & r_{46} & r_{56} & 1 & r_{76} & r_{86} & r_{96} \\
 r_{y7} & r_{17} & r_{27} & r_{37} & r_{47} & r_{57} & r_{67} & 1 & r_{87} & r_{97} \\
 r_{y8} & r_{18} & r_{28} & r_{38} & r_{48} & r_{58} & r_{68} & r_{78} & 1 & r_{98} \\
 r_{y9} & r_{19} & r_{29} & r_{39} & r_{49} & r_{59} & r_{69} & r_{79} & r_{89} & 1
 \end{vmatrix}$$

The values:

$$F := \begin{pmatrix} 1 & 0.97 & 0.34 & -0.57 & 0.98 & -0.78 & 0.75 & -0.93 & 0.99 \\ 0.97 & 1 & 0.23 & -0.43 & 0.988 & -0.76 & 0.81 & -0.86 & 0.994 \\ 0.34 & 0.23 & 1 & -0.54 & 0.22 & 0.17 & 0.35 & -0.47 & 0.22 \\ -0.57 & -0.43 & -0.54 & 1 & -0.47 & 0.57 & -0.17 & 0.79 & -0.46 \\ 0.98 & 0.988 & 0.22 & -0.47 & 1 & -0.80 & 0.79 & -0.90 & 0.998 \\ -0.78 & -0.76 & 0.17 & 0.57 & -0.80 & 1 & -0.37 & 0.76 & -0.80 \\ 0.75 & 0.81 & 0.35 & -0.17 & 0.79 & -0.37 & 1 & -0.66 & 0.78 \\ -0.93 & -0.86 & -0.47 & 0.79 & -0.90 & 0.76 & -0.66 & 1 & -0.89 \\ 0.99 & 0.994 & 0.22 & -0.46 & 0.998 & -0.80 & 0.78 & -0.89 & 1 \end{pmatrix}$$

$$G := \begin{pmatrix} 1 & 0.996 & 0.98 & 0.38 & -0.55 & 0.98 & -0.74 & 0.80 & -0.93 & 0.986 \\ 0.996 & 1 & 0.97 & 0.34 & -0.57 & 0.98 & -0.78 & 0.75 & -0.93 & 0.99 \\ 0.98 & 0.97 & 1 & 0.23 & -0.43 & 0.988 & -0.76 & 0.81 & -0.86 & 0.994 \\ 0.38 & 0.34 & 0.23 & 1 & -0.54 & 0.22 & 0.17 & 0.35 & -0.47 & 0.22 \\ -0.55 & -0.57 & -0.43 & -0.54 & 1 & -0.47 & 0.57 & -0.17 & 0.79 & -0.46 \\ 0.98 & 0.98 & 0.988 & 0.22 & -0.47 & 1 & -0.80 & 0.79 & -0.90 & 0.998 \\ -0.74 & -0.78 & -0.76 & 0.17 & 0.57 & -0.80 & 1 & -0.37 & 0.76 & -0.80 \\ 0.80 & 0.75 & 0.81 & 0.35 & -0.17 & 0.79 & -0.37 & 1 & -0.66 & 0.78 \\ -0.93 & -0.93 & -0.86 & -0.47 & 0.79 & -0.90 & 0.76 & -0.66 & 1 & -0.89 \\ 0.986 & 0.99 & 0.994 & 0.22 & -0.46 & 0.998 & -0.80 & 0.78 & -0.89 & 1 \end{pmatrix}$$

Then $R^2 = 1 - \frac{|G|}{|F|}$

$$R^2 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

Δ_j - coefficient equals:

$$\Delta_1 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

$$\Delta_2 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

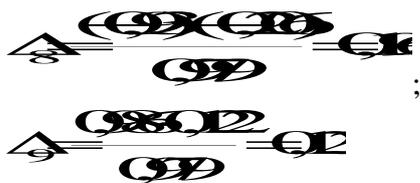
$$\Delta_3 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

$$\Delta_4 = \frac{-0.999}{0.999} = -1$$

$$\Delta_5 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

$$\Delta_6 = \frac{-0.999}{0.999} = -1$$

$$\Delta_7 = \frac{0.999}{0.999} = 1$$

Increase of each ρ_j denotes relative to the previous one - ρ_{j-1} i.e.:

$$\Delta\rho_j = \rho_j - \rho_{j-1} \quad (11)$$

The formula to determine the arithmetic mean value of $\overline{\Delta\rho_j}$

$$\overline{\Delta\rho_j} = \frac{\sum_{j=1}^n \Delta\rho_j}{j} \quad (12)$$

In this case, the values of the radius vector will be determined in sequence, starting with the first ρ_1 , and at the same time taking into account the angle of rotation φ_j .

$$\rho'_j = \overline{\Delta\rho_j} \cdot \varphi_j \quad (13)$$

The resulting broken curve and its equation correspond to Archimedean spiral. If you connect the end of the radius vector curve ρ'_j - you will get a spiral with a radius R' that is equal to the radius vector of greatest impact factor. Thus, the equation can be used as a model of innovative development, which will predict how each factor affects the correlation R2. This correlation takes into account the total impact of the factors considered in the model on its outcome. Therefore, the result of the application of the model is to determine the elasticity factors.

To predict the target gross domestic product the model steps forward to the desired value of ΔR :

$$R^* = R + \Delta R \quad (14)$$

In turn, if divided by R^* the corresponding number of factors that influence the innovative development of (j), we get the forecast of increasing in the radius vector of influence factor:

$$\Delta\rho_j^* = \frac{R^*}{j} \quad (15)$$

Further, using the above equation, it is easy to get estimates of the radius vector of factors, which require the calculation of ρ_j^* which is the new value of ratios Δ^*_j

Based on correlation of Δ^*_j coefficients and elasticity, becomes possible the predictive calculation of elasticity of each factor affecting the innovative development.

$$\vartheta_j^* = \frac{\vartheta_j \cdot \Delta^*_j}{\Delta_j} \quad (16)$$

Research shows that if the correlation coefficient R2 remains unchanged, the change in the innovation factor of 1% would, on the basis of calculation of elasticity change the target index by ϑ_j^* %.

The arithmetic mean ϑ_j^* , which can be calculated using the following formula is needed to calculate the index of innovation development of economy:

$$\overline{\vartheta_j^*} = \frac{\sum_{j=1}^n \vartheta_j^*}{j} \quad (17)$$

$\overline{\vartheta}_j^*$ shows that in conditions of change of all values of innovation factors by 1%, the average rate of innovation (GDP) could reach the projected size::

$$(\overline{BBII})^* = \overline{BBII} \cdot \overline{\vartheta}_j^* \quad (18)$$

Next, is to determine model parameters. Point ends of vectors labeled from F1 to F8

Subsequently, a factor of direct investment is not considered because the impact on GDP is negligible.

According to a number of factors, the number of the radius vectors make 8, and the angle of each of the vectors will amount = $\pi/4$ (Table 3).

Table 3

Parameters of the model based on coefficients ϑ_j and Δ_j

	The coefficients		Ranking factors in the model	Coefficient value		Ranking factors in the model	
	ϑ_j	$\rho_j = \Delta_j$		ϑ_j	$\rho_j = \Delta_j$		
x ₁	0,008	0,01	2(X ₂)	x ₅	-0,503	0,11	5(X ₅)
x ₂	0,274	0,096	3(X ₃)	x ₆	-0,004	0,005	1(X ₁)
x ₃	0,354	0,107	4(X ₄)	x ₇	-0,629	0,196	7(X ₇)
x ₄	0,537	0,567	8(X ₈)	x ₈	0,131	0,123	6(X ₆)

Thus, by connecting the ends of vectors, we get an innovative trajectory that will be based on statistical data.

Thus, we get the following values (Table 4).

Table 4

Change of the radius vector

Factors of innovative changes	$\Delta\rho_j$	Factors of innovative changes	$\Delta\rho_j$
X ₁	0	X ₅	0,003
X ₂	0,005	X ₆	0,013
X ₃	0,086	X ₇	0,073
X ₄	0,011	X ₈	0,371

Using the arithmetic mean: $\overline{\Delta\rho_j} = 0,07$ we get (Table 5).

Table 5

Value of the radius vector

Value ρ'_j	Кут φ_j							
	φ_1	φ_2	φ_3	φ_4	φ_5	φ_6	φ_7	φ_8
	$\pi/4$	$\pi/2$	$3\pi/4$	π	$5\pi/4$	$3\pi/2$	$7\pi/4$	2π
	0,7854	1,5708	2,3561	3,1415	3,9269	4,7123	5,4977	6,2831
ρ'_1	0,0550							
ρ'_2		0,1100						
ρ'_3			0,1649					
ρ'_4				0,2199				
ρ'_5					0,2749			
ρ'_6						0,3299		
ρ'_7							0,3848	
ρ'_8								0,4398

Using formula 17 for determining the values of the radius vector, which will be shown in sequence ρ_1 based on the angle φ_j of each radius vector. As a theoretical model, connecting one end of the curve provides a vector trajectory of the economic system of Ukraine. Next, we move to implement the main task of forecasting the GDP. For this, we increase step model to the desired size for example - 0.7.

Because the formula 3.24 we get the predicted value R^* respectively as being equal to 0.7. Hence, as the number of impacts is 8, using 3.19 predictive value of the radius vector of factors of influence on the innovative development will be $\Delta\rho_j^* = 0,0875$.

For further calculations Δ^*_j - coefficient will be used in formula 17 with value $\Delta\rho_j^*$ (Table 6).

Table 6

Calculation of Δ^*_j - of coefficients on the basis of parameters of vectors

Δ^*_j	φ_j							
	φ_1	φ_2	φ_3	φ_4	φ_5	φ_6	φ_7	φ_8
	$\pi/4$	$\pi/2$	$3\pi/4$	π	$5\pi/4$	$3\pi/2$	$7\pi/4$	2π
	0,7854	1,5708	2,3561	3,1415	3,9269	4,7123	5,4977	6,2831
Δ^*_1	0,0687							
Δ^*_2		0,1374						
Δ^*_3			0,2062					
Δ^*_4				0,2749				
Δ^*_5					0,3436			
Δ^*_6						0,4123		
Δ^*_7							0,4810	
Δ^*_8								0,5498

Finally, using the formula 4 we can calculate the impact of each factor on GDP target by changing the value of the target factor by 1% (Table 7).

Table 7

Determining the impact of changing innovation factors on target

Indicator	Coefficients		Indicator	Coefficients	
	ϑ_j^*	Δ^*_j		ϑ_j^*	Δ^*_j
X ₁	0,05496	0,0687	X ₅	-1,5712	0,3436
X ₂	0,39216	0,1374	X ₆	-0,3298	0,4123
X ₃	0,68219	0,2062	X ₇	-1,5436	0,481
X ₄	0,26036	0,2749	X ₈	0,58556	0,5498

Thus, if the correlation coefficient remains unchanged, all factors except the X5 and X7, with a change of 1% will result the change by a certain amount. Our calculation lets to result of innovative development, which is calculated by the formula 5 (average value), which is equal to 0.11, or 11%. Therefore, if one of the factors of innovation will change by 1%, the average change in GDP could reach 11%. Thus, the model used justifies structural changes in the economy towards innovative business development.

Conclusions and recommendations for further research

The results of the study are the following problem areas of organizational methods as unfounded promising areas of innovation; lack of time and financial balance of the current and strategic innovation; lack of methodological support planning and evaluation of innovative activity. Developed management process of methodological support of the development through balancing current and future innovation.

The technique involves managing sustainable innovation development in two directions: development of promising innovations and the benefits achieved. To plan the development of promising innovations developed model of innovation portfolio. Implementation of portfolio of innovative projects developed using the proposed models of planning innovation activity. For the planning of the benefits achieved (depending on the type of strategy, implemented) by the proposed method are formed and calculated parameters of innovation activity.

Analysis of the implementation effect of methodological provision leads to the conclusion that it has a direct impact on reducing the time, cost, and enhances the competitiveness of products.

References

1. Sabluk P. T. Klasteryzatsiya yak mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ta sotsial'noyi spryamovanosti ahrarnoyi ekonomiky: [Tekst] [Clustering as a mechanism to enhance competitiveness and social focus of agricultural economics] / P. T. Sabluk // *Ekonomika APK*. — 2010. — # 1. — 12–18.
2. The World Bank. World Development Indicator, 2000 : [Text]. — Washington, D.C., 2000.
3. Transition Report 2009 : [Text]. — European Bank for Reconstruction and Development. — London, United Kingdom, 2010.
4. Kosachev Yu. V. Ekonomyko-matematycheskye modely efektyvnosti fynansovo-promyshlenykh struktur: [Tekst] [Economic-mathematical model of efficiency of financial and industrial structures] / Yu. V. Kosachev. — M.: Lohos, 2004. — 248.
5. Hanushchak-Yefimenko L. M. Kontseptual'ni zasady upravlinnya innovatsiyno-investytsiynoyu diyal'nisty promyslovykh pidpryyemstv: [Tekst] [Conceptual foundations of innovation and investment activities of industrial enterprises] / L. M. Hanushchak-Yefimenko // *Aktual'ni problemy ekonomiky*. — 2013. — # 10— 93–99.
6. Hryn'ov A. V. Innovatsiynny rozvytok promyslovykh pidpryyemstv: kontseptsiya, metodolohiya, stratehichne upravlinnya: [monohr.] [The innovative development of industrial enterprises: concept, methodology, strategic management] / A. V. Hryn'ov. — Kharkiv: INZhEK, 2003. — 308.
7. Pavlovs'ka O. V. Rehulyuvannya rynku pratsi: finansovo-ekonomichnyy mekhanizm: [monohr.] [Labor market regulation: financial and economic mechanism] / O. V. Pavlovs'ka. — K.: Redaktsiya Byuletenu Vyshchoyi atestatsiynoyi komisiyi Ukrayiny, 2001. — 272.
8. Pavlenko I. A. Rol' maloho innovatsiynoho pidpryyemnytstva v rozvytku ekonomiky krayiny: [Tekst] [The role of small innovative entrepreneurship in economic development] / I. A. Pavlenko // *Formuvannya rynkovoyi ekonomiky: [zbir. nauk. prats' Kyuyivs'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu]* / [red. O. O. Belyayev. — 2006. — Vyp. 16. — 63–77.
9. Hanushchak-Yefimenko L. M., Shcherbak V.H. Rozvytok innovatyvnoho pidpryyemnytstva na zasadakh klasternoyi orhanizatsiyi Aktual'ni problemy ekonomiky. [The development of innovative businesses on the basis of cluster organization. Actual economic problems] – 2016. – # 11(185) – 88-97.

УДК 330.341.1(477): 339.92

Наталія О. Черненко, Владіслава О. Лісняк

Національний технічний університет України «КПІ»

РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено стан інноваційно-інвестиційного співробітництва України та країн Європейського союзу. Проаналізовано обсяги та структуру прямих іноземних інвестицій між Україною та країнами ЄС. Розроблено економетричну модель залежності обсягів ВВП від надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності України та країн Європейського союзу у сфері інноваційно-інвестиційної співробітництва задля розширення сфери партнерства та економічного зростання нашої держави.

Ключові слова: інновації, інвестиції, ЄС, прямі іноземні інвестиції, інвестори, індекси інноваційного розвитку.

Наталья А. Черненко, Владислава О. Лесняк

Национальный технический университет Украины «КПИ»

РАЗВИТИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И ЕС В СФЕРЕ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Исследовано состояние инновационно-инвестиционного сотрудничества Украины и стран Европейского союза. Проанализированы объемы и структура прямых иностранных инвестиций между Украиной и странами ЕС. Разработана эконометрическая модель зависимости объемов ВВП Украины от поступлений прямых иностранных инвестиций в Украину. Разработаны рекомендации по повышению эффективности Украины и стран Европейского союза в сфере инновационно-инвестиционного сотрудничества для расширения сферы партнерства и экономического роста нашего государства.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, ЕС, прямые иностранные инвестиции, инвесторы, индексы инновационного развития.

Natalya A. Chernenko, Vladislava O. Lisnyak

National Technical University of Ukraine "KPI"

DEVELOPMENT COOPERATION UKRAINE AND THE EU IN INNOVATIVE INVESTMENT ACTIVITY

The state of innovation and investment cooperation between Ukraine and the European Union are investigated. There are analyzes the volume and structure of FDI between Ukraine and the EU. Developed an econometric model depending on the volume of the GDP of Ukraine of direct foreign investments in Ukraine. Recommendations for improving Ukraine and the European Union in the field of innovation and investment cooperation to expand the scope of partnership and economic growth of our country.

Keywords: innovations, investments, EU FDI investors indices innovation.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Динаміка економічного розвитку в сучасних умовах глобалізації створює передумови для пошуку інструментів співпраці між країнами світу, зокрема інтеграційними угрупованнями. Адже саме налагодження співпраці надає додаткові можливості для створення робочих місць, виробництва конкурентоспроможної продукції, доступу до обмежених ресурсів країнам, що розвиваються та країнам з перехідним типом економіки. Також налагодження співпраці є вигідним і для розвинених країн світу, оскільки створюються можливості використання дешевої робочої сили та природних ресурсів,

розширення ринків збуту власної продукції, диверсифікації доходів і т.д. Усі перелічені переваги формування умов співпраці між країнами є реальними за умови вдалого інвестування у реальний сектор економіки, що і створює передумови для інноваційно-інвестиційної взаємодії. Зокрема, така взаємодія є надзвичайно актуальною в рамках інтеграції України до Європейського союзу.

Аналіз останніх публікацій із означеної проблеми. Загалом, дослідженню формування та оцінки ефективності інвестиційно-інноваційної співпраці між країнами присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Ю.М. Бажал [2], Т.П. Яхно, З.Я. Макогін [8], Л.М. Побоченко [4], І.В. Тараненко [6], Н.Є. Скоробогатова [5], Ю.М. Вербицька [1] та ін.

У взятих до уваги роботах науковців були досліджені основні чинники розвитку інвестиційно-інноваційної сфери економічних відносин, напрями пріоритетні напрями формування інвестиційного співробітництва України з країнами ЄС, в тому числі і для забезпечення сталого розвитку. Однак, недостатньо дослідженими залишаються основні стратегічні аспекти ефективного співробітництва між Україною та країнами Європейського союзу, у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності з метою розвитку економіки, отримання конкурентних переваг та підвищення рівня конкурентоспроможності країни в цілому.

Метою дослідження є аналіз стану інноваційно-інвестиційного співробітництва України та країн Європейського союзу, а також розробка методичних та практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку такого співробітництва.

Виклад основних результатів і їх обговорення. Початок ринкових трансформацій активізував потребу у розвитку євроінтеграційних процесів в Україні. В такому контексті необхідною умовою управління будь-якою галуззю економіки є цілеспрямована інноваційно-інвестиційна діяльність. Теоретико-методологічною основою нашого дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері інвестиційної та інноваційної взаємодії країн світу. Вирішення поставлених завдань дослідження здійснювалось за допомогою використання методів математичної статистики та критичного аналізу (при визначенні динаміки та структури обсягів інвестицій та рівня інноваційного розвитку), регресійного аналізу (при розробці економетричної моделі визначення взаємозв'язку між обсягом прямих іноземних інвестицій та обсягом ВВП), а також методи наукового пізнання та узагальнення (розробка рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності інноваційно-інвестиційної співпраці).

Виходячи із теперішніх нестабільних умов господарювання в Україні, необхідним для економіки нашої держави є співробітництво з інтеграційним угрупованням розвинених країн, таким як Європейський союз. До цього спонукає не лише наявність спільного кордону, але й динаміка розвитку інвестиційних відносин між нашою країною та країнами ЄС. Про це свідчить аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС (рис. 1).

Як бачимо, починаючи із 2001 року обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС поступово зростав до 2013 року. У 2014-2015 роках цей обсяг дещо знизився, що було зумовлено нестабільністю політичної ситуації та військовими діями на Сході країни.

Аналізуючи основних інвесторів України з числа країн Європейського союзу, то тут варто відзначити Кіпр, Німеччину, Нідерланди, Австрію (рис. 2.).

Незважаючи на значні обсяги зовнішньої торгівлі та активізацію інвестиційної співпраці, потенціал співробітництва України із країнами ЄС використовується частково. Подібну ситуацію спричинили такі фактори: неефективна структура експортно-імпортних операцій; значна частка нелегальних торговельних операцій; асиметрія режимів сертифікації і стандартизації товарів; недостатньо відпрацьовані форми банківських гарантій; нестабільність української законодавчої бази; відсутність сприятливих умов для інвестування тощо. Відтак товарна структура торгівлі ЄС з Україною наразі відповідає структурі торгівлі ЄС із країнами, що розвиваються [8].

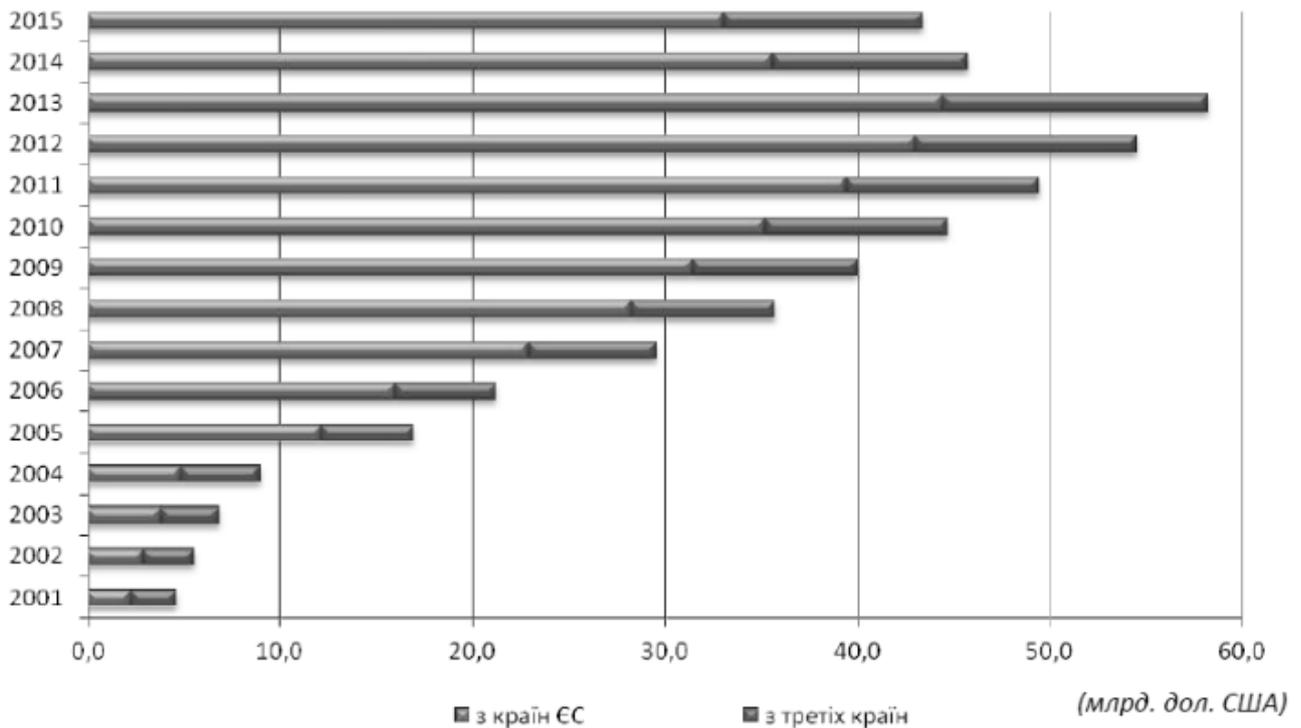

Рис. 1. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну, у т.ч. з країн-членів ЄС у 2001-2015 рр. [3]

Інвестиції приносять в економіку не лише фінансові ресурси, а й міжнародний досвід корпоративного управління, спонукають компанії до впровадження міжнародних стандартів якості, обліку тощо.

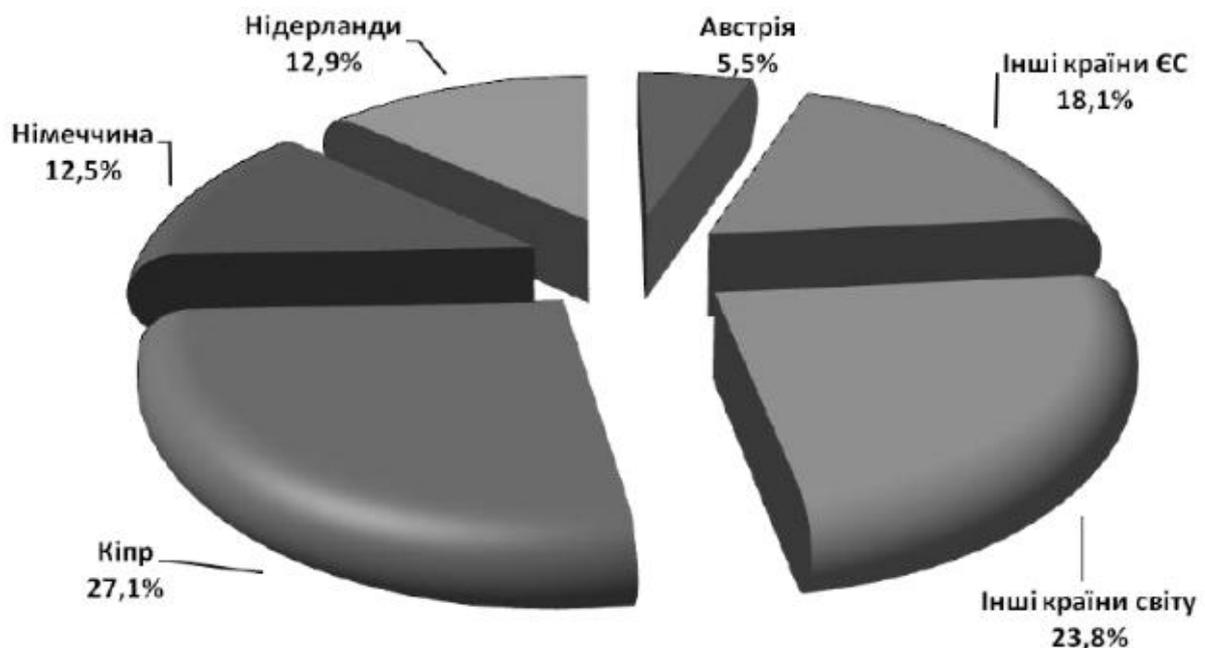

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну у 2015 р. [3]

При цьому, доцільно зауважити, що інвестиції з Кіпру з великою вірогідністю є вивезеним у свій час до офшорної зони Кіпру українським капіталом, який зараз

повертається у економіку України з можливістю здобуття додаткового прибутку від здійснених інвестицій. Процес вивезення капіталу з України триває, про що свідчить структура країн, у які здійснено найбільше українських інвестицій у 2015 році (рис. 3).

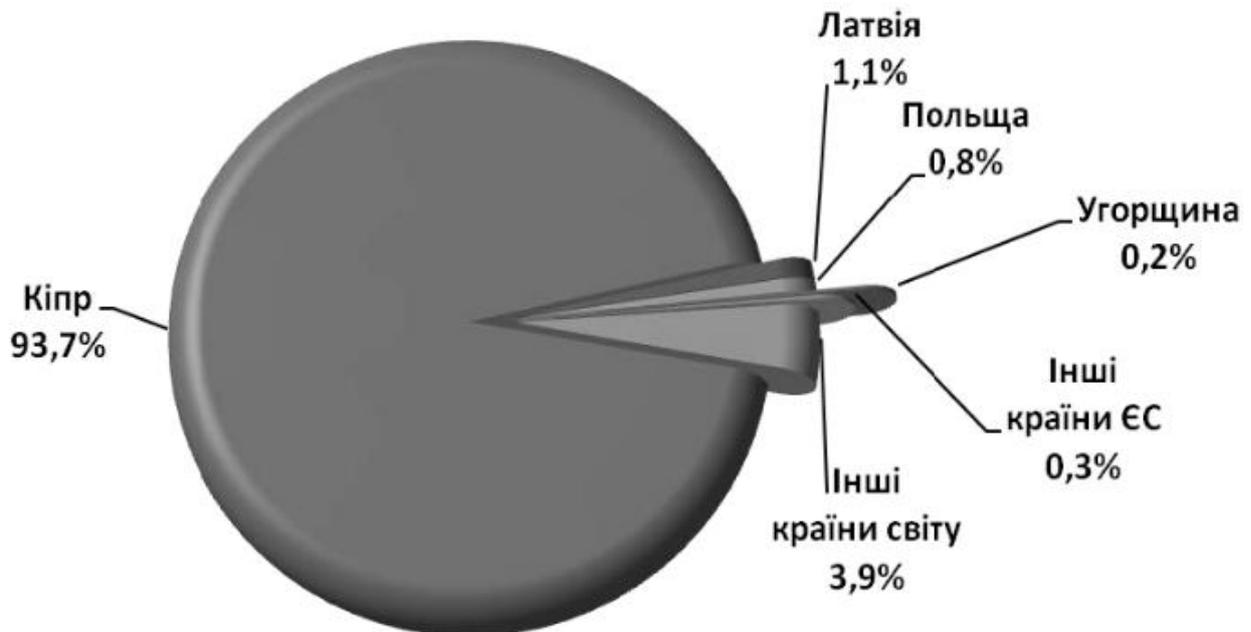

Рис 3. Структура прямих іноземних інвестицій з України у 2015 р. [3]

При цьому варто дослідити також вплив обсягів прямих іноземних інвестицій на рівень економічного зростання України. Для цього скористаємося інструментами регресійного аналізу та засобами табличного процесора MS Excel. Спочатку побудуємо таблицю вихідних даних для аналізу (табл.1).

Таблиця 1
 Динаміка обсягів ВВП України та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну у 2010-2015 рр., млн. дол.США*

Рік	Обсяг ПІ	ВВП	Темп росту ПІ, %	Темп приросту ПІ, %	Темп росту ВВП, %	Темп приросту ВВП, %
2010	39 175,70	136 419,30	-	-	-	-
2011	43 836,80	163 159,70	111,90	11,90	119,60	19,60
2012	48 991,40	175 781,40	111,76	11,76	107,74	7,74
2013	53 679,30	183 310,00	109,57	9,57	104,28	4,28
2014	57 056,40	131 805,10	106,29	6,29	71,90	-28,10
2015	45 744,80	90 615,00	80,17	-19,83	68,75	-31,25

* побудовано автором на основі даних [3]

Як бачимо, у зв'язку із нестабільністю політичної, військової та економічної ситуації в Україні спостерігаємо ситуацію із скороченням обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну, при цьому також ще більшими темпами скоротився обсяг ВВП України у 2014-2015 рр. Але ще потрібно врахувати, що для порівняльності показників ми проаналізували макроекономічні показники у доларах США, а у 2014 році курс гривні до долара значно зріс.

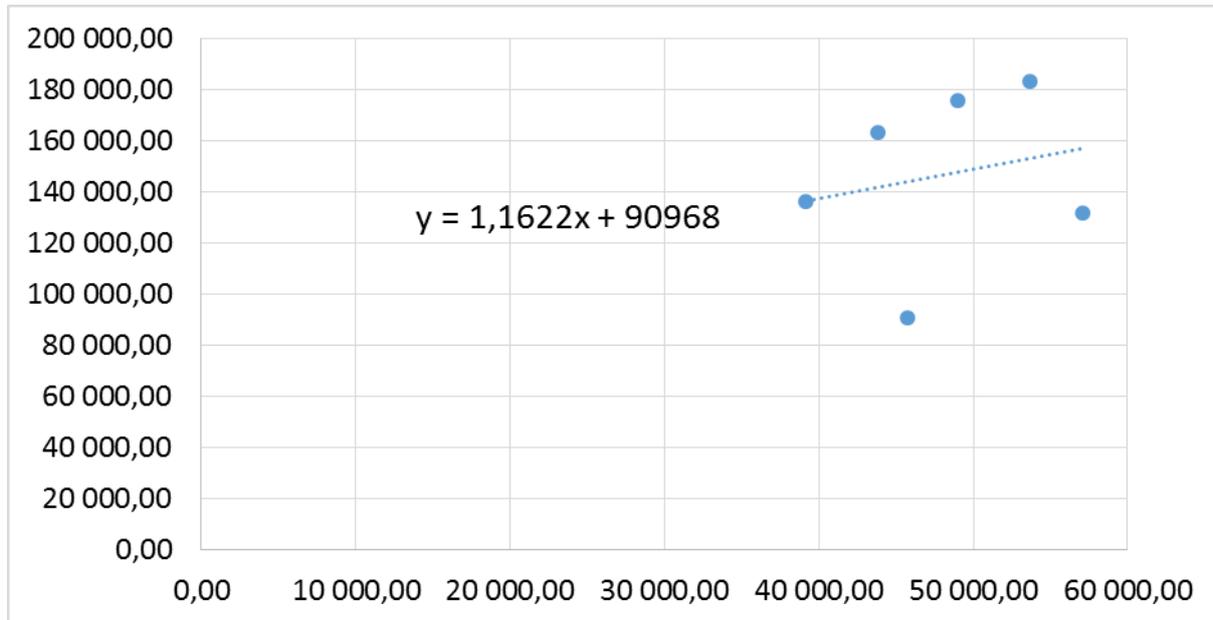
Виходячи із наведених даних за допомогою інструментів кореляційно-регресійного аналізу MS Excel розрахуємо параметри регресійного рівняння лінійної залежності між

обсягом прямих іноземних інвестицій та обсягом ВВП (рис.4). Для проведення дослідження приймаємо, що обсяги ВВП є функцією від обсягів інвестицій.

$$\text{ВВП} = f(\text{Прямі іноземні інвестиції}) \quad (1)$$

Результуючим фактором (y) прийнято обсяг ВВП (млн \$). Фактором-чинником (x) слугують обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України (млн \$).

$$y = a_0 + a_1x \quad (2)$$

* побудовано автором на основі даних [3]

Рис. 4. Економетрична модель взаємозв'язку обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну та обсягу ВВП у 2010-2015 рр.*

Економіко-математична модель, що характеризує залежність обсягів ВВП країни від прямих іноземних інвестицій свідчить, що модель адекватна експериментальним даним. Статистичні характеристики цієї моделі значущі відповідно до F-критерію Фішера.

При цьому розрахований коефіцієнт кореляції зв'язку $R=0,223$ свідчить про відносно середній ступінь щільності зв'язку між обсягом ВВП та обсягом прямих іноземних інвестицій. Наведена модель також показує, що є прямий взаємозв'язок між обсягом прямих іноземних інвестицій та обсягом ВВП. Іншими словами, збільшення інвестицій позитивно впливає на обсяг ВВП.

Також згідно проведених розрахунків, зростання ВВП на 1 % потребує збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на 1,2%, а розрахований коефіцієнт детермінації R^2 вказує на те, що варіація ВВП на 5% зумовлюється варіацією обсягу прямих іноземних інвестицій.

Крім цього, одним з основних показників ефективності державної політики в різних сферах суспільного життя, зокрема економічній, що враховуються провідними міжнародними кредиторами та компаніями під час вкладення інвестицій, є місце країни у міжнародних рейтингах, яких існує близько десяти. Україна також є учасником таких рейтингів, однак високий рівень корупції, складна бюрократія, неефективне державне управління та використання адміністративних методів в економіці не позиціонують нашу державу як інвестиційно привабливу.

Зокрема, для оцінки інноваційного розвитку країн використовують Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index, GII), Міжнародний індекс інновацій BCG (International Innovation Index BCG, IntII BCG), Індекс інноваційної спроможності (Innovation Capacity

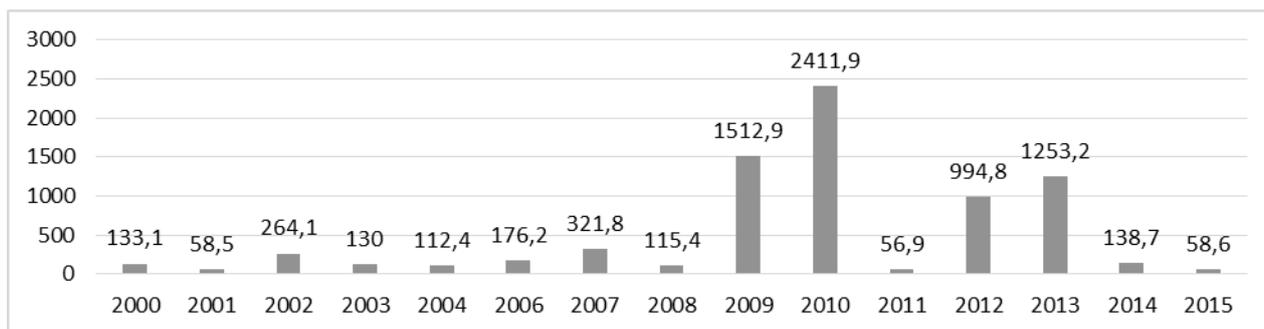
Index, ICI), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard Summary Innovation Index, SII).

Зокрема, з точки зору інноваційного розвитку найбільш поширеним є Глобальний індекс інновацій, який розраховує аналітичний центр Лозаннської школи бізнесу INSEAD, Швейцарія.

Відтак, за підсумками 2015 року Україна в рейтингу посіла 64 місце (що на 1 пункт нижче, аніж у 2014 році). Якщо аналізувати позиції нашої країни окремо за критеріями індексу, то отримуємо наступні результати: інститути – 98 місце, людський капітал і дослідження – 36-те, інфраструктура – 112-те, ринковий досвід – 89-те, бізнесовий досвід – 78-ме, отримані знання та технології (науково-практичні результати) – 34-те, результати творчої діяльності – 75-те [7]. Такі результати є не надто втішними, беручи до уваги, що загалом оцінювалися 141 країна світу.

Варто зауважити, що трійку лідерів згідно цього індексу формують Швейцарія, Швеція та Великобританія, які є членами (або до недавнього часу були членами) Європейського союзу.

Також варто проаналізувати динаміку обсягів фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2000-2015 рр. за рахунок іноземних інвесторів (рис. 5).

* побудовано автором на основі [3]

Рис. 5. Динаміка обсягів фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2000-2015 році за рахунок іноземних інвесторів*

Виходячи із наведених даних, бачимо, що обсяги фінансування значно скоротилися у 2014-2015 роках, що зумовлено непривабливим інвестиційним кліматом в Україні та зниженням прибутковості інноваційної продукції.

Тому зміцнювати зовнішньоекономічні зв'язки України із країнами Європейського Союзу у сфері інноваційно-інвестиційного співробітництва ми пропонуємо за допомогою наведених рекомендацій:

1) розробити механізм державної підтримки експорту інноваційної продукції до країн Європейського Союзу;

2) удосконалити податкове законодавство України задля приваблення іноземних європейських інвесторів у реальний сектор економіки (запровадження пільгового режиму оподаткування для стратегічних галузей промисловості і т.д.);

3) стимулювати використанням інструментів тарифного і нетарифного регулювання ввезення в Україну переважно інвестиційних високотехнологічних товарів;

4) з метою скорочення обсягів неофіційної та контрабандної торгівлі, особливо у прикордонних регіонах, спільно із відповідними службами ЄС розробити заходи щодо запобігання маніпулюванню оцінками митної вартості при митному оформленні товарів, зокрема, шляхом запровадження регулярного обміну митною інформацією [8];

5) продовжувати синхронізувати системи стандартизації України відповідно до стандартів, норм і правил Європейського Союзу, а також створити договірно-правову базу для узгодження технологічних стандартів України та ЄС.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження визначено, що стратегічними напрямками співробітництва з залученням нововведень повинна стати енергетична та науково-технічна сфери. Для подальшої ефективної участі у міжнародному інноваційно-інвестиційному співробітництві в Україні необхідно здійснити ряд економічних реформ, таких як введення безвізового режиму, запровадження стратегії спільного інноваційного та інвестиційного розвитку і т.д.

Науковою новизною є проведений аналіз стану інноваційно-інвестиційного співробітництва України та країн ЄС, розробка економетричної моделі залежності обсягу ВВП України від обсягу прямих іноземних інвестицій, а також вдосконалення рекомендацій щодо співпраці України та ЄС у сфері інноваційно-інвестиційного розвитку.

Практична цінність результатів проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності подальшої інноваційно-інвестиційної співпраці України та країн ЄС.

Подальшого дослідження потребує проблема розробки запобіжних заходів щодо захисту національних товаровиробників від іноземних конкурентів при розробці та реалізації інноваційних продуктів наукоємних галузей виробництва.

Література

- Вербицька Ю. М. Інвестиційно-інноваційна діяльність як чинник соціально-економічного розвитку регіону / Ю.М. Вербицька // Актуальні проблеми економіки. – 2007.– № 8.– С. 151 – 156.
- Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / за ред. Ю. М.Бажала. – К.: Ін- т екон. прогнозування НАН України, 2002.
- Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
- Побоченко Л.М. Інвестиційне співробітництво України з Європейським союзом / Л.М. Побоченко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ, 2011. - № 1. – С. 221 – 230.
- Скоробогатова Н.Є. Інноваційно-інвестиційне співробітництво України і ЄС в межах забезпечення сталого розвитку / Н.Є. Скоробогатова // [Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"](#). - 2014. - № 11. - С. 19-26.
- Тараненко І.В. Інноваційний імператив сталого розвитку глобалізованого суспільства / І.В. Тараненко // Економічний вісник Донбасу, 2011. - № 3. – С. 51 – 56.
- Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/story/>
- Яхно Т.П. Пріоритетні напрями формування інвестиційної співпраці України із країнами Європейського союзу / Т.П. Яхно, З.Я. Макогін // Економічний часопис XXI, 2014. - № 5-6. – С. 21 -24.

References

1. Verbyts'ka Yu. M. Investytsiyno-innovatsiyna diyal'nist' yak chynnyk sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehionu / Yu.M. Verbyts'ka // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2007.– № 8.– S. 151 – 156.
2. Ekonomichna otsinka derzhavnykh priorytetiv tekhnolohichnoho rozvytku / za red. Yu.M.Bazhala. – K.: In- t ekon. prohnzuvannya NAN Ukrayiny, 2002.

3. Ofitsiyyny sayt Ministerstva ekonomichnoho rozvytku ta torhivli Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.me.gov.ua/>
4. Pobochenko L.M. Investytsiynе spivrobitnytstvo Ukrainy z Yevropeys'kym soyuzom / L.M. Pobochenko // Naukovyy visnyk Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn NAU, 2011. - № 1. – S. 221 – 230.
5. Skorobohatova N.Ye. Innovatsiyno-investytsiynе spivrobitnytstvo Ukrainy i YeS v mezhakh zabezpechennya staloho rozvytku / N.Ye. Skorobohatova // Ekonomichnyy visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyyivs'kyy politekhnichnyy instytut". - 2014. - № 11. - S. 19-26.
6. Taranenko I.V. Innovatsiynny imperatyv staloho rozvytku hlobalizovanoho suspil'stva / I.V. Taranenko // Ekonomichnyy visnyk Donbasu, 2011. - № 3. – S. 51 – 56.
7. Ukraina u hlobal'nykh reytynhakh: pidsumky 2015 roku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/story/>
8. Yakhno T.P. Priorytetni napryamy formuvannya investytsiynoyi spivpratsi Ukrainy iz krayinamy Yevropeys'koho soyuzu / T.P. Yakhno, Z.Ya. Makohin // Ekonomichnyy chasopys KhKhI, 2014. - № 5-6. – S. 21 -2

УДК 338.43:332.12

Валерія Г. Щербак, Вікторія В. Готра
Київський національний університет технологій та дизайну
Ужгородський національний університет

**НАПРЯМИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ АПК В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРА З УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТУ ДИФУЗІЇ**

В статті представлено результати щодо інвестиційних передумов формування інноваційного потенціалу агропромислового комплексу на підставі використання теорії та методології формування коротких і довгих інвестиційних циклів у сфері інновацій для збалансованого формування інноваційно-інвестиційного капіталу АПК.

Ключові слова: *інноваційно-інвестиційна діяльність, життєвий цикл, ефект дифузії, інноваційні процеси, інноваційний потенціал.*

Валерия Г. Щербак, Виктория В. Готра
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Ужгородский национальный университет

**НАПРАВЛЕНИЯ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ АПК В
УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ КЛАСТЕРА С УЧЕТОМ ЭФФЕКТА ДИФФУЗИИ**

В статье представлены результаты относительно инвестиционных предпосылок формирования инновационного потенциала агропромышленного комплекса на основании использования теории и методологии формирования коротких и длинных инвестиционных циклов в сфере инноваций для сбалансированного формирования инновационно-инвестиционного капитала АПК.

Ключевые слова: *инновационно-инвестиционная деятельность, жизненный цикл, эффект диффузии, инновационные процессы, инновационный потенциал.*

Valeriia G. Shcherbak, Viktoriya V. Hotra
Kyiv National University of Technology and Design
Uzhhorod national university

**DIRECTIONS OF STIMULATION OF INNOVATIVE ACTIVITY OF APK ARE IN THE
CONDITIONS OF FORMING OF CLUSTER TAKING INTO ACCOUNT EFFECT OF
DIFFUSION**

In the article results are presented in relation to investment pre-conditions of forming of innovative potential of agroindustrial complex on the basis of the use of theory and methodology of forming of short and long investment cycles in the field of innovations for the balanced forming innovative investment to the capital of APK.

Keywords: *innovative investment activity, life cycle, effect of diffusion, innovative processes, innovative potential.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями Послідовне впровадження науково-технічного прогресу є найважливішим стратегічним пріоритетом, який багато в чому визначає розвиток національної економіки, її галузей і в тому числі агропромислового комплексу. В основі науково-технічного прогресу лежить інноваційна діяльність, яка забезпечує використання результатів наукових досліджень для створення нового або вдосконаленого продукту, технологічного прогресу, одержання продукції з більш цінними якостями.

Аналіз останніх публікацій із означеної проблеми Розвиток економіки будь-якої країни, в т. ч. її агропромислового сектору, має спиратися на інноваційно-інвестиційну модель, яка у загальноекономічному вигляді обґрунтована відомими вітчизняними і зарубіжними вченими: В. Гейцем, Б. Данилишиним, М. Єрмошенком, С. Єрохіним,

С. Ілляшенком, В. Карповим, О. Савченком, Б. Санто, Р. Фатхутдіновим, М. Чумаченком, Н. Чухраєм. Специфічні умови розвитку національного аграрного сектору економіки досліджувались у багатоаспектних наукових працях Л. Бойко, О. Дація, М. Коденської, О. Крисального, П. Макаренка, М. Маліка, П. Саблука, М. Садикова, К. Пріб, О. Шпикуляка та інших.

Невирішені частини дослідження Незважаючи на те, що проблемі удосконалення інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку АПК присвячено велику кількість наукових праць відомих вчених, питанням пошуку найбільш ефективних шляхів і механізмів міжнародної та регіональної економічної інтеграції саме сільськогосподарської галузі приділено недостатньо уваги. Крім того, серед учених немає консенсусного розуміння щодо питань визначення соціально-економічної сутності, можливих наслідків та перспектив входу України до Євросоюзу, необхідності впровадження відповідних механізмів інституціонально-правового регулювання та активізації інноваційно-інвестиційного розвитку АПК, обґрунтування доцільності реалізації кластерної моделі управління його інноваційним розвитком в умовах відповідних інтеграційних структурних перетворень, що і досі залишається постійним об'єктом наукових дискусій і загострює потребу в поглибленні теоретико-методологічної бази досліджень у даній сфері.

Мета дослідження полягає у дослідженні напрямів стимулювання інноваційної активності АПК в умовах формування кластера з урахуванням ефекту дифузії

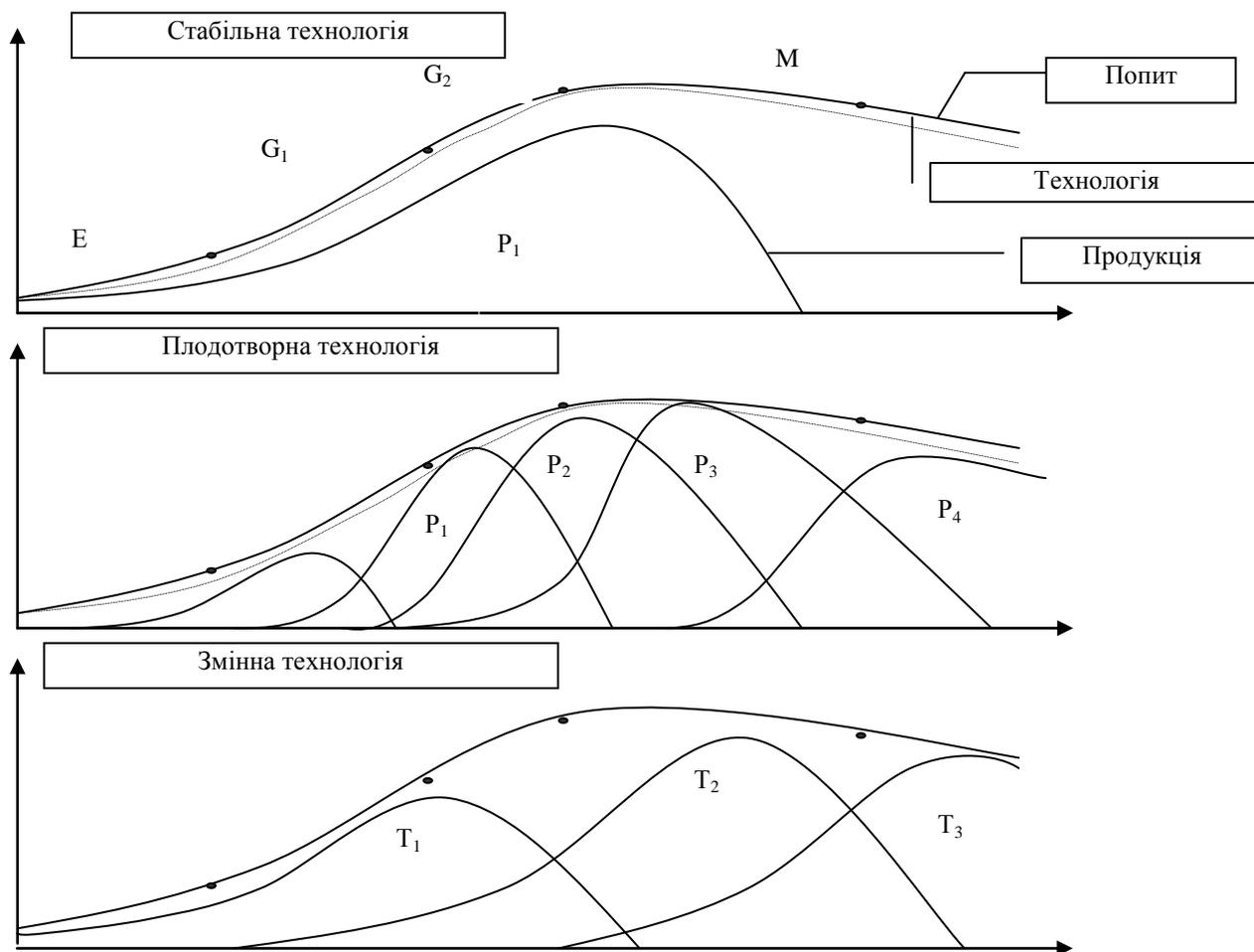
Виклад основних результатів і їх обговорення Агропромисловий комплекс і його основна галузь – сільське господарство, як відомо, мають ряд принципових особливостей, що визначають множинність видів науково-технічної продукції. Це пов'язане, насамперед, з біологічною основою галузі, великою кількістю видів рослин, тварин, технологічними особливостями виробництва всього різноманіття видів сільськогосподарської продукції у різних природних і економічних умовах. А сама сільськогосподарська продукція на стадії її виробництва від оброблення певної культури або вирощування тварини до різних етапів збирання, забою і переробки, виготовлення кінцевого продукту вимагає особливої технології, її постійного відновлення та удосконалювання, що можливо лише на основі результатів наукових досліджень, які завершуються певним результатом інтелектуальної діяльності.

Під інноваційним процесом слід розуміти перетворення наукових знань у ході створення, освоєння виробництвом, насичення ринку у відповідності з попитом і експлуатації інноваційного продукту споживачем. Інноваційний процес є сукупністю взаємозалежних елементів, які поєднуються в єдине комплексне технологічне ціле. Відмінність інноваційного процесу від НТП полягає в тому, що він не завершується появою на ринку інноваційної продукції, послуги або доведенням до проектної потужності технологічної інновації.

Дослідження показали, що інноваційний процес характеризується низкою властивостей:

- циклічність – чергуванням еволюційного і революційного етапів розвитку;
- безперервність – інноваційний процес не переривається протягом усього циклу життя інноваційної продукції, яка в міру поширення удосконалюється, стає більш ефективною, розширюється область її використання і здобуваються нові споживчі властивості;
- багатостадійність. При розгляді інноваційного процесу слід виділити дві фази розробки, які включають виробниче освоєння і насичення ринку інновацією.

Важливе значення для розуміння сутності інноваційних процесів, на нашу думку, представляє підхід, представлений І. Ансоффом [177]. Вивчаючи вплив змінності технології на життєвий цикл попиту, дослідник розкриває взаємозв'язки нововведень на трьох можливих рівнях змінності технологій (рис. 1).

Складено на основі [2]

Рис. 1. Життєві цикли попиту, технології і продукції

Верхній графік відноситься до стабільної технології, яка переважно залишається незмінною протягом всього життєвого циклу попиту. На ділянці прискореного зростання (G₁) продукція, що пропонується різними конкурентами, є аналогічною і залишається здебільшого незмінною. На цій стадії здійснюються нововведення, які забезпечують зниження цін і зростання якості виробів. Розширення виробництва на стадії G₂ досягається головним чином за рахунок покращення окремих споживчих характеристик, а не за рахунок прогресу в технології.

Другий графік ілюструє поняття плодотворної технології. Основна технологія зберігається протягом тривалого часу, але розробляються покоління продукції з кращими показниками та ширшим діапазоном застосування, які змінюють одна одну. В межах плодотворної технології розробка нових видів продукції стає вирішальним фактором досягнення економічного успіху. Новітній продукт з найкращими показниками захоплює ринок. Однак, його провідна роль може виявитись короткостроковою через появу більш ефективних продуктів, що пропонуються конкурентами. В результаті підприємства перебувають під постійним тиском необхідності інновацій.

В галузях зі стабільною технологією протягом періодів G₁ і G₂ зростання обсягу продаж пов'язано зі збільшенням прибутковості. У галузях же з плодотворною технологією може виникнути ситуація процвітання без прибутку, коли за значного зростання виробництва прибутковість буде низькою або навіть виникають збитки, тому що інтенсивна конкуренція сприяє зниженню цін, а короткий життєвий цикл продукції не дозволяє повернути кошти, витрачені на випуск нових поколінь.

На третьому графіку наведено випадок змінної технології, коли в період життєвого циклу попиту, окрім нових видів продукції, спостерігається поява змінюючи одна одну базових технологій. Їх зміна, за думкою І. Ансоффа, має більш глибокий ефект, ніж поява нової продукції, погрожуючи моральним старінням попередньої технології: НДДКР, провідний науково-технічний персонал, виробничі фонди.

І. Ансофф розглядає всі зміни, що відбуваються в контексті стратегій, які використовує підприємство. З вищенаведеного витікає, що інновацію як результат треба розглядати з урахуванням інноваційного процесу. Для інновації рівною мірою важливі три властивості: науково-технічна новизна, виробнича застосованість, комерційна реалізованість. Відсутність будь-якого з них негативно впливає на результати інноваційного процесу.

Аналіз робіт з техніко-технологічних нововведень в межах економічних досліджень НТП свідчить про те, що в більшості випадків різні автори мають схожі погляди на структуру інноваційного процесу, а саме до нього включались чотири основні етапи: засвоєння; виробництво; маркетинг; збут [1,5,7]. Виходячи з цих принципових положень, можна узагальнити існуючі стимулюючі і стримуючі розвиток фактори НТП, які мають найбільший вплив на АПК (табл. 1).

Таблиця 1

Стимулюючі і стримуючі розвиток фактори НТП (узагальнено автором)

Фактори	Стримуючі	Стимулюючі
Організаційно-економічні	Недосконалий механізм освоєння науково-технічної продукції. Нераціональне управління процесом освоєння наукових досягнень Низька платоспроможність споживачів розробок. Нерозвиненість ринку науково-технічної продукції. Недосконалість методики визначення ефективності освоєння наукових Низька роль галузевих союзів, індивідуальних колективних господарству розвитку і реалізації досягнень НТП.	Формування змішаної державної й ринкової системи наукового забезпечення сільгосптоваровиробників. Удосконалювання системи управління процесом освоєння на регіональному рівні. Розвиток системи кредитування освоєння наукових досягнень Розширення сегментів ринку науково-технічної продукції. Розробка алгоритму оцінювання спільного освоєння фундаментальних і прикладних досліджень.
Інформаційно-методичні	Недосконалість методів і форм освоєння наукових досягнень. Недостатній розвиток системи поширення інформації. Відсутність єдиної інформаційно-технологічної системи наукового забезпечення. Відсутність правової процедури створення господарських товариств із результатами інтелектуальної діяльності	Розробка й впровадження нових організаційно-правових форм впроваджувальної діяльності. Удосконалювання системи інформування сільгосптоваровиробників про перспективні розробки Формування банку даних, готових до освоєння наукових розробок
Соціально-психологічні	Відсутність пріоритетності агропромислового сектору економіки. Недостатній кадровий потенціал наукового забезпечення. Скорочення державного фінансування науково-технічних програм. Ведення податкової й кредитної політики, неадекватної умовам функціонування галузі	Посилення соціально-економічної мотивації. Удосконалювання системи мотивації й стимулювання наукових кадрів. Стабільне фінансування державних цільових програм. Часткове або повне звільнення від податків наукових організацій, розвиток кредитування науки.
Екологічні	Складність виробництва екологічно безпечної продукції. Відсутність нормативно-правових документів по сертифікації екологічно безпечної продукції	Ефективна організація виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції

На основі отриманих результатів експертного оцінювання з наступним ранжируванням елементів і виявленням найбільш значущих факторів, що мають вплив на ефективність впровадження наукових розробок в АПК, нами було побудовано модель оцінювання ефективності наукових розробок у сільськогосподарському виробництві з розрахунком рейтингу кожної конкретної розробки по п'ятьох групах критеріїв: державної значущості; ефективності за результатами експертного оцінювання; ступеня готовності науково-технічної розробки; витрат на освоєння, впровадження; безпеки.

За допомогою методу кореляційно-регресійного аналізу побудовано модель залежності бального оцінювання науково-технічних досягнень від основних економічних показників освоєння досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві:

$$y = 0,054 \cdot x_1 - 0,032 \cdot x_2 + 0,129 \cdot x_3 + 0,008 \cdot x_4 - 0,225 \cdot x_5 + 8,254$$

де y – бал ефективності розробки

x_1 – оцінка значимості наукової розробки, бали,

x_2 – вартість розробки (проекту), тис. грн.,

x_3 – витрати на впровадження, тис. грн.,

x_4 – прибуток від освоєння, тис. грн.,

x_5 – строк освоєння, міс.

Сумарна величина значущості та ефективності визначається рейтингом R оцінювання ефективності наукових розробок, який обчислюється як середньоарифметичне від набраних балів кожної розробки і ранжирування їх за абсолютними значенням балів.

Оцінювання параметрів рівняння регресії свідчить про те, що при зниженні: вартості розробки (проекту) на 32 грн в розрахунку на кожен тисячу грн, строку освоєння на 6,7 днів; збільшенні: витрат на впровадження на 129 грн в розрахунку на кожен тисячу грн, значущості розробки на 0,05 бали, ефективність розробки зростає на 1 бал.

Метою побудови цієї моделі є встановлення ступеня впливу факторів на вірогідність методики оцінювання наукових розробок по запропонованих групах критеріїв і взаємозалежності збільшення бальної оцінювання науково-технічних розробок з основними економічними параметрами ефективності.

У табл. 2 представлено дані для аналізу на основі орієнтовних показників освоєння наукових розробок Національного університету біоресурсів і природокористування, взяті як приклад для апробації запропонованої методики.

Багато уваги серед дослідників [1,7,9] приділяється питанням вдосконалення планування інноваційних процесів створення і освоєння нової техніки, скорочення циклу «наука – виробництво». Це пов'язано з тим, що на сучасному етапі розвитку економіки країни головною задачею є інтенсифікація виробництва на базі НТП. Тривалість циклу «наука– виробництво» складає в середньому 5-10 років і починається з прикладного наукового дослідження. На основі стратегічних досліджень вітчизняної науки тривалість окремих етапів створення нової техніки складає: по фундаментальних і пошукових дослідженнях – 4,5 роки, прикладних дослідженнях – 3,1 роки, розробці – 3,2 роки, впровадження – 2,7 років, виробництву – 8,5 роки. Між цими етапами є також і перерви, які складають 25% загальної тривалості. На тривалість циклу впливають втрати часу на передачу виконаних етапів розробки від однієї організації до іншої, а сама тривалість цього циклу впливає на «моральне старіння» ідеї, а також самої продукції.

В країнах з розвинутою ринковою економікою період створення і освоєння нової техніки складає 2-3 роки. Це зумовлено впливом конкуренції і більш високими темпами НТП. Тривалість інноваційного циклу в цих умовах безпосередньо впливає на інтегральний ефект від реалізації інновацій за період їх життєвого циклу. Відповідно увага дослідників більшою мірою спрямовується на удосконалення процесу управління і планування інновацій.

Таблиця 2

Економічні показники освоєння досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві, розроблених у Національному аграрному університеті біоресурсів і природокористування

Тема розробки	Оцінка значущості, бали, x_1		Вартість розробки (проекту), тис. грн, x_2		Витрати на впровадження, тис. грн. x_3		Прибуток від освоєння, тис. грн., x_4		Строк освоєння, міс., x_5		Бал ефективності розробки, Y		Ранг наукової розробки, R
	значення	ранг	значення	ранг	значення	ранг	значення	ранг	значення	ранг	факт	розрахунок	
Вирощування суперелітного посадкового матеріалу картоплі шляхом безвірусного розмноження	14,4	2	72	12	12	3	49	4	6	4	5,0	6,5	1
Розмноження посадкового матеріалу нових сортів чорної смородини	11,7	5	65	9	10	2	42	6	6	4	5,2	6,4	2
Впровадження технологій оброблення нетрадиційних кормових культур	12,8	4	69	10	16	6	45	5	3	2	5,4	7,8	3
Застосування КВЧ- терапії у ветеринарії	13,4	3	70	11	20	8	50	3	5	3	5,6	7,8	4
Розрахунок динамічної собівартості виробництва і переробки сільськогосподарської продукції	15,1	1	75	13	20	8	55	2	6	4	5,6	7,5	4
Впровадження нових ресурсозберігаючих і екологічно безпечних технологій оброблення	7,9	12	55	2	5	1	31	13	2	1	5,8	6,9	5
Розмноження посадкового матеріалу нових сортів груш	7,9	13	55	2	5	1	32	12	2	1	5,8	6,9	5
Економічний механізм формування застави земель сільськогосподарського призначення	10,2	8	62	7	12	3	39	7	6	4	5,8	6,7	5

Продовження таблиці 2

Розробка моделі вдосконалювання управління районним АПК в умовах багатуукладної економіки	11,0	6	80	14	20	8	60	1	2	1	6,0	7,9	6
Застосування стартерного комбікорму при вирощуванні й відгодівлі порослят	8,7	10	59	5	10	2	32	12	3	2	6,2	7,2	7
Технологія оброблення багаторічних трав	10,4	7	63	8	13	4	38	8	6	4	6,2	6,8	7
Впровадження нових сортів редису	8,7	10	59	5	10	2	36	10	9	5	6,4	5,8	8
Поверхнево-розривний спосіб розпушування	6,7	14	40	1	5	1	25	15	3	2	6,6	7,1	9
Розмноження посадкового матеріалу нових сортів яблунь	8,7	10	58	4	16	6	32	12	3	2	6,8	8,0	10
Впровадження технологій оброблення нетрадиційних лікарських культур	9,3	9	61	6	14	5	37	9	12	6	7,0	5,6	11
Впровадження технологій виробництва кормів типу «зелений конвесер»	8,7	10	59	5	19	7	29	14	6	4	8,0	7,7	12
Середнє значення	10,2	7,9	62,2	6,9	12,9	4,1	39,1	8,5	5,4	3,3	6,1	6,9	6,5

Планування є центральною ланкою управління процесом створення нової техніки, який носить комплексний характер. Планування спрямоване на прийняття і практичне здійснення управлінських рішень. Мета прогнозування – створити наукові передумови для їх прийняття. Ці передумови включають: науковий аналіз тенденцій розвитку суспільного виробництва; оцінювання можливих наслідків прийнятих рішень; обґрунтування напрямків соціально-економічного розвитку підприємства. Таким чином, завдання прогнозування, з одного боку, – з’ясувати перспективи найближчого чи більш віддаленого майбутнього, а з іншого боку – сприяти виробленню оптимальних поточних і перспективних планів з опорою на складений прогноз і результати оцінювання прийнятого рішення з позицій його наслідків у прогнозованому періоді [1].

Багато авторів розглядаючи життєвий цикл інновацій не роблять наголос на ключових відмінностях інновації як продукту. На наш погляд, сучасні інноваційні підприємства повинні планувати інновації. Тобто необхідно заздалегідь знати (прогнозувати) бажаний час появи нового продукту, а відтак планувати всі ресурси, необхідні для його розробки і

виробництва. Крім того, як свідчить досвід, життєвий цикл інновації, в основі якої лежить нова ідея, не закінчується з моментом старіння базисного продукту, розробленого з використанням нової ідеї. Ще одним дуже важливим моментом у сучасній економічній практиці є виявлення потреби в інновації та проведення комплексу маркетингових заходів щодо стимулювання цієї потреби. До таких заходів відносяться активна рекламна компанія, використання PR-технологій тощо. Більш того, сучасні технологічні лідери «нав'язують» споживачам потреби, які можна задовольнити, використовуючи інновації. Тому доцільним є поширення поняття життєвого циклу інновацій (рис. 2).

У життєвому циклі нового продукту в ході поширення нововведень визначаються вигідні галузі застосування науково-технічних досягнень і практична реалізація потенційно закладеного в них корисного ефекту [1]. Теорія дифузії інновацій говорить про те, що ідея втілюється у нових модифікаціях першого продукту і поширюється на інші продукти і галузі. Визначити рівень і характер інноваційного розвитку можливо шляхом порівняння процесів дифузії інновацій. Таке порівняння потрібно для аналізу закономірностей розвитку інноваційного процесу, притаманного даній галузі. Ці закономірності можуть бути представлені у вигляді дискретних, хвилеподібних, мережевих, кільцевих конфігурацій (рис. 3).

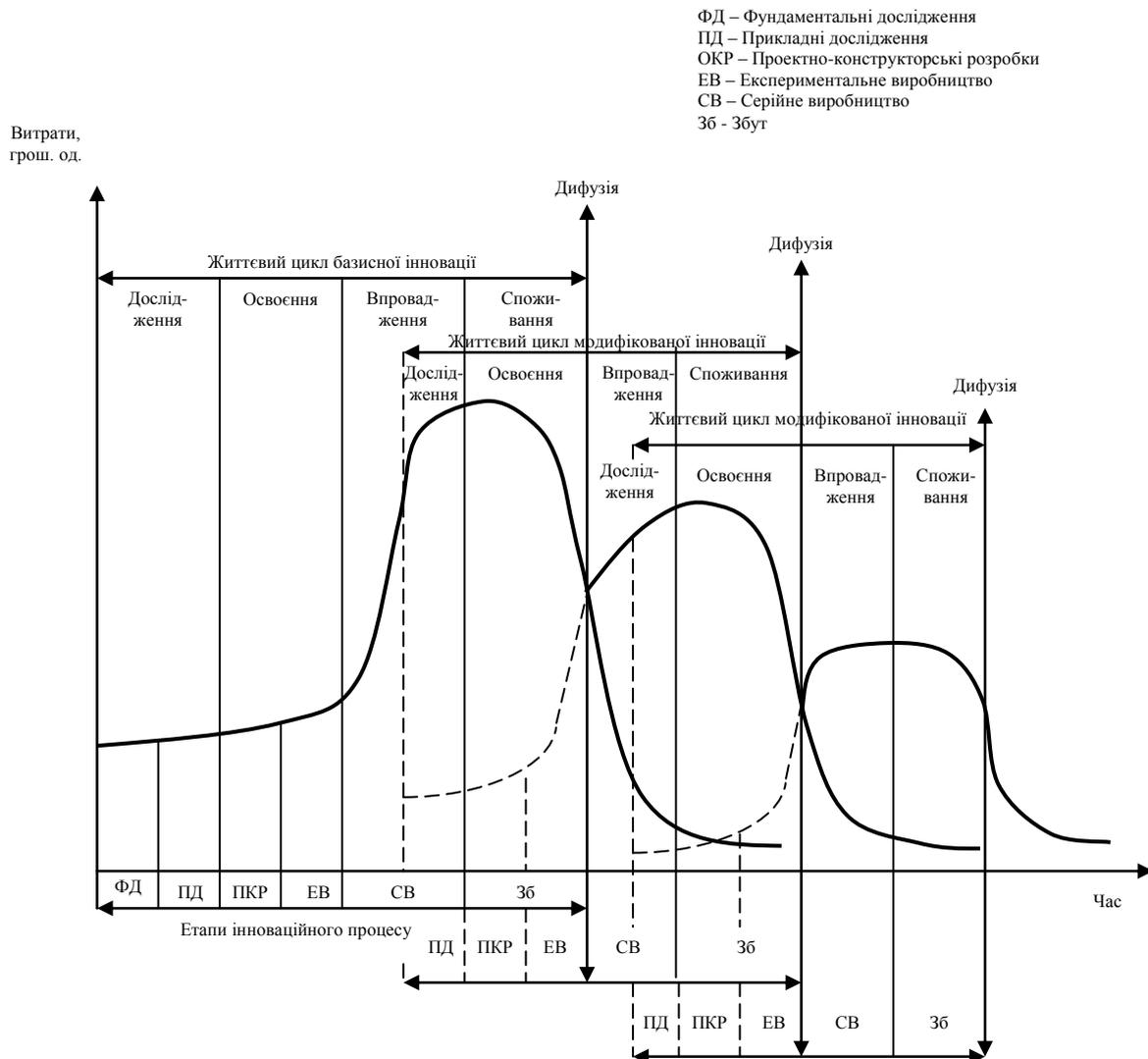

Складено на основі [1,3,9]

Рис. 2. Принципова схема життєвого циклу інноваційного продукту

Стабільний сукупний дохід підприємства забезпечується правильним розподілом зусиль і коштів з розробки і випуску продуктів, як пануючих на ринку, так і перспективних. Визначальною умовою формування конкурентоспроможної інноваційної політики є випереджаюче вкладення коштів в освоєння нового продукту [1]. Але такий підхід не враховує наявності процесу дифузії, який притаманний більшості інновацій. На нашу думку, доцільним і необхідним є врахування етапів життєвого циклу не тільки базисної (первісної) інновації, а й дифузії в інші продукти та галузі. При цьому зрозуміло, що етапи життєвого

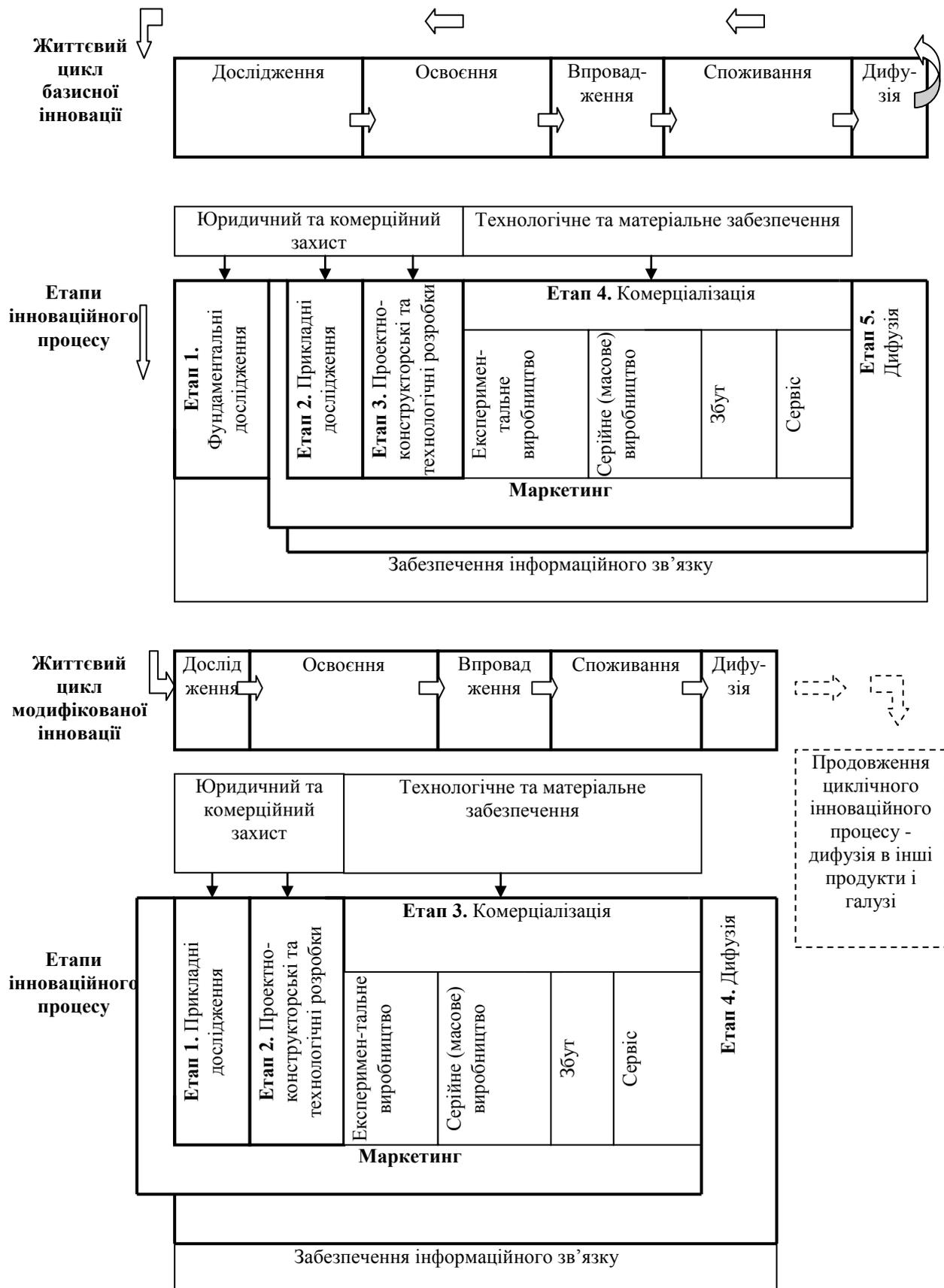
циклу модифікацій будуть меншими за часом та витратами. Процес дифузії інновацій розглянуто багатьма авторами. Зокрема, В. Власенко, виходячи з наведених загальних поглядів на життєвий цикл інновацій (ЖЦІ) і різних систем інноваційного процесу, а також враховуючи встановлені основні характерні риси, розробив інтегральну схему ЖЦІ [3]. На наш погляд, ця схема потребує деяких уточнень (рис. 4).

Складено на основі [1,3,9]

Рис. 3. Життєвий цикл базисної інновації з урахуванням наявності процесу дифузії

Автор передбачає технологічне та матеріальне забезпечення тільки на етапі серійного (масового) виробництва. Однак виявляється, що важливим також є його організація і на стадії експериментального виробництва. Масштаби такої організаційної роботи будуть значно меншими, тому що результатом даного етапу є дослідний зразок (дослідна партія). При цьому якісна сторона забезпечення технологіями і матеріалами повинна бути на порядок вище для експериментального виробництва в порівнянні з серійним. Це пов'язано з тим, що на першому відсутня відпрацьована технологія і залишається інваріантність щодо застосовуваних сировини, матеріалів, комплектуючих тощо. На етапі збуту також потрібна розробка та удосконалення технологій просування продуктів і не виключена можливість застосування нових матеріалів (упаковка, тара тощо). На етапі сервісного обслуговування можливе використання нових технологій ремонту і запасних частин.

Складено на основі [1,3,9]

Рис. 4. Взаємозв'язок етапів життєвого циклу та інноваційного процесу базисної інновації з урахуванням її модифікацій

На нашу думку, такий етап інноваційного процесу як маркетинг повинен здійснюватись впродовж усього життєвого циклу продукції. Суперечливим є проведення масштабних маркетингових досліджень між етапами серійного (масового) виробництва і збутом. Концепція маркетингу передбачає необхідність визначення пропозиції та попиту на продукцію до початку її виробництва, а не просування готового продукту на ринок. Відповідно до цієї концепції необхідно реалізовувати продукт, на який є попит, а не докладати зусиль на збут такої, яка не задовольнятиме всіх потреб споживачів. У зв'язку з цим етап маркетингу повинен передувати етапу досліджень. Винятком є фундаментальні дослідження при створенні базисної інновації, тому що спрогнозувати чи замовити наукове відкриття дуже складно, або навіть неможливо.

Запропонована схема визначення етапів життєвого циклу інновацій з урахуванням ефекту дифузії в інші продукти і галузі надасть можливість підприємствам АПК розробляти науково обґрунтовану систему планування ресурсного забезпечення інноваційних проектів і уникнути зайвих витрат.

Окрім ефективного планування ресурсного забезпечення інноваційних проектів, складною задачею для сучасних підприємств АПК є забезпечення найбільш можливої частки ринку за мінімальною ціною протягом життєвих циклів всієї інноваційної продукції. В залежності від стадії життєвого циклу змінюється і прибутковість продукції, що вимагає від керівництва підприємства ефективно управляти продукцією в різні періоди. Це вимагає грошових коштів за рахунок високопродуктивної продукції для покриття витрат підприємства на фінансування нової інноваційної продукції. Очікуваний життєвий цикл продукції впливає на стратегію інноваційного розвитку підприємств. Головне завдання керівництва підприємства полягає у використанні можливостей постійної модифікації і вдосконалювання продукції, що дозволяє запобігати стадії занепаду протягом тривалого часу.

Від стадії розвитку життєвого циклу залежить отримання різного доходу. На початковій стадії кошти вкладаються в продукцію, яка виходить на ринок. В процесі її запровадження починають витратитися кошти на просування її на ринок та подальший розвиток. Перехід у стадію зрілості збільшує обсяг продажів до максимуму, що надає підприємству можливість отримувати прибутки і мати позитивний грошовий потік. Тут повинна йти мова про формування портфелю (асортименту) продукції, збалансованого в стадії зрілості. Але це пов'язано з великим ризиком, що може виникнути в результаті вкладення коштів від реалізації на ринку зрілої продукції в нову (але невдалу) продукцію. При цьому підприємство втрачає час та важливі ресурси. Тому стратегія інноваційного розвитку підприємства повинна базуватися на правильно збалансованому портфелі продукції, який сформовано таким чином, що нова продукція фінансується за рахунок грошових потоків від продукції, яка вже закріпилась на ринку. Це означає, що від зрілої продукції вимагається забезпечити достатній обсяг грошових коштів для покриття витрат і фінансування виробництва нової продукції.

Висновки та перспективи подальших досліджень Інноваційна діяльність потребує значних інвестицій, пов'язаних з розвитком ресурсного, кадрового та інформаційного потенціалів підприємств АПК. У зв'язку з цим формування фінансової бази для здійснення інновацій є важливим елементом інноваційно-інвестиційної діяльності. При цьому форми і методи залучення ресурсів навіть з традиційних джерел не залишаються постійними, що пояснюється змінами в практиці господарювання.

Наука і практика доводять, що добробут населення на 60-70% залежить від системного підходу до управління суспільними процесами й пов'язаною з цим ефективності управління, а на 30-40% – від інших факторів.

Література

- 1) Єрмошенко М. М. Механізм розвитку інноваційного потенціалу кластерооб'єднаних підприємств : [наук. моногр.] / М. М. Єрмошенко, Л. М. Ганущак-Єфіменко. — К. : Національна академія управління, 2010. — 236 с.
- 2) Звіт про конкурентоспроможність України 2010. Назустріч економічному зростанню та процвітанню : [Електронний ресурс] / Фонд «Ефективне управління». — Режим доступу : <http://www.feg.org.ua>.
- 3) Зубець М. В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва : [Текст] / М. В. Зубець, П. Т. Саблук, С. О. Тивончук // Економіка АПК. — 2008. — № 12 (170). — С. 3–8.
- 4) Коляденко С. В. Кластери як один з інтегрованих формувань в АПК : [Текст] / С. В. Коляденко // Збірник наукових праць ЧДТУ. — 2010. — С. 256–260.
- 5) Новицький В. І. Імперативи інноваційного розвитку : [Текст] / В. І. Новицький // Економіка України. — 2007. — № 1. — С. 45–48.
- 6) Павленко І. А. Економіка та організація інноваційної діяльності : [навч. посібн.] / І. А. Павленко. — [вид. 2-ге, без змін]. — К. : КНЕУ, 2006. — 204 с.
- 7) Приб К. А. Механізм стабілізації діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах впливу фінансово-економічних криз : [Текст] / К. А. Приб // Економіка АПК. — 2012. — № 5. — С. 52–59.
- 8) Сектор сільського господарства та розвитку сільської місцевості – системи виробництва на селі : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.swisscooperation.admin.ch/ukraine/Uk/Welcome_to_the_Office/Activities_of_Swiss_International_Cooperation/Agriculture_and_Rural_Development_Sector.
- 9) Чухрай Н. І. Інноваційний розвиток України: основні бар'єри та напрями їх подолання : [Текст] / Н. І. Чухрай // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2008. — № 633. — С. 761–766.
- 10) Шумпетер Й. А. Теория экономического развития : [Текст] / Й. А. Шумпетер — М. : Прогресс, 1982. — 176 с.

References

- 1) Yermoshenko M. M. Mekhanizm rozvytku innovatsiynoho potentsialu klasteroob'yednanykh pidpryyemstv : [nauk. monohr.] / M. M. Yermoshenko, L. M. Hanushchak-Yefimenko. — K. : Natsional'na akademiya upravlinnya, 2010. — 236 s.
- 2) Zvit pro konkurentospromozhnist' Ukrayiny 2010. Nazustrich ekonomichnomu zrostannyu ta protsvitannyu : [Elektronnyy resurs] / Fond «Efektyvne upravlinnya». — Rezhym dostupu : <http://www.feg.org.ua>.
- 3) Zubets' M. V. Innovatsiyno-vyperedzhuval'na model' yakisno novoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva : [Tekst] / M. V. Zubets', P. T. Sabluk, S. O. Tyvonchuk // Ekonomika APK. — 2008. — № 12 (170). — S. 3–8.
- 4) Kolyadenko S. V. Klastery yak odyz z intehrovanykh formuvan' v APK : [Tekst] / S. V. Kolyadenko // Zbirnyk naukovykh prats' ChDTU. — 2010. — S. 256–260.
- 5) Novyts'kyu V. I. Imperatyvy innovatsiynoho rozvytku : [Tekst] / V. I. Novyts'kyu // Ekonomika Ukrayiny. — 2007. — № 1. — S. 45–48.
- 6) Pavlenko I. A. Ekonomika ta orhanizatsiya innovatsiynoyi diyal'nosti : [navch. posibn.] / I. A. Pavlenko. — [vyd. 2-he, bez zmin]. — K. : KNEU, 2006. — 204 s.
- 7) Prib K. A. Mekhanizm stabilizatsiyi diyal'nosti sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv v umovakh vplyvu finansovo-ekonomichnykh kryz : [Tekst] / K. A. Prib // Ekonomika APK. — 2012. — № 5. — S. 52–59.

8) Sektor sil's'koho hospodarstva ta rozvytku sil's'koyi mistsevosti – systemy vyrobnytstva na seli : [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.swisscooperation.admin.ch/ukraine/Uk/Welcome_to_the_Office/Activities_of_Swiss_International_Cooperation/Agriculture_and_Rural_Development_Sector.

9) Chukhray N. I. Innovatsiynny rozvytok Ukrayiny: osnovni bar'yery ta napryamy yikh podolannya : [Tekst] / N. I. Chukhray // Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnik». — 2008. — № 633. — S. 761–766.

10) Shumpeter Y. A. Teoryya ekonomycheskoho rozvytyya : [Tekst] / Y. A. Shumpeter — M. : Prohress, 1982. — 176 s.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА

Київський національний університет технології та дизайну видає з 1999 року періодичний науковий економічний журнал «Вісник КНУТД», серія «Економічні науки».

Журнал визнаний ВАК України фаховим з економічних наук. З моменту свого заснування журнал став сполучною ланкою між науковцями і практиками, які працюють у науково-дослідних закладах, вищій школі, економіці, державних установах України і зарубіжжя, між усіма тими, хто переймається проблемами розвитку економіки в ринкових умовах. Активна участь в наукових публікаціях на шпальтах журналу сприяє розвитку фундаментальних та прикладних досліджень з усіх напрямків економічних наук, посиленню впливу економіки на вирішення правових, політичних, соціальних, екологічних та інших проблем розвитку суспільства, входженню України в міжнародні економічні союзи.

Журнал є дуже цікавим для науковців, аспірантів, студентів, фахівців національного господарства, державних службовців.

Рубрики журналу «Вісник КНУТД», серія «Економічні науки»:

- **ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**
- **МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ**
- **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ**
- **ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА**

Періодичність видання – 6 раз на рік. Журнал видається українською, російською, англійською мовами, анотації – українською, російською і англійською мовами. Матеріали, що надходять для публікації в журналі, проходять рецензування з боку членів редакційної колегії, розглядаються та рекомендуються Вченою радою Київського національного університету технології та дизайну до друку.

01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, корп. 1, к. 250
тел./факс: +38 (044) 280-60-47

**Інформаційна довідка
ДО УВАГИ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ
«Вісник Київського національного університету технологій та дизайну»
серія «Економічні науки»**

Редакційна колегія журналу «Вісник Київського національного університету технологій та дизайну» серія «Економічні науки» приймає до розгляду наукові статті авторів за матеріалами досліджень і науково-технічних розробок. Подані статті розглядаються редакційною колегією журналу «Вісник КНУТД» серія «Економічні науки», і після отримання позитивної рецензії приймаються до публікації.

ПРАВИЛА ПОДАННЯ РУКОПИСІВ СТАТЕЙ

Для публікації автори подають в редакцію журналу:

1. **Рукопис статті** з анотаціями українською та розширеною англійською мовами (роздрукований з електронного варіанта статті (файлу), підписаний авторами, в **2 (двох) примірниках**). Один примірник передається для редакторської роботи та рецензування.
2. **Електронний варіант статті** з анотаціями українською та англійською мовами, які розміщуються після тексту статті (файл на CD- або CD-RW-дисках). Файл статті повинен мати таку назву (англ. мовою): П.І.Б. (автора статті англ. мовою) **Наприклад: Stat.Karpenko_Stat**
3. **Електронний файл та роздрукований варіант інформації про автора (-ів)** подається українською та англійською мовами. Фото авторів обов'язкове, розмір фотографії 3x4, формат файлу jpg. Файл інформації повинен мати таку назву (англ. мовою): П.І.Б. (автора статті англ. мовою) **Inform_engl. Наприклад: Karpenko_ Inform_engl.**

Алгоритм оформлення авторських даних:

	Англійською МОВОЮ	Українською мовою
Прізвище Ім'я По-батькові		
посада кафедра назва вищого навчального закладу, місто, вчене звання, вчена ступінь		
ID (у системі наукової ідентифікації)		
ORCID (http://orcid.org/)		
ResearcherID (http://www.researcherid.com)		
(Домашня адреса) індекс, область, місто, вулиця, будинок, квартира		
(телефон – краще мобільний); (E-mail)		
Наукові інтереси		
Фото авторів		

4. Оригінал платіжного документу, який засвідчує оплату за публікацію. Оплата здійснюється після рецензування та прийняття статті до друку.

5. Договір з підписами авторів про те, що надіслана стаття не друкувалася і не подана до інших видань.

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ:

– прізвище, ім'я та по-батькові автора (співавторів) – повністю, без скорочень, вчене звання, вчена ступінь, точна назва посади та місця роботи (повна назва кафедри або іншого структурного підрозділу, без абревіатур), робоча та домашня поштові адреси з індексами, електронна адреса (дуже бажано особиста, а не кафедральна), робочій, домашній та мобільний номери телефонів, основні наукові інтереси;

– анотація трьома мовами (укр., рос. англ.); ключові слова (словосполучення) – теж трьома мовами, 5-8 позицій (не з назви);

Структура реферату англійською мовою (до 250 слів), що складаються з наступних розділів:

Вступ і мета дослідження: слід чітко описати логічне обґрунтування для проведення дослідження, виходячи з попередніх робіт по відношенню до досліджуваної. Цей розділ повинен закінчуватися твердженням конкретного питання, що вирішується або висунутою гіпотезою.

Далі слід вказати мету дослідження.

Методи дослідження: слід перерахувати використовувані методи, не вдаючись у великі методичні подробиці і позначити найбільш важливі результати.

Результати: слід перерахувати основні результати без вступу. У дужках слід додавати тільки основні статистичні дані. Не потрібно приводити **висновки**.

Висновки: необхідно надати ключові висновки якомога чіткіше. Можна включати короткий, більш загальне тлумачення результатів та / або конкретні рекомендації для подальших досліджень.

– структура тексту статті: **постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями; аналіз останніх публікацій по проблемі; невирішені частини дослідження, мета дослідження, виклад основних результатів та їх обґрунтування; висновки та перспективи подальших досліджень;**

– всі структурні розділи по тексту мають бути виділені жирним шрифтом;

– всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела;

– всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;

– посилання на підручники та науково-популярну літературу є небажаними;

– посилання на власні публікації є небажаними і допускаються лише в разі нагальної потреби;

– якщо в огляді літератури або далі по тексту Ви посилаєтесь на прізвище вченого – його публікація має бути у загальному списку літератури після статті;

– вторинне цитування не дозволяється! Якщо Ви цитуєте Адама Сміта – то посилання має бути саме на Сміта, а не на автора, який читав Сміта;

– інтервал – 1,15; шрифт – 12 пт. Поля – по 2 см з кожного боку. Лише Microsoft Word, doc, docx. Шрифт – Times New Roman. Всі нетекстові об'єкти мають бути побудовані із застосування засобів Microsoft Word (Microsoft Excel Chart, Microsoft Equation тощо). При побудові графіків майте на увазі, що журнал є чорно-білим;

– у формулах – лише найрозповсюдженіші символи із стандартного набору;

– таблиці мають бути пронумеровані, кожна повинна мати назву;

– всі рисунки та графіки мають бути пронумеровані та мати назву;

– список джерел – не менше 10 позицій, мовами оригіналу, оформляється згідно з

ДСТУ 3017: 2015. У тексті рукопису посилання на літературу ставляться в квадратні дужки. Окремо подається **References** списку літератури оформленого за вимогами: **транслітерація з укр. - <http://www.slovyk.ua/services/translit.php>; транслітерація з рос. - <http://www.fotosav.ru/services/transliteration.aspx>**

Редакція лишає за собою право на незначне редагування та скорочення, зберігаючи при тому головні висновки та авторську стилістику.

**СТАТТІ, ОФОРМЛЕНІ БЕЗ ДОТРИМАННЯ ЗАЗНАЧЕНИХ ВИМОГ,
РОЗГЛЯДАТИСЯ НЕ БУДУТЬ !**

Остаточний висновок щодо публікації схвалює редакційна колегія журналу та повідомляє автора (-ів) телефонним дзвінком або повідомленням по електронній пошті.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 01011, м. Київ-11, вул. Немировича-Данченка, 2,
корп. №1, кім. 1-0309, (044) 256-29-13 та корп. №2, кім. 2-0303 тел/факс (044)256-29-86

Електронна адреса редакції: vistnuk@knutd.com.ua. Статті приймаються на поштову скриньку: ludmilaganuschak@gmail.com

Банківські реквізити журналу «Вісник КНУТД» для перерахування оплати за публікацію наукової статті (вартість 1 стор. формату А4 коштує 45грн.):

Одержувач: Отримувач: Київський національний університет технологій та дизайну

Код ЄДРПОУ отримувача: 02070890

Банк отримувача : УДКСУ у Печерському р-ні м. Києва

Код банку отримувача: 820172

Розрахунковий рахунок: 31259228203551

Призначення платежу: П.І.Б. (автора (-ів) публікації) – за публікацію у журналі «Вісник КНУТД» Серія Економічні науки

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Грищенко Іван Михайлович

Академік НАПН України, доктор економічних наук, професор, ректор Київського національного університету технологій та дизайну

Гаркавенко Світлана Степанівна

лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, доктор технічних наук, професор, проректор з освітньої діяльності Київського національного університету технологій та дизайну

Власюк Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту сучасних технологій навчання Київського національного університету технологій та дизайну

Бондаренко Світлана Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Київського національного університету технологій та дизайну

Ганущак-Єфіменко Людмила Михайлівна
доктор економічних наук, завідувач кафедри підприємництва та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну

Геселева Наталія Валеріївна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу Київського національного університету технологій та дизайну

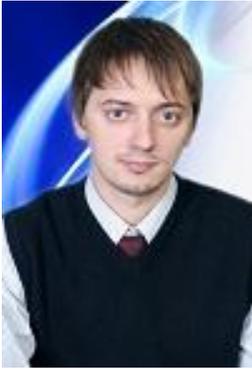
Гончаров Юрій Вікторович
доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту Київського національного університету технологій та дизайну

Готра Вікторія Вікторівна
доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету

Дворецький Андрій Олександрович
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту Київського національного університету технологій та дизайну

Діденко Євгеній Олександрович

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту Київського національного університету технологій та дизайну

Єршова Олена Олександрівна

аспірант кафедри економіки і маркетингу Харківського національного технічного університета сільського господарства ім. П. Василенка

Лісун Яніна Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва і бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну

Макатьора Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри прикладної механіки та машин Київського національного університету технологій та дизайну

Пруднікова Ніна Вікторівна

студентка Київського національного університету технологій та дизайну

Сунцова Олеся Олександрівна

доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України, Національний авіаційний університет

Ткачук Вадим Анатолійович

кандидат економічних наук, в.о. проректора з навчально-наукової роботи, міжнародних питань та розвитку університету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Цимбаленко Наталія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну

Черненко Наталія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет України «КПІ»

Чубукова Ольга Юріївна

доктор економічних наук професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу Київського національного університету технологій та дизайну

Щербак Валерія Геннадіївна

доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту Київського національного університету технологій та дизайну

Яренко Анатолій Валерійович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу Київського національного університету технологій та дизайну

Шановні колеги!

***Побачила світ колективна монографія
"Ринок хутряних товарів України"***

***У монографії викладений узагальнений вітчизняний
досвід та потенційні можливості розвитку ринку
хутра на сучасному етапі***

*e-mail: vistnuk@knutd.com.ua,
<http://vistnyk.knutd.com.ua/>*

*тел.: +38 (044) 256-29-86,
01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2,
корп. 1, к. 250, 252*

*Освітній
інвестиційно-технологічний
кластер
легкої промисловості*

**КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР
Київський національний університет
технологій та дизайну**

**вул. Немировича-Данченка, 2, к.1-0309
м. Київ, Україна, 01011
тел./факс: +38(044) 256-84-66, 256-29-15
cluster@knu td.com.ua
www.cluster.knu td.com.ua**